รูปแบบการพัฒนานวัตกร และระบบการสร้างนวัตกรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก : การวิจัยแบบสุนทรียแสวงหา

THE LOCAL COMMUNITY INNOVATORS DEVELOPMENT METHODS AND THE CREATION OF INNOVATION FOR COMMUNITY ENTERPRISE AT PAKPLEE, NAKHONNAYOK, THAILAND : APPRECIATIVE INQUIRY RESEARCH

กรวิกา กัปตพล

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

2568

รูปแบบการพัฒนานวัตกร และระบบการสร้างนวัตกรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก : การวิจัยแบบสุนทรียแสวงหา

กรวิกา กัปตพล

ปริญญานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์
สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ปีการศึกษา 2568
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

THE LOCAL COMMUNITY INNOVATORS DEVELOPMENT METHODS AND THE CREATION OF INNOVATION FOR COMMUNITY ENTERPRISE AT PAKPLEE, NAKHONNAYOK, THAILAND : APPRECIATIVE INQUIRY RESEARCH

KORNWIKA KUPTAPOL

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of DOCTOR OF PHILOSOPHY

(Applied Behavioral Sc.Research)

Behavioral Science Research Insitute, Srinakharinwirot University

2025

Copyright of Srinakharinwirot University

ปริญญานิพนธ์

เรื่อง

รูปแบบการพัฒนานวัตกร และระบบการสร้างนวัตกรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก : การวิจัยแบบสุนทรียแสวงหา

ของ

กรวิกา กัปตพล

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์

ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

.....

(รองศาสตราจารย์ นายแพทย์ฉัตรชัย เอกปัญญาสกุล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

.....

คณะกรรมการสอบปากเปล่าปริญญานิพนธ์

..... ที่ปรึกษาหลัก

(รองศาสตราจารย์ ดร.ฐาศุกร์ จันประเสริฐ)

..... ที่ปรึกษาร่วม

(ศาสตราจารย์ ดร.ดุษฎี อินทรประเสริฐ)

..... ประธาน

(รองศาสตราจารย์ พ.ต.อ.ดร.กัญญ์ฐิตา ศรีภา)

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.นริสรา พึ่งโพธิ์สภ)

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พลเทพ พูนพล)

ชื่อเรื่อง	รูปแบบการพัฒนานวัตกร และระบบการสร้างนวัตกรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก : การวิจัยแบบสุนทรียแสวงหา
ผู้วิจัย	กรวิกา กัปตพล
ปริญญา	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
ปีการศึกษา	2568
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร. ฐาศุกร์ จันประเสริฐ
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	ศาสตราจารย์ ดร. ดุษฎี อินทรประเสริฐ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ทำความเข้าใจสถานการณ์ความเป็นไปได้ในการพัฒนานวัตกรชุมชน 2) สร้างและพัฒนานวัตกรชุมชนโดยใช้สุนทรียแสวงหา และ 3) สังเคราะห์รูปแบบการพัฒนานวัตกรและระบบการสร้างนวัตกรรมสำหรับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยใช้กระบวนการสุนทรียแสวงหา (Appreciative Inquiry) ดำเนินการในพื้นที่ตำบลหนองแสง อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก กลุ่มผู้ร่วมวิจัยหลักในระยะการพัฒนา คือ สมาชิกวิสาหกิจชุมชนสวนทองมลและเครือข่าย จำนวน 12 คน ผลการวิจัย พบว่า หลังเข้าร่วมกระบวนการ ผู้เข้าร่วมมีคุณลักษณะความเป็นนวัตกรชุมชนสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ค่าเฉลี่ยเพิ่มจาก 2.08 เป็น 4.01) โดยเฉพาะด้านส่วนบุคคลและจิตวิทยาที่มีพัฒนาการสูงสุด นอกจากนี้ ผลงานนวัตกรรมของกลุ่มได้รับการประเมินในระดับที่สูงขึ้นในทุกมิติ ผลลัพธ์สำคัญ คือ การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนานวัตกรชุมชน ซึ่งประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ค้นหาและเสริมพลัง 2) สร้างภาพอนาคตร่วมกัน 3) สานฝันผ่านการออกแบบนวัตกรรมร่วมกัน 4) ลงมือปฏิบัติและพัฒนา และ 5) ถ่ายทอดและส่งต่อ และระบบการสร้างนวัตกรรม ซึ่งประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ที่บูรณาการแนวคิดสุนทรียแสวงหา การคิดเชิงออกแบบ และทุนจิตวิทยาเชิงบวก กระบวนการดังกล่าวส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกทั้งในระดับบุคคลและกลุ่ม เกิดผลิตภัณฑ์ใหม่ที่มีมูลค่าเพิ่ม กลุ่มมีความเข้มแข็งและมีระบบบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น และเกิดหน่วยธุรกิจชุมชน ภายใต้ศูนย์การเรียนรู้ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

คำสำคัญ : กระบวนการสุนทรียแสวงหา, นวัตกรชุมชน, รูปแบบการพัฒนานวัตกรชุมชน, ระบบการสร้างนวัตกรรม

Title	THE LOCAL COMMUNITY INNOVATORS DEVELOPMENT METHODS AND THE CREATION OF INNOVATION FOR COMMUNITY ENTERPRISE AT PAKPLEE, NAKHONNAYOK, THAILAND : APPRECIATIVE INQUIRY RESEARCH
Author	KORNWIKA KUPTAPOL
Degree	DOCTOR OF PHILOSOPHY
Academic Year	2025
Thesis Advisor	Associate Professor Dr. Thasuk Junprasert
Co Advisor	Professor Dr. Dusadee Intraprasert

This research aimed to; 1) understand the potential situation for developing community innovators, 2) create and develop community innovators using Appreciative Inquiry, and 3) synthesize a development model for innovators and an innovation creation system for community enterprise groups. This study was an action research project utilizing the Appreciative Inquiry (AI) process, conducted in Nong Saeng Sub-district, Pak Phli District, Nakhon Nayok Province. The primary research participants during the development phase were 12 members of the Suan Thong Mon Community Enterprise and its network. The research found that after participating in the process, the participants' community innovator characteristics increased significantly (mean score rose from 2.08 to 4.01), with the personal and psychological aspects showing the highest development. Furthermore, the group's innovative outputs were evaluated at a higher level across all dimensions. The key outcome was the synthesis of a "Model for Community Innovator Development," which consists of five steps: 1) Discover and Empower, 2) Create a Shared Future, 3) Realize the Dream through Co-design, 4) Practice and Develop, and 5) Transmit and Sustain. Additionally, a 7-step "Innovation Creation System" was synthesized, integrating the concepts of Appreciative Inquiry, Design Thinking, and Positive Psychological Capital. This process resulted in positive changes at both the individual and group levels, leading to the creation of new value-added products, stronger group cohesion with more effective management systems, and the establishment of a community business unit under a learning center, all contributing to sustainable development.

Keyword : Appreciative Inquiry Local, Community Innovator, Community Innovator Development Model, Innovation Creation System

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงลงได้ ด้วยความอนุเคราะห์และความร่วมมือจากบุคคลและหน่วยงานหลายฝ่ายที่ได้ให้การสนับสนุน ให้คำปรึกษา แนะนำ และเป็นกำลังใจอันสำคัญยิ่งตลอดระยะเวลาของการทำวิจัย และหนึ่งในความสำเร็จของงานวิจัยฉบับนี้เป็นผลจากการนำทางและประคับประคองอันทรงคุณค่าจากอาจารย์ที่ปรึกษาทุกท่าน

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ฐาศุกร์ จันประเสริฐ อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ผู้ที่พร้อมถ่ายทอดทั้งหลักวิชาการและหลักวิชาชีวิต รวมถึงมอบกำลังใจอันสำคัญยิ่งในยามที่ข้าพเจ้าเผชิญความท้อแท้ คำชี้แนะที่ลึกซึ้งและกำลังใจ ได้เป็นพลังคอยผลักดันให้ข้าพเจ้าก้าวข้ามทุกอุปสรรคจนสามารถทำวิจัยชิ้นนี้สำเร็จด้วยความสมบูรณ์และถูกต้องตามหลักวิชาการ

ขอขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร.ดุษฎี อินทรประเสริฐ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ที่ได้ให้คำปรึกษา แนวคิด และแนวทางที่ชัดเจนตลอดการดำเนินงานวิจัย ด้วยความเมตตาและเอาใจใส่ ทำให้งานวิจัยนี้มีคุณภาพและมีมิติที่รอบด้าน

ขอขอบพระคุณ คณะกรรมการสอบปริญญานิพนธ์ทุกท่าน ที่ได้กรุณาให้ข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็นอันทรงคุณค่า ซึ่งช่วยเสริมให้งานวิจัยมีความลุ่มลึกและรอบด้านยิ่งขึ้นหัวใจสำคัญที่ทำให้งานวิจัยนี้มีความหมายและเป็นรูปธรรม คือ นวัตกรชุมชนทุกท่าน ที่ได้กรุณาให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ เปิดใจเข้าร่วมในกระบวนการวิจัยแบบสุนทรียแสวงหา แบ่งปันเรื่องราวความสำเร็จ ภูมิปัญญา ประสบการณ์ และร่วมเป็นนวัตกรขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงของชุมชนด้วยความมุ่งมั่นและตั้งใจจริง ความกระตือรือร้นและพลังบวกที่ทุกท่านแสดงออก เป็นแรงบันดาลใจอันยิ่งใหญ่ให้ผู้วิจัยได้เรียนรู้และเติบโตไปพร้อมกัน

ขอขอบคุณสำหรับความไว้วางใจ และการอนุญาตให้ผู้วิจัยได้เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาชุมชนอันทรงคุณค่าของท่านขอขอบพระคุณ คุณพ่อผู้ล่วงลับ ที่เป็นส่วนหนึ่งของแรงบันดาลใจแห่งความสำเร็จในวันนี้ ในที่สุด ลูกคนนี้ก็ทำสำเร็จ ขอขอบพระคุณ คุณแม่ และครอบครัว ที่คอยเป็นกำลังใจให้การสนับสนุนทั้งด้านกำลังกายและกำลังใจเสมอมา

ขอขอบคุณ เพื่อนร่วมทางและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่าน ที่คอยให้ความช่วยเหลือ และกำลังใจที่มอบให้ช่วยทำให้งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จได้ตามเป้าหมาย

ขอขอบคุณตัวเองที่มุ่งมั่น อดทน และสู้กับทุกอุปสรรคที่เจอระหว่างเรียนปริญญาเอก ทำให้เข้าใจว่าชัยชนะที่ยิ่งใหญ่ที่สุด คือ การเอาชนะใจตัวเอง และนำพามาซึ่งความสำเร็จทางการศึกษาในวันนี้

กรวิกา กัปตพล

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย ..... ง

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ ..... จ

กิตติกรรมประกาศ ..... ฉ

สารบัญ ..... ช

สารบัญตาราง ..... ญ

สารบัญรูปภาพ ..... ฏ

บทที่ 1 บทนำ 1

1. ที่มาและความสำคัญของปัญหา 1

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย 9

3. ความสำคัญของการวิจัย 9

4. ขอบเขตของการวิจัย 10

5. นิยามศัพท์เฉพาะ 13

บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 15

1. แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน 15

2. แนวคิดเกี่ยวกับนวัตกรชุมชน 19

3. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการคิดเชิงนวัตกรรม 27

4. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับทุนทางสังคม 34

5. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับทุนทางจิตวิทยาเชิงบวก 39

6. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับระบบชีวนิเวศวิทยา 42

7. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสุนทรียแสวงหา 44

8. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการคิดเชิงออกแบบ 53

9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนานวัตกรชุมชน 55
10. กรอบแนวคิดในการวิจัย 59
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย 62
1. การกำหนดผู้ร่วมวิจัย 62
2. ขั้นตอนการวิจัย 64
3. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 66
4. การเก็บรวมรวมข้อมูล 77
5. การวิเคราะห์ข้อมูล 78
6. การพิทักษ์สิทธิ์ผู้ให้ข้อมูล 80
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล 81
ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ร่วมวิจัย และบริบทของพื้นที่ 82
ส่วนที่ 2 ผลการศึกษาสถานการณ์ความเป็นไปได้ในการพัฒนานวัตกรชุมชนของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน 98
ส่วนที่ 3 ผลการสร้างและพัฒนานวัตกรชุมชนของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนโดยใช้สุนทรียแสวงหา 107
ส่วนที่ 4 รูปแบบการพัฒนานวัตกรและระบบการสร้างนวัตกรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ...217
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ 224
ส่วนที่ 1 สรุปผลการวิจัย 224
ส่วนที่ 2 อภิปรายผล 229
2.1 ผลการศึกษาสถานการณ์ความเป็นไปได้ในการพัฒนานวัตกรชุมชนของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน 229
2.2 ผลการสร้างและพัฒนานวัตกรชุมชนของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนโดยใช้สุนทรียแสวงหา 230
ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะ 236

3.1 ข้อเสนอเชิงนโยบาย 236
3.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้.....237
3.3 ข้อเสนอแนะในการดำเนินการวิจัยในครั้งถัดไป 238
บรรณานุกรม 240
ประวัติผู้เขียน.....251

สารบัญตาราง

หน้า

ตาราง 1 กิจกรรมการเรียนรู้ที่จะนำไปสู่ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม 32

ตาราง 2 จำนวนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก 63

ตาราง 3 ที่มาองค์ประกอบของคุณลักษณะความเป็นวัตกรชุมชน 69

ตาราง 4 สังเคราะห์ที่มาและความเหมาะสมของเกณฑ์การประเมินนวัตกรรมชุมชน 73

ตาราง 5 สังเคราะห์ความเชื่อมโยงระดับความพร้อมทางสังคม (Social Readiness Levels: SRL) 75

ตาราง 6 เกณฑ์การประเมินผลงานนวัตกรรมของนวัตกรชุมชน (Scoring Rubric) 75

ตาราง 7 ข้อมูลพื้นฐานของผู้แทนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ร่วมสะท้อนบริบท 82

ตาราง 8 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ร่วมวิจัย 99

ตาราง 9 คุณลักษณะนักนวัตกรชุมชนจากการสะท้อนรายกลุ่ม และคุณลักษณะนักนวัตกรชุมชนจากการหาข้อสรุปร่วมกัน 125

ตาราง 10 ข้อสรุปคุณลักษณะนักนวัตกรชุมชน และนิยามความหมายของคุณลักษณะนักนวัตกรชุมชน 125

ตาราง 11 ผลการวิเคราะห์ปัญหาของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และเครือข่ายผู้ประกอบการ 145

ตาราง 12 ผลการวิเคราะห์จุดแข็ง ความต้องการในการพัฒนา แนวทางการพัฒนาของกลุ่ม และคุณลักษณะนวัตกรชุมชนที่ควรพัฒนา 146

ตาราง 13 ผลการใช้สุนทรียแสวงหาในการพัฒนานวัตกรชุมชน 190

ตาราง 14 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบ ก่อน-หลัง ด้วย Paired Samples Test 195

ตาราง 15 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบคุณลักษณะความเป็นนวัตกรชุมชนรายข้อ 196

ตาราง 16 สรุปผลการประเมินผลงานนวัตกรรม เปรียบเทียบก่อนหลัง สบู่จากน้ำผึ้งชันโรง 198

ตาราง 17 สรุปผลการประเมินผลงานนัวตกรรม เปรียบเทียบก่อนหลัง ไซรัปมัลเบอรี่ 199

ตาราง 18 สรุปผลการประเมินผลงานนัวตกรรม เปรียบเทียบก่อนหลัง สบู่เหลวจากน้ำผึ้งชันโรง 200

ตาราง 19 สรุปผลการประเมินผลงานนัวตกรรม เปรียบเทียบก่อนหลัง สเปรย์ไล่ยุงสมุนไพร 201

ตาราง 20 สรุปผลการประเมินผลงานนัวตกรรม เปรียบเทียบก่อนหลัง สาส์นไพร (กระเป๋าสานจากเส้นพลาสติกรีไซเคิล) 202

ตาราง 21 สรุปผลการประเมินผลงานนัวตกรรม เปรียบเทียบก่อนหลัง ผ้าพิมพ์ใบไม้ (บ้านนา ผ้าพิมพ์ใบไม้) 203

ตาราง 22 สรุปผลการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนักนวัตกรชุมชน 211

สารบัญรูปภาพ

หน้า

ภาพประกอบ 1 กระบวนทัศน์การแก้ปัญหาและสุนทรียแสวงหาเพื่อการพัฒนาองค์กร ที่มา: Cooperrider; Whitney; & Stavros. (2008) 46

ภาพประกอบ 2 รูปแบบ 4-D ของสุนทรียแสวงหา (4-D Model) 49

ภาพประกอบ 3 รูปแบบ 5-D ของสุนทรียแสวงหา (5-D Model) 50

ภาพประกอบ 4 ทุนชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและกลุ่มอาชีพ 118

ภาพประกอบ 5 การดำเนินกิจกรรมชวนคิดของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทองมล 157

ภาพประกอบ 6 หมวกจากผ้าพิมพ์ใบไม้ และสบู่จากน้ำผึ้งชันโรง 158

ภาพประกอบ 7 สบู่จากน้ำผึ้งชันโรง 168

ภาพประกอบ 8 ไซรัปมัลเบอร์รี่ 171

ภาพประกอบ 9 สบู่เหลวจากน้ำผึ้งชันโรง 174

ภาพประกอบ 10 สเปรย์ไล่ยุงสมุนไพร 176

ภาพประกอบ 11 สาส์นไพร (กระเป๋าสานจากเส้นพลาสติกไซเคิล) 179

ภาพประกอบ 12 ผลิตภัณฑ์จากผ้าพิมพ์ใบไม้ 181

ภาพประกอบ 13 นวัตกรชุมชนร่วมกันสะท้อนผลการเข้าร่วมกิจกรรม 187

บทที่ 1
บทนำ

1. ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยได้กำหนดยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ชาติฉบับแรกตามรัฐธรรมนูญ โดยมีวิสัยทัศน์คือ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้วด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”. หนึ่งในยุทธศาสตร์ที่สำคัญคือยุทธศาสตร์ที่ 3 ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งมุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นพลเมืองดี มีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 และมีนิสัยรักการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป้าหมายคือการยกระดับคนไทยให้เป็นผู้มีทักษะสูง อาทิ นวัตกร นักคิด ผู้ประกอบการ และเกษตรกรยุคใหม่ ที่สามารถนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้สร้างมูลค่าเพิ่ม เพื่อเพิ่มฐานรายได้โดยรวมของประเทศ นอกจากนี้ ยังเน้นให้ประชาชนมีศักยภาพในการคิดวิเคราะห์ สามารถรู้ รับ ปรับใช้ เทคโนโลยีใหม่ ๆ ได้อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ทั่วถึงโดยไม่มีใครถูกทิ้งไว้ข้างหลัง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562)

จากการดำเนินการตามยุทธศาสตร์ชาติ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของไทยในภาพรวมมีแนวโน้มที่ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากการพิจารณาจากดัชนีการพัฒนามนุษย์ (Human Development Index: HDI) ของโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาดังกล่าวเป็นผลมาจากการยกระดับสุขภาวะการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษา และระดับรายได้ที่เพิ่มขึ้น แต่มิติด้านคุณภาพของทุนมนุษย์ยังคงเป็นช่องว่างของปัญหาในการพัฒนาของไทยมาโดยตลอด โดยเฉพาะปัญหาการขาดแคลนทักษะแรงงานที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดและทิศทางการพัฒนาประเทศ (UNDP, 2020) อีกทั้งในรายงานการพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต ของสำนักงานสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตามแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นที่ 11 ในประเด็นย่อย แรงงานมีศักยภาพในการเพิ่มผลผลิต มีทักษะอาชีพสูง ตระหนักในความสำคัญที่จะพัฒนาตนเองให้เต็มศักยภาพ สามารถปรับตัวและเรียนรู้สิ่งใหม่ตามพลวัต ของโครงสร้างอาชีพและความต้องการของตลาดแรงงานเพิ่มขึ้น ซึ่งครอบคลุมไปถึงแรงงานในทุกภาคส่วนทั้งภาคธุรกิจเอกชน อุตสาหกรรม โรงงาน รวมถึงกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่เป็นกลุ่มแรงงานที่กำลังเติบโตในบริบทของประเทศ และเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ รัฐบาลให้ความสำคัญอย่างมากในการวางรากฐานการพัฒนาประเทศให้มีความยั่งยืน โดยได้กำหนดยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีขึ้นมาเป็นแนวทางให้แต่ละหน่วยงานช่วยกันขับเคลื่อนไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เพื่อสอดรับกับสถานการณ์ด้านแรงงาน เทคโนโลยีที่มีการ

เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยรัฐบาลได้ตั้งเป้าหมายในการนำพาประเทศเข้าสู่การเป็น Productive Manpower คือเป็นกำลังคนที่มีประสิทธิภาพมุ่งปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจไปสู่ “เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม” (สำนักงานสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564)

“นวัตกรรม” (Innovation) ถูกให้ความสำคัญในฐานะเครื่องมือในการพัฒนาประเทศ ซึ่งเป็นยุคเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนรวมถึงแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อสร้างความยั่งยืนให้กับประเทศ โดยเน้นการสร้างและผลิตสินค้าเชิงนวัตกรรม ด้วยการผูกโยงกับเทคโนโลยีต่าง ๆ ทั้งเทคโนโลยีการผลิต เทคโนโลยีทางการเกษตร เทคโนโลยีทางชีวภาพ ผนวกกับการมีความคิดสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าและการใช้เทคโนโลยีเป็นพื้นฐานในการวิจัยและพัฒนาให้เกิดเป็นนวัตกรรมสินค้าที่สามารถแข่งขันได้ทั้งภายในและต่างประเทศเพื่อความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ (วรัญญู ทิพย์โพธิ์ et al., 2562) คำศัพท์หนึ่งที่ตามมา คือ “Innovator หรือ นวัตกร” หมายถึงผู้ที่สามารถสร้างสรรค์แนวคิด วิธีการ หรือผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ในการทำสิ่งต่าง ๆ ที่ไม่เคยมีมาก่อน โดยอาจพัฒนาร่วมกับผลิตภัณฑ์ที่สร้างขึ้นแล้ว หรืออาจปรับปรุงอย่างสร้างสรรค์ได้ เป็นผู้ที่มีความสามารถในการคิดและมองแตกต่างกับคนส่วนใหญ่ทั่วไป มีความคิดสร้างสรรค์ มีการเปิดกว้างทางความคิด มีความคิดเชื่อมโยง มีการสร้างเครือข่ายเพื่อขยายขอบเขตความรู้ของตนเองและทำให้มีมุมมองที่แตกต่าง มุ่งปรับเปลี่ยนจากธุรกิจแบบเดิม ซึ่งมีการสร้างมูลค่าค่อนข้างต่ำไปสู่ธุรกิจที่สร้างมูลค่าสูง เปลี่ยนจากแรงงานทักษะต่ำไปสู่แรงงานที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญและทักษะสูง เพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศให้ไปสู่ระบบเศรษฐกิจและสังคมที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม พร้อมทั้งเป็นการพัฒนากำลังคนทั้งปริมาณและคุณภาพ (กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม, 2562) โดยเฉพาะการส่งเสริมการใช้นวัตกรรมในวิสาหกิจจะเป็นการพัฒนาศักยภาพและสร้างความเข้มแข็งให้กับวิสาหกิจอันนำมาซึ่งการเพิ่มขึ้นของรายได้และการพัฒนาเศรษฐกิจในภาพรวม ควรดำเนินการโดยมุ่งการพัฒนาความสามารถทางนวัตกรรมของผู้ประกอบการวิสาหกิจการเข้าถึงเทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อให้สามารถนำไปพัฒนาและต่อยอดวิสาหกิจได้ ทั้งการส่งเสริมองค์ความรู้ กฎหมาย นิเวศนวัตกรรมและสภาพแวดล้อม ตลอดจนส่งเสริมให้เกิดวิสาหกิจนวัตกรรมที่สามารถสร้างรายได้เพิ่มขึ้นสามารถออกสู่ตลาดหรือเชิงพาณิชย์ได้ทั้งในและต่างประเทศได้อย่างเข้มแข็ง เพื่อกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาวิสาหกิจอย่างก้าวกระโดด (สำนักงานสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564)

จากการทบทวนเอกสารงานวิจัย ในประเด็นที่ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนานวัตกรในชุมชน ผู้วิจัยไม่พบงานที่ทำการศึกษาในการพัฒนานวัตกรชุมชนโดนตรง แต่พบงานที่คล้ายคลึงกัน โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรกที่ศึกษาเกี่ยวกับตัวแปรการพัฒนานวัตกรรม พฤติกรรมการ

สร้างสรรค์นวัตกรรม พบว่า กลุ่มแรก เน้นศึกษาปัจจัยที่ส่งผลหรือเกี่ยวข้องต่อภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม พฤติกรรมการสร้างสรรค์นวัตกรรม ส่วนใหญ่พบว่า ปัจจัยที่ส่งผล ประกอบด้วย ปัจจัยระดับองค์การ ได้แก่ ด้านบรรยากาศนวัตกรรมขององค์กร กลุ่มหรือเครือข่าย ด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ด้านกิจกรรม ด้านการสนับสนุนของผู้บริหารด้านนวัตกรรมในองค์การ ด้านต้นทุนทางสังคม และลักษณะการทำงาน ปัจจัยระดับบุคคล ได้แก่ ความผูกพันธ์กับองค์กร ลักษณะส่วนบุคคล ด้านความหวังและพลังในการคิดหาหนทางไปยังเป้าหมายที่กำหนดไว้ ด้านความคิด เช่น มีความคิดที่ขัดแย้ง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การเปิดกว้างทางความคิด การมีความคิดเชื่อมโยง เป็นต้น ด้านพฤติกรรมการสร้างสรรค์นวัตกรรม เช่น พฤติกรรมที่เน้นความสัมพันธ์ พฤติกรรมที่เน้นงาน พฤติกรรมที่เน้นการเปลี่ยนแปลง เป็นต้น (Maladzhi, 2012; กนกนาฏ เอียดมาก et al., 2561; พัชรพร อยู่ยืน et al., 2560; ภานนท์ คุ้มสุภา, 2562; รชวีย์ หล่อศรีศุภชัย, 2562; รัฐศรัณย์ หยิบพฤกษ์ทอง, 2562; สุกัญญา แช่มช้อย, 2563) กลุ่มที่สอง เน้นการพัฒนาบุคคลให้มีพฤติกรรมการสร้างสรรค์นวัตกรรม การคิดเชิงนวัตกรรม และการเป็นนวัตกร ในบริบทขององค์กรประเภทต่าง ๆ เช่น สถานศึกษา โรงพยาบาล หรือบริษัท องค์กรภาครัฐ และเอกชน โดยใช้วิจัยเชิงทดลองหรือวิจัยเชิงปฏิบัติการ ผลการวิจัยพบว่า หลักจากการเข้าร่วมโปรแกรม ผู้เข้าร่วมได้รับการพัฒนาในด้านต่าง ๆ สูงกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังนี้ ผู้เข้าร่วมมีพฤติกรรมสร้างนวัตกรรมในงานที่สูงขึ้น มีพัฒนาการของทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมสูงขึ้น มีการคิดเชิงสร้างสรรค์นวัตกรรม มีความพร้อมในการทำงานเป็นทีม และมีความรู้เกี่ยวกับการสร้างสรรค์เชิงนวัตกรรม (จามรี พระสุนิล, 2563; จารุวรรณ ยอดระฆัง, 2564; ชัยวัฒน์ พันธ์รัศมี et al., 2563; ชาญณรงค์ วิเศษสัตย์, 2562; วิชิต ทองประเสริฐ et al., 2561)

จากข้อค้นพบงานวิจัยที่กล่าวมา พบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่ที่ทำการศึกษาด้านนวัตกรรม ส่วนใหญ่มุ่งศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยสาเหตุสัมพันธ์ส่งผลต่อการพัฒนาภาวะผู้นำนวัตกรรม พฤติกรรมการสร้างสรรค์นวัตกรรม การคิดเชิงนวัตกรรม และมีการศึกษาที่มุ่งการพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรม และการคิดเชิงนวัตกรรม การพัฒนานวัตกร โดยใช้วิจัยเชิงปฏิบัติการหรือวิจัยเชิงทดลอง แต่ยังไม่พบการพัฒนารูปแบบฯ ด้วยวิธีวิจัยสุนทรียแสวงหา ซึ่งเป็นวิธีวิทยาการวิจัยที่มุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงบุคคลด้วยความรู้สึกเชิงบวกโดยการดึงเอาจุดเด่น ค้นหาความแข็งแกร่งในตัวบุคคลออกมา เพื่อนำมาพัฒนาต่อยอดจากศักยภาพเดิมที่มีอยู่ อีกทั้งกลุ่มประชากรส่วนใหญ่ เป็นกลุ่มที่อยู่ในบริบทขององค์กรภาครัฐและเอกชน เช่น สถานศึกษา สถานพยาบาล หรือบริษัทห้างร้านธุรกิจต่าง ๆ กลุ่มอุตสาหกรรมโรงงาน ซึ่งยังไม่ครอบคลุมกลุ่มประชากรในประเทศที่ประกอบอาชีพอื่น ๆ ที่ไม่ได้อยู่ในบริบทขององค์กร เช่น ประชากรในกลุ่ม

วิสาหกิจชุมชน ซึ่งเป็นกลุ่มธุรกิจที่กำลังเติบโตในบริบทของชุมชนไทย และกลุ่มประชากรเหล่านี้เป็นกลุ่มที่มีองค์ความรู้มีความสามารถในตนเองสูง แต่ยังขาดการส่งเสริมสนับสนุนในการพัฒนาในหลาย ๆ ด้าน เช่น ด้านการบริหารจัดการ ด้านการมีภาวะผู้นำ การคิดเชิงนวัตกรรมการเป็นนวัตกร เพื่อสร้างและพัฒนาคนในกลุ่มนี้ให้มีความเข้มแข็ง มีความเป็นนวัตกร เพิ่มโอกาสในการประกอบอาชีพให้เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้ และลดภาระค่าใช้จ่าย ให้ประชาชนในท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเองได้มากขึ้น และเพื่อให้กลุ่มธุรกิจวิสาหกิจชุมชน สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ ถ่ายทอดสู่คนอื่น ๆ ในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถเป็นพลังขับเคลื่อนและกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชนและประเทศได้

โครงสร้างสังคมในประเทศไทยเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมผู้ประกอบการ และเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วตามกลไกของตลาดเสรี ทำให้ต้องมีการปรับตัวต่อสิ่งเร้าและปัจจัยใหม่ที่เข้ามามีผลทั้งทางตรงและทางอ้อมกับสังคมอย่างรวดเร็วและฉับพลัน ตัวอย่างหนึ่ง คือ การเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมอย่างสิ้นเชิงที่เรียกว่า Technology Disruption ซึ่งทำให้โครงสร้างสังคมของประเทศไทยเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วจากการที่เทคโนโลยีเข้ามาทำให้อาชีพบางอาชีพสูญหายไปอย่างฉับพลัน อย่างไรก็ตามหากมีการเรียนรู้ที่จะใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมอย่างชาญฉลาดให้เกิดความคิดที่จะแก้ไขปัญหาสำคัญของชุมชนด้วยตัวชุมชนเอง คือ ปัจจัยแห่งความสำเร็จของงาน ก็จะเป็นโอกาสใหม่ของชุมชนในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงนี้ ดังนั้น สิ่งที่สำคัญสำหรับการพัฒนาชุมชนในประเทศไทยในอนาคต คือ การเรียนรู้และปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกขีดความสามารถในการรับและปรับใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมที่เหมาะสมกับบริบทเป็นสิ่งที่สำคัญมาก และจากข้อมูลของสำนักงานสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2564) พบว่า ประเด็นท้าทายที่ควรเร่งพัฒนา คือ การเตรียมความพร้อมด้านบุคลากรทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อเป็นการพัฒนาโครงสร้างด้านพื้นฐานของบุคลากรให้มีความสามารถทางนวัตกรรมของผู้ประกอบการวิสาหกิจ เพื่อให้สามารถพัฒนาและต่อยอดสร้างวิสาหกิจให้มีนวัตกรรม รวมถึงการส่งเสริมให้เกิดภาคีเครือข่ายที่มีความพร้อมมีสิทธิและมีหน้าที่ร่วมรับผิดชอบเพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน กระบวนทัศน์เปรียบเสมือนหลักคิดวิธีปฏิบัติ วิธีการให้คุณค่าและวิถีชีวิตทั้งหมดของผู้คนที่ตั้งอยู่บนฐานการมองโลกความจริง พัฒนาชุมชนระดับตำบลแบบมีส่วนร่วม โดยกลไกการพัฒนาพื้นที่ระดับตำบล ผ่านการสร้างนวัตกรชุมชนเพื่อขับเคลื่อนชุมชนด้วยยกระบวนการ เครื่องมือ ความรู้ ช่วยแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำตามแนวทางของยุทธศาสตร์ชาติและนโยบายของรัฐ และสร้างชุมชนที่มีขีดความสามารถในการจัดการ

ตนเองได้ นำไปสู่การสร้างความเข้มแข็งและยกระดับคุณภาพชีวิตให้กับประชากร และการพัฒนาประเทศชาติที่ยั่งยืน (พัชรี ทองเรือง et al., 2560)

วิสาหกิจชุมชน (Community Enterprise) คือกิจการของชุมชนที่ดำเนินการโดยกลุ่มบุคคลผู้มีความผูกพันและมีวิถีชีวิตร่วมกัน กิจการนี้ครอบคลุมการผลิตสินค้า การให้บริการ หรือการดำเนินงานอื่น ๆ โดยสามารถจัดตั้งในรูปแบบนิติบุคคลหรือไม่ก็ได้ ทั้งนี้ มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อสร้างรายได้และส่งเสริมการพึ่งพาตนเองในระดับครอบครัว ชุมชน และระหว่างชุมชน (พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, 2548) จากข้อมูลของกรมส่งเสริมการเกษตร (2565) พบว่า ในประเทศไทยมีจำนวนวิสาหกิจชุมชน เป็นจำนวน 127,116 แห่ง มีจำนวนสมาชิกกว่า 1 ล้านคน ซึ่งถือว่าเป็นจำนวนมากถ้าหากทุกกลุ่มมีความแข็งแกร่ง มีศักยภาพในการดำเนินกาก็จะเกิดผลดีทางเศรษฐกิจ สมาชิกฯ มีรายได้ดีสามารถดำรงชีพได้ แต่อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาเกี่ยวกับการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในหลาย ๆ แห่งพบว่า วิสาหกิจชุมชนเองยังคงมีปัญหาจากชุมชน ในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ปัญหาการเข้าถึงแหล่งเงินทุน การบริหารการจัดการกลุ่มและสมาชิก การบริหารการจัดการตลาดที่ยังไม่มีประสิทธิภาพ การบริหารการจัดการด้านการผลิตและงานสนับสนุนการผลิต การบริหารการจัดการด้านบัญชีการพัฒนาธุรกิจชุมชนสู่ความยั่งยืน แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนจะช่วยพัฒนาวิสาหกิจชุมชนได้ด้วยการสนับสนุนการใช้ทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นผนวกกับองค์ความรู้สมัยใหม่ เพื่อยกระดับมาตรฐานคุณภาพสินค้าและบริการ การเข้าถึงแหล่งเงินทุนและการตลาด ตลอดจนยกระดับผู้ประกอบการที่มีศักยภาพก้าวไปสู่วิสาหกิจขนาดกลาง (สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2561; นิภาพรรณ เจนสันติกุล, 2561) สภาพปัญหาดังกล่าวจึงเป็นเรื่องสำคัญและจำเป็นต้องมีการศึกษาวิจัยเพื่อหาแนวทางในการพัฒนาศักยภาพของคนในวิสาหกิจชุมชนให้มีความเป็นนวัตกร เพื่อให้การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนมีการดำเนินงานได้ด้วยความเข้มแข็งทั้งด้านผู้นำด้านการบริหาร ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เพื่อให้สามารถแข่งขันได้ในระดับประเทศและระดับสากล ส่งผลให้มีการดำเนินงานที่ประสิทธิภาพและยั่งยืนเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชนต่อไป

จังหวัดนครนายก เนื่องด้วยเป็นพื้นที่ที่มีความโดดเด่นหลากหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมท้องถิ่น กลุ่มชาติพันธุ์ ภูมิปัญญา รวมถึงการมีทรัพยากรบุคคลที่มีความสามารถและมีความพร้อมในการขับเคลื่อนการพัฒนา เป็นหนึ่งในจังหวัดที่มีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีมาตรฐานและมีผลิตภัณฑ์ที่มีความเป็นเอกลักษณ์ โดยการรวมตัวกันของคนในชุมชน ทำให้เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ผลิตภัณฑ์ชุมชน ซึ่งมีการเรียกขานกันตามแหล่งของวัตถุดิบ หรือการทำการเกษตร อาทิเช่น เมืองมะดัน เมืองปลา เป็นต้น ในฐานะที่จังหวัดนครนายก

เป็นพื้นที่บริการวิชาการของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จึงได้รับการพัฒนาผ่านความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาควิชาการต่างๆ ในพื้นที่ การสนับสนุนดังกล่าวมาในรูปแบบของการให้บริการวิชาการแก่ชุมชนในหลายมิติ เช่น การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติและวัฒนธรรม การพัฒนาอาชีพ และการศึกษา ซึ่งการดำเนินงานเหล่านี้สอดคล้องกับแผนพัฒนาจังหวัดนครนายกในระยะ 3 ปีข้างหน้า (แผนพัฒนาจังหวัดนครนายก พ.ศ.2561 – 2565 (ฉบับทบทวน)) จะต้องผลักดันตำแหน่งทางยุทธศาสตร์ของจังหวัดเพื่อเสริมเป้าหมายการพัฒนา “นครนายกเมืองน่าอยู่” ทั้งประเด็นการส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์แปรรูปให้มีความปลอดภัยตรงกับความต้องการของตลาด และการพัฒนาความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพของประชาชน รวมถึงจัดเตรียมโครงสร้างพื้นฐานให้บริการประชาชนอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง รวมทั้งเสริมสร้างความมั่นคงในสังคมให้มีความสุข เตรียมความพร้อมเพื่อเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงของอนาคต ได้แก่ การปรับวิธีคิดวิเคราะห์ การนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้ในการพัฒนาศักยภาพประชาชน การพัฒนาทักษะฝีมือแรงงานให้มีคุณภาพและได้มาตรฐาน รวมถึงการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจ OTOP SMEs/CLUSTER ให้มีความเข้มแข็ง สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มพัฒนาและยกระดับรายได้ให้กับประชาชน รวมถึงคุณภาพของเศรษฐกิจในจังหวัดได้อย่างยั่งยืน (แผนพัฒนาจังหวัดนครนายก พ.ศ.2561 – 2565 (ฉบับทบทวน)) เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล และแผนแม่บทยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ตามวิสัยทัศน์ของประเทศและรองรับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตรรม

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ในฐานะที่เป็นหน่วยงานในกำกับของรัฐ มีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็น มหาวิทยาลัยรับใช้สังคม โดยได้กำหนดวิสัยทัศน์ของมหาวิทยาลัยไว้ว่า “มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒเป็นมหาวิทยาลัยแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคม (Learning University for Society)” โดยยุทธศาสตร์หลักของมหาวิทยาลัยตามกรอบแผนยุทธศาสตร์ 20 ปี มหาวิทยาลัยศรีนครนิทรวิโรฒ (2565) มี 3 ด้าน คือ 1) การเป็นผู้นำทางการศึกษา เพื่อเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ วิจัยและนวัตกรรม 2) การเป็นองค์กรที่มีสมรรถนะสูงและมีธรรมาภิบาล เพื่อขับเคลื่อนให้มหาวิทยาลัยเป็นองค์กรที่มีสมรรถนะสูงและมีธรรมาภิบาล และ 3) พันธกิจสัมพันธ์เพื่อสังคม เพื่อการเป็นมหาวิทยาลัยที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งยุทธศาสตร์นี้สอดคล้องกับการจัดกลุ่มสถาบันอุดมศึกษาตามที่มหาวิทยาลัยคำนึงถึงศักยภาพและความพร้อม มหาวิทยาลัยได้เลือกจัดอยู่ในกลุ่มสถาบันอุดมศึกษาประเภทที่ 3 ซึ่งเป็นกลุ่มที่มุ่งพัฒนาชุมชนท้องถิ่นหรือชุมชนอื่นที่มีประโยชน์ร่วมกัน พันธกิจและยุทธศาสตร์หลักจึงมุ่งเน้นการเป็นแหล่งเรียนรู้ การถ่ายทอดความรู้

และเทคโนโลยีเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน และการมอบโอกาสการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่ประชาชนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยจะให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างศักยภาพ

ของสถานศึกษา องค์กรชุมชน และประชาชนให้มีความเข้มแข็งในการพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมของตนเอง (การจัดกลุ่มสถาบันอุดมศึกษา, 2564) เพื่อให้การดำเนินงานการเป็นมหาวิทยาลัยที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒเป็นไปตามจุดมุ่งหมายอย่างมีประสิทธิภาพ เน้นการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน การทำงานร่วมกันระหว่างบุคลากรของมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคมเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันโดยกำหนดเป้าหมายให้โครงการมีการบูรณาการกับการวิจัยนวัตกรรมและงานสร้างสรรค์บูรณาการกับจังหวัด หน่วยงานภาครัฐและเอกชน เพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหาร่วมกันพัฒนาชุมชนและสังคมอย่างยั่งยืน

จากภารกิจด้านการบริการวิชาการแก่ชุมชนและสังคมของมหาวิทยาลัย แม้ผลการดำเนินงานโครงการบริการวิชาการแก่ชุมชน (ส่วนกิจการเพื่อสังคม, 2562) ควรเน้นให้ความสำคัญที่การรับใช้สังคมให้มีความยั่งยืนโดยมหาวิทยาลัยเป็นผู้นำองค์ความรู้และนวัตกรรมใหม่ ๆ ไปประยุกต์ใช้กับชุมชนไปถ่ายทอดและแก้ปัญหาให้กับชุมชนจัดกิจกรรมร่วมกัน อีกทั้งผู้วิจัยในฐานะบุคลากรของมหาวิทยาลัย ได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมโครงการบริการวิชาการแก่ชุมชนและสังคมของหน่วยงานที่ผู้วิจัยสังกัด ได้มีโอกาสพูดคุยสัมภาษณ์กับผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมโครงการบริการวิชาการแก่ชุมชน ที่เป็นผู้ประกอบการกิจการวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายกเบื้องต้น และพบปัญหาของผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่ที่ยังต้องการได้รับการพัฒนาเพิ่มเติมเกี่ยวกับศักยภาพของสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจ การดำรงอยู่ของกลุ่ม การพัฒนาโดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่ม และการร่วมกันสร้างนวัตกรรมเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยที่ผ่านมามีหน่วยงานภาควิชาการหลายหน่วยงาน ได้เข้าไปช่วยเหลือและนำพาการพัฒนาศักยภาพด้านต่าง ๆ ให้กับคนในพื้นที่ แต่อย่างไรก็ตาม การที่มีหน่วยงานเข้าไปส่งเสริมหรือพัฒนาคนในชุมชนแต่เป็นการมุ่งเน้นพัฒนาโดยคนนอกพื้นที่ โดยมีการอบรมและติดตามประเมินผล ทำให้ไม่เกิดความยั่งยืน และความเข้มแข็ง จนสามารถนำไปสู่การเป็นผู้ประกอบการหรือกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ยั่งยืน และเข้มแข็งได้

ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษา เพื่อทำความเข้าใจสถานการณ์ความเป็นไปได้ในการพัฒนานวัตกรชุมชนเพื่อนำมาสร้างและพัฒนารูปแบบเพื่อพัฒนานวัตกรชุมชน และระบบการสร้างนวัตกรรมโดยใช้กระบวนการสุนทรียแสวงหา (Appreciative Inquiry) ที่มุ่งเน้นกระบวนการระดมความคิดด้วยวิธีการตั้งคำถามเชิงบวก เพื่อร่วมกันค้นหาวิธีการหรือแนวคิดที่ดีที่สุดก่อนจะนำไปปฏิบัติใช้ต่อไป กระบวนการสุนทรียแสวงหา พัฒนาขึ้นโดย David Cooperrider และ Suresh Srivastva ใน

ปี 1980 รู้จักกันในชื่อกระบวนการ AI ซึ่งจากการสังเคราะห์แนวคิดกระบวนการสุนทรียแสวงหาของ Cooperrider et al. (2003) พบว่า กระบวนการสุนทรียแสวงหาตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งสุนทรียที่ถือเป็นพลังแห่งการสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ถือเป็นหลักการเลือกมองในแง่มุมความดีงาม แล้วตั้งความปรารถนาที่จะช่วยกันเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่ต้องการจะเห็น ดังนั้น กระบวนการสุทนรียแสวงหา เป็นกระบวนทัศน์ใหม่ที่เน้นวิธีการเปลี่ยนแปลงระบบมนุษย์ด้วยการหาจุดแข็ง เน้นการชื่นชม และการให้คุณค่ากับสิ่งที่ดีที่สุดที่มีอยู่ ค้นหาสิ่งที่อาจจะเป็นไปได้ เน้นการพูดคุยสนทนาหาทางออกที่ควรจะเป็น ตั้งอยู่บนสมมติฐานที่ว่า ในทุกสิ่งล้วนแต่มีเรื่องราวด้านบวกที่สามารถนำมาสร้างแรงบันดาลใจได้ทั้งสิ้น เป็นแนวคิดที่ตรงกันข้ามกับแนวคิดมองหาปัญหาที่ทำให้ระบบทำงานบกพร่องแล้วหาทางแก้ไขปัญหาหรือในจิตวิทยาแบบที่เคยเป็นมา กระบวนการสุนทรียแสวงหา มีหลักการพื้นฐานสำคัญที่บูรณาการแนวคิดจิตวิทยา สังคมวิทยา มานุษยวิทยา และส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคล ช่วยส่งเสริมให้เกิดการสร้างสัมพันธภาพและการสื่อสารระหว่างบุคคล ทีมงาน ตลอดจนการสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันอันเป็นปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมสนับสนุนการจัดการความรู้ในองค์กรให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (Cooperrider & Whitney, 2007)

จากการสังเคราะห์กระบวนการสุนทรียแสวงหา ผู้วิจัยพบว่าประกอบด้วยวงจร 4 ขั้นตอน (4-D Cycle) ซึ่งเริ่มต้นด้วยการกำหนดหัวข้อที่ต้องการศึกษาอย่างไตร่ตรอง โดยมีรายละเอียดในแต่ละขั้นตอนดังนี้ (1) การค้นหาศักยภาพ (Discovery) เป็นการร่วมกันค้นหาสิ่งที่ดีที่สุดที่เคยเกิดขึ้น เพื่อแบ่งปันเรื่องราวความสำเร็จและแนวปฏิบัติที่เป็นแบบอย่าง ผ่านคำถามเช่น “อะไรคือสิ่งที่ดีที่สุด” และ “อะไรที่เกิดขึ้นแล้ว” (2) การสร้างฝันให้เกิดพลัง (Dream) เป็นการร่วมกันจินตนาการถึงความเป็นไปได้ที่ยิ่งใหญ่และก้าวข้ามข้อจำกัดในอดีต เพื่อสร้างภาพอนาคต

ที่ต้องการ ผ่านคำถามเช่น “จะเป็นอะไรได้บ้าง” (3) การร่วมกันออกแบบ (Design): เป็นการนำองค์ประกอบที่ดีที่สุดจากขั้นตอนการค้นหาและสร้างฝัน มาออกแบบเป้าหมายและแผนการปฏิบัติที่ชัดเจนและน่าสนใจ ผ่านคำถามเช่น “อะไรคือสิ่งที่ควรจะเป็น” และ (4) การทำให้ถึงเป้าหมาย (Destiny): เป็นการสร้างสรรค์กิจกรรมและจัดตั้งกลุ่มปฏิบัติการเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้และนวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างวัฒนธรรมที่เน้นคุณค่าและนำไปสู่อนาคตที่ยั่งยืน ผ่านคำถามเช่น “สิ่งนั้นจะเป็นอะไร” (Cooperrider et al., 2003) ซึ่งในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะได้นำขั้นตอนทั้ง 4 ขั้นตอน มาเป็นกลวิธีในการพัฒนานวัตกรชุมชน โดยผ่านการสนทนาพูดคุยของสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อันจะช่วยให้ได้รูปแบบในการพัฒนานวัตกรชุมชนที่เหมาะสมกับพื้นที่และสภาพสังคมปัจจุบัน

จากปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาพัฒนานวัตกรชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก โดยการทำความเข้าใจกระบวนการพัฒนานวัตกรในวิสาหกิจชุมชน เพื่อนำมาสร้างและพัฒนารูปแบบเพื่อพัฒนานวัตกรชุมชนโดยใช้สุนทรียแสวงหา โดยเริ่มจากการทำความเข้าใจศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนานวัตกรชุมชนของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน นำไปสู่การสร้างกระบวนการพัฒนารูปแบบการพัฒนานวัตกรชุมชน แล้วจึงศึกษาผลลัพธ์จากการใช้กระบวนการพัฒนานวัตกรชุมชน และสุดท้ายสังเคราะห์รูปแบบเพื่อการพัฒนานวัตกรชุมชน ซึ่งจะทำให้เกิดต่อยอดหรือเป็นฐานสำหรับการพัฒนานวัตกรชุมชนในพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป รวมทั้งเกิดองค์ความรู้ในกระบวนการสร้างและพัฒนานวัตกรชุมชนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน ที่สามารถนำไปเพิ่มพูนศักยภาพแก่นวัตกรชุมชนให้สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาชุมชนผลิตภัณฑ์ในชุมชนได้ดียิ่งขึ้น การพัฒนาโดยใช้กระบวนการวิจัยเป็นกลไกในการพัฒนานวัตกรรมทางสังคมให้ก่อเกิดนวัตกรชุมชน ถือว่าสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาที่เห็นคนเป็นศูนย์กลาง โดยงานวิจัยครั้งนี้ มุ่งพัฒนาขีดความสามารถของมนุษย์ให้เหมาะสมกับบริบท ตลอดทั้งบูรณาการการทำงานในลักษณะของเครือข่าย ตั้งแต่การปรับระบบคิดและสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ทำให้เกิดความคิดมุ่งพัฒนาชุมชนด้วยชุมชนและโดยชุมชน ซึ่งในกระบวนการวิจัยและพัฒนาครั้งนี้เรียกว่าการสร้าง “นวัตกรชุมชน” อันจะเป็นองค์ความรู้ที่ติดตัวนวัตกรชุมชน สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ ทั้งในมิติของการแก้ปัญหาการพัฒนาผลิตภัณฑ์ในชุมชน และมิติของการถ่ายทอดความรู้เหล่านี้สู่คนอื่น ๆ ในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งความมุ่งหมายไว้ดังนี้

1. เพื่อทำความเข้าใจสถานการณ์ความเป็นไปได้ในการพัฒนานวัตกรชุมชนของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน
2. เพื่อสร้างและพัฒนานวัตกรชุมชนของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนโดยใช้สุนทรียแสวงหา
3. เพื่อสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนานวัตกรและระบบการสร้างนวัตกรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

3. ความสำคัญของการวิจัย

การศึกษาการสร้างและพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างนวัตกรในชุมชนในครั้งนี้ ความสำคัญของการวิจัย ดังนี้

1. เป็นการรวบรวมองค์ความรู้ โดยอาศัยศาสตร์แบบบูรณาการทั้งในมิติของจิตวิทยา สังคมวิทยา และมานุษยวิทยา เพื่อสร้างและพัฒนารูปแบบเพื่อการพัฒนานวัตกรชุมชน โดยใช้สุนทรียแสวงหา ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน อันจะเป็นองค์ความรู้ที่ติดตัวนวัตกรชุมชน สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ และสามารถนำองค์ความรู้เหล่านี้ไปถ่ายทอดสู่คนอื่น ๆ ในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ได้รูปแบบเพื่อการพัฒนานวัตกรและระบบการสร้างนวัตกรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมมชน ที่สามารถนำไปเพิ่มพูนศักยภาพแก่นวัตกรชุมชนให้สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาชุมชนผลิตภัณฑ์ในชุมชนได้ดียิ่งขึ้น โดยประกอบด้วย รูปแบบการพัฒนานวัตกรชุมชน และอาจจะได้รูปแบบการพัฒนานวัตกรชุมชนตามประเภทของวิสาหกิจชุมชน และระบบการสร้างนวัตกรรม

3. เกิดการต่อยอดทางวิชาการ โดยนำผลจากการสร้างและพัฒนารูปแบบเพื่อการพัฒนานวัตกรชุมชนที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ ไปต่อยอดหรือเป็นฐานสำหรับการเสริมสร้างศักยภาพนวัตกรชุมชนในพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป

4. ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัยในครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ขอบเขตของผู้ร่วมวิจัย ขอบเขตด้านวิธีวิทยา และขอบเขตด้านเนื้อหา ดังต่อไปนี้

ขอบเขตของผู้ร่วมวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการในพื้นที่ ตำบลหนองแสง อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก โดยจะมีผู้ร่วมวิจัย 2 กลุ่ม ด้วยกัน คือ

1. กลุ่มผู้ร่วมวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์ ข้อที่ 1 ในการทำความเข้าใจสถานการณ์ความเป็นไปได้ในประเด็นสำคัญ 2 ประเด็น ได้แก่ ประเด็นทุนทางสังคม ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ ทุนคน/มนุษย์ ทุนสถาบันฯ/องค์กร ทุนภูมิปัญญาวัฒนธรรม และทุนทรัพยากรธรรมชาติประเด็นที่ 2 คือ สถานการณ์ปัจจุบันของวิสาหกิจชุมชน เช่น บริบททั่วไปของชุมชนและกลุ่มวิสาหกิจผลการดำเนินงานและการได้รับการพัฒนาของสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ในตำบลหนองแสง อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก เช่น วิสาหกิจชุมชนด้านการแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหาร ด้านการผลิตภัณฑ์ผ้าทอ/เสื้อผ้า ด้านการเกษตร เป็นต้น กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ประธานกลุ่ม สมาชิกกลุ่ม จำนวน 8 กลุ่มวิสาหกิจชุมชน รวมทั้งสิ้น 25 คน เพื่อให้ได้ข้อมูลเบื้องต้นของพื้นที่ในการนำไปวางแผนการพัฒนานวัตกรรมชุมชนของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน

2. กลุ่มผู้ร่วมวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์ ข้อที่ 2 เพื่อสร้างและพัฒนานวัตกรชุมชนของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนโดยใช้สุนทรียแสวงหา และมีความเต็มใจและสมัครใจใน

การเข้าร่วมกิจกรรมตลอดโครงการวิจัย ในพื้นที่ตำบลหนองแสง อำเภอปากพลี จ.นครนายก รวมจำนวนทั้งสิ้น 12 คน ได้แก่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีประสบการณ์ตรงในการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสร้างนวัตกรรม โดยมีวิสาหกิจชุมชนสวนทองมลเป็นหลัก และกลุ่มอาชีพ ซึ่งเป็นผู้ประกอบการในชุมชนที่เป็นเครือข่ายของวิสาหกิจชุมชนสวนทองมล ผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ได้แก่ ผักปลอดสาร ไข่ไก่ น้ำผึ้ง สเปรย์สมุนไพรไล่ยุง ปุ๋ยอินทรีย์ไส้เดือน สบู่ก้อน สบู่เหลว สาส์นไพร (กระเป๋าสานจากเส้นพลาสติกรีไซเคิล) ไซรัปมัลเบอรรี่ และผ้าพิมพ์ใบไม้ ซึ่งการดำเนินการพัฒนานวัตกรชุมชน ผู้วิจัยใช้แนวทางของสุนทรียแสวงหาในการดำเนินการ 4 กระบวนการ ได้แก่ 1) ค้นหาทุนที่ดีของนวัตกรรมชุมชน 2) สร้างฝันการพัฒนาร่วมกันบนฐานทุนวิสาหกิจชุมชน 3) ออกแบบการพัฒนาด้วยกระบวนการคิดเชิงออกแบบ และ 4) เรียนรู้และลงมือปฏิบัติอย่างเห็นคุณค่า

ขอบเขตด้านวิธีวิทยา

การศึกษาครั้งนี้ เป็นการวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีสุนทรียแสวงหา ซึ่งเป็นการวิจัยปฏิบัติการประเภทหนึ่งอาศัยแนวคิดในการสร้างการเปลี่ยนแปลงบุคคล องค์กรด้วยความรู้สึกเชิงบวกและกระบวนการค้นหา ให้ความสำคัญกับการมองหาคุณค่า ชื่นชมศักยภาพหรือสิ่งดีที่มีอยู่ในบุคคลและองค์กร และพัฒนาต่อยอดจากศักยภาพหรือสิ่งดีที่มีอยู่เดิม กระบวนการสุนทรียแสวงหา มี 4 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การค้นหา (Discovery) เป็นการร่วมมือกันค้นหาสิ่งที่ดีเพื่อจะเห็นว่า อะไรดีที่สุดที่เกี่ยวกับการปฏิบัติที่ของนวัตกรชุมชนของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน 2) การสร้างฝันให้เกิดพลัง (Dream) เป็นการส่งเสริมให้นวัตกรชุมชนของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนร่วมกันนำสิ่งดีที่ค้นพบ มาสร้างความฝันแห่งความเป็นไปได้ที่ยิ่งใหญ่และพ้นขอบเขตจากสิ่งที่เคยมี และต้องการเห็นความเปลี่ยนแปลงในการพัฒนานวัตกรชุมชนในอนาคต 3) การร่วมกันออกแบบ (Design) เป็นการกระตุ้นเพื่อการตัดสินใจที่นวัตกรชุมชนของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนต้องดำเนินการและวางแผนปฏิบัติการ เพื่อนำไปสู่ความหวัง ความฝันที่ต้องการ และ 4) การทำให้ถึงเป้าหมาย (Destiny) เป็นการสร้างกิจกรรมเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้และนวัตกรรมของนวัตกรชุมชนของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน เป็นการสร้างกลุ่มปฏิบัติการที่เชื่อมโยงให้เกิดเป็นวัฒนธรรมและการเรียนรู้แบบเน้นการสร้างคุณค่า เพื่ออนาคตที่เป็นจริงแบบยั่งยืน ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งเน้นนำระเบียบวิธีวิจัยนี้เข้ามาพัฒนาเพื่อเปิดโอกาสในการดึงจุดเด่นหรือความแข็งแกร่งเพื่อการพัฒนานวัตกรชุมชน

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยโดยใช้สุนทรียแสวงหา เป็นการวิจัยปฏิบัติการอาศัยแนวคิดในการสร้างการเปลี่ยนแปลงบุคคล องค์กรด้วยความรู้สึกเชิงบวกและกระบวนการค้นหา ชื่นชมศักยภาพหรือสิ่งดีที่มีอยู่ในบุคคลและองค์กร และพัฒนาต่อยอดจากศักยภาพหรือสิ่งดีที่มีอยู่เดิม เพื่อสร้างและพัฒนานวัตกรชุมชน มีขอบเขตของเนื้อหาที่ครอบคลุม 3 ประเด็น คือ (1) ทำความเข้าใจสถานการณ์ความเป็นไปได้ในการพัฒนานวัตกรชุมชนของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนอำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันบริบททั่วไปของชุมชน และกลุ่มวิสาหกิจผลการดำเนินงานและการได้รับการพัฒนาของสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ความคาดหวังต่อผลการดำเนินงานในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน (2) กระบวนการสร้างและพัฒนานวัตกรชุมชน โดยทำการศึกษากับสมาชิกของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในชุมชน ซึ่งการพัฒนานวัตกรชุมชนนี้ ทำการศึกษาทั้งในมิติของกระบวนการพัฒนานวัตกรชุมชนของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน ผลลัพธ์จากการพัฒนานวัตกรชุมชนของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน และปัจจัยเงื่อนไขที่ทำให้การพัฒนานวัตกรของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนประสบความสำเร็จ เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการดำเนินการวิจัย (3) การสังเคราะห์รูปแบบเพื่อการพัฒนานวัตกรชุมชน ในการเสริมสร้างศักยภาพนวัตกรชุมชนในพื้นที่อื่น ๆ จากการเห็นแบบอย่างที่ประสบความสำเร็จของนวัตกรชุมชนอย่างเป็นขั้นตอน เป็นระบบ ที่มีผลต่อการกระทำหรือการเปลี่ยนแปลงทั้งในมิติของการคิดการปฏิบัติและการส่งต่อองค์ความรู้สู่สาธารณะ โดยเป็นการพัฒนา เพิ่มพูนศักยภาพความสามารถที่ปรากฏให้เห็นผ่านทักษะการเป็นนวัตกรชุมชน

ในส่วนของเนื้อหากระบวนการสร้างและพัฒนานวัตกรชุมชนของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน ครอบคลุมเนื้อหาที่เป็นการเสริมสร้างศักยภาพทางด้านความรู้ความเข้าใจ ด้านการปฏิบัติ และด้านการส่งต่อองค์ความรู้สู่สาธารณะ อันส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งในมิติของความคิด การลงมือปฏิบัติ และการส่งต่อองค์ความรู้สู่สาธารณะ รวมถึงผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับนวัตกรชุมชนของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนที่ได้รับการพัฒนาศักยภาพที่เน้นการสร้างคุณค่าเพื่ออนาคตที่จะเป็นจริงโดยคุณสมบัติที่ดีของนวัตกร เป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ คือ ต้องสนับสนุนการเปลี่ยนแปลง ต้องไม่ขัดขวางการเปลี่ยนแปลง และสนับสนุนให้กล้าคิด กล้าทำ มีทักษะของความคิดสร้างสรรค์ เป็นผู้กล้าคิด คิดนอกกรอบข้ามศาสตร์ มีความกล้าเสี่ยง กล้าริเริ่ม กล้าเรียนรู้ กล้าพูดกล้าทำมากขึ้น เป็นผู้ที่มีเปิดกว้างทางความคิด เปิดใจ รับฟัง มีการคิดวิเคราะห์จัดลำดับการวางแผนเชิงกลยุทธ ทำจริง พัฒนาอย่างต่อเนื่อง ไม่ยึดติด และมีความคิดเชื่อมโยง คือ ความสามารถในการเชื่อมโยงความคิดนั้น ส่งผลให้กระบวนการทำงานทางความคิดเป็นระบบ

มากขึ้นตามกระบวนการสุนทรียแสวงหา ทั้งนี้โดยอาศัยมุมมองจากแนวคิดทฤษฎีที่เป็นการบูรณาการศาสตร์หลาย ๆ ศาสตร์เป็นแนวทางในการศึกษาและทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลง ทั้งในมิติของจิตวิทยา สังคมวิทยา และมานุษยวิทยา เช่น แนวคิดเกี่ยวกับนวัตกรชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับจิตวิทยาเชิงบวก แนวคิดเกี่ยวกับการคิดเชิงนวัตกรรม แนวคิดเกี่ยวกับระบบชีวนิเวศวิทยา แนวคิดการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง เป็นต้น

5. **นิยามศัพท์เฉพาะ**

นวัตกรชุมชน หมายถึง สมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจที่เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการปฏิบัติงานในวิสาหกิจชุมชน เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ เข้าใจและประยุกต์ใช้ความรู้ สามารถสร้างสรรค์แนวคิด วิธีการ ด้วยทักษะต่าง ๆ ได้แก่ การเชื่อมโยงความคิด การตั้งคำถาม การสังเกต ปฏิสัมพันธ์และทดลอง นำทรัพยากรในชุมชนมา สร้างพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ หรือทำสิ่งต่าง ๆ ที่ไม่เคยมีมาก่อนให้เกิดมูลค่า อาจพัฒนากับผลิตภัณฑ์ที่สร้างขึ้นแล้ว หรืออาจปรับปรุงอย่างสร้างสรรค์ได้ โดยมีการร่วมมือทำอย่างจริงจังจนพัฒนาเป็นความรู้ที่เกิดขึ้นกับตนเอง และเกิดนวัตกรรมที่สอดคล้องและเหมาะสมกับบริบทในชุมชน

กลุ่มวิสาหกิจชุมชน หมายถึง หมายถึง กิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการหรือการอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นนิติบุคคลในรูปแบบใดหรือไม่เป็นนิติบุคคล เพื่อสร้างรายได้ และเพื่อการพัฒนาตนเอง ของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน

รูปแบบการพัฒนานวัตกรชุมชน หมายถึง ผลของชุดกิจกรรมหรือแนวปฏิบัติที่ดีเพื่อการพัฒนา เพิ่มพูนศักยภาพของนวัตกรชุมชนอย่างเป็นขั้นตอนและเป็นระบบด้วยแนวคิด วิธีการของสุนทรียแสวงหา โดยการสังเคราะห์การเปลี่ยนแปลงคุณลักษณะเชิงพฤติกรรมของนวัตกรประกอบด้วย ด้านความรู้ ด้านทักษะด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง ที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนา เพิ่มพูนศักยภาพความสามารถที่ปรากฏให้เห็นผ่านทักษะการเป็นนวัตกรชุมชน

ระบบการสร้างนวัตกรรม หมายถึง องค์ประกอบต่าง ๆ ที่ทำงานร่วมกัน เกี่ยวโยงสัมพันธ์กัน ที่รวมถึง คน เครื่องมือ วัสดุ วิธีการ การจัดการ สิ่งสนับสนุน เพื่อเป็นต้นแบบในการดำเนินการสร้างนวัตกรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้สำเร็จ

สุนทรียแสวงหา (Appreciative Inquiry) หมายถึง กระบวนการวิจัยที่ใช้ในการสร้างและพัฒนารูปแบบการพัฒนานวัตกรชุมชนที่มุ่งเน้นการค้นหาสิ่งที่ดีในตัวบุคคลและองค์กร ด้วยวิธีการตั้งคำถามเชิงบวกเพื่อร่วมกันค้นหาวิธีการหรือแนวคิดที่ดีที่สุด นำไปวางแผน และปฏิบัติใช้ร่วมกัน เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้ (1) การค้นหา (Discovery) เป็นการ

ร่วมมือกันค้นหาสิ่งที่ดีเพื่อจะเห็นว่า อะไรดีที่สุดที่เกี่ยวกับการปฏิบัติที่ของนวัตกรชุมชนของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน 2) การสร้างฝันให้เกิดพลัง (Dream) เป็นการส่งเสริมให้นวัตกรชุมชนของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนร่วมกันนำสิ่งดีที่ค้นพบ มาสร้างความฝันแห่งความเป็นไปได้ที่ยิ่งใหญ่และพ้นขอบเขตจากสิ่งที่เคยมี และต้องการเห็นความเปลี่ยนแปลงในการพัฒนานวัตกรชุมชนในอนาคต 3) การร่วมกันออกแบบ (Design) เป็นการกระตุ้นเพื่อการตัดสินใจที่นวัตกรชุมชนของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนต้องดำเนินการและวางแผนปฏิบัติการ เพื่อนำไปสู่ความหวังความฝันที่ต้องการ และ 4) การทำให้ถึงเป้าหมาย (Destiny) เป็นการสร้างกิจกรรมเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้และนวัตกรรมของนวัตกรชุมชนของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน เป็นการสร้างกลุ่มปฏิบัติการที่เชื่อมโยงให้เกิดเป็นวัฒนธรรมและการเรียนรู้แบบเน้นการสร้างคุณค่า เพื่ออนาคตที่เป็นจริงแบบยั่งยืน

บทที่ 2
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้นำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน
2. แนวคิดเกี่ยวกับนวัตกรชุมชน
3. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการคิดเชิงนวัตกรรม
4. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับทุนทางสังคม
5. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับทุนทางจิตวิทยาเชิงบวก
6. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับระบบชีวนิเวศวิทยา
7. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสุนทรียแสวงหา
8. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการคิดเชิงออกแบบ
9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
10. กรอบแนวคิดการวิจัย

1. แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชนคือการรวมกลุ่มของสมาชิกในชุมชนเพื่อดำเนินกิจกรรมที่มีความหมายและสอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่นนั้นๆ ทั้งในด้านภูมิประเทศ สภาพอากาศ วัฒนธรรม และความสนใจร่วมกันของสมาชิกที่มีปฏิสัมพันธ์กันเป็นประจำ จากข้อมูลของกองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร ณ ปี 2565 พบว่าประเทศไทยมีวิสาหกิจชุมชนจดทะเบียนรวมทั้งสิ้น 127,116 แห่ง โดยสามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มหลัก คือ กลุ่มการผลิตสินค้า ซึ่งครอบคลุมตั้งแต่การผลิตพืช ปศุสัตว์ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ ไปจนถึงสินค้าหัตถกรรมและของที่ระลึก และกลุ่มการให้บริการ เช่น ร้านค้าชุมชน การท่องเที่ยว และการออมทรัพย์ ทั้งนี้ ประเภทของวิสาหกิจชุมชนที่พบมากที่สุดคือกลุ่มการผลิตพืชซึ่งมีจำนวนถึง 35,862 กลุ่ม ในขณะที่ประเภทที่พบน้อยที่สุดคือกลุ่มการให้บริการด้านการซ่อมเครื่องจักรกลซึ่งมีจำนวนเพียง 37 กลุ่ม

1.1 ความหมายของวิสากิจชุมชน

มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของวิสาหกิจชุมชน ไว้ดังนี้

เสรี พงศ์พิศ (2562) ได้กล่าวไว้ว่า คำว่า "วิสาหกิจ" ซึ่งมีความหมายว่า "การประกอบการ" นั้น มีรากศัพท์มาจากคำในภาษาอังกฤษว่า "Enterprise" ในปัจจุบันได้เกิดแนวคิด "วิสาหกิจ

ชุมชน" (Small and Micro Community Enterprise: SMCE) ขึ้น ซึ่งได้รับความสำคัญอย่างแพร่หลายจนอาจกล่าวได้ว่าเป็นยุคแห่งวิสาหกิจชุมชน โดยแนวคิดดังกล่าวคือการที่ครอบครัว องค์กร และเครือข่ายภายในชุมชนร่วมกันแปรรูปผลผลิตตามธรรมชาติหรือสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ขึ้นมา เพื่อการบริโภคและสร้างรายได้หมุนเวียนให้แก่ชุมชน โดยมีหลักการสำคัญ คือ การสร้างความหลากหลายของผลผลิต

คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (2548) ได้ให้ความหมายของ วิสาหกิจชุมชน (Community Enterprise) ว่าหมายถึง กิจการของชุมชนที่เกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการ หรือการดำเนินงานอื่น ๆ ซึ่งบริหารจัดการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพันและมีวิถีชีวิตร่วมกัน โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อสร้างรายได้และส่งเสริมการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชน และระหว่างชุมชน ไม่ว่ากิจการนั้นจะจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลในรูปแบบใดหรือไม่ก็ตาม

ชฎาพร ไชยศรี (2552) กล่าวว่า วิสาหกิจชุมชนคือการดำเนินกิจการโดยคณะบุคคลในชุมชนที่มีความผูกพันและมีวิถีชีวิตร่วมกัน เพื่อผลิตสินค้า ให้บริการ หรือดำเนินการอื่น ๆ โดยไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นนิติบุคคลหรือไม่ ทั้งนี้มีเป้าหมายเพื่อสร้างรายได้และส่งเสริมการพึ่งพาตนเองของครอบครัวและชุมชนโดยรวม ซึ่งอาจสรุปได้ว่า วิสาหกิจชุมชน คือ การประกอบการเพื่อบริหารจัดการ "ทุนของชุมชน" อย่างสร้างสรรค์

จะเห็นได้ว่า วิสาหกิจชุมชน คือ การดำเนินกิจกรรมที่ชุมชนเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินการเอง โดยเน้นการใช้ทรัพยากร ทุน และแรงงานในท้องถิ่นเป็นหลัก เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมที่ผสมผสานระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นกับภูมิปัญญาสากล อันเป็นฐานรากสำคัญของเศรษฐกิจชุมชนที่สร้างความมั่นคงและสมดุลในการดำรงชีวิต กิจการลักษณะนี้กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการอย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยความสามัคคีและการบูรณาการที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของชุมชนอย่างแท้จริง ซึ่งไม่เพียงแต่นำไปสู่เป้าหมายการพึ่งพาตนเองของชุมชนเท่านั้น แต่ยังเป็นทิศทางการพัฒนาที่สร้างความเจริญเติบโตอย่างมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนให้แก่ประเทศชาติในที่สุด

หลักการของวิสาหกิจชุมชนมุ่งเน้นการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยสนับสนุนให้ชุมชนนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและทุนทางสังคมมาใช้สร้างรายได้และช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เพื่อพัฒนาความสามารถในการจัดการและสร้างความเข้มแข็งให้แก่ระบบเศรษฐกิจชุมชน หัวใจสำคัญคือการปรับเปลี่ยนวิธีคิดจากการผลิตเพื่อขายเพียงอย่างเดียวมาเป็นการผลิตเพื่อให้พอกินพอใช้และพึ่งพาตนเองได้เป็นอันดับแรก ส่วนที่เหลือจึงนำไปจำหน่าย ซึ่งต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้และการจัดการร่วมกันทั้งในด้านการผลิตและการตลาด เพื่อ

หลีกเลี่ยงการแข่งขันกันเอง แต่ให้สร้างวงจรเศรษฐกิจที่เชื่อมโยงศักยภาพของคนในชุมชนเข้าด้วยกันแบบประสานพลัง ผ่านการมีส่วนร่วมในการผลิตสินค้าที่มีคุณภาพและมาตรฐานในราคายุติธรรม พร้อมทั้งพัฒนารูปแบบบรรจุภัณฑ์และช่องทางการตลาดที่น่าสนใจ โดยท้ายที่สุดแล้วผลกำไรที่เกิดขึ้นจะถูกนำกลับมาพัฒนาชุมชนต่อไป

1.2 องค์ประกอบของวิสาหกิจชุมชน

กรมการพัฒนาชุมชน (2546) ได้อธิบายสรุปถึงองค์ประกอบของวิสาหกิจชุมชนว่ามีลักษณะที่สำคัญ โดยเริ่มจากการเป็นกิจการที่ชุมชนเป็นเจ้าของและดำเนินการร่วมกัน ไม่ใช่ของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง และใช้ "ทุนของชุมชน" เป็นหลัก ทั้งเงินทุน แรงงาน ทรัพยากร และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตและบริการอย่างสร้างสรรค์ ภายใต้หลักการบริหารจัดการแบบประสานพลังและสามัคคีธรรมเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวมโดยไม่ส่งผลกระทบเชิงลบต่อสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ กระบวนการดำเนินงานยังเน้นให้เกิดการเรียนรู้เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและพัฒนานวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือการสร้างความสามารถในการพึ่งพาตนเองให้เกิดขึ้นตั้งแต่ระดับครัวเรือน ชุมชน ไปจนถึงระดับเครือข่าย

จากข้อมูลของสำนักงานเลขานุการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (2548) องค์ประกอบสำคัญของวิสาหกิจชุมชนมีอย่างน้อย 7 ประการ ดังนี้

1. กิจการเป็นของชุมชนและบริหารจัดการโดยคนในชุมชน
2. กระบวนการผลิตพึ่งพาทรัพยากรในท้องถิ่นเป็นสำคัญ ทั้งวัตถุดิบ เงินทุน และแรงงาน
3. ขับเคลื่อนด้วยความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เพื่อนำไปสู่นวัตกรรมที่เป็นของชุมชนเอง
4. ตั้งอยู่บนรากฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่มีการผสมผสานกับความรู้สากล
5. ดำเนินกิจกรรมในลักษณะบูรณาการ โดยมีการเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ
6. ให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจหลักของการดำเนินงาน
7. มีเป้าหมายสูงสุดเพื่อสร้างความสามารถในการพึ่งพาตนเองให้แก่ครอบครัวและชุมชน

ชฎาพร ไชยศรี (2552) กล่าวว่า องค์ประกอบของวิสาหกิจชุมชนมีด้วยกันอย่างน้อย 3 อย่าง

1. ความหลากหลายทางชีวภาพ ชุมชนยังคงมีทรัพยากรทางธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ทั้งป่าไม้ ที่ดิน และแหล่งน้ำ ซึ่งหากมีการค้นพบและนำคุณค่าเหล่านี้มาต่อยอดก็จะสามารถสร้างให้เกิดเป็นมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจได้

2. ภูมิปัญญาท้องถิ่น แม้ภูมิปัญญาบางส่วนจะลดเลือนไปพร้อมกับคนรุ่นก่อน แต่สิ่งที่ยังคงเหลืออยู่สามารถนำมาศึกษา ค้นคว้า และประยุกต์ใช้ผสมผสานกับความรู้สมัยใหม่ เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมที่มีทั้งคุณค่าและมูลค่าขึ้นมาใหม่ได้

3. เครือข่ายความสัมพันธ์ แม้ความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชนอาจเปลี่ยนแปลงไป แต่ยังคงมีรากฐานที่แข็งแรงพอที่จะฟื้นฟูให้เกิดการพึ่งพาอาศัยกัน สามารถร่วมมือกันจัดการองค์กรและทรัพยากรในเชิงเศรษฐกิจ เพื่อแบ่งปันกันทั้งในการผลิต บริโภค และใช้สอย อันจะนำไปสู่ความพอเพียงและช่วยให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

จะเห็นได้ว่า องค์ประกอบสำคัญที่ทำให้วิสาหกิจชุมชนสามารถดำเนินงานได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืนนั้น เกิดจากการบูรณาการระหว่างกระบวนการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพกับกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ซึ่งถือเป็นปัจจัยหลักในการขับเคลื่อน โดยอาศัยการใช้ประโยชน์จากทุนอันเป็นจุดแข็งของชุมชนเอง อันได้แก่ ทุนทรัพยากร ทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางสังคม

1.3 คุณสมบัติและหลักเกณฑ์ของวิสาหกิจชุมชน

กรมส่งเสริมการเกษตร (2563) ได้กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ เงื่อนไขในการยื่นคำขอ และในการพิจารณาอนุญาตการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ไว้ดังนี้

1. สมาชิกและพื้นที่ ต้องเกิดจากการรวมกลุ่มของบุคคลที่มีวิถีชีวิตร่วมกัน ตั้งแต่ 7 คนขึ้นไป ซึ่งต้องไม่ได้มาจากครอบครัวหรือทะเบียนบ้านเดียวกัน โดยดำเนินกิจการร่วมกันในพื้นที่ชุมชนของตนเองหรือพื้นที่ข้างเคียงที่ติดต่อกัน และสามารถจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลหรือไม่ก็ได้

2. ลักษณะกิจการ ต้องเป็นกิจการที่เกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการ หรือการดำเนินงานอื่น ๆ ที่มีส่วนช่วยในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของชุมชนโดยรวม

3. วัตถุประสงค์ ต้องดำเนินการโดยมีเป้าหมายที่ชัดเจนในการสร้างรายได้ ส่งเสริมการพึ่งพาตนเอง และสร้างประโยชน์สุขให้แก่สมาชิกและคนในชุมชน

4. ความชอบธรรม การดำเนินกิจการทั้งหมดต้องอยู่ภายใต้กรอบของกฎหมาย ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน

ในส่วนของคุณสมบัติและหลักเกณฑ์ของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน มีรายละเอียด ดังนี้

1. เกิดจากการรวมตัวกันของวิสาหกิจชุมชนตั้งแต่ 2 แห่งขึ้นไป เพื่อดำเนินกิจกรรมร่วมกัน

2. สามารถเชิญบุคคลภายนอก เช่น ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้ให้การสนับสนุน ที่สมาชิกเห็นว่าสามารถทำประโยชน์ให้แก่เครือข่ายเข้ามาร่วมดำเนินการได้

3. เป็นการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างประโยชน์ร่วมกันในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนที่เป็นสมาชิกทั้งหมดในเครือข่าย

4. การดำเนินงานของเครือข่ายต้องอยู่ภายใต้ข้อบังคับหรือระเบียบในการบริหารจัดการที่ชัดเจนและเป็นที่ยอมรับร่วมกัน

จากแนวคิดและแนวทางดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนในประเทศไทยมีหัวใจสำคัญอยู่ที่การรวมกลุ่มของคนในชุมชนเพื่อดำเนินกิจการผลิตสินค้าและบริการ โดยยึดหลักการพึ่งพาตนเองเป็นเป้าหมายสูงสุดมากกว่าการมุ่งเน้นตลาดเป็นหลัก กล่าวคือ ชุมชนจะผลิตเพื่อให้เพียงพอต่อการบริโภคภายในครัวเรือนและเครือข่ายก่อน หากมีส่วนที่เหลือจึงจะนำออกจำหน่าย ทั้งนี้ ความสำเร็จในการสร้างมูลค่าเพิ่มและขับเคลื่อนวิสาหกิจให้เข้มแข็งนั้นขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ ซึ่งสัมพันธ์กับปัจจัยสนับสนุนหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาวะผู้นำ การมีส่วนร่วม และการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม วิสาหกิจชุมชนยังคงเผชิญกับปัญหาสำคัญหลายประการ เช่น การเข้าถึงแหล่งเงินทุน การจัดการกลุ่ม การตลาด และการผลิตที่ยังขาดประสิทธิภาพ ดังนั้น แนวทางการพัฒนาสู่ความยั่งยืนจึงจำเป็นต้องส่งเสริมการนำทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาผนวกกับองค์ความรู้สมัยใหม่ เพื่อยกระดับคุณภาพมาตรฐานสินค้า บริการ ตลอดจนเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงแหล่งทุนและการตลาด ซึ่งจะช่วยให้ผู้ประกอบการที่มีศักยภาพสามารถเติบโตเป็นวิสาหกิจที่ใหญ่ขึ้นในอนาคตได้

2. แนวคิดเกี่ยวกับนวัตกรชุมชน

ปัจจุบันนวัตกรรมได้เข้ามามีบทบาทต่อการพัฒนาอย่างมาก ซึ่งนวัตกรรมเป็นกระบวนการที่มาจากทางความคิดที่ตกผลึกของคนที่ถูกเรียกว่า นวัตกร ที่มีความคิดสร้างสรรค์ในการนำทรัพยากรในชุมชนมาพัฒนาให้เกิดมูลค่า สร้างนวัตกรรมที่เป็นกระบวนการทางความคิดออกมานำไปสู่การพัฒนาเป็นสิ่งของ เครื่องใช้ ผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ และนำไปสู่การพัฒนาชุมชนของตนเอง การศึกษาในส่วนนี้จึงได้ทำการรวบรวมแนวคิดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องไว้ โดยสามารถจำแนกได้ดังต่อไปนี้

2.1 ความหมายนวัตกรชุมชน

มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของนวัตกรชุมชน ไว้ดังนี้

จามรี พระสุนิล (2563) กล่าววว่า นวัตกรชุมชน คือ ผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่ริเริ่มสร้างสรรค์กระบวนการหรือแนวทางใหม่ ๆ เพื่อส่งเสริมให้บุคคลและครอบครัวในชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีความสุข

ทศพร ม่วงสวย (2561) กล่าวว่า นวัตกรชุมชน คือ ผู้นำและเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างนวัตกรรม ซึ่งถือกำเนิดจากจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ แต่จะเกิดขึ้นจริงได้ก็ต่อเมื่อมีการลงมือทำ ดังนั้น แม้ว่าทีมงานและสิ่งแวดล้อมจะเป็นปัจจัยสนับสนุนที่สำคัญเพียงใด นวัตกรรมก็ไม่อาจเกิดขึ้นได้หากปราศจากนวัตกรผู้เป็นผู้ริเริ่มแนวคิดนั้น

พัชรพร อยู่ยืน et al. (2560) กล่าวว่า นวัตกรชุมชน คือ ผู้บุกเบิกที่ลงมือทำสิ่งใหม่เป็นคนแรก มีความรู้ความสามารถในการประยุกต์ใช้ความคิดสร้างสรรค์เพื่อพัฒนานวัตกรรม และพร้อมรับมือกับอุปสรรคที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ ยังต้องเป็นผู้ที่กล้าคิดต่างอย่างสร้างสรรค์ กล้าที่จะเสี่ยงอย่างชาญฉลาด เพื่อริเริ่มและผลักดันให้เกิดนวัตกรรมใหม่ ๆ ขึ้นในชุมชน

Rogers (1983) ได้ให้ความหมายของคำว่า นวัตกรชุมชน คือ ผู้ที่มีลักษณะกล้าได้กล้าเสีย (Venturesome) ซึ่งมักจะเป็นผู้ริเริ่มลงมือทำสิ่งใหม่ ๆ เป็นคนแรก มีความหลงใหลในการสร้างสรรค์นวัตกรรมและมีความรู้ทางด้านเทคโนโลยีเป็นอย่างดี นอกจากนี้ ยังมีความสามารถในการทำความเข้าใจและประยุกต์ใช้ความรู้เชิงเทคนิคที่ซับซ้อน สามารถรับมือกับความไม่แน่นอนในระหว่างการพัฒนาได้ดี และมีมนุษยสัมพันธ์อันดีกับเครือข่ายต่าง ๆ

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น โดยสรุป นวัตกรชุมชน คือ ผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่ริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ มีความกล้าที่จะคิดต่างและลงมือทำอย่างชาญฉลาดเพื่อผลักดันให้เกิดนวัตกรรม พวกเขามีความสามารถในการทำความเข้าใจและประยุกต์ใช้ความรู้เชิงเทคนิคที่ซับซ้อน สามารถรับมือกับความไม่แน่นอนในระหว่างการพัฒนาได้เป็นอย่างดี และมีปฏิสัมพันธ์อันดีกับเครือข่ายต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการทำงาน

2.2 คุณลักษณะของนวัตกรชุมชน

มีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงคุณลักษณะของนวัตกรชุมชน ไว้ดังนี้

Blackman and Chan (2016) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะที่ส่งผลต่อความเป็นนวัตกรชุมชน ดังนี้

1. การรับรู้ความสามารถของตนเอง (Self-efficacy) คือ ความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองว่าจะสามารถปฏิบัติงานให้สำเร็จลุล่วงได้ แม้จะต้องเผชิญกับสถานการณ์ที่ท้าทายหรือหลากหลาย

2. การเปิดรับประสบการณ์ (Openness to Experience) คือ คุณลักษณะที่พร้อมเปิดใจรับแนวคิดใหม่ๆ ยอมรับการเปลี่ยนแปลง และมีความยืดหยุ่น โดยมีองค์ประกอบสำคัญ คือ ความมีจินตนาการ ค วามคิดริเริ่ม และไม่ยึดติดกับกรอบเดิม ๆ

3. ความคิดริเริ่มเชิงรุก (Proactivity) คือ ความสามารถในการคาดการณ์และลงมือทำก่อนล่วงหน้าเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น แทนที่จะรอให้ปัญหาเกิดขึ้นก่อนแล้วจึงค่อยแก้ไข

4. แรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation) คือ แรงผลักดันที่มาจากความสนใจ ความพึงพอใจ หรือความสุขในการทำงานนั้น ๆ ด้วยตนเอง โดยไม่ขึ้นอยู่กับปัจจัยภายนอก เช่น รางวัล หรือคำชม

5. ความสามารถในการแก้ปัญหา (Problem-Solving) คือ ทักษะในการวิเคราะห์และจัดการกับปัญหาในบริบทที่แตกต่างกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยผู้ที่สามารถดึงข้อมูลจากแหล่งที่หลากหลายมักจะค้นพบแนวทางการแก้ปัญหาที่สร้างสรรค์และเป็นนวัตกรรมได้

6. ความเป็นอิสระ (Autonomy) คือ การมีอิสระในการตัดสินใจและบริหารจัดการงานของตนเองโดยปราศจากการควบคุมที่เข้มงวด ซึ่งเป็นสภาวะที่เอื้อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์และโอกาสในการสร้างนวัตกรรม

7. การสร้างเครือข่ายภายนอก (External Work Contact) คือ ความสามารถในการสร้างและรักษาความสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกองค์กร เช่น ลูกค้า คู่ค้า ผู้เชี่ยวชาญ หรือคู่แข่ง ซึ่งเป็นช่องทางสำคัญในการเข้าถึงข้อมูล แนวคิด และโอกาสใหม่ ๆ ที่จะนำไปสู่การสร้างนวัตกรรม

Day (2018) ได้กล่าวถึงลักษณะของนวัตกรชุมชน ไว้ดังนี้

1. ตระหนักและสื่อสารคุณค่าของนวัตกรรม เข้าใจอย่างลึกซึ้งว่านวัตกรรม คือ หัวใจสำคัญของความได้เปรียบในการแข่งขัน และสามารถสื่อสารแนวคิดนี้ให้ผู้อื่นเข้าใจและเห็นความสำคัญตามไปด้วย

2. มีความกล้าเสี่ยงและมองความผิดพลาดเป็นการเรียนรู้ เข้าใจว่าการค้นพบที่ยิ่งใหญ่ต้องมาพร้อมกับความเสี่ยง จึงกล้าที่จะผลักดันแนวคิดใหม่ ๆ และมองความผิดพลาดเป็นโอกาสในการเรียนรู้ ไม่ใช่ความล้มเหลว

3. เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ ตระหนักว่านวัตกรรมจะยั่งยืนได้ต้องมีการแบ่งปัน จึงมุ่งมั่นที่จะสอนและถ่ายทอดกระบวนการคิดเชิงสร้างสรรค์ให้กับผู้อื่นในทีมหรือองค์กร

4. เน้นการลงมือปฏิบัติ รู้ว่าแนวคิดจะดีจริงหรือไม่ต้องพิสูจน์ด้วยการลงมือทำ จึงริเริ่มทดลองปฏิบัติจากจุดเล็ก ๆ เพื่อทดสอบและพัฒนาแนวคิดให้เป็นรูปธรรม

5. มองหารูปแบบและประยุกต์ใช้อยู่เสมอ ช่างสังเกตและมองหารูปแบบหรือกระบวนการแก้ปัญหาที่ประสบความสำเร็จจากทุกที่ เพื่อนำมาปรับใช้กับบริบทใหม่ ๆ ได้อย่างสร้างสรรค์

6. มีทัศนคติเชิงบวก มีความเชื่อมั่นและมองเห็นความเป็นไปได้ในสิ่งใหม่ ๆ อยู่เสมอ จะไม่ด่วนตัดสินว่าสิ่งใดเป็นไปไม่ได้เพียงเพราะยังไม่เคยมีใครทำมาก่อน

7. เป็นผู้สร้างแรงจูงใจ นอกจากจะสอนวิธีการแล้ว ยังสามารถสร้างแรงบันดาลใจและกระตุ้นให้ผู้อื่นมีความมุ่งมั่นและเต็มใจที่จะคิดค้นและพัฒนานวัตกรรม

8. ทำงานเป็นทีมอย่างมีประสิทธิภาพ เข้าใจความสำคัญของการทำงานร่วมกัน สามารถเป็นสมาชิกทีมที่ดีและใช้ทักษะการโน้มน้าวเพื่อนำเสนอและผลักดันให้ทีมยอมรับแนวคิดใหม่ ๆ

9. เป็นนักประสานงานและแสวงหาความร่วมมือ รู้ว่านวัตกรรมที่ซับซ้อนมักเกิดจากความร่วมมือ จึงพร้อมที่จะติดต่อประสานงานและทำงานร่วมกับผู้อื่นเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ยิ่งใหญ่กว่า

10. เป็นผู้สร้างวัฒนธรรมนวัตกรรม เข้าใจดีว่านวัตกรรมไม่ได้เกิดจากคนเพียงคนเดียว แต่เกิดจากสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวย จึงมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการสร้างวัฒนธรรมแห่งนวัตกรรมให้เกิดขึ้นในองค์กร

Lo et al. (2015) ได้กล่าวถึงลักษณะของพฤติกรรมสร้างสรรค์และสร้างนวัตกรรมในยุคเทคโนโลยี ดังนี้

1. ทักษะความเป็นผู้นำ ประกอบด้วย

1.1. มีระบบการคิดอย่างมีกลยุทธ์

1.2 มีทักษะการสื่อสาร

1.3 มีวาทะศิลป์

1.4 มีความกล้าหาญ

1.5 มีทักษะทางสังคม

2. ความเป็นนวัตกร (ความเป็นนวัตกรรมและความสร้างสรรค์)

2.1 สามารถนำเสนอผลงาน

2.2 มีความสามารถในการแก้ปัญหา

2.3 มีความเชี่ยวชาญตามสายอาชีพ

2.4 มีศักยภาพที่หลากหลาย

2.5 มีความสามารถในการเรียนรู้และอดทนอดกลั้น

3. มีความสามารถในการตระหนักหยั่งรู้

3.1 มีความยืดหยุ่น

3.2 ตอบรับโอกาสอย่างคล่องแคล่ว

3.3 ลงมือปฏิบัติอย่างเต็มที่

3.4 มีความเพียร

3.5 สามารถระบุความแตกต่างของปัจเจกบุคคล

Gaynor et al. (2015) กล่าวถึงคุณลักษณะของนวัตกรชุมชน ไว้ดังนี้

1. มีความรู้ทั้งลึกและกว้าง (Knowledge) ไม่เพียงแต่มีความเชี่ยวชาญในงานของตนเองอย่างลึกซึ้ง แต่ยังมีความเข้าใจในศาสตร์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างกว้างขวาง ทำให้สามารถมองเห็นภาพรวมและเชื่อมโยงองค์ประกอบต่าง ๆ เข้าด้วยกันได้

2. มีทักษะที่จำเป็น (Skills) ต้องมีทักษะพื้นฐานที่สำคัญ 2 ประการ คือ ทักษะการสื่อสารที่ดีเยี่ยมเพื่อถ่ายทอดแนวคิดที่ซับซ้อนให้เข้าใจง่าย และทักษะความเป็นผู้นำเพื่อชี้นำและสร้างแรงบันดาลใจให้แก่ทีม

3. มีสมรรถนะที่หลากหลาย (Competencies) มีความสามารถในการประยุกต์ใช้ความรู้และทักษะจากหลายๆ ด้านเพื่อบรรลุเป้าหมาย เช่น การนำผลิตภัณฑ์ใหม่ออกสู่ตลาดต้องอาศัยสมรรถนะทั้งด้านเทคโนโลยี การตลาด การผลิต และการเงินมาทำงานร่วมกัน

4. มีศักยภาพในการบูรณาการ (Capabilities) สามารถนำทักษะและสมรรถนะตั้งแต่ 2 ด้านขึ้นไปมาผสมผสานกันจนเกิดเป็นศักยภาพในระดับที่สูงขึ้น เช่น วิศวกรที่มีความรู้ด้านการผลิตและมีทักษะการสื่อสารที่ดีเยี่ยม ย่อมมีศักยภาพในการออกแบบกระบวนการทำงานที่สอดคล้องกับความต้องการของทุกฝ่ายได้

5. มีประสบการณ์ที่หลากหลาย (Experiences) มีประสบการณ์ที่กว้างขวางไม่จำกัดอยู่แค่ในสายอาชีพของตนเอง ซึ่งประสบการณ์เหล่านี้จะเป็นแหล่งข้อมูลและแรงบันดาลใจชั้นดีในการมองเห็นปัญหาและโอกาสจากมุมมองใหม่ ๆ

6. มีบุคลิกภาพที่เอื้อต่อการสร้างสรรค์ (Personal Characteristics) มีคุณลักษณะส่วนบุคคลที่จำเป็นต่อการทำงานร่วมกับผู้อื่นเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดและแก้ปัญหา ซึ่งประกอบด้วยความซื่อสัตย์ การอุทิศตน ความมุ่งมั่น ความยืดหยุ่น ความมั่นใจในตนเอง และความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น

Bagley (2014) ได้กล่าวถึงลักษณะเฉพาะของนวัตกรชุมชน ไว้ดังนี้

1. ท้าทายกรอบเดิมและสร้างสรรค์สิ่งใหม่ มีความสามารถในการริเริ่มทำในสิ่งที่แตกต่างหรือไม่เคยมีใครทำมาก่อน พร้อมทั้งสร้างบรรยากาศที่กระตุ้นให้ผู้ร่วมงานกล้าที่จะคิดและก้าวข้ามขีดจำกัดเดิม ๆ

2. เป็นผู้นำที่สร้างแรงบันดาลใจ เป็นผู้นำที่มีความมุ่งมั่นและหลงใหลในงานอย่างแท้จริง โดยมุ่งสร้างองค์กรให้มีประสิทธิภาพสูงสุด พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานได้เติบโต รู้สึกมีคุณค่า และตระหนักในบทบาทหน้าที่ของตนเอง

3. เห็นคุณค่าของเครือข่ายและความร่วมมือ ให้ความสำคัญกับการสร้างและรักษาเครือข่ายที่เชื่อมโยงทั้งบุคคล สินทรัพย์ และองค์กร โดยมองว่าความร่วมมือคือโอกาสสำคัญในการวิเคราะห์และเรียนรู้ถึงจุดแข็ง จุดอ่อน และโอกาสต่าง ๆ

4. มีความเข้าใจในบริบทที่หลากหลาย ทุ่มเทในการศึกษาและทำความเข้าใจในมิติต่าง ๆ อย่างรอบด้าน ทั้งในเชิงเศรษฐกิจ เทคโนโลยี และความท้าทายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้มองเห็นภาพรวมที่ชัดเจน

5. เปลี่ยนจากผู้ควบคุมเป็นผู้สนับสนุน ปรับเปลี่ยนบทบาทจากผู้นำที่ควบคุมสั่งการ มาเป็นผู้ที่สนับสนุนและส่งเสริมจากศูนย์กลาง เพื่อผลักดันให้เพื่อนร่วมงานมีความคิดสร้างสรรค์และได้พัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการทำงาน

6. ไม่กลัวความซับซ้อนและความเสี่ยง เลือกที่จะเผชิญหน้ากับงานที่ซับซ้อนและมีความท้าทาย โดยไม่เลือกใช้ทางลัดและไม่หลีกเลี่ยงความเสี่ยงที่จำเป็นต่อการสร้างสรรค์สิ่งใหม่

7. เป็นผู้นำท่ามกลางความขัดแย้งทางความคิด มีความสามารถในการเป็นผู้นำและหาทางออกที่สร้างสรรค์ได้ แม้จะอยู่ท่ามกลางสถานการณ์ที่มีแนวคิดหรือความคิดเห็นที่ขัดแย้งกัน

8. กล้าทลายบรรทัดฐานเดิม ไม่ยึดติดกับธรรมเนียมปฏิบัติและไม่ลังเลที่จะท้าทายหรือก้าวข้ามบรรทัดฐานเดิม ๆ ที่เป็นอุปสรรคและจำกัดกรอบความคิดของผู้คน

9. มองไกลกว่าธุรกิจแบบดั้งเดิม เข้าใจอย่างลึกซึ้งว่าการยึดติดกับแนวทางการทำธุรกิจแบบดั้งเดิมเพียงอย่างเดียว จะไม่สามารถนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จที่ยิ่งใหญ่ได้

10. เป็นผู้ริเริ่มและสร้างสรรค์แนวคิดใหม่ มีความสามารถโดดเด่นในการเป็นผู้ริเริ่ม สามารถคิดค้นและสร้างสรรค์แนวคิดที่แปลกใหม่และมีคุณค่าได้ด้วยตนเอง

2.3 กระบวนการสร้างนวัตกรชุมชน

สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (2563) กล่าวถึงการสร้างนวัตกรชุมชน ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. รู้ลึกรู้จริง สมาชิกในชุมชนต้องเข้าใจปัญหาและลูกค้าเป้าหมายอย่างแท้จริง การค้นหา “Insight” หรือข้อมูลเชิงลึกของลูกค้าจึงเป็นหัวใจสำคัญ ซึ่งทำได้ 3 วิธีคือ Immersion (การลงไปสัมผัสประสบการณ์ด้วยตนเอง) Observation (การเฝ้าสังเกตพฤติกรรม) และ Interview (การสัมภาษณ์) โดยเฉพาะการสัมภาษณ์ที่มีประสิทธิภาพจะช่วยให้ค้นพบ “Pain Point” หรือปัญหาที่แท้จริงของลูกค้า รวมถึงอาจได้ข้อมูลเชิงลึกที่น่าประหลาดใจ (Surprising Insight) เทคนิคสำคัญในการสัมภาษณ์คือการใช้คำถามปลายเปิด เป็นผู้ฟังที่ดีมากกว่าผู้พูด และพยายามเจาะลึกถึงต้นตอของปัญหาเพื่อนำมาแก้ไขได้อย่างตรงจุด

2. คิดสร้างสรรค์ไอเดีย เป็นขั้นตอนการระดมสมองเพื่อหาแนวทางการแก้ปัญหาที่หลากหลาย โดยอาจเริ่มต้นจากการตั้งคำถามในโครงสร้างที่ว่า “เราจะ...ได้อย่างไรบ้าง” (How might we?) ในการระดมสมอง (Brainstorm) ควรเน้นไปที่ การคิดเชิงสร้างสรรค์ (Creative Thinking) หรือแนวคิดแบบ “ใช่ และ...” (Yes, and…) เพื่อสนับสนุนและต่อยอดไอเดียของกันและกันให้ได้มากที่สุด แทนการใช้ การคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking) หรือแนวคิดแบบ “ใช่ แต่...” (Yes, but…) ซึ่งเน้นการหาจุดบกพร่อง

3. แผนพัฒนาธุรกิจ ประกอบด้วย 3 เรื่องสำคัญ คือ การหาเครือข่ายความร่วมมือ การสร้างผลงานต้นแบบ (Prototype) และการวางแผนธุรกิจ (Business Model) อย่างรอบคอบ โดยแผนธุรกิจต้องระบุองค์ประกอบสำคัญให้ชัดเจน เช่น กลุ่มลูกค้าคือใคร คุณค่าที่จะส่งมอบ ช่องทาง การสร้างความสัมพันธ์กับลูกค้า แหล่งที่มาของรายได้ ทรัพยากรที่ต้องใช้ กิจกรรมหลัก พันธมิตร และโครงสร้างต้นทุน ในขั้นตอนนี้ การสร้าง ผลงานต้นแบบ ที่จับต้องได้และมอบประสบการณ์เสมือนจริงเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อนำไปทดสอบไอเดียกับลูกค้าและรับข้อคิดเห็นกลับมาปรับปรุง โดยหัวใจหลักคือการดึง “จุดขาย” ของผลิตภัณฑ์ออกมาให้ชัดเจนที่สุด

4. การผลิตและการกระจายสินค้า เป็นขั้นตอนการนำผลงานนวัตกรรมที่ผ่านการทดสอบแล้วมาผลิตจริงเพื่อจำหน่ายในตลาด รวมถึงการนำเสนอแผนธุรกิจเพื่อระดมทุนจาก

นักลงทุน โดยสามารถใช้ STAR Model เป็นโครงสร้างในการนำเสนอเพื่อสร้างความน่าสนใจได้ดังนี้

4.1 Situation-เล่าสถานการณ์ที่สะท้อนถึงปัญหา (Pain Point) ของกลุ่มเป้าหมาย

4.2 Task-อธิบายทางเลือกในการแก้ปัญหานั้นว่ามีอะไรบ้าง

4.3 Action-นำเสนอสิ่งที่ทีมได้ลงมือทำหรือสร้างขึ้น และชี้ให้เห็นความพิเศษของนวัตกรรม

4.4 Result-สรุปผลลัพธ์หรือประโยชน์ที่กลุ่มเป้าหมายจะได้รับจากนวัตกรรมนั้น

จากขั้นตอน 4 ขั้นตอนข้างต้น จะเห็นได้ว่าหัวใจของการสร้างสรรค์แนวคิดใหม่ๆ คือการทำความเข้าใจปัญหาและความต้องการของชุมชนอย่างถ่องแท้ ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อสมาชิกในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ จัดลำดับความสำคัญ และรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เพื่อให้มองเห็นปัญหาที่แท้จริงซึ่งอยู่ลึกกว่าสิ่งที่เห็นเพียงผิวเผิน การใช้ความเข้าอกเข้าใจ (Empathy) จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญในการรับฟัง ทั้งนี้ กระบวนการดังกล่าวตั้งอยู่บนความเชื่อมั่นว่าสมาชิกในชุมชนมีความสามารถเพียงพอที่จะวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาของตนเองได้ ด้วยเหตุนี้พวกเขาจึงมีบทบาทสำคัญที่สุดในการรวบรวมข้อมูลข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับปัญหาและความต้องการของชุมชนโดยตรง และเพื่อให้การเรียนรู้และพัฒนาตนเองสู่การเป็นนวัตกรชุมชนเกิดความยั่งยืน จำเป็นต้องอาศัยการเรียนรู้จากบทเรียนในอดีตเพื่อนำมาประยุกต์ใช้แก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการใหม่ๆ ของชุมชนอย่างต่อเนื่อง กลไกสำคัญที่จะขับเคลื่อนกระบวนการนี้ คือ การมีกลุ่มแกนนำที่มีศักยภาพในการสร้างสรรค์นวัตกรรมของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ โดยดำเนินงานภายใต้กรอบของ "แผนชุมชน" ซึ่งเป็นแผนที่เกิดจากการรวมตัวของคนในชุมชนเอง เพื่อร่วมกันคิดและกำหนดทิศทางการพัฒนาท้องถิ่นตามที่ต้องการ แผนดังกล่าวจะยึดหลักการพึ่งพาตนเองและให้ความสำคัญกับศักยภาพ ทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม ตลอดจนแนวคิดวิสาหกิจชุมชนเชิงสิ่งแวดล้อมเป็นพื้นฐาน

พัชรพร อยู่ยืน et al. (2560) กล่าวว่า การสร้างนวัตกรชุมชน ประกอบด้วย 4 ประการดังนี้

1. การมีมุมมองที่แตกต่าง คือ ความสามารถในการคิดนอกกรอบหรือมีมุมมองที่ขัดแย้งกับความคิดของคนส่วนใหญ่ ซึ่งการมองในมุมที่ต่างออกไปนี้ จะช่วยให้มองเห็นโอกาสหรือแนวทางการแก้ปัญหาในแบบที่คนอื่นไม่เห็น

2. ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ คือ ความสามารถในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ซึ่งเป็นบ่อเกิดของผลงานที่มีเอกลักษณ์ ไม่เหมือนใคร สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ผลิตภัณฑ์หรือบริการ และนำไปประยุกต์ต่อยอดได้

3. การเปิดกว้างทางความคิด คือ ความพร้อมที่จะรับฟังและเรียนรู้ข้อมูลใหม่ ๆ อยู่เสมอโดยไม่ยึดติดกับความเชื่อเดิม ๆ ซึ่งเป็นคุณสมบัติสำคัญที่ช่วยให้เข้าถึงข้อมูลที่ทันสมัยและมองเห็นโอกาสใหม่ ๆ ในการสร้างมูลค่าทางธุรกิจ

4. ความสามารถในการเชื่อมโยงความคิด คือ ทักษะในการนำข้อมูลหรือแนวคิดจากหลาย ๆ เรื่องที่ดูเหมือนไม่เกี่ยวข้องกันมาเชื่อมโยงให้เกิดเป็นภาพใหม่ ซึ่งช่วยให้กระบวนการทำงานเป็นระบบและสามารถสร้างนวัตกรรมที่มีมูลค่าเพิ่มได้

การเป็นนวัตกรต้องเริ่มต้นจากการคิดต่างอย่างสร้างสรรค์ เพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อทั้งตนเองและสังคม โดยต้องเป็นผู้รอบรู้และมีทักษะในการค้นคว้าข้อมูล เพื่อให้ผลงานที่คิดค้นขึ้นนั้นมีความทันสมัยและตอบโจทย์ยุคปัจจุบัน ซึ่งท้ายที่สุดจะนำไปสู่ความสามารถในการนำนวัตกรรมออกสู่ตลาด เพื่อสร้างรายได้และก่อให้เกิดสิ่งใหม่ขึ้นบนโลก

3. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการคิดเชิงนวัตกรรม

นวัตกรรม (Innovation) มาจากรากศัพท์ภาษาละติน "Innovare" ซึ่งหมายถึงการทำสิ่งใหม่ขึ้นมา สอดคล้องกับรากศัพท์ในภาษาบาลีของคำว่า "นวัตกรรม" ที่เกิดจากการรวมคำว่า "นว" (ใหม่), "อัตต" (ตนเอง), และ "กรรม" (การกระทำ) ซึ่งแปลตามตัวได้ว่า "การกระทำสิ่งใหม่ของตนเอง" ดังนั้น นวัตกรรมจึงหมายถึง สิ่งใหม่ที่ถูกสร้างหรือพัฒนาขึ้นโดยอาศัยความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ และความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งอาจปรากฏในรูปแบบของผลิตภัณฑ์ บริการ กระบวนการ หรือแนวความคิดใหม่ๆ รวมถึงการนำสิ่งที่มีอยู่เดิมมาประยุกต์ใช้ในรูปแบบใหม่ โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างประโยชน์ให้เกิดขึ้นทั้งในเชิงเศรษฐกิจและสังคม

3.1 ความหมายของการคิดเชิงนวัตกรรม

มีนักวิชาการที่ศึกษาเกี่ยวกับการคิดเชิงนวัตกรรม ได้ให้ความหมายและคำนิยามของการคิดเชิงนวัตกรรมไว้ต่าง ๆ กันไปดังนี้

Robert (2012) กล่าวว่า การคิดเชิงนวัตกรรมถือเป็นทักษะที่สามารถพัฒนาได้ผ่านการฝึกฝนอย่างสม่ำเสมอจนเกิดเป็นความชำนาญ โดยมีจุดเริ่มต้นที่สำคัญคือ การฝึกตั้งคำถาม การเปรียบเทียบ และการมองหาโอกาสจากความต้องการที่ยังไม่เคยมีใครตอบสนองมาก่อน

Amelink et al. (2013) ได้กล่าวว่า การคิดเชิงนวัตกรรมเป็นกุญแจสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจยุคใหม่ โดยกระบวนการสร้างนวัตกรรมคือการที่องค์กรเปลี่ยนแนวคิดให้กลายเป็นผลิตภัณฑ์ บริการ หรือกระบวนการที่ใหม่หรือดีขึ้น เพื่อสร้างความก้าวหน้า ความแตกต่าง และความได้เปรียบในการแข่งขัน ทักษะที่จำเป็นต่อกระบวนการนี้ประกอบด้วย การสังเกต การคิดเชิงภาพรวม การค้นหาปัญหา ความสามารถในการทดลองและปรับปรุงผลงาน และการคิดอเนกนัย (Divergent Thinking) หรือการมองหาแนวทางแก้ปัญหาจากหลากหลายแง่มุม นอกจากนี้ ปัจจัยสนับสนุนที่สำคัญยังรวมถึงการทำงานร่วมกัน การยอมรับความเสี่ยง, และการเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง

ศศิมา สุขสว่าง (2562) กล่าวว่า การคิดเชิงนวัตกรรม (Innovative Thinking) คือ กระบวนการคิดเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ที่สามารถแก้ปัญหาหรือตอบสนองความต้องการของผู้คนได้ ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบของผลิตภัณฑ์ บริการ หรือกระบวนการใหม่ ๆ ที่มีคุณค่าและสร้างประโยชน์ได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยมีจุดเริ่มต้นที่สำคัญ 2 ด้าน คือ นวัตกรรมด้านบุคลากรและกระบวนการ (People & Process Innovation) เป็นการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน และนวัตกรรมด้านผลิตภัณฑ์และบริการ (Product/Service Innovation) การพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือบริการใหม่ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้าโดยตรง

รวิศหาญ อุตสาหะ (2562) กล่าวว่า การคิดเชิงนวัตกรรมต้องอาศัยหลักการสำคัญ 3 มุมมองที่ทำงานร่วมกัน ได้แก่ (1) การคิดเชิงสรรค์สร้าง (Divergent Thinking) คือ การระดมสมองเพื่อสร้างสรรค์แนวคิดใหม่ ๆ ที่หลากหลายและแตกต่างออกไปให้ได้มากที่สุด (2) การสำรวจความเป็นไปได้ (Exploration) คือ การนำแนวคิดที่หลากหลายนั้นมาสำรวจและประเมินหาความเป็นไปได้ในแง่มุมต่าง ๆ และ (3) การคิดเชิงสังเคราะห์ (Convergent Thinking) คือ การนำแนวคิดที่มีศักยภาพมาวิเคราะห์ รวบรวม และสังเคราะห์เข้าด้วยกัน เพื่อสรุปเป็นแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนเพียงหนึ่งเดียว โดยกระบวนการทั้งหมดนี้มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นกลไกที่ช่วยให้ความคิดสร้างสรรค์ไม่หยุดนิ่งและสามารถต่อยอดไปสู่การสร้างนวัตกรรมที่จับต้องได้และนำไปใช้ได้จริงในที่สุด

พูลพงษ์ พงษ์วิทยภานุ (2561) กล่าวถึง การคิดเชิงนวัตกรรม (Innovative Thinking) คือ กระบวนการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ที่ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของมนุษย์ให้ดีขึ้น โดยนวัตกรรมจะถือกำเนิดขึ้นได้ต้องอาศัยความหลงใหลและความชอบอย่างแรงกล้าเป็นแรงผลักดัน ซึ่งทำให้นวัตกรสามารถมองเห็นสิ่งต่าง ๆ ในมุมมองที่แตกต่างและตรงกันข้ามกับคนทั่วไปเสมอ

อนุชา โสมาบุตร (2561) กล่าวว่า การคิดเชิงนวัตกรรม มีจุดเน้นสำคัญอยู่บน 4 พื้นฐานหลัก ได้แก่ การสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การสื่อสาร และการทำงานร่วมกับผู้อื่น โดยประกอบด้วย 3 กระบวนการที่ต่อเนื่องกัน คือ (1) การคิดสร้างสรรค์ (Think Creatively) การสร้างแนวคิดใหม่ ๆ (2) การทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ (Work Creatively with Others) การต่อยอดแนวคิดผ่านการทำงานเป็นทีม และ (3) การนำนวัตกรรมไปปฏิบัติ (Implement Innovations) การผลักดันแนวคิดให้เกิดเป็นผลลัพธ์ที่ใช้งานได้จริง

จากการศึกษาแนวคิดของนักทฤษฎีและนักการศึกษาหลายท่าน สามารถสรุปได้ว่า การคิดเชิงนวัตกรรม คือ กระบวนการที่เกิดจากการระดมสมอง (Brainstorming) และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน เพื่อสร้างสรรค์แนวคิดใหม่ ๆ สำหรับการแก้ปัญหาหรือพัฒนาสิ่งต่าง ๆ โดยอาศัยการคิดนอกกรอบเพื่อนำไปสู่ความคิดสร้างสรรค์ที่เป็นประโยชน์ ซึ่งมีเป้าหมายสูงสุดคือการยกระดับคุณภาพชีวิตของมนุษย์ให้ดีขึ้น

3.2 องค์ประกอบของการคิดเชิงนวัตกรรม

มีนักวิชาการที่ศึกษาเกี่ยวกับองค์ประกอบชองการคิดเชิงนวัตกรรม ดังรายละอียดต่อไปนี้

Hart (1996) กล่าวว่า ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม คือ ความสามารถในการสร้างสรรค์แนวคิดใหม่ ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์และสภาพแวดล้อมการทำงาน โดยผู้ที่มีทักษะนี้จะสามารถมองเห็นความเป็นไปได้ใหม่ ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาหรือปรับเปลี่ยนมุมมองเดิม ๆ โดยอาศัยทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งนี้ การเสริมสร้างทักษะดังกล่าวสามารถทำได้โดยใช้คำถามที่กระตุ้นให้เกิดการคิดวิเคราะห์สถานการณ์จากมุมมองที่แตกต่างและหลากหลาย

Berne and Raviv (2004) ได้กล่าวถึง วิธีการคิดเชิงนวัตกรรมแบบ 8 มิติ คือ กระบวนการที่เป็นระบบซึ่งถูกออกแบบมาเพื่อกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์โดยอาศัยการทำงานของสมองทั้งสองซีกร่วมกัน โดยมุ่งเน้นการนำความรู้มาประยุกต์ใช้เพื่อแก้ไขปัญหาในหลากหลายสาขา ครอบคลุมทั้งด้านอุตสาหกรรม ธุรกิจ การตลาด คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ วิศวกรรม เทคโนโลยี ไปจนถึงปัญหาในชีวิตประจำวัน ได้แก่

1. ความเป็นเอกลักษณ์ (Uniqueness)
2. รู้มิติของปัญหา (Dimensionality)
3. รู้ทิศทางของปัญหา (Directionality)
4. รวบรวม (Consolidation)

5. จัดกลุ่ม (Segmentation)

6. ดัดแปลง (Modification)

7. ความคล้ายคลึง (Similarity)

8. ความสามารถในการทดลอง (Experimentation)

วิธีการดังกล่าวช่วยให้ผู้แก้ปัญหาสามารถมองเห็นมุมมองและกลยุทธ์การคิดใหม่ ๆ เพื่อรับมือกับความท้าทายในหน่วยงาน โดยอาศัยการมองปัญหาอย่างเป็นระบบ ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างพลังความคิดสร้างสรรค์และทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม ทำให้สามารถสร้างสรรค์แนวทางการแก้ปัญหาที่เป็นเอกลักษณ์และนอกกรอบเดิม ๆ ทั้งยังช่วยกระตุ้นให้เกิดนวัตกรรมผ่านการผสมผสานแนวคิดใหม่ ๆ ได้อย่างรวดเร็ว และเพิ่มขีดความสามารถในการสร้างสรรค์ความคิดใหม่โดยรวม

Robert R. & Michele R. (2004) กล่าวถึง เครื่องมือสำคัญในการเสริมสร้างทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมคือความเข้าใจที่ว่า อารมณ์ สัญชาตญาณ และธรรมชาติของทักษะการคิดนั้นไม่ใช่สิ่งที่อยู่เหนือความเข้าใจ แต่เป็นทักษะที่สามารถเรียนรู้ ฝึกฝน และพัฒนาให้ดีขึ้นได้ เช่นเดียวกับทักษะด้านตรรกะและภาษา ซึ่งมีงานวิจัยจำนวนมากชี้ให้เห็นว่า ผู้ที่มีทักษะการคิดสร้างสรรค์เชิงนวัตกรรมที่โดดเด่นมักจะเป็นผู้ที่สามารถถ่ายทอดความคิดของตนเองออกมาได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากฐานการคิดดังนี้

1. การสังเกต

2. การจินตนาการ

3. การสรุปความ

4. การเข้าใจรูปแบบ

5. การสร้างรูปแบบ

6. การเปรียบเทียบ

7. กายภาพของการคิด

8. ความเข้าใจสถานการณ์

9. การคิดหลายมิติ

10. การแสดงตัวอย่าง

11. การแสดงออก

12. การปรับเปลี่ยน

13. การสังเคราะห์ความคิด

Dyer (2009) ได้กล่าวว่า 2 ใน 3 ของทักษะที่จำเป็นต่อการคิดเชิงนวัตกรรมสามารถเรียนรู้ได้ โดยได้สรุปทักษะที่จำเป็นออกเป็น 5 หัวข้อดังนี้

1. การตั้งคำถาม คือ การท้าทายสภาพการณ์ปัจจุบันและตั้งคำถามต่อสิ่งที่เป็นอยู่เพื่อเปิดมุมมองและพิจารณาถึงความเป็นไปได้ใหม่ๆ ที่แตกต่างไปจากเดิม

2. การสังเกต คือ การเฝ้าดูพฤติกรรมและรายละเอียดต่างๆ อย่างใส่ใจ ไม่ว่าจะเป็นลูกค้า กระบวนการทำงาน หรือสภาพแวดล้อม เพื่อค้นหาข้อมูลเชิงลึกและแนวทางใหม่ ๆ ในการปรับปรุงและพัฒนา

3. การสร้างเครือข่าย คือ การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้คนจากหลากหลายแวดวงและภูมิหลัง เพื่อแลกเปลี่ยนและเก็บเกี่ยวแนวคิดหรือมุมมองที่แตกต่าง ซึ่งจะช่วยจุดประกายความคิดใหม่ ๆ

4. การทดลอง คือ การลงมือทดสอบแนวคิดใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่องผ่านการสร้างต้นแบบหรือการทดลองในสถานการณ์จริง เพื่อเรียนรู้จากผลลัพธ์และค้นพบประสบการณ์ใหม่ ๆ

5. การคิดอย่างเชื่อมโยง คือ ความสามารถในการนำข้อมูลที่ได้จากการตั้งคำถาม การสังเกต การสร้างเครือข่าย และการทดลอง มาเชื่อมโยงกัน เพื่อสร้างสรรค์แนวคิดหรือนวัตกรรมใหม่ ๆ ที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน

3.3 กิจกรรมส่งเสริมการคิดเชิงนวัตกรรม

Amelink et al. (2013) ได้กล่าวว่า กิจกรรมที่ส่งเสริมการคิดเชิงนวัตกรรมควรมีลักษณะเป็นการเรียนรู้ผ่านการทำชิ้นงาน (Project-Based Learning) ที่น่าสนใจและมีความหมายต่อผู้เรียน โดยบูรณาการเทคโนโลยีเข้ามาเป็นเครื่องมือในการค้นคว้าหาความรู้ พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ช่วยเหลือ และทำงานร่วมกัน การให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงจะสร้างให้เกิดประสบการณ์ตรง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การพัฒนาทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมในที่สุด

สถานฝึกอบรมแห่งชาติออสเตรเลีย (Australian National Training Authority, 2001) ได้ระบุว่า การพัฒนาทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมสำหรับผู้เข้าอบรม ควรมุ่งเน้นการสร้างเสริมความสามารถหลัก 6 ประการ ได้แก่ ความสามารถในการตีความบริบท การสร้างสรรค์แนวคิด การทำงานร่วมกับผู้อื่น การไตร่ตรองสะท้อนความคิด การนำเสนอแนวคิด และการประเมินผล ซึ่งความสามารถทั้งหมดนี้สามารถพัฒนาได้ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ที่ออกแบบมาโดยเฉพาะ ดังแสดงในตาราง

ตาราง 1 กิจกรรมการเรียนรู้ที่จะนำไปสู่ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม

คุณลักษณะ ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม	**กิจกรรมการเรียนรู้**
สามารถตีความบริบท	1. การสำรวจเพื่อระบุปัญหาที่เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนานวัตกรรม 2. การค้นหาประเด็นความต้องการเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนานวัตกรรม 3. การประเมินความเป็นไปได้และโอกาสในการสร้างสรรค์นวัตกรรม 4. การตั้งวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนของการพัฒนานวัตกรรม
สามารถสร้างแนวคิด	1. การเสนอแนวคิดของตนและรับฟังความคิดเห็นจากบุคคลอื่น 2. การร่วมกันระดมสมองเพื่อค้นหาแนวทางในการพัฒนานวัตกรรมให้สำเร็จตามเป้าหมาย 3. การเสนอโครงร่างความคิดสำหรับนำไปใช้พัฒนานวัตกรรม 4. การคัดเลือกและสังเคราะห์แนวคิดต่าง ๆ เพื่อสรุปเป็นแนวทางที่จะใช้พัฒนานวัตกรรม 5. การจัดทำแบบร่างเบื้องต้นของนวัตกรรมที่ต้องการจะพัฒนา
สามารถร่วมมือกับผู้อื่น	1. การมีความกล้าในการเสนอความคิดพร้อมกับเปิดใจรับฟังมุมมองของผู้อื่น 2. การนำข้อคิดเห็นหรือแนวทางของผู้อื่นมาปรับใช้เพื่องานของตน 3. การจัดสรรบทบาทและความรับผิดชอบร่วมกับสมาชิกในทีม 4. การวางแผนร่วมกันและมอบหมายงานตามความสามารถของแต่ละบุคคลเพื่อพัฒนานวัตกรรมของกลุ่ม

ตาราง 1 (ต่อ)

คุณลักษณะ ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม	กิจกรรมการเรียนรู้
	5. การร้องขอความช่วยเหลือจากสมาชิกทีมในด้านที่ตนเองไม่มีความเชี่ยวชาญ 6. การให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างสมาชิกในระหว่างกระบวนการพัฒนานวัตกรรม 7. การร่วมมือกันผลักดันการพัฒนานวัตกรรมให้แล้วเสร็จตามแบบร่างที่วางไว้
สามารถสะท้อนแนวคิด	1. การพิจารณาและทบทวนข้อมูลอย่างละเอียด 2. การให้ข้อคิดเห็นต่อนวัตกรรมของกลุ่มอื่นผ่านวิธีการต่าง ๆ เช่น การตั้งคำถาม หรือการเปรียบเทียบกับของเดิม 3. การรับฟังและจดบันทึกข้อคิดเห็นที่ผู้อื่นมีต่อนวัตกรรมของกลุ่มตน 4. การนำข้อคิดเห็นที่ได้รับมาใช้ในการปรับปรุงและพัฒนานวัตกรรม
สามารถนำเสนอแนวคิด	1. การทดสอบนวัตกรรมในสภาพแวดล้อมหรือสถานการณ์จริง 2. การทดลองใช้นวัตกรรมกับกลุ่มผู้ใช้เป้าหมายอย่างถูกวิธี 3. การตรวจสอบเพื่อค้นหาข้อบกพร่องหรือจุดที่ต้องแก้ไขของนวัตกรรม 4. การประยุกต์ใช้ซอฟต์แวร์คอมพิวเตอร์เพื่อการนำเสนอและเก็บรวบรวมข้อมูล
สามารถประเมินความสำเร็จ	1. การวิเคราะห์ผลสำเร็จและอุปสรรคของนวัตกรรมที่ได้พัฒนาขึ้น 2. การเก็บรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นจากการใช้งานนวัตกรรม

ตาราง 1 (ต่อ)

คุณลักษณะ ทักษะการคิดเชิงนวัตกรรม	กิจกรรมการเรียนรู้
	3. การสรุปผลลัพธ์ที่ได้จากการนำนวัตกรรมไปใช้งาน 4. การจัดทำรายงานสรุปผลการประเมินการใช้งานนวัตกรรม 5. การจัดเวทีอภิปรายผลร่วมกับผู้เรียนคนอื่น ๆ 6. การเปิดรับฟังข้อคิดเห็นและคำแนะนำต่าง ๆ

4. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับทุนทางสังคม

ทุนทางสังคม (Social Capital) เป็นทุนรูปแบบหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการบริหารจัดการชุมชนให้เข้มแข็ง อาจกล่าวได้ว่า ทุนทางสังคมทำหน้าที่เปรียบเสมือนเครื่องมือที่ทลายกำแพงซึ่งกีดขวางความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนกับทรัพยากรธรรมชาติ ช่วยให้ชุมชนสามารถอยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อมในลักษณะที่เกื้อกูลซึ่งกันและกันได้ดียิ่งขึ้น

4.1 ความเป็นมาของทุนทางสังคม

ทุนทางสังคม (Social Capital) ได้มีความแพร่หลายมากหลังจากที่ได้มีการอภิปรายถกเถียงกันเกี่ยวกับเรื่องประชาสังคมจากแนวคิดของนักรัฐศาสตร์ Putnam (2002) และนักวิชาการคนอื่นที่ต้องการอธิบายถึงการนำวิถีชีวิตที่เหมาะสมของสังคมชุมชนและสังคมกลับคืนมา ต่อมาธนาคารโลก (World Bank) ได้มีการนำคำว่าทุนทางสังคมไปใช้อย่างกว้างขวางในด้านเศรษฐกิจและการพัฒนาชุมชนรวมทั้งการบริหารจัดการที่เป็นแนวทางการพัฒนาองค์กร

จากที่ได้มีการศึกษาพบแนวคิดหรือคำว่า “ทุนทางสังคม” ปรากฏขึ้นเป็นครั้งแรกในการอภิปรายของ Lyda Judson Hanifan ซึ่งตีพิมพ์ในหนังสือ Rural School Community Center (1916) โดยเขาได้อธิบายว่าทุนทางสังคมคือสิ่งต่าง ๆ ที่พบเห็นได้ในชีวิตประจำวัน เช่น ภาพลักษณ์ที่ดี มิตรภาพ ความเห็นอกเห็นใจ และปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคลหรือครอบครัวที่หลอมรวมกันจนเกิดเป็นหน่วยทางสังคมขึ้นมา Hanifan ได้เปรียบเทียบการสร้างทุนทางสังคมไว้ว่ามีลักษณะคล้ายกับการดำเนินธุรกิจที่ต้องมีการสะสมทุนก่อน โดยปัจเจกบุคคลจะต้องสร้างมิตรภาพและเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มที่ใหญ่กว่าครอบครัว เพราะการอยู่ตามลำพังอาจทำให้ไม่ได้รับความช่วยเหลือ แต่เมื่อเริ่มติดต่อกับเพื่อนบ้าน ทุนทางสังคมก็จะเริ่มสะสมขึ้น

ซึ่งความสัมพันธ์เหล่านี้จะช่วยให้บุคคลและชุมชนสามารถบรรลุเป้าหมายหรือความต้องการของตนเองได้ในที่สุด

World Bank (1999) ได้มีการกล่าวถึงแนวคิดเรื่องทุนทางสังคมได้ถูกนำมาประยุกต์ใช้ในฐานะทุนที่จำเป็นต่อการพัฒนา โดยมุ่งตอบคำถามสำคัญที่ว่า "อะไรคือทุนทางสังคม" และ "จะทำอย่างไรให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนสูงสุดแก่ประเทศหรือชุมชน" แนวคิดนี้ได้นำไปสู่การสร้างองค์กรที่เป็นประโยชน์มากมาย ซึ่งสอดคล้องกับนัยความหมายของธนาคารโลกที่ได้แสดงหลักฐานชี้ให้เห็นว่า การเพิ่มความยึดเหนี่ยวทางสังคมนั้นสามารถนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจและความสำเร็จในการพัฒนาที่ยั่งยืนได้โดยตรง

สำหรับประเทศไทย แม้ในระยะแรกคำว่า "ทุนทางสังคม" จะยังไม่เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย แต่แนวคิดที่สอดคล้องกันนั้นปรากฏอยู่ในความสัมพันธ์ของคนในชุมชนมาอย่างยาวนาน ดังที่ อาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ได้เคยกล่าวถึงความสำคัญของความสัมพันธ์ในชุมชนผ่านหลักการของสหกรณ์ ซึ่งเปรียบเสมือนชุมชนย่อม ๆ ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน หรือที่เรียกว่า "สามัคคีธรรม" ในบริบทของไทย ทุนทางสังคมจึงถือเป็นทุนสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างวิถีชีวิตที่ดีงามและสนับสนุนการพัฒนาประเทศทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการปกครองมาโดยตลอด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยามที่เกิดวิกฤต ซึ่งทุนทางทรัพยากรและทุนทางเศรษฐกิจมีจำกัด ทุนทางสังคมจะเข้ามามีบทบาทสำคัญในการช่วยบรรเทาความรุนแรงของปัญหาและเป็นกำลังหลักในการฟื้นฟูสังคมไทยให้กลับสู่สภาวะปกติ

ในช่วงประมาณทศวรรษที่ 20 แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมชุมชนได้เกิดขึ้นในสังคมไทย โดยวิพากษ์วิจารณ์แนวทางการพัฒนาประเทศในขณะนั้น และสนับสนุนให้คนในท้องถิ่นหันมาศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของตนเองเพื่อสร้างจิตสำนึกในคุณค่าของชุมชน ซึ่งแนวคิดนี้มีความเกี่ยวเนื่องกับทุนทางสังคมอย่างยิ่ง ต่อมาหลังวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 แนวคิดเรื่องทุนทางสังคมจึงเริ่มเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางในประเทศไทย เมื่อรัฐบาลจำเป็นต้องทบทวนทิศทางการพัฒนาประเทศ และได้จัดตั้ง "โครงการเพื่อการลงทุนทางสังคม" (Social Investment Program: SIP) โดยได้รับความช่วยเหลือจากธนาคารโลก โครงการดังกล่าวได้ยึดหลักการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับทุนทางสังคมเป็นปัจจัยหลักในการแก้ไขปัญหาและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน ซึ่งนับเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้แนวคิดเรื่องทุนทางสังคมขยายตัวและเป็นที่ยอมรับในแวดวงการพัฒนาของไทยอย่างกว้างขวางนับตั้งแต่นั้นมา (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2554)

4.2 ความหมายของทุนทางสังคม

นักวิชาการที่ศึกษาเกี่ยวกับทุนทางสังคมได้ให้ความหมายและคำนิยามของทุนทางสังคมไว้ต่าง ๆ กันไปดังนี้

Robert (1993) ได้นิยามทุนทางสังคมว่า เป็นลักษณะเด่นขององค์กรทางสังคม เช่น ความไว้วางใจ (Trust) บรรทัดฐาน (Norms) และเครือข่าย (Networks) ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของสังคมโดยรวม ด้วยการส่งเสริมและเกื้อหนุนให้เกิดความร่วมมือในการดำเนินงานต่าง ๆ ทั้งนี้ กระบวนการเกิดทุนทางสังคมนั้นมีจุดเริ่มต้นมาจากการที่คนในสังคมมีระบบความคิดและค่านิยมที่ดีงามร่วมกันเป็นพื้นฐาน

Coleman (1988) อธิบายและให้ความหมายทุนทางสังคมว่า ทุนทางสังคม คือ ชุดของความสัมพันธ์ (Set of Relationships) ระหว่างบุคคลที่เกิดขึ้นอย่างตั้งใจ โดยมีพื้นฐานมาจากค่านิยมร่วมกัน (Shared Values) และความไว้วางใจซึ่งกันและกัน (Mutual Trust) สิ่งเหล่านี้ถือเป็นโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนตั้งแต่สองคนขึ้นไป ซึ่งเมื่อแสดงออกมาผ่านการกระทำแล้วจะส่งผลดีต่อกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทำร่วมกัน

World Bank (1999) ได้กล่าวถึงทุนทางสังคม ประกอบด้วยสถาบัน (Institutions) ความสัมพันธ์ (Relationships) และบรรทัดฐาน (Norms) ที่สะท้อนถึงคุณภาพและปริมาณของปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ทุนทางสังคมไม่ได้หมายถึงตัวสถาบันต่าง ๆ โดยตรง แต่เป็นเสมือน "กาว" ที่เชื่อมโยงสถาบันเหล่านั้นเข้าไว้ด้วยกัน โดยบรรทัดฐานและความสัมพันธ์ที่ฝังลึกอยู่ในโครงสร้างสังคมนี้เองที่ช่วยให้ผู้คนเกิดความร่วมมือเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกัน นอกจากนี้ ทุนทางสังคมยังอาจมองได้ในอีกแง่มุมหนึ่งว่าเป็นเจตคติและคุณค่าอันดีงาม ซึ่งเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์และการช่วยเหลือเกื้อกูลกันทางเศรษฐกิจของผู้คนในชุมชน

ประเวศ วะสี (2542) ให้ความหมายทุนทางสังคมไวว่า ทุนทางสังคม คือ พลังที่เกิดจากการที่ผู้คนมารวมตัวกัน โดยนำความดีงามและความรู้ความสามารถมาผนึกกำลังเพื่อแก้ไขปัญหาส่วนรวม ซึ่งการร่วมมือกันนี้เองที่ก่อให้เกิดเป็นพลังทางสังคมสำหรับใช้ในการแก้ไขวิกฤตต่าง ๆ ของสังคมได้

จากความหมายข้างต้น สรุปได้ว่า ทุนทางสังคม คือ ทุนในรูปแบบใหม่ที่แตกต่างจากทุนทางเศรษฐกิจซึ่งมุ่งเน้นผลกำไรส่วนตน แต่เป็นผลประโยชน์ส่วนรวมที่เกิดจากการช่วยเหลือและความร่วมมือระหว่างบุคคลและกลุ่มต่างๆ ในสังคม โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของความไว้วางใจและบรรทัดฐานการทำงานร่วมกัน สิ่งเหล่านี้ช่วยเพิ่มศักยภาพในการดำเนินงาน สร้างธรรมเนียมปฏิบัติของการพึ่งพาอาศัยกัน และทำให้องค์กรชุมชนมีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น นอกจากนี้

การนำความสำเร็จร่วมกันในอดีตมาเป็นบทเรียนยังช่วยส่งเสริมความร่วมมือในอนาคตและทำให้การดำเนินงานต่าง ๆ เป็นไปอย่างราบรื่นยิ่งขึ้น

4.3 องค์ประกอบของทุนทางสังคม

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2554) ได้กำหนดขอบเขตหรือองค์ประกอบของ “ทุนทางสังคม” ควรประกอบด้วย

1. ทุนมนุษย์ที่มีคุณภาพ คือ ทุนที่เกิดจากผู้คนที่มีคุณภาพ มีความรู้ความสามารถควบคู่ไปกับคุณธรรม วินัย และความรับผิดชอบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีการรวมกลุ่มและสร้างเครือข่ายเพื่อทำประโยชน์ให้กับส่วนรวม

2. ทุนที่เป็นสถาบัน คือ ทุนในรูปแบบของสถาบันและองค์กรต่าง ๆ ในสังคมที่เป็นรากฐานสำคัญ เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา ศาสนา ไปจนถึงองค์กรชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน และสมาคมวิชาชีพต่าง ๆ

3. ทุนทางปัญญาและวัฒนธรรม คือ ทุนที่ครอบคลุมถึงระบบคุณค่าและมรดกทางวัฒนธรรม เช่น คุณธรรม จิตสำนึกสาธารณะ ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมไทยที่ดีงาม รวมถึงแหล่งประวัติศาสตร์และโบราณคดีอันทรงคุณค่า

แนวคิดการพัฒนาทุนทางสังคมในบริบทนี้จะแตกต่างจากทุนทางกายภาพ เช่น เงินทุน โครงสร้างพื้นฐาน หรือทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นทุนที่มีการเสื่อมค่าและต้องลงทุนเพิ่มเติมอยู่เสมอ แต่จะให้ความสำคัญกับ มิติทางวัฒนธรรม ซึ่งเปรียบเสมือนทุนทางสังคมดั้งเดิมของไทย และเป็นจุดเชื่อมต่อที่สำคัญในการประยุกต์ใช้แนวคิดนี้ มิติทางวัฒนธรรมมีนัยสำคัญต่อการสร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชน โดยช่วยปลูกฝังและรักษาจิตสำนึกของความเป็นชุมชนและความสัมพันธ์ที่ต้องพึ่งพาอาศัยกันในการดำรงชีวิต ซึ่งมักจะเชื่อมโยงกับฐานทรัพยากรที่ชุมชนต้องพึ่งพิง เช่น แม่น้ำ ป่าไม้ หรือทะเล โดยความสัมพันธ์เหล่านี้จะปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนผ่านงานบุญประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ

อาทิตย์ บุดดาดวง (2554) ได้แบ่งทุนทางสังคม ออกเป็น 5 รูปแบบ ได้แก่

1. ทุนทางจิตวิญญาณ คือ การผนวกรวมกันของระบบคุณค่า สำนึกท้องถิ่น และความภาคภูมิใจในถิ่นฐานบ้านเกิด ซึ่งเป็นสิ่งที่ปรากฏอยู่คู่กับสังคมไทยมาโดยตลอด สะท้อนให้เห็นผ่านความรู้สึกรักบ้านเกิดเมืองนอน ความเสียสละเพื่อส่วนรวม และการสืบทอดดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรม โดยจิตวิญญาณและระบบคุณค่าเหล่านี้แสดงออกอย่างชัดเจนผ่านพิธีกรรมและความภาคภูมิใจที่หยั่งรากลึกอยู่ในจิตใจของผู้คนในแต่ละชุมชน

2. ทุนทางภูมิปัญญา คือ องค์ความรู้และวิถีชุมชนที่สืบทอดกันมา ซึ่งสะท้อนผ่านปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตทั้งสี่ ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และที่อยู่อาศัย รวมถึงเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ทุนเหล่านี้ไม่เพียงแต่แสดงให้เห็นถึงความรู้ความสามารถ แต่ยังบ่งบอกถึงปรัชญาการใช้ชีวิตที่ตั้งอยู่บนความพอดี, ความพอเพียง, และการอยู่ร่วมกันระหว่างผู้คนกับธรรมชาติอย่างเกื้อกูลและไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน

3. ทุนทางทรัพยากรมนุษย์/ทรัพยากรบุคคล คือ ทุนที่แฝงอยู่ในตัวบุคคล อันได้แก่ คุณลักษณะต่าง ๆ เช่น ความรักพวกพ้อง ความภาคภูมิใจในศักดิ์ศรี ไปจนถึงบทบาทผู้นำทางความคิดและผู้นำในสาขาอาชีพต่าง ๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นสินทรัพย์ที่ไม่มีวันหมดสิ้น โดยบุคคลที่เป็นทุนของสังคมนั้นคือผู้ที่มีความสามารถและมีความพร้อมที่จะปรับตัวเพื่อสร้างความร่วมมือกับผู้อื่น

4. ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ คือ ความหลากหลายทางชีวภาพอันอุดมสมบูรณ์ของท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นพืชพรรณสมุนไพร สิ่งมีชีวิต แร่ธาตุต่าง ๆ ไปจนถึงดิน น้ำ ป่าไม้ และภูเขา ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นทุนอันสำคัญ ซึ่งหากชุมชนค้นพบคุณค่าและรู้จักนำมาใช้อย่างถูกวิธี ทรัพยากรเหล่านี้ก็จะสามารถสร้างให้เกิดเป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจที่ไม่มีวันหมดสิ้นได้ เพราะเกิดจากการใช้และการบริหารจัดการอย่างยั่งยืน

5. ทุนโภคทรัพย์ คือ สินทรัพย์ทั้งหลายที่ชุมชนได้ร่วมกันสร้าง ผลิต และสั่งสมสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ไม่ว่าจะเป็นที่ดินทำกิน สิ่งปลูกสร้าง เงินทุนสะสม ไปจนถึงกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ ที่ทำร่วมกัน เช่น กองทุนฌาปนกิจ ธนาคารข้าว กลุ่มออมทรัพย์ หรือธนาคารกระบือ ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนถือเป็นทุนส่วนรวมของชุมชน

กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2557) กล่าวว่า ทุนทางสังคมเป็นเรื่องของ ความสัมพันธ์ผ่านสิ่งที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม โดยผ่านองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่

1. ทุนมนุษย์ คือ บุคคลในชุมชนที่มีความรู้ความสามารถและทักษะ ซึ่งนำศักยภาพของตนมาใช้เพื่อประโยชน์ส่วนรวมบนพื้นฐานของความรัก ความเอื้ออาทร และจิตอาสา เช่น ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน หรืออาสาสมัครต่าง ๆ ที่มีความรับผิดชอบและคุณธรรมเป็นที่ตั้ง จนได้รับความไว้วางใจจากสังคม

2. ทุนสถาบัน คือ การรวมตัวกันของกลุ่มคนในรูปแบบองค์กรหรือสถาบันทางสังคม โดยมีศรัทธาและความเชื่อมั่นร่วมกันเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง ความเป็นกลุ่มก้อนนี้ก่อให้เกิดพลังในการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ตัวอย่างเช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มอาชีพ วัด โรงเรียน สถาบันครอบครัว ไปจนถึงหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่

3. ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม คือ องค์ความรู้ จารีตประเพณี และศิลปวัฒนธรรมที่สั่งสมและสืบทอดกันมา จนกลายเป็นรากฐานที่สร้างความผูกพันและความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของชุมชน ทุนเหล่านี้ทำหน้าที่เป็นกรอบทางจริยธรรมและส่งเสริมให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคี เอื้ออาทร และแบ่งปัน

4. ทุนทรัพยากรธรรมชาติ คือทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนและเป็นของส่วนรวม เช่น แม่น้ำ, ป่าไม้, ผลผลิตทางการเกษตร ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นปัจจัยในการดำรงชีพ แต่ยังทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางที่เชื่อมโยงให้คนในชุมชนมีความสัมพันธ์และรวมกลุ่มกันเพื่อใช้ประโยชน์ในการแก้ปัญหาและพัฒนาท้องถิ่น เช่น การจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หรือการร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากร เป็นต้น

จากการศึกษาองค์ประกอบของทุนทางสังคม สรุปได้ว่า องค์ประกอบหลักของทุนทางสังคมมี องค์ประกอบ ดังนี้

1. ทุนคน/มนุษย์ คือ บุคคลในชุมชนที่มีทั้งองค์ความรู้ความสามารถ ควบคู่ไปกับจิตใจที่เอื้ออาทร มีน้ำใจ และพร้อมเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

2. ทุนสถาบัน/องค์กร คือ สถาบันและองค์กรต่าง ๆ ในท้องถิ่น ซึ่งทำหน้าที่สนับสนุนและผลักดันให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและสร้างสรรค์ประโยชน์ร่วมกัน

3. ทุนภูมิปัญญาวัฒนธรรม คือ มรดกทางภูมิปัญญาท้องถิ่น จารีตประเพณี รวมถึงค่านิยมและความเชื่ออันดีงามที่สืบทอดกันมาภายในชุมชน

4. ทุนทรัพยากรธรรมชาติ คือ ทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่แต่ดั้งเดิมในธรรมชาติและเป็นของชุมชน ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการดำรงชีวิต

5. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับทุนทางจิตวิทยาเชิงบวก

ใน ค.ศ. 2002 Luthans นักวิชาการด้านพฤติกรรมองค์กรได้ให้ความสนใจและพัฒนาแนวคิดพฤติกรรมองค์กรเชิงบวก (Positive Organization Behavior: POB) ขึ้น โดยมีรากฐานมาจากการศึกษาจิตวิทยาเชิงบวก ซึ่งนิยามได้ว่า คือ การประยุกต์ใช้คุณลักษณะที่ดีและเป็นบวกของมนุษย์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน ทั้งนี้ คุณลักษณะดังกล่าวจะต้องสามารถวัดผลพัฒนาและบริหารจัดการได้ แนวคิดนี้ได้นำไปสู่การศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมองค์กรเชิงบวกอีกหลายชิ้นในเวลาต่อมาจนถึงปี ค.ศ. 2007 Luthans และคณะได้เสนอแนวคิดที่เรียกว่า ทุนทางจิตวิทยาเชิงบวก (Positive Psychological Capital) หรือ “PsyCap” ซึ่งประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ ความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง (Self-Efficacy) ความหวัง (Hope) การมองโลกในแง่ดี (Optimism) และความยืดหยุ่นทางอารมณ์ (Resilience) ลักษณะสำคัญของทุนทางจิตวิทยา คือ

การเป็นคุณลักษณะเชิงสภาวะ (State-Like) หมายความว่าเป็นคุณสมบัติที่สามารถพัฒนาได้ผ่านการบริหารจัดการและสร้างแรงจูงใจ ซึ่งแตกต่างจากคุณลักษณะเชิงนิสัย (Trait-Like) เช่น บุคลิกภาพที่เปลี่ยนแปลงได้ยากกว่า (Jensen et al., 2007)

5.1 ความหมายของทุนทางจิตวิทยาเชิงบวก

นักวิชาการที่ศึกษาเกี่ยวกับทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกได้ให้ความหมายและคำนิยามของทุนจิตวิทยาไว้ต่าง ๆ กันไปดังนี้

Luthans et al. (2007) นิยามว่า เป็นสภาวะเชิงบวกของบุคคลอันเป็นผลมาจาก

การพัฒนาจุดแข็งและคุณลักษณะที่ดี ซึ่งนำไปสู่พฤติกรรมการทำงานที่สามารถวัดผล พัฒนา และบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อยกระดับผลการปฏิบัติงานในองค์กร

Edwards et al. (2007)อธิบายว่า หมายถึงการแสดงออกหรือการกระทำในเชิงบวกของบุคคลตามคำอธิบายในทางสังคมศาสตร์

Lawson (2005) มองว่าเป็นแนวทางอันทรงคุณค่าสำหรับการบริหารและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

Avey et al. (2010) ให้ความหมายว่า เป็นคุณลักษณะที่ประกอบด้วยมุมมองเชิงบวกและความเข้าใจในการจัดการสิ่งต่าง ๆ

สิริพร วงษ์โทน (2554) ไว้ว่า ทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกเป็นแนวคิดที่ต่อยอดมาจากการศึกษาพฤติกรรมองค์การเชิงบวกและจิตวิทยาเชิงบวก โดยเป็นการนำคุณลักษณะที่ดีของมนุษย์ 4 ประการมาประยุกต์ใช้ ได้แก่ ความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง ความหวัง การมองโลกในแง่ดี และความยืดหยุ่นทางอารมณ์

จากคำนิยามที่กล่าวมาข้างต้นนั้นสามารถสรุปได้ว่า ทุนทางจิตวิทยาเชิงบวก หมายถึง ลักษณะและสภาวะจิตในทางบวกของบุคคลที่ประกอบด้วย ความเชื่อมั่นในความสามารถตนเอง เพื่อให้ได้มาซึ่งการประสบผลสำเร็จจากการทำงานที่ท้าทาย ความหวัง เรียกว่า Hope คือมีความพากเพียรพยายามที่จะไปให้ถึงเป้าหมาย การมองโลกในแง่ดี (Optimism) เป็นการสร้างความคิดทางบวกเพื่อความสำเร็จทั้งในปัจจุบันและอนาคต และความยืดหยุ่นทางอารมณ์ (Resiliency) เมื่อประสบกับปัญหา หรือเผชิญกับสถานการณ์ที่เลวร้ายก็ยังคงยืนหยัด และยืดหยุ่นต่อสู้กับปัญหานั้นเพื่อให้ได้มาซึ่งความสำเร็จ

5.2 องค์ประกอบของทุนทางจิตวิทยาเชิงบวก

Luthans et al. (2007) ได้สังเคราะห์แนวคิดเรื่องจิตวิทยาเชิงบวกมาใช้เป็นแนวทางในการปรับการปฏิบัติงานของบุคลากรในองค์การ และได้แบ่งองค์ประกอบของทุนทางจิตวิทยาเชิงบวก (Positive Psychological Capital) ไว้ด้วยกัน 4 องค์ประกอบดังนี้

1) ความเชื่อมั่นในความสามารถตนเอง (Self-efficacy) คือความเชื่อที่บุคคลมีต่อความสามารถของตนในการที่จะทำให้เกิดผลลัพธ์ที่ต้องการได้ ซึ่งความเชื่อนี้มีรากฐานมาจากการที่มนุษย์ต้องการควบคุมแรงจูงใจและความพึงพอใจของตนเอง ความเชื่อมั่นดังกล่าวมีอิทธิพลโดยตรงต่อกระบวนการคิด ความรู้สึก และแรงจูงใจของบุคคล. ดังนั้น ความเชื่อมั่นในความสามารถของตนจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อระดับแรงจูงใจและความสำเร็จของบุคคลได้อย่างมีนัยสำคัญ (Bandura, 1997)

2) ความหวัง (Hope) คือ สภาวะทางความคิดของบุคคลที่มุ่งไปยังเป้าหมายที่ต้องการ ซึ่งทำหน้าที่เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการค้นหาวิธีการหรือเส้นทางที่จะนำไปสู่เป้าหมายนั้น แม้ว่าแนวคิดเรื่องความหวังจะถูกนำไปเปรียบเทียบกับแนวคิดอื่น ๆ เช่น ความเชื่อมั่นในตนเอง หรือการมองโลกในแง่ดี แต่ก็มีความแตกต่างกัน ความหวังประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก คือ (1) เป้าหมาย (Goal) สิ่งที่บุคคลต้องการบรรลุ (2) เส้นทาง (Pathway) ความสามารถในการคิดหาวิธีการที่จะไปให้ถึงเป้าหมาย และ (3) พลังขับเคลื่อน (Agency) แรงจูงใจและความมุ่งมั่นที่จะใช้เส้นทางเหล่านั้นเพื่อให้ประสบความสำเร็จ (Snyder, 2002)

3) การมองโลกในแง่ดี (Optimism) Seligman (1998) (อ้างถึงใน Youssef & Luthans, 2007) อธิบายถึงการมองโลกในแง่ดี คือ รูปแบบที่บุคคลใช้อธิบายสาเหตุของสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับตนเอง เมื่อเผชิญกับสถานการณ์เชิงบวก พวกเขาจะเชื่อว่าสิ่งดี ๆ นั้นเกิดจากปัจจัยภายในตนเอง (Personal) จะคงอยู่ถาวร (Permanent) และจะเกิดขึ้นในสถานการณ์อื่น ๆ ได้อีก (Pervasive) ในทางตรงกันข้าม หากเป็นสถานการณ์ที่ไม่ดี พวกเขาจะอธิบายว่าเป็นผลมาจากปัจจัยภายนอก (External) เกิดขึ้นเพียงชั่วคราว (Temporary) และเป็นเหตุการณ์เฉพาะกรณี (Specific) มุมมองเช่นนี้ช่วยให้บุคคลสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองจากทุกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้

4) ความยืนหยุ่นทางอารมณ์ (Resiliency) ถูกมองว่าเป็นความสามารถส่วนบุคคลมากกว่าเป็นคุณลักษณะที่ตายตัว โดยระดับของความสามารถนี้จะแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล ความสามารถดังกล่าวจะแสดงออกผ่านพฤติกรรมและรูปแบบการดำเนินชีวิตของคน ๆ นั้นในอดีต แนวคิดนี้มักถูกศึกษาในแวดวงจิตวิทยาคลินิก โดยเฉพาะกับเด็กหรือผู้ที่เคยผ่าน

ประสบการณ์เลวร้าย แต่ในปัจจุบันได้มีการนำมาประยุกต์ใช้อย่างแพร่หลายมากขึ้นทั้งในชีวิตประจำวันและการทำงาน

จากที่กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ทุนทางจิตวิทยาเชิงบวก คือผู้ที่มีคุณลักษณะเด่นหรือจุดแข็ง ซึ่งนำไปสู่พฤติกรรมที่ส่งผลดีต่อองค์กรทั้งในด้านความคิด การแสดงออก การทำงานและผลการปฏิบัติงาน ดังนั้น หากคุณลักษณะเหล่านี้ได้รับการพัฒนาและบริหารจัดการเพื่อสร้างผลงานทั้งในระดับบุคคลและองค์กร ก็จะถือเป็นทุนอันมีค่าอย่างยิ่งสำหรับองค์กร (Avey et al., 2010)

6. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับระบบชีวนิเวศวิทยา

ผู้พัฒนารูปแบบชีวนิเวศวิทยาเป็นนักจิตวิทยาพัฒนาการ (Developmental Psychologist) ชื่อ Urie Bronfenbrenner (1917 - 2005) โดยแรกเริ่ม Bronfenbrenner ออกแบบแนวคิดดังกล่าวเพื่อใช้ในการอธิบายพัฒนาการของเด็ก โดยแนวคิดนี้ ถูกนำเสนอเป็นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1970 Bronfenbrenner มีความเชื่อว่า “The belief that development can't be explained by a single concept, but rather by a complex system.” (Bronfenbrenner, 1974) ในปี ค.ศ. 1977 (Bronfenbrenner, 1979) ได้สรุปเป็นรูปแบบที่รู้จักในชื่อ ‘นิเวศวิทยาของการพัฒนามนุษย์ (Ecology of Human Development)’ เพื่อยืนยันการพัฒนาของมนุษย์ที่เป็นผลจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างการเจริญเติบโตของมนุษย์และการเปลี่ยนแปลงของสถานที่ที่บุคคลนั้นอาศัยอยู่และสิ่งแวดล้อมที่ซับซ้อน (Nested Systems) ซึ่งสิ่งแวดล้อมแบ่งเป็น 4 ระบบ ได้แก่ ระบบเล็ก (Micro-system) ระบบกลาง (Meso-system) ระบบภายนอก (Exo-system) และระบบใหญ่ (Macro- system) รูปแบบนี้ถูกนำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดการปฏิบัติและการวิจัยอย่างกว้างขวางทั่วโลกจนปัจจุบัน (Tudge et al., 2009) ต่อมาในปี ค.ศ. 1980 (Bronfenbrenner, 1986) ได้เพิ่มระบบเวลา (Chrono-system) เพื่ออธิบายว่าพัฒนาการของคนสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดระยะเวลาภายใต้สภาพแวดล้อมที่มีรอบตัว การพัฒนารูปแบบรุ่นสุดท้ายของ Bronfenbrenner (ช่วงปลายทศวรรษ 1980 ถึงต้นทศวรรษ 1990) เกิดขึ้นจาก Bronfenbrenner ได้วิเคราะห์และวิจารณ์รูปแบบเดิมของตนเองว่า ให้ความสำคัญเฉพาะสภาพแวดล้อมเท่านั้น ในขณะที่ลักษณะของบุคคลและกระบวนการการมีปฏิสัมพันธ์ ก็มีความสำคัญเช่นกัน จนในปี ค.ศ. 1995 (Bronfenbrenner, 1995) Bronfenbrenner ได้พัฒนารูปแบบโดยบูรณาการ องค์ประกอบที่สำคัญทั้งหมดรวมเรียกว่า Process-Person-Context-Time (PPCT Model) หรือ “รูปแบบชีวนิเวศวิทยา” (Bioecological Model) และในปี ค.ศ. 2006 ได้มีการเพิ่มชื่อภายหลังเป็น ‘รูปแบบชีวนิเวศวิทยา

ของการพัฒนามนุษย์' (Bioecological Model of Human Development) (Bronfenbrenner & Morris, 2007) แต่เป็นการเผยแพร่ภายหลังที่ Bronfenbrenner ได้เสียชีวิตไปแล้วในปี ค.ศ. 2005

6.1 องค์ประกอบของทฤษฎีระบบชีวนิเวศวิทยา

รูปแบบชีวนิเวศวิทยาของ Bronfenbrenner (2005) มี 4 องค์ประกอบที่สำคัญ คือ Process-Person- Context-Time Model (PPCT Model) ซึ่งแต่ละองค์ประกอบ มีรายละเอียดดังนี้

1. กระบวนการ (Process) หมายถึง ปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องระหว่างตัวบุคคลกับสิ่งแวดล้อมรอบตัว ซึ่งเป็นกลไกสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการปรับตัวและพัฒนาการในอนาคต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กระบวนการใกล้ชิด (Proximal Processes) หรือการมีปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับบุคคลใกล้ชิด เช่น ครอบครัวและเพื่อน ถือเป็นกลไกหลักที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการมากที่สุด อิทธิพลของกระบวนการเหล่านี้จะแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับคุณลักษณะของบุคคล บริบท และช่วงเวลา (Bronfenbrenner & Morris, 2007)

2. บุคคล (Person) คือปัจเจกบุคคลซึ่งเป็นศูนย์กลางของระบบ มีคุณลักษณะ 4 ด้านที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการ (Bronfenbrenner, 2005) ดังนี้

2.1 คุณลักษณะเชิงกระตุ้น (Demand Characteristics) คือ คุณสมบัติส่วนตัวที่อาจกระตุ้นหรือขัดขวางการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม

2.2 ทรัพยากรชีวภาพและจิตใจ (Bioecological Resources) คือ ศักยภาพภายในตัวบุคคลที่ช่วยสนับสนุนให้เกิดการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง

2.3 คุณลักษณะด้านอุปนิสัย (Dispositions) คือ พฤติกรรมที่แต่ละบุคคลแสดงออกเพื่อสร้างและรักษาปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม

2.4 ลักษณะทางประชากรสส่วนบุคคล (Demographic Characteristics) คือ ข้อมูลจำเพาะของบุคคล เช่น อายุ, เพศ และเชื้อชาติ ซึ่งมีผลต่อการปรับตัวและพัฒนาการ

3. บริบทแวดล้อม (Context) คือ สภาพแวดล้อมที่มีความซับซ้อนและล้อมรอบตัวบุคคล แบ่งเป็น 4 ระดับชั้น คือ

3.1 ระบบเล็ก (Micro-system) สภาพแวดล้อมที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์ด้วยโดยตรงและใกล้ชิดที่สุด เช่น ครอบครัว หรือโรงเรียน

3.2 ระบบกลาง (Meso-system) คือ ความสัมพันธ์และการเชื่อมโยงระหว่างระบบเล็กต่าง ๆ ของบุคคล เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับโรงเรียน

3.3 ระบบภายนอก (Exo-system) คือ สภาพแวดล้อมภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อบุคคลทางอ้อม เช่น สถานที่ทำงานของผู้ปกครอง

3.4 ระบบใหญ่ (Macro-system) คือ โครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมที่ใหญ่ที่สุด เช่น ค่านิยม, กฎหมาย และระบบเศรษฐกิจ ซึ่งมีอิทธิพลต่อระบบอื่น ๆ ทั้งหมด

4. เวลา (Time) คือมิติของเวลาซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อพัฒนาการของบุคคล แบ่งได้ 2 ลักษณะ คือ

4.1 การเปลี่ยนแปลงตามวิถีชีวิตปกติ คือ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามช่วงวัยปกติ เช่น การเข้าศึกษา, การสมรส หรือการเกษียณอายุ

4.2 การเปลี่ยนแปลงนอกเหนือวิถีชีวิตปกติ/สิ่งที่ไม่คาดคิด คือ เหตุการณ์ที่ไม่ได้คาดการณ์ล่วงหน้าและส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต เช่น การหย่าร้าง หรือการเจ็บป่วยกะทันหัน

ทฤษฎีระบบชีวนิเวศวิทยาได้อธิบายการเกิดพฤติกรรมจากบุคคล ทั้งปัจจัยภายในตัวบุคคลเองและจากสิ่งแวดล้อมภายนอก ซึ่งมีความสัมพันธ์กันอย่างซับซ้อนเป็นระดับชั้น อย่างไรก็ตาม ปัจจัยภายในตัวบุคคลและสิ่งแวดล้อมที่อยู่ใกล้ตัวบุคคล ได้แก่ ครอบครัว เพื่อน เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลมากที่สุดซึ่งการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมสามารถมีอิทธิพลต่อการพัฒนาบุคคล ดังนั้น จึงเป็นเรื่องปกติที่วิถีชีวิตของคนที่เปลี่ยนไปสู่วัฒนธรรมอื่นจะเปลี่ยนไป สิ่งเดียวกันสามารถเกิดขึ้นได้เมื่อมีคนเปลี่ยนบทบาททางสังคมภายในระบบใดระบบหนึ่ง จากระบบที่ใกล้เคียงที่สุดไปจนถึงบุคคลที่ไกลที่สุด

7. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสุนทรียแสวงหา

ที่มีอยู่แล้ว แทนที่จะมุ่งแก้ไขปัญหา กล่าวคือ แทนที่จะสืบหาสาเหตุของปัญหา กระบวนการนี้จะมุ่งค้นหาสิ่งที่อาจเป็นไปได้ในอนาคต และใช้การสนทนาเพื่อหาทางออกที่ควรจะเป็น ทั้งหมดนี้ตั้งอยู่บนสมมติฐานที่ว่า ทุกองค์กรล้วนมีสิ่งดีงามที่ซ่อนเร้นอยู่ ซึ่งรอคอยการค้นพบเพื่อนำมาต่อยอดต่อไป (Cooperrider et al., 2003)

7.1 ความเป็นมาและความหมายของสุนทรียแสวงหา (Appreciative Inquiry)

สุนทรียแสวงหา (Appreciative Inquiry) หรือเรียกว่า AI เป็นแนวคิดที่พัฒนาขึ้น โดย David Cooperrider ถือกำเนิดขึ้นในปี ค.ศ.1980 ในชั้นเรียนหลักสูตรพฤติกรรมองค์การระดับปริญญาเอก (Organizational Behavier Doctoral Program) ของมหาวิทยาลัย Case Western Reserve University ในระหว่างที่ Cooperrider เข้าร่วมทีมวิจัยของมหาวิทยาลัยเพื่อวิเคราะห์ Cleveland Clinic ด้วยวิธีการแบบดั้งเดิมที่มุ่งเน้นการค้นหาข้อผิดพลาด ได้ค้นพบปัจจัยเชิงบวก

ที่โดดเด่น ได้แก่ ความร่วมมือเชิงบวก นวัตกรรม และความเสมอภาค ซึ่งเป็นสิ่งที่หาได้ยากในองค์กรอื่น ด้วยเหตุนี้ Cooperrider จึงศึกษาปัจจัยเหล่านี้ในเชิงลึก จนกระทั่งได้ข้อสรุปเป็นทฤษฎีและแนวคิด "สุนทรียแสวงหา" (Appreciative Inquiry) ซึ่งต่อมาได้รับความสนใจจากแวดวงวิชาการในฐานะแนวทางใหม่สำหรับการพัฒนาองค์กร (Lewis et al., 2016; Watkins et al., 2011) โดยสุนทรียแสวงหา คือ กระบวนทัศน์ใหม่ที่ให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงระบบของมนุษย์ แทนที่จะมุ่งเน้นการแก้ไขปัญหา (McArthur-Blair & Cockell, 2012) เป็นเครื่องมือและกระบวนการรูปแบบใหม่สำหรับการพัฒนาและบริหารการเปลี่ยนแปลงคนในองค์กร โดยมีจุดเน้นที่การสร้างมุมมองเชิงบวกและการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ กระบวนการนี้เริ่มต้นด้วยการใช้คำถามเชิงบวกเพื่อค้นหาศักยภาพ คุณค่า และแนวปฏิบัติที่ดีที่สุดที่มีอยู่แล้วในตัวบุคคล ทีม และสังคม ตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน จนถึงการคาดการณ์อนาคต ความสามารถหลักและองค์ความรู้ที่สั่งสมจากประสบการณ์เหล่านี้จะถูกรวบรวมอย่างเป็นระบบ และนำมาใช้เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์และสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน จากนั้นจึงนำวิสัยทัศน์ดังกล่าวไปออกแบบ วางแผน ปฏิบัติ และประเมินผล เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมและยกระดับองค์ความรู้ใหม่ ๆ ในอนาคต ซึ่งท้ายที่สุดจะนำไปสู่การพัฒนาระบบการจัดการความรู้และสินทรัพย์อันมีค่าขององค์กร Cooperrider et al. (2003) ดังนั้น สุนทรียแสวงหา จึงมีความสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งกับแนวคิดจิตวิทยาเชิงบวก (Positive Psychology) เนื่องจากมีปรัชญาพื้นฐานเดียวกัน คือการมุ่งเน้นพัฒนาจุดแข็ง (Strengths) ของมนุษย์แทนการมองหาจุดอ่อน (Weaknesses) แนวคิดนี้ตั้งอยู่บนสมมติฐานที่ว่า ทุกองค์กรล้วนมีสิ่งดีงามและเรื่องราวเชิงบวกที่สร้างแรงบันดาลใจซ่อนอยู่ ซึ่งควรค่าแก่การค้นหาและต่อยอด แทนที่จะมุ่งแก้ไขแต่ปัญหาเพียงอย่างเดียว ด้วยหลักการนี้สุนทรียแสวงหาจึงถูกนำมาประยุกต์ใช้อย่างแพร่หลายในการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาองค์กร การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และการพัฒนาสังคม ดังภาพประกอบ 1

การแก้ปัญหา (Problem Solving)	**สุนทรียแสวงหา** (Appreciative Inquiry)
ระบุปัญหาที่จะต้องแก้ไข	ชื่นชมและให้คุณค่ากับสิ่งที่ดีที่สุดที่มีอยู่แล้ว
⬇	⬇
การสืบสาวหาสาเหตุ	ค้นหาสิ่งที่อาจจะเป็นไปได้
⬇	⬇
หาทางแก้สิ่งที่เป็นปัญหา ต้นเหตุของปัญหา	พูดคุยสนทนาหาทางออกที่ควรจะเป็น
⬇	⬇
การวางแผนปฏิบัติการ	สร้างนวัตกรรมที่จะเกิดขึ้นจริง
ตั้งอยู่บนสมติฐานที่ว่า **องค์กรมีปัญหาที่ต้องแก้ไข**	**ตั้งอยู่บนสมมติฐานที่ว่า** **องค์กรมีสิ่งดีที่ซ่อนเร้นต้องค้นหาและต่อยอด**

ภาพประกอบ 1 กระบวนทัศน์การแก้ปัญหาและสุนทรียแสวงหาเพื่อการพัฒนาองค์กร
ที่มา: Cooperrider; Whitney; & Stavros. (2008)

จากภาพจะเห็นได้ว่า สุนทรียแสวงหาได้เปลี่ยนวงจรของกระบวนการแก้ปัญหาที่คุ้นเคยในรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ที่เริ่มต้นจากการระบุปัญหาที่ต้องแก้ไข ว่ามาจากสาเหตุอะไร จากนั้นวิเคราะห์หาทางแก้ไขปัญหา แล้วระบุวิธีการแก้ไขปัญหา และดำเนินการแก้ไขปัญหา เมื่อเปลี่ยนเป็นสุนทรียแสวงหา จะเริ่มต้นด้วยการค้นหาจุดแข็ง การชื่นชมและให้คุณค่ากับสิ่งที่ดีที่สุดที่มีอยู่ การหาทางออกที่ควรจะเป็นโดยเชื่อว่า องค์กรมีสิ่งดีที่ซ่อนเร้นที่จะต้องค้นหา ต่อยอด และขยายผลจนเกิดการสร้างสรรค์สิ่งใหม่หรือนวัตกรรมในองค์กร ดังนั้นสุนทรียแสวงหาจึงไม่ได้เป็นเพียงวิธีวิทยาวิจัย (Methodology) แต่ยังเป็นแนวคิดที่เป็นกระบวนการนำมาประยุกต์ใช้ และเป็นพลังขับเคลื่อนองค์กรให้พัฒนาก้าวหน้ายิ่งขึ้น

7.2 หลักการสุนทรียแสวงหา (Appreciative Principles)

สุนทรียแสวงหาให้ความสำคัญกับการใช้คำถามในวงสนทนาเพื่อร่วมกันค้นหาความหมายและสร้างความเข้าใจใหม่ ซึ่งพลังที่ซ่อนอยู่ในการร่วมกันคิด พูดคุย และให้คุณค่าเหล่านี้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงจึงเกิดขึ้นพร้อมกับกระบวนการสืบสอบนี้ ดังนั้น

คำถามที่ตั้งขึ้นจึงเป็นตัวเชื่อมโยงสู่ภาพอนาคต ในขณะที่เรื่องราวที่แบ่งปันกันจะช่วยกระตุ้นการเรียนรู้ สร้างแรงบันดาลใจ และเปิดโอกาสให้เกิดการตีความอย่างไร้ขีดจำกัด ภาพอนาคตที่เกิดจากจินตนาการและการปรึกษาหารือร่วมกัน จะกลายเป็นแนวทางที่มั่นคงในการก้าวไปข้างหน้าด้วยพลังของการคิดเชิงบวก ความสร้างสรรค์ และความเป็นหนึ่งเดียวกัน โดยหลักการของสุนทรียแสวงหาประกอบด้วย 5 หลักการ ได้แก่

1. หลักนักสร้าง (The Constructionist Principle) หลักการนี้ตั้งอยู่บนความเชื่อที่ว่าความจริงและโลกทัศน์ขององค์กรถูกสร้างขึ้นผ่านการสนทนาและภาษาที่ใช้ร่วมกัน ดังนั้น แทนที่จะใช้วิธีวิเคราะห์แบบดั้งเดิม (SWOT Analysis) สุนทรียแสวงหาจะกระตุ้นให้เกิดการพูดคุยเชิงลึกเพื่อให้สมาชิกได้ร่วมกันไตร่ตรอง ตีความ และให้คุณค่าแก่เรื่องราวต่าง ๆ กระบวนการนี้จะนำไปสู่การค้นพบจุดแข็งและความสำเร็จที่แท้จริง ซึ่งเป็นรากฐานของการเปลี่ยนแปลงและความรู้ใหม่ในอนาคต

2. หลักถึงพร้อม (The Simultaneity Principle) หลักการนี้อธิบายว่า การสืบสอบ (Inquiry) และการเปลี่ยนแปลง (Change) เกิดขึ้นพร้อมกันในทันที การตั้งคำถามเชิงบวกไม่เพียงแต่เป็นการรวบรวมข้อมูล แต่ยังเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงความคิดและมุมมอง โดยเฉพาะคำถามที่เจาะลึกถึงเรื่องราวความสำเร็จ จะช่วยสร้างแรงบันดาลใจ สัมพันธภาพที่ดี และบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ ซึ่งนำไปสู่การเกิดนวัตกรรมใหม่ ๆ ทั้งในระดับบุคคล ทีมงาน และองค์กร

3. หลักกวี (The Poetic Principle) หลักการนี้มองว่าเรื่องราวขององค์กรเปรียบเสมือนบทกวีที่เราสามารถเลือกได้ว่าจะให้ความสำคัญกับบทใด สุนทรียแสวงหาจะมุ่งเน้นการเลือกหยิบยกเรื่องราวที่ดีงามและมีคุณค่าที่สุดขององค์กร ตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน และอนาคต มาวิเคราะห์และตีความหมาย การใช้เรื่องเล่าเป็นกลยุทธ์สำคัญนี้จะช่วยสร้างแรงบันดาลใจให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน เสริมสร้างสัมพันธภาพ และทำให้องค์กรมีชีวิตชีวา

4. หลักคาดการณ์อนาคต (The Anticipatory Principle) หลักการนี้เชื่อว่าภาพอนาคตที่เรามีในใจจะเป็นตัวกำหนดการกระทำในปัจจุบัน การที่สมาชิกได้ร่วมกันใช้จินตนาการและมุมมองเชิงบวกเพื่อสร้างภาพอนาคตที่ชัดเจนและปรารถนาร่วมกัน จะกลายเป็นพลังขับเคลื่อนการกระทำและการปฏิบัติในปัจจุบัน ภาพฝันร่วมที่ทรงพลังนี้จะนำไปสู่การวางแผนและลงมือปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้องค์กรเกิดความยั่งยืนในที่สุด

5. หลักมองเชิงบวก (The Positive Principle) หลักการนี้เน้นย้ำว่าการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนต้องการพลังจากอารมณ์เชิงบวก กระบวนการนี้จึงมุ่งใช้คำถามเชิงบวกเพื่อสืบค้นและ

ขยายผลเรื่องราวเกี่ยวกับประสบการณ์แห่งความสำเร็จ, ความภาคภูมิใจ และช่วงเวลาที่ดีที่สุดขององค์กร การมุ่งเน้นในด้านบวกนี้ไม่เพียงแต่ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ แต่ยังช่วยสร้างสัมพันธภาพที่ดีและความไว้วางใจระหว่างสมาชิก ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการเปลี่ยนแปลง

กล่าวโดยสรุปหลักการทั้ง 5 ประการนี้ คือ หัวใจสำคัญของทฤษฎีและการปฏิบัติของสุนทรียแสวงหา ซึ่งใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาและจัดการการเปลี่ยนแปลงในองค์กร ยิ่งไปกว่านั้น หลักการเหล่านี้ยังช่วยส่งเสริมการสร้างสัมพันธภาพ การสื่อสาร และความไว้วางใจซึ่งกันและกันภายในทีม อันเป็นปัจจัยสำคัญในการสนับสนุนการจัดการความรู้ขององค์กรท้ายที่สุด กระบวนการนี้จะกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สร้างสรรค์และอาศัยความร่วมมือโดยใช้พลังแห่งความมุ่งหวังและความฝันมาต่อยอดจากจุดแข็งเดิมที่มีอยู่ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

7.3 กระบวนการหลักของสุนทรียแสวงหา

กระบวนการหลักของสุนทรียแสวงหาเรียกว่า วงจร 4D (the 4-D Cycle) ซึ่ง Whitney and Cooperrider (2011) ได้อธิบายไว้ว่าประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การค้นหา (Discovery) เป็นขั้นตอนแรกที่มุ่งค้นหาสิ่งที่ดีที่สุดและช่วงเวลาแห่งความสำเร็จขององค์กร โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์และการตั้งคำถามเชิงบวกเพื่อกระตุ้นให้สมาชิกร่วมกันแบ่งปันเรื่องราวแห่งความภาคภูมิใจ กระบวนการนี้จะช่วยดึงเอาความรู้ที่ฝังลึก (Tacit Knowledge) เกี่ยวกับจุดแข็งและปัจจัยแห่งความสำเร็จออกมา และแปลงให้เป็นความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) เพื่อใช้เป็นรากฐานในการพัฒนาต่อไป

2. การจินตนาการสร้างฝัน (Dream) เป็นขั้นตอนการนำจุดแข็งและศักยภาพที่ค้นพบในขั้นตอนแรก มาใช้เป็นพื้นฐานในการจินตนาการถึงภาพอนาคตที่กลุ่มปรารถนา ผ่านการใช้คำถามเชิงบวกและสร้างบรรยากาศที่สร้างสรรค์ เพื่อให้สมาชิกได้ร่วมกันสร้างภาพฝันที่ยิ่งใหญ่และท้าทายกว่าเดิม ผลลัพธ์ที่ได้คือวิสัยทัศน์ร่วม (Shared Vision) และแนวคิดใหม่ ๆ ที่จะกลายเป็นเป้าหมายในการออกแบบขั้นตอนต่อไป

3. การออกแบบ (Design) เป็นขั้นตอนที่สมาชิกร่วมกันแปลงภาพฝันและวิสัยทัศน์ให้กลายเป็นแผนงาน โครงการ หรือกิจกรรมที่สามารถปฏิบัติได้จริง โดยเป็นการผสมผสานความคิดสร้างสรรค์ที่ได้จากขั้นสร้างฝันเข้ากับองค์ความรู้ต่างๆ เพื่อออกแบบวิธีการทำงานและกำหนดบทบาทความรับผิดชอบที่เหมาะสม โดยใช้ประโยชน์จากศักยภาพของสมาชิกอย่างเต็มที่

4. การปฏิบัติสานฝัน (Destiny) เป็นขั้นตอนการลงมือปฏิบัติตามแผนที่ได้ออกแบบไว้ เพื่อทำให้ฝันกลายเป็นความจริง ในขั้นตอนนี้ สมาชิกจะได้เรียนรู้จากการลงมือทำจริง มีการติดตามความก้าวหน้าอย่างสม่ำเสมอเพื่อค้นหาสิ่งที่ทำได้ดีและโอกาสในการปรับปรุง ซึ่งท้ายที่สุดจะนำไปสู่การสร้างนวัตกรรมและวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่ยั่งยืนภายในองค์กร

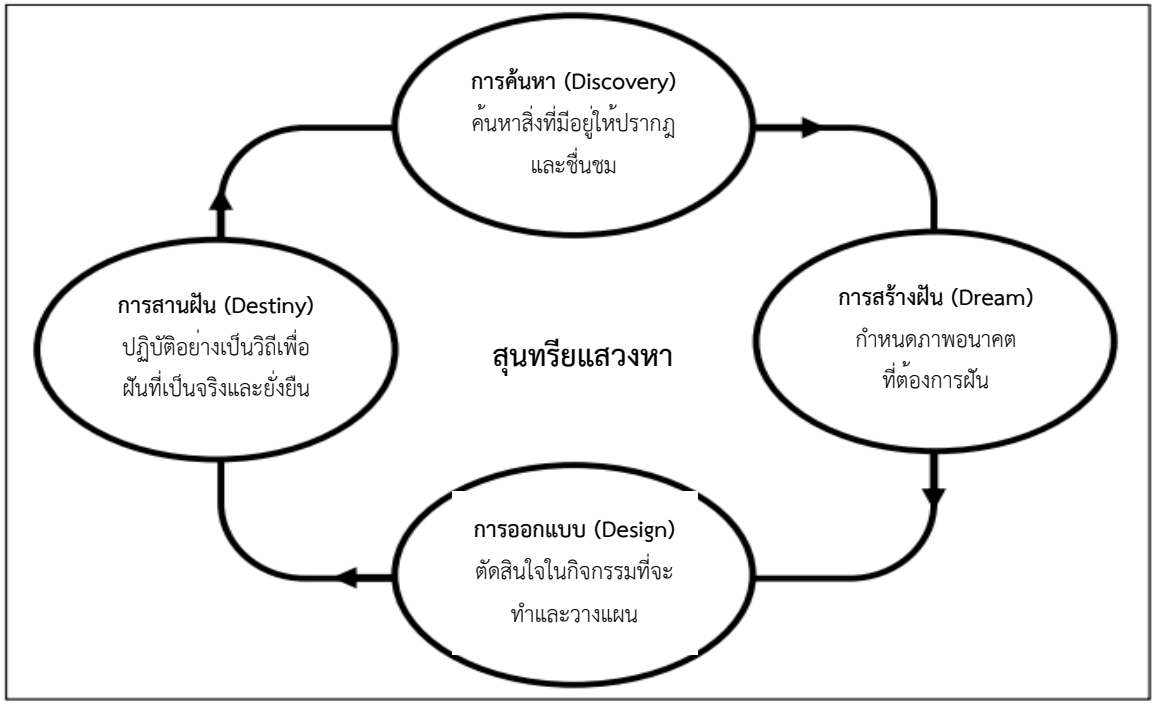

ภาพประกอบ 2 รูปแบบ 4-D ของสุนทรียแสวงหา (4-D Model)

ที่มา: Cooperrider & Whitney, (2005)

ในช่วงต่อมา Watkins et al. (2011) ได้ศึกษากระบวนการสุนทรียแสวงหาและได้พัฒนาต่อยอดจากวงจร 4D เดิม โดยเพิ่มขั้นตอน การกำหนดหัวข้อ (Define) เข้ามาเป็นขั้นตอนแรก ขั้นตอนนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างความเข้าใจ กำหนดข้อตกลงร่วมกัน และสร้างความชัดเจนในรายละเอียดต่าง ๆ เช่น เป้าหมาย ขั้นตอนการดำเนินงาน ตลอดจนบทบาทและความรับผิดชอบของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมด. การเพิ่มขั้นตอนนี้เข้ามาทำให้กระบวนการทั้งหมดประกอบด้วย 5 ขั้นตอน หรือที่เรียกว่า วงจร 5D (5-D Cycle) ซึ่งสามารถแสดงได้ดังภาพประกอบ 3

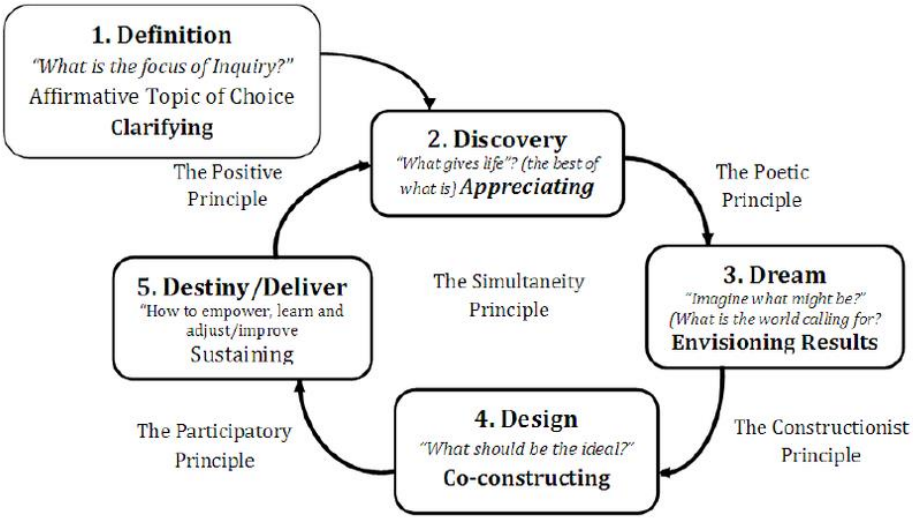

ภาพประกอบ 3 รูปแบบ 5-D ของสุนทรียแสวงหา (5-D Model)

ที่มา: Watkins, Mohr, & Kelly, (2011)

สุนทรียแสวงหา ถือเป็นนวัตกรรมที่ควรนำมาใช้เพื่อสร้างพลังของการเปลี่ยนแปลงในระดับบุคคลและองค์กร เพื่อให้เกิดการพัฒนาไปในทิศทางที่มุ่งหวัง ด้วยการให้ความสำคัญกับจุดแข็ง จุดเด่น ความสำเร็จความภาคภูมิใจในสิ่งดีที่มีอยู่ในตัวบุคคลและองค์กร แล้วนำมาศึกษาเรียนรู้ ต่อยอดเป็นนวัตกรรมการพัฒนาให้เหมาะสมตามสถานการณ์เพื่อประโยชน์สูงสุด

ผู้วิจัยได้ทำการสืบค้นจากฐานข้อมูลงานวิจัยในประเทศไทย พบงานวิจัยที่ใช้สุนทรียแสวงหา ซึ่งมีหลายบริบท และเทคนิควิธีที่นำมาประยุกต์ใช้ที่แตกต่างกัน เช่น ด้านการปฏิรูปการเรียนรู้และการเสริมสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ (Wood, 2007; ลัดดาวัลย์ เตชางกูร et al., 2562) ด้านการพัฒนาองค์กร (Bushe & Coetzer, 1995; ศุภิสรา หวังดี, 2558) ด้านการพัฒนาครูและผู้นำ (Hummel, 2007; ฐิติยารัตน์ มีไมตรีจิตต์, 2563; พิทักษ์ โสตถยาคม, 2560)

ในด้านการปฏิรูปการเรียนรู้และการเสริมสร้างแรงจูงใจ Wood (2007) ได้นำสุนทรียแสวงหามาใช้ในการศึกษาการปฏิรูปการเรียนรู้ของนักศึกษาหลักสูตร MBA จำนวน 21 คน โดยเทียบเคียงกับกรอบทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning: TL) ของ Mezirow (1978, 1990, 1991, 2000 cited in Wood, 2007) การศึกษานี้เกิดขึ้นเนื่องจากพบว่า ก่อนหน้านี้กิจกรรมสุนทรียแสวงหาสามารถเปลี่ยนเจตคติของนักศึกษา ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงสัมพันธภาพ และช่วยบูรณาการการเรียนรู้เข้ากับวิชาชีพได้ ดังนั้น Wood จึงให้ผู้เข้าร่วมได้บรรยายประสบการณ์ที่ได้รับจากกระบวนการสุนทรียแสวงหา ผ่านการสนทนา

วิพากษ์ และสะท้อนคิดด้วยตนเอง เพื่อทำความเข้าใจการปฏิรูปการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นภายใต้กรอบทฤษฎีดังกล่าว และลัดดาวัลย์ เตชางกูร et al. (2562) ได้ใช้โปรแกรมสุนทรียสาธกเพื่อสร้างรูปแบบและคู่มือสำหรับเสริมสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ให้แก่นักศึกษาพยาบาล มหาวิทยาลัยสวนดุสิต จำนวน 10 คน โดยคู่มือที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 2 ส่วนหลัก ส่วนแรกเป็นภาคทฤษฎีที่ครอบคลุมความหมาย ความสำคัญ ประเภท ปัจจัย และกระบวนการเสริมสร้างแรงจูงใจในการเรียน ส่วนที่สองเน้นเทคนิคการปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างแรงจูงใจ ซึ่งได้แก่ เทคนิคด้านการเรียน ด้านสุขภาพ และด้านการทำกิจกรรมตามอัธยาศัย

ในด้านการพัฒนาองค์กร เช่น Bushe and Coetzer (1995) ได้ใช้สุนทรียแสวงหาเป็นกระบวนการพัฒนาซึ่งประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) การค้นพบ (Discovering) เป็นการเริ่มต้นค้นหาและระบุตัวอย่างที่ดีที่สุดที่มีอยู่แล้วในองค์กร โดยอาศัยประสบการณ์ตรงของสมาชิก 2) การทำความเข้าใจ (Understanding) คือ การวิเคราะห์เพื่อให้เข้าใจถึงพลังหรือปัจจัยที่นำไปสู่ผลการปฏิบัติงานอันดีเยี่ยม ทั้งในแง่ของตัวบุคคล สมาชิก และบริบทการทำงาน และ 3) การแผ่ขยาย (Amplifying) คือ การนำกระบวนการที่ดีที่สุดที่ค้นพบมาขยายผลให้กว้างขึ้นทั่วทั้งองค์กรผ่านกระบวนการสะท้อนคิดของสมาชิกเอง และเช่นเดียวกับศุภิสรา หวังดี (2558) ได้ศึกษาการประยุกต์ใช้สุนทรียแสวงหา (Appreciative Inquiry: AI) เพื่อเพิ่มความผูกพันของบุคลากรที่มีต่อองค์กร และเพื่อนำเสนอแผนบริหารงานบุคคลที่เหมาะสมในการรักษาบุคลากร กรณีศึกษา ณ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตขอนแก่น. การวิจัยนี้เป็นการผสมผสานแนวคิด AI เข้ากับแนวทางความสุข 8 ประการของสำนักสนับสนุนสุขภาวะองค์กร โดยจัดกิจกรรมกลุ่มให้บุคลากร 15 คน ได้ร่วมกันแบ่งปันประสบการณ์เชิงบวกในชีวิต 8 ด้าน ได้แก่ สุขภาพดี น้ำใจงาม สังคมดี การผ่อนคลาย การหาความรู้ การแสวงหาความสงบ การปลอดหนี้ และครอบครัวดี จากนั้นจึงนำประสบการณ์เหล่านี้มาวิเคราะห์และประมวลผลเพื่อหาแนวทางในการพัฒนาความผูกพันภายในองค์กรต่อไป

ในด้านการพัฒนาครูและผู้นำ Hummel (2007) ได้ใช้กระบวนการสุนทรียแสวงหา 4 ขั้นตอน (Discovery, Dream, Design, และ Destiny) กับกลุ่มครูระดับประถมศึกษา 8 คนที่เข้าร่วมด้วยความเต็มใจ วัตถุประสงค์ของกระบวนการนี้ คือ เพื่อบรรยายและสร้างสรรค์ประสบการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของครู ทั้งนี้ เพื่อช่วยให้ครูสามารถระบุความสำเร็จและจุดแข็งของตนเองผ่านการไตร่ตรองอย่างลึกซึ้งในระหว่างขั้นตอนการออกแบบ (Design) เช่นเดียวกับ Jansen et al. (2010) ได้นำสุนทรียแสวงหามาใช้เป็นเครื่องมือในการค้นหาภาวะผู้นำผ่านการพัฒนาโรงเรียนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ การศึกษานี้สำรวจผู้บริหาร 25 คนจากโรงเรียนที่ไม่แสวงหากำไร

ในประเทศนิวซีแลนด์ โดยมุ่งเน้นทำความเข้าใจใน 2 ประเด็นหลัก คือ 1) ความเชื่อ คุณค่า และคุณลักษณะของผู้นำ และ 2) ผลกระทบของการใช้สุนทรียแสวงหาในการสำรวจภาวะผู้นำ Jansen et al. (2010) ได้นำสุนทรียแสวงหามาใช้เป็นเครื่องมือในการค้นหาภาวะผู้นำผ่านการพัฒนาโรงเรียนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้. การศึกษานี้สำรวจผู้บริหาร 25 คนจากโรงเรียนที่ไม่แสวงหากำไรในประเทศนิวซีแลนด์ โดยมุ่งเน้นทำความเข้าใจใน 2 ประเด็นหลัก คือ 1) ความเชื่อ คุณค่าและคุณลักษณะของผู้นำ และ 2) ผลกระทบของการใช้สุนทรียแสวงหาในการสำรวจภาวะผู้นำ กระบวนการวิจัยเน้นแนวคิดเชิงบวกและการทำงานร่วมกันผ่านขั้นตอนของสุนทรียแสวงหา 4 ขั้นตอนที่ปรับปรุงขึ้นเฉพาะ ได้แก่ ขั้นเริ่มต้น (Initiate) เป็นกำหนดหัวข้อและแนะนำกระบวนการ ขั้นสืบสอบ (Inquire) เพื่อค้นหาประสบการณ์ที่เป็นจุดสูงสุดและเรื่องราวที่สร้างพลังในการทำงาน ขั้นวาดภาพในใจ (Imagine) โดยร่วมกันสร้างสรรค์และแบ่งปันภาพอนาคตจากสิ่งที่ค้นพบ และขั้นเปลี่ยนแปลงใหม่ (Innovate) ร่วมกันค้นหาแนวทางใหม่เพื่อมุ่งสู่อนาคตที่ต้องการ โดยพิจารณาจากบทบาทของผู้นำในการสร้างการเรียนรู้สำหรับครูและชุมชน พิทักษ์ โสตถยาคม (2560) ได้นำกระบวนการสุนทรียแสวงหามาใช้เพื่อพัฒนาและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของครูผู้นำการเรียนการสอนจำนวน 5 คน ก่อนจะขยายผลต่อไปยังครูอีก 11 คนและนักเรียนในโรงเรียนสังกัด สพป. พระนครศรีอยุธยา เขต 1 กระบวนการวิจัยนี้ใช้ขั้นตอนของสุนทรียแสวงหา 4 ขั้นตอน คือ การค้นพบ การสร้างฝัน การออกแบบ และการสานฝัน โดยรวบรวมข้อมูลผ่านการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์เชิงลึก การใช้เรื่องเล่า และการทบทวนหลังการปฏิบัติ ทั้งนี้มีเป้าหมายเพื่อสร้างคุณสมบัติที่มุ่งหวัง 3 ประการในตัวครู ได้แก่ การมีความรู้ความคิดในการทำงาน การปฏิบัติงานที่เป็นแบบอย่างได้ และความสามารถในการสร้างสัมพันธ์เพื่อพัฒนาวิชาชีพ และงานวิจัยของฐิติยารัตน์ มีไมตรีจิตต์ (2563) ได้ประยุกต์ใช้แนวคิดสุนทรียแสวงหาในกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาและสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะด้านการวิจัยของครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 1 การวิจัยนี้ดำเนินการในโรงเรียนขนาดเล็กและขนาดกลาง 2 แห่ง โดยใช้กระบวนการ 4 ขั้นตอนของสุนทรียแสวงหา ได้แก่ การค้นหา (Discovery) การสร้างฝัน (Dream) การออกแบบ (Design) และการทำให้ถึงเป้าหมาย (Destiny)

จากข้อมูลผลการวิจัยเกี่ยวกับสุนทรียแสวงหาข้างต้น พบว่า มีการดำเนินการใน 2 ลักษณะ คือ ลักษณะแรก ใช้เป็นวิธีวิทยาการ (Methodology) ในลักษณะนี้ สุนทรียแสวงหาจะถูกใช้เป็นกระบวนการวิจัยที่มีลักษณะเป็นวงจรคล้ายกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) แต่มีจุดเด่นที่แตกต่าง คือ แทนที่จะมุ่งเน้นการแก้ปัญหา จะเป็นการค้นหาจุดแข็งและ

ชื่นชมคุณค่าสิ่งที่ดีที่สุดที่มีอยู่แล้ว เพื่อนำมาต่อยอดจนเกิดเป็นนวัตกรรมใหม่ในองค์กร และในลักษณะที่สอง ใช้เป็นแนวคิดประยุกต์ เป็นการนำหลักการหรือเทคนิคในแต่ละขั้นตอนของสุนทรียแสวงหามาปรับใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินงาน เช่น การออกแบบการประเมิน หรือเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องมือในการวิจัย โดยไม่ว่าจะใช้ในลักษณะใด การนำสุนทรียแสวงหามาใช้จะช่วยให้สามารถค้นพบศักยภาพและสิ่งที่ดีในตัวบุคคลเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ได้ นอกจากนี้ กระบวนการดังกล่าวยังช่วยสร้างความภาคภูมิใจ ความคิดเชิงบวกความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเอง และกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมได้แบ่งปันเรื่องราวของตนเองอย่างสร้างสรรค์และครบถ้วน

8. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการคิดเชิงออกแบบ

ความคิดของนักออกแบบมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากงานออกแบบเกี่ยวข้องโดยตรงกับชีวิตประจำวันของมนุษย์ผ่านการเลือกใช้สินค้าและบริการต่าง ๆ อาจกล่าวได้ว่านักออกแบบทำหน้าที่เป็นผู้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวันแทนผู้บริโภค โดยมีภารกิจในการสร้างสรรค์และค้นหาแนวทางใหม่ ๆ เพื่อสร้างสิ่งประดิษฐ์ที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการและความพึงพอใจของผู้บริโภคได้ดีที่สุด (Lawson, 2012)

8.1 การคิดเชิงออกแบบ

การคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) เป็นแนวคิดที่เกิดจากการทำงานร่วมกันของกลุ่มคนจากหลากหลายศาสตร์ (Multidisciplinary) เช่น การนำศิลปะและวิทยาศาสตร์มาใช้ร่วมกัน โดยมีเป้าหมายเดียวกันคือการสร้างสรรค์นวัตกรรมหรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ หลักการสำคัญ คือ การทำงานแบบร่วมมือ (Collaboration) ซึ่งช่วยให้สามารถมองเห็นและเข้าใจปัญหาได้อย่างลึกซึ้งจากหลายมิติ และนำไปสู่การสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ กระบวนการคิดเชิงออกแบบนั้นมีพื้นฐานมาจากการมีส่วนร่วมของผู้บริโภคหรือผู้ใช้ ซึ่งมีอิทธิพลอย่างสูงต่อการตัดสินใจของนักออกแบบ โดยแก่นหลักของกระบวนการ คือ การใช้ความคิดสร้างสรรค์และความคิดอย่างมีวิจารณญาณเพื่อสร้างผลงานที่ส่งผลกระทบเชิงบวกต่อสังคม แม้ว่าแนวคิดรายละเอียดจะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย แต่หลักการและกระบวนการพื้นฐานยังคงเดิม (Brown, 2008; Jones, 1992; Simon, 2009)

8.2 กระบวนการออกแบบ

กระบวนการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) แสดงถึงขั้นตอนการทำงาน (ที่ประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้า ตัวกระบวนการ และผลผลิต ซึ่งแม้จะมีรูปแบบหลากหลายจากนักคิด

หลายกลุ่ม แต่สามารถสรุปขั้นตอนสำคัญที่นำมาประยุกต์ใช้ในงานวิจัยนี้ได้ดังต่อไปนี้ (Brown, 2008; Cross, 1999; Jones, 1992; Martin, 2010)

1) การเข้าอกเข้าใจ (Empathy) เป็นขั้นตอนการทำความเข้าใจกลุ่มเป้าหมายอย่างลึกซึ้งที่สุด โดยการเอาใจเขามาใส่ใจเรา ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญอย่างยิ่ง เพราะการจะสร้างสรรค์หรือแก้ไขสิ่งใดจำเป็นต้องเข้าใจผู้ใช้อย่างถ่องแท้

2) การระบุปัญหา (Define) คือ การสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการทำความเข้าใจกลุ่มเป้าหมาย แล้วนำมาวิเคราะห์เพื่อกำหนดปัญหาหรือความต้องการที่แท้จริงให้ชัดเจน จากนั้นจึงสรุปเป็นแนวทางเพื่อหาทางแก้ไขที่เป็นไปได้ต่อไป

3) การระดมความคิด (Ideate) คือ ขั้นตอนการสร้างสรรค์และระดมความคิดใหม่ ๆ อย่างอิสระและไม่มีขีดจำกัด โดยมุ่งเน้นการหาแนวทางที่หลากหลายที่สุดเพื่อตอบโจทย์ปัญหาที่กำหนดไว้ในขั้น Define

4) การสร้างต้นแบบ (Prototype) เป็นการสร้างแบบจำลองหรือผลิตภัณฑ์ต้นแบบที่จับต้องได้ เพื่อให้ผู้ใช้สามารถทดลองใช้งานจริง ซึ่งจะช่วยกระตุ้นให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์และค้นพบข้อผิดพลาดสำหรับนำไปปรับปรุงแก้ไข

5) การทดสอบ (Test) คือ การนำต้นแบบไปทดสอบกับกลุ่มเป้าหมายจริงเพื่อสังเกตประสิทธิภาพการใช้งาน จากนั้นจึงรวบรวมผลตอบรับ ข้อเสนอแนะ และคำแนะนำต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาและปรับปรุงนวัตกรรมให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นต่อไป

กระบวนการคิดเชิงออกแบบเป็นกระบวนการที่มุ่งดึงศักยภาพความคิดสร้างสรรค์ของทีมออกมาให้ได้มากที่สุด โดยตั้งอยู่บนหลักการทำงานร่วมกันที่สมาชิกทุกคนมีความเท่าเทียมและสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ. ทั้งยังเน้นการลงมือปฏิบัติและการสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ๆ. ดังนั้น ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้กระบวนการนี้มีประสิทธิภาพคือการสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ซึ่งทีมที่มีความคิดสร้างสรรค์และกล้าที่จะสร้างสิ่งใหม่จะสามารถสร้างนวัตกรรมที่ยิ่งใหญ่ได้ IDEO (2014) ได้กำหนดแกนหลักของสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการคิดเชิงออกแบบไว้ 3 ส่วน ดังนี้ (1) พื้นที่สร้างแรงบันดาลใจ (Inspiration) เป็นพื้นที่สำหรับส่งเสริมให้ทีมสร้างนวัตกรรมโดยเริ่มจากการทำความเข้าใจปัญหาอย่างลึกซึ้ง ค้นพบโอกาสจากการสังเกตและหาข้อมูล และเข้าถึงความต้องการของผู้ใช้งานจริง (2) พื้นที่ระดมความคิด (Ideation) เป็นพื้นที่ที่เปิดให้ทีมงานซึ่งมีความรู้และประสบการณ์ที่หลากหลายสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้อย่างอิสระ เพื่อให้เกิดแนวคิดที่ก้าวหน้าและนำไปสู่นวัตกรรมใหม่ ๆ และ (3) เป็นพื้นที่สำหรับการสร้างและทดลองใช้นวัตกรรม โดยเปิดโอกาสให้ทีมสามารถเชื่อมโยงทรัพยากรที่หลากหลายเข้ากับความต้องการ

ของผู้ใช้ และนำนวัตกรรมไปประยุกต์ใช้ในบริบทต่าง ๆ เพื่อสร้างผลิตภัณฑ์หรือบริการใหม่ที่ตอบโจทย์ปัญหาได้อย่างตรงจุด

9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนานวัตกรชุมชน

จากการสืบค้นจากฐานข้อมูลงานวิจัยในประเทศไทยของผู้วิจัย ในประเด็นที่ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนานวัตกรในชุมชน ผู้วิจัยไม่พบงานที่ทำการศึกษาในการพัฒนานวัตกรชุมชนโดนตรง แต่พบงานที่คล้ายคลึงกัน โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มแรก เน้นศึกษาปัจจัยที่ส่งผลหรือเกี่ยวข้องต่อภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม พฤติกรรมการสร้างสรรค์นวัตกรรม (Li & Zheng, 2014; Maladzhi, 2012; กนกนาฎ เอียดมาก et al., 2561; พัชรพร อยู่ยืน et al., 2560; ภานนท์ คุ้มสุภา, 2562; รชวีย์ หล่อศรีศุภชัย, 2562; รัฐศรัณย์ หยิบพฤกษ์ทอง, 2562; สุกัญญา แช่มช้อย, 2563)

Maladzhi (2012) ได้ทำการศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม พบว่า ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมมี 8 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) มีความสามารถในการโน้มน้าว 2) การมุ่งเน้นการปฏิบัติที่มีความรวดเร็ว 3) มีความชอบเสี่ยง 4) มุ่งคิดการเปลี่ยนแปลงแบบก้าวหน้า 5) สร้างแรงบันดาลใจและแรงจูงใจ 6) เป็นผู้ที่ไว้วางใจได้ 7) เป็นผู้ที่กระตือรือร้น และ 8) มีวิสัยทัศน์ เช่นเดียวกับ Li and Zheng (2014) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเชิงนวัตกรรมของพนักงาน พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมเชิงนวัตกรรม ได้แก่ ปัจจัยในระดับบุคคล ได้แก่ ความผูกพันกับองค์การ ลักษณะส่วนบุคคล และปัจจัยในระดับองค์การ ได้แก่ บรรยากาศนวัตกรรมขององค์การ ภาวะผู้นำ ต้นทุนทางสังคม และลักษณะการทำงาน อีกทั้ง รชวีย์ หล่อศรีศุภชัย (2562) ได้ทำการศึกษาการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมโดยการใช้การเรียนรู้จากการปฏิบัติในวิสาหกิจชุมชน (SME) จำนวน 700 คน พบว่า ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) มุ่งสู่วิสัยทัศน์และทันต่อการเปลี่ยนแปลง 2) ส่งเสริมการทำงานเป็นทีม 3) ลงมือปฏิบัติอย่างรวดเร็ว 4) สื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ และ 5) เป็นผู้สร้างแรงบันดาลใจ ในส่วนของรูปแบบพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมที่เหมาะสมสำหรับผู้บริหาร SME พบว่า ผู้ร่วมวิจัยมีภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมและพฤติกรรมที่แสดงถึงการมีภาวะผู้นำเพิ่มขึ้น หลังจากเข้าโครงการการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติสูงกว่าก่อนเข้าโครงการการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และรัฐศรัณย์ หยิบพฤกษ์ทอง (2562) ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและบรรยากาศองค์การกับพฤติกรรมการสร้างสรรค์นวัตกรรมของพนักงานขายในธุรกิจเช่าซื้อรถยนต์ของธนาคารพาณิชย์ในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 400 คน พบ ปัจจัยด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ได้แก่ การสร้างแรงบันดาลใจ การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์การกระตุ้นทางปัญญา และการคำนึงถึงปัจเจก

บุคคล มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ปัจจัยด้านบรรยากาศองค์การ ได้แก่ ด้านความขัดแย้งและด้านความเสี่ยงภัยและการรับความเสี่ยงภัย ด้านการให้รางวัลและการลงโทษและด้านความเป็นหนึ่งเดียวในองค์การ และการจงรักภักดีต่อกลุ่ม ด้านความท้าทายและความรับผิดชอบ ด้านความอบอุ่นและการสนับสนุน ด้านมาตรฐานของการปฏิบัติงานและความคาดหวัง และด้านโครงสร้าง มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก พฤติกรรมการสร้างสรรค์นวัตกรรม ได้แก่ มีการเป็นผู้นำทางด้านความคิดมีการนำความรู้ ด้านนวัตกรรมมาประยุกต์ใช้มีการแสวงหาโอกาสของพนักงาน และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของพนักงาน มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับกนกนาฏ เอียดมาก et al. (2561) ได้ทำการศึกษาพฤติกรรมสร้างสรรค์นวัตกรรมของบุคลากร และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยสนับสนุนกับพฤติกรรมสร้างสรรค์นวัตกรรม กลุ่มตัวอย่าง คือ บุคลากรที่ปฏิบัติงานในมหาวิทยาลัยที่ตั้งอยู่ในจังหวัดสงขลา จำนวน 390 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม ผลการศึกษา พบว่า พนักงานมีความคิดเห็นโดยรวมเกี่ยวกับพฤติกรรมการสร้างสรรค์นวัตกรรมในระดับมาก และปัจจัยสนับสนุน ได้แก่ การสนับสนุนของผู้บริหารด้านนวัตกรรมในองค์การ บรรยากาศด้านการสร้างนวัตกรรมในองค์การ และแรงจูงใจที่ทำให้เกิดพฤติกรรมที่เป้นนวัตกรรม มีวคามสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการสร้างสรรค์นวัตกรรม และจากการศึกษาของ สุกัญญา แช่มช้อย (2563) เกี่ยวกับนวัตกรรมการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อสร้างนวัตกร ได้ข้อค้นพบ 3 ส่วน ดังนี้ (1) กรอบสมรรถนะของนักเรียนนวัตกร ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ การมุ่งเน้นอนาคต การมีเครือข่ายทางสังคม ความคิดสร้างสรรค์ การบริหารโครงการ ความรู้เชิงเนื้อหาและทักษะเชิงปฏิบัติ และคุณลักษณะส่วนบุคคล ซึ่งจำแนกได้อีก 17 องค์ประกอบย่อย (2) แนวทางการบริหารโรงเรียน ได้กำหนดแนวทางการบริหารจัดการสำหรับโรงเรียนที่มีแนวปฏิบัติที่ดีในการสร้างนวัตกรไว้ 4 ด้าน คือ ด้านวิชาการ (17 แนวทาง) ด้านบุคคล (6 แนวทาง) ด้านงบประมาณ (7 แนวทาง) และด้านการบริหารทั่วไป (4 แนวทาง) และ (3) นวัตกรรมการบริหาร ผลลัพธ์สุดท้ายคือนวัตกรรมการบริหารในรูปแบบของ "คู่มือการบริหารโรงเรียนเพื่อสร้างนวัตกร" ซึ่งประกอบด้วย 2 ส่วนสำคัญคือ 1) ตัวแบบนวัตกรรมการบริหาร และ 2) ระบบและกลไกในการนำไปปฏิบัติ ส่วนพัชรพร อยู่ยืน et al. (2560) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นนวัตกร: กรณีศึกษาผลติภัณฑ์ PUNN พบว่าปัจจัยสำคัญมี 4 ประการ ดังนี้ (1) การมีมุมมองที่แตกต่าง คือ การมีความคิดที่ไม่สอดคล้องกับคนส่วนใหญ่ ซึ่งทำให้สามารถมองเห็นคุณค่าหรือโอกาสในสิ่งที่คนอื่นอาจมองข้ามไป (2) ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ คือ การก่อให้เกิดแนวคิดใหม่ ๆ ที่นำไปสู่การสร้างสรรค์ผลงานที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวแตกต่าง และสามารถเพิ่มมูลค่าได้ (3) การเปิดรับแนวคิดใหม่ คือ ความพร้อมที่จะรับฟังข้อมูลจาก

หลากหลายแหล่งอย่างสม่ำเสมอ ไม่ยึดติดกับกรอบเดิม ๆ ซึ่งช่วยให้มีความคิดที่ทันสมัยและสามารถสร้างโอกาสทางธุรกิจได้ และ (4) ความสามารถในการเชื่อมโยง คือ ทักษะในการเชื่อมโยงแนวคิดต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ซึ่งส่งผลให้กระบวนการคิดมีความเป็นระบบระเบียบมากขึ้น สอดคล้องกับภานนท์ คุ้มสุภา (2562) ที่ได้ทำการศึกษาปัจจัยด้านบวกที่ส่งเสริมการทำงานและปัจจัยด้านลบที่เป็นอุปสรรคของนวัตกรท้องถิ่นรุ่นใหม่ พบว่า ปัจจัยที่เป็นประโยชน์ในการทำความเข้าใจปัญหาของชุมชน คือ 1) ความสะดวกในการเข้าถึงชุมชน 2) การเข้าใจวัฒนธรรม 3) การมีส่วนร่วมในสถานการณ์ที่เป็นปัญหา ซึ่งจะทำให้นวัตกรท้องถิ่นเข้าถึงข้อมูลและเข้าใจปัญหาได้อย่างลึกซึ้งเมื่อเปรียบเทียบกับคนภายนอกชุมชน และปัจจัยที่เป็นอุปสรรคในการแพร่กระจายนวัตกรรมไปสู่ชุมชน 2 ประการคือ 1) ขาดความน่าเชื่อถือ เพราะไม่มีโอกาสแสดงความชำนาญให้คนในชุมชนยอมรับเนื่องจากมีส่วนร่วมในชุมชนน้อย และ 2) ไม่มีสถานภาพที่สูงกว่าและมีวัยวุฒิที่น้อยกว่าสมาชิกในชุมชน

กลุ่มที่สอง เน้นการพัฒนาบุคคลให้มีพฤติกรรมการสร้างสรรค์นวัตกรรม การคิดเชิงนวัตกรรม และการเป็นนวัตกร ในบริบทขององค์กรประเภทต่าง ๆ เช่น สถานศึกษา โรงพยาบาล หรือบริษัท องค์กรภาครัฐ และเอกชน โดยใช้วิจัยเชิงทดลองหรือวิจัยเชิงปฏิบัติการ (จามรี พระสุนิล, 2563; จารุวรรณ ยอดระฆัง, 2564; ชัยวัฒน์ พันธ์รัศมี et al., 2563; ชาญณรงค์ วิเศษสัตย์, 2562; วิชิต ทองประเสริฐ et al., 2561)

จารุวรรณ ยอดระฆัง (2564) ได้ศึกษาการพัฒนาพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในงานของบุคลากรผู้มีศักยภาพสูงจำนวน 22 คนในองค์กรรัฐวิสาหกิจแห่งหนึ่ง. ผลการศึกษาพบว่า หลังจากบุคลากรได้เข้าร่วมโปรแกรมการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนฐานแนวคิดทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกแล้ว ระดับทุนทางจิตวิทยาเชิงบวกและพฤติกรรมการสร้างนวัตกรรมในงานของพวกเขาได้เพิ่มสูงขึ้นกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 จากผลการศึกษาดังกล่าว ได้นำมาสู่รูปแบบการพัฒนาที่เหมาะสมกับบริบทขององค์กร ซึ่งประกอบด้วยแนวปฏิบัติ 7 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) สร้างเครือข่ายการประสานเพื่อภาพรวม (2) สร้างความกระจ่างในความคาดหวัง (3) เชื่อมโยงสู่ภายในตน (4) เสริมสร้างและพัฒนาสมรรถนะ (5) ท้าทายศักยภาพ (6) สร้างชุมชนนักปฏิบัติ และ (7) สนับสนุนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งวิชิต ทองประเสริฐ, พินโย พรมเมือง, วรกมล วิเศษศรี, และปัญจวรี พัวพันธ์ศร (2561) ได้ทำการศึกษาเรื่องการพัฒนาความคิดเชิงนวัตกรรมด้วยการบูรณาการการออกแบบโครงการและแผนผังความคิดสำหรับ นักศึกษาทุนจากบริษัทกรุงไทยการไฟฟ้า จำกัด จำนวน 100 คน ในสถาบันอุดมศึกษาทั่วประเทศ พบว่าความคิดเชิงนวัตกรรมของนักเรียนทุนอยู่ในระดับมาก ความคิดเชิงนวัตกรรมจำแนกตามเพศ กลุ่ม

สาขาวิชา และระดับความรู้ มีความแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญ ส่วนชัยวัฒน์ พันธ์รัศมี, สมตระกูล ราศิริ, นันทวรรณ ธีรพงศ์, พนารัตน์ เจนจบ และสมาภรณ์ เทียนขาว (2563) ได้ทำการศึกษาการพัฒนารูปแบบการคิดเชิงสร้างสรรค์นวัตกรรมต่อความพร้อมในการทำงานเป็นทีมโดยการเรียนรู้แบบสหวิชาชีพของนักศึกษาวิทยาศาสตร์สุขภาพ พบว่า รูปแบบฯ ประกอบด้วย แนวคิด วัตถุประสงค์ กระบวนการสร้างการเรียนรู้แบบสหวิชาชีพในการสร้างสรรค์นวัตกรรม การทำงานร่วมกัน และการเรียนรู้ที่เน้นประสบการณ์จริงในชุมชน ผลลัพธ์และเงื่อนไขความสำเร็จ คือ ผู้นำสถานศึกษา ความรู้สร้างสรรค์นวัตกรรม ความพร้อมในการทำงานเป็นทีม ส่วนการประเมินประสิทธิผลของรูปแบบฯ พบว่า คะแนนค่าเฉลี่ยการคิดเชิงสร้างสรรค์นวัตกรรม ความพร้อมในการทำงานเป็นทีม และความรู้เกี่ยวกับการคิดสร้างสรรค์เชิงนวัตกรรม หลังดำเนินการใช้รูปแบบฯ สูงขึ้น อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 สอดคล้องกับชาญณรงค์ วิเศษสัตย์ (2562) ที่ได้พัฒนารูปแบบการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของนักศึกษาวิชาชีพครู พบว่า รูปแบบดังกล่าวประกอบด้วย 6 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ (1) หลักการและทฤษฎีพื้นฐาน (2) วัตถุประสงค์ (3) ขั้นตอนการเรียนรู้ (4) ระบบสังคม (5) หลักการตอบสนอง และ (6) ระบบสนับสนุน นอกจากนี้ งานวิจัยยังได้สังเคราะห์ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ออกเป็น 5 ขั้นตอน คือ ขั้นการระบุความต้องการ ขั้นการระดมสมอง ขั้นการสร้างชิ้นงาน ขั้นการปฏิบัติการสอน และขั้นการประเมินผล ผลจากการนำรูปแบบนี้ไปใช้ พบว่า นักศึกษามีพัฒนาการของทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมสูงขึ้นในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นความสามารถในการร่วมมือกับผู้อื่น การเสนอแนวคิด การตีความบริบท การประเมินความสำเร็จ และการสะท้อนความคิด ส่วนปิยะนันต์ คล้ายจันทร์ และประทุมทอง ไตรรัตน์ (2564) ได้พัฒนารูปแบบการเสริมสร้างความเป็นนวัตกรสำหรับหลักสูตรระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยเอกชนในประเทศไทย ได้ข้อค้นพบ 3 ประการ คือ ประการแรก กรอบแนวคิดหลัก เป็นกรอบแนวคิดในการเสริมสร้างความเป็นนวัตกรประกอบด้วย 4 ด้านสำคัญ ได้แก่ (1) การบริหารงานวิชาการ (2) กระบวนการคิดเชิงออกแบบ (3) แนวคิดในการสร้างนวัตกรรม และ (4) ทักษะการค้นหาความคิดสร้างสรรค์ ประการที่ 2 คุณลักษณะที่พึงประสงค์ สภาวะที่ต้องการให้เกิดขึ้นในหลักสูตร คือ การส่งเสริมให้นักศึกษาสามารถทำความเข้าใจและกำหนดปัญหา วางกลยุทธ์เพื่อแก้ไขปัญหา ทดลอง ตั้งคำถาม สร้างเครือข่าย สังเกตการณ์ และใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อทดสอบและเลือกปัญหาที่เหมาะสมกับศักยภาพของตน

และประการที่ 3 ตัวแบบการเสริมสร้างความเป็นนวัตกร รูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีโครงสร้าง 3 องค์ประกอบตามหลักการ Input-Process-Output ได้แก่ (1) ปัจจัยนำเข้า การกำหนดเป้าหมายของความเป็นนวัตกร (2) กระบวนการ ขั้นตอนในการเสริมสร้างความเป็นนวัตกร และ (3) ผลผลิต

การเกิดสมรรถนะความเป็นนวัตกรในตัวผู้เรียน และจามรี พระสุนิล (2563) ได้ทำการศึกษากระบวนการส่งเสริมนวัตกรชาวบ้านของชุมชนบ้านปางสา ตำบลป่าตึง อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม พบว่า ชุมชนบ้านปางสามีวิถีชีวิตชุมชนเกษตรกรรมที่พึ่งพาธรรมชาติ ประกอบกับสภาพแวดล้อมและการเป็นชุมชนพหุวัฒนธรรมบนพื้นที่สูง ทุนชุมชน ประกอบไปด้วยองค์ความรู้ ภูมิปัญญา ทุนทางสังคม และทรัพยากรธรรมชาติ ด้านกระบวนการส่งเสริมนวัตกรชาวบ้านของชุมชน พบว่า ผู้นำชุมชนให้ความสำคัญกับการพัฒนาด้านการศึกษา ระบบการจัดการน้ำ สหกรณ์ชุมชน และนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ให้เกิดนวัตกรรมทางสังคมและพื้นที่ความทรงจำที่ได้รับการถ่ายทอดอย่างเป็นธรรมชาติ สามารถสืบทอดองค์ความรู้ ภูมิปัญญา และประยุกต์ใช้ ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจสังคมปัจจุบัน

10. กรอบแนวคิดในการวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบสุนทรียแสวงหา (Appreciative Inquiry) เป็นแกนหลักในการพัฒนาทีมนวัตกรชุมชน. กระบวนการดังกล่าวอ้างอิงตามแนวทางของ David Cooperrider (2008) ซึ่งตั้งอยู่บนหลักการพื้นฐาน 5 ประการ คือ หลักการสร้างความรู้ (The Constructionist Principle), หลักการเกิดขึ้นพร้อมกัน (The Simultaneity Principle), หลักกวีนิพนธ์ (The Poetic Principle), หลักการคาดหมาย (The Anticipatory Principle) และหลักการเชิงบวก (The Positive Principle). โดยขั้นตอนหลักในการดำเนินงานวิจัยมีทั้งหมด 4 ขั้นตอน ดังนี้ (1) การค้นพบ (Discovery) ค้นหาสิ่งที่ดี ความสำเร็จ และความภาคภูมิใจจากการปฏิบัติงานของนวัตกรชุมชนต้นแบบ (2) การสร้างฝัน (Dream) นำสิ่งที่ดีที่ค้นพบมาสร้างเป็นภาพความหวังและความฝันร่วมกัน เพื่อกำหนดทิศทางการเปลี่ยนแปลงที่ต้องการในอนาคต (3) การออกแบบ (Design) ร่วมกันตัดสินใจและวางแผนปฏิบัติการเกี่ยวกับกิจกรรมที่จะต้องดำเนินการเพื่อไปให้ถึงความฝันที่ตั้งไว้ และ (4) การสานฝัน (Destiny) ลงมือปฏิบัติการตามแผนเพื่อสนับสนุนให้นวัตกรชุมชนสามารถสร้างคุณค่าและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนให้มีจุดเด่นได้สำเร็จ

นอกจากนี้ ในระยะแรกก่อนที่จะเริ่มกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนานวัตกรของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจในชุมชน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวางแผนและดำเนินการตามวงจรการวิจัยในขั้นต่อไป โดยได้กำหนดกรอบแนวคิดเพื่อเป็นแนวทางในการวิจัยดังนี้

1. การศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนานวัตกรชุมชนของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน เป็นขั้นตอนแรกของการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษาสภาพการณ์ปัจจุบันเกี่ยวกับ

บทบาท ผลการปฏิบัติงาน การพัฒนาที่เคยได้รับ บทบาทที่คาดหวัง และความต้องการจำเป็นในการพัฒนานวัตกรชุมชน โดยครอบคลุมถึงมิติของทุนทางจิตวิทยาเชิงบวก

2. การพัฒนานวัตกรชุมชนโดยใช้สุนทรียแสวงหาของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน เป็นขั้นตอนการลงมือพัฒนา โดยมีการประเมินคุณภาพของนวัตกรชุมชนทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมกระบวนการ กระบวนการนี้เริ่มต้นด้วย การค้นหา (Discovery) เพื่อแสวงหาจุดแข็งและความภาคภูมิใจ นำไปสู่ การสร้างฝัน (Dream) เพื่อกำหนดภาพอนาคตที่ต้องการ จากนั้นร่วมกันออกแบบ (Design) แผนการดำเนินงานโดยประยุกต์ใช้กระบวนการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) 5 ขั้นตอน และท้ายที่สุด คือ การสานฝัน (Destiny) หรือการลงมือปฏิบัติตามแผนเพื่อให้ความมุ่งหวังเป็นจริง

3. การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนานวัตกรชุมชน เป็นขั้นตอนสุดท้าย หลังจากเสร็จสิ้นกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแล้ว ผู้วิจัยได้รวบรวมหลักฐานและผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากผู้ร่วมวิจัย แล้วนำมาสังเคราะห์จากกิจกรรมที่ประสบความสำเร็จเพื่อสรุปออกมาเป็น รูปแบบการพัฒนานวัตกรชุมชนที่สะท้อนกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจริงในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

ขั้นการศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนานวัตกรชุมชน

ทำความเข้าใจสถานการณ์ปัจจุบันของวิสาหกิจชุมชน
- บริบททั่วไปของชุมชน และกลุ่มวิสาหกิจ
- ผลการดำเนินงานและการได้รับการพัฒนาของสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

ขั้นพัฒนานวัตกรชุมชนโดยใช้สุนทรียแสวงหา

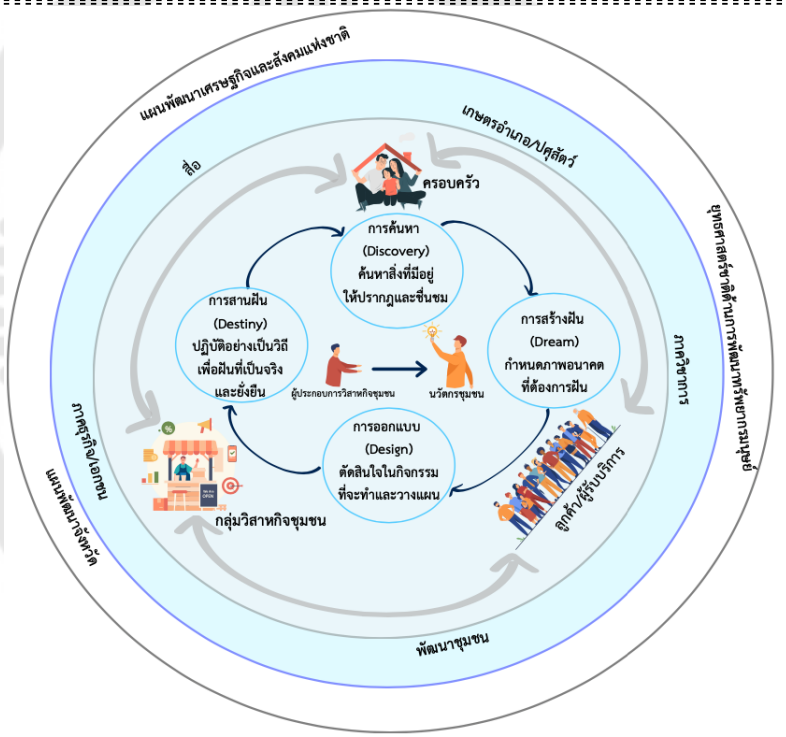

สังเคราะห์ผล

รูปแบบการพัฒนานวัตกรชุมชน

ระบบการสร้างนวัตกรรม

กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 3
วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนานวัตกรชุมชนโดยใช้สุนทรียแสวงหาในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ตำบลหนองแสง อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก ซึ่งมีวัตถุประสงค์ย่อย เพื่อทำความเข้าใจสถานการณ์ความเป็นไปได้ในการพัฒนานวัตกรชุมชนของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน เพื่อสร้างและพัฒนานวัตกรชุมชนของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนโดยใช้สุนทรียแสวงหา และเพื่อสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนานวัตกรและระบบการสร้างนวัตกรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนโดยใช้สุนทรียแสวงหาไปต่อยอดหรือเป็นฐานสำหรับการเสริมสร้างศักยภาพนวัตกรชุมชนในพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป มีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. การกำหนดผู้ร่วมวิจัย
2. ขั้นตอนการวิจัย
3. การเก็บรวมรวมข้อมูล
4. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
5. การวิเคราะห์ข้อมูล
6. การพิทักษ์สิทธิ์ผู้ให้ข้อมูล

1. การกำหนดผู้ร่วมวิจัย

ผู้ร่วมวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการวิจัยโดยใช้สุนทรียแสวงหา (Appreciative Inquiry) ในการพัฒนานวัตกรชุมชนในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ตำบลหนองแสง อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก ผู้ร่วมวิจัยและผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษาครั้งนี้เป็นการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามคุณสมบัติที่กำหนด คือ กลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน ตำบลหนองแสง อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์การคัดเลือก คือ เป็นวิสาหกิจชุมชนที่ตระหนักเห็นความสำคัญในการพัฒนานวัตกรชุมชน ประธานกลุ่ม และสมาชิกวิสาหกิจชุมชนเต็มใจและสมัครใจเข้าร่วมกิจกรรมวิจัยตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดกระบวนการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยกำหนดผู้ร่วมวิจัยในแต่ละระยะของการดำเนินการ ได้แก่ ระยะที่ 1 การศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนานวัตกรชุมชน ระยะที่ 2 การสร้างและพัฒนานวัตกรชุมชน และระยะที่ 3 การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนานวัตกรและระบบการสร้างนวัตกรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ดังนี้

1.1 ระยะที่ 1 การศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนานวัตกรชุมชน

ผู้ให้ข้อมูลในกลุ่มนี้ คือ ตัวแทนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ตำบลหนองแสง อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก จำนวน 8 กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ซึ่งตัวแทนกลุ่ม ประกอบด้วย ประธานกลุ่ม และสมาชิกกลุ่ม รวมทั้งสิ้น 25 คน โดยเน้นศึกษาความเป็นไปได้ ในประเด็นสำคัญ 3 ประเด็น ได้แก่ 1) บริบทพื้นที่ ตำบลหนองแสง อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก 2) สภาพปัจจุบัน และความต้องการในการพัฒนาของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน 3) ความเป็นไปได้ในการใช้สุนทรียแสวงหาในการการพัฒนานวัตกรชุมชน

ตาราง 2 จำนวนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก

ประเภทกลุ่มวิสาหกิจชุมชน	**จำนวนสมาชิกที่ให้ข้อมูล (คน)**
วิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์หนองแสง	3
วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรเนินหินแร่ก้าวใหม่รวมพลัง	3
วิสาหกิจชุมชนพืชเศรษฐกิจพืชสมุนไพรเมืองนายก	2
วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้จัดทำแปลงขยายพันธ์บ้านหนองหัวลิง	3
วิสาหกิจชุมชนกลุ่มส่งเสริมศูนย์พันธ์ข้าวชุมชน	3
วิสาหกิจชุมชนกลุ่มอาชีพสหกรณ์ทำขนมบุ่งเข้	3
วิสาหกิจชุมชนสวนทองมล	6
วิสาหกิจชุมชนสังวาลย์ฟาร์มมิ่ง	3
รวม	**25**

1.2 ระยะที่ 2 การสร้างและพัฒนานวัตกรชุมชน

การวิจัยระยะนี้ เป็นการสร้างและพัฒนานวัตกรชุมชน ตามแนวทางของสุนทรียแสวงหา โดยมีผู้ร่วมวิจัย จำนวน 12 คน ประกอบด้วย สมาชิกจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสวนทองมล จำนวน 5 คน กลุ่มอาชีพ ซึ่งเป็นเครือข่ายของกลุ่มวิสาหกิจทองมล 7 คน ได้แก่ กลุ่มผลิตภัณฑ์จากน้ำผึ้งชันโรง 3 คน สาส์นไพร (กระเป๋าสานจากเส้นพลาสติกรีไซเคิล) 2 คน และ

กลุ่มผ้าพิมพ์ใบไม้, ไซรัปมัลเบอร์รี่ 2 คน ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง โดยเป็นผู้ให้ข้อมูลจากระยะที่ 1 ที่มีความพร้อมและสนใจเข้าร่วมกิจกรรม ตามคุณสมบัติ ดังนี้

1.2.1 เป็นสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน หรือกลุ่มอาชีพในชุมชน ตำบลหนองแสง อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก ที่ต้องการพัฒนาตนเอง สู่การเป็นนวัตกรชุมชน โดยประธานและสมาชิกกลุ่มยินดีและเต็มใจในการเข้าร่วมการวิจัยและเข้าร่วมกิจกรรมตลอดโครงการวิจัย

1.2.2 เป็นผู้ที่มีความพร้อมในการพัฒนา ทั้งมิติของบุคคลและกลุ่ม

1.2.3 เป็นผู้ที่คนในกลุ่มให้การยอมรับว่าสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

1.3 ระยะที่ 3 การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนานวัตกรและระบบการสร้างนวัตกรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

เป็นการสังเคราะห์รูปแบบเพื่อการพัฒนานวัตกรชุมชนที่เป็นผลรวมจากกระบวนการพัฒนานวัตกรชุมชนและผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการพัฒนานวัตกรชุมชน โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ สมาชิกวิสาหกิจชุมชน และกลุ่มอาชีพ ตำบลหนองแสง อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายกที่ได้รับการพัฒนานวัตกรชุมชนจากกระบวนการวิจัยในระยะที่ 2 จำนวนทั้งสิ้น 12 คน

2. ขั้นตอนการวิจัย

การพัฒนานวัตกรชุมชนโดยใช้สุนทรียแสวงหาในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและกลุ่มอาชีพ แบ่งขั้นตอนำเนินการวิจัยออกเป็น 3 ระยะ ตามวัตถุประสงค์การวิจัย ประกอบด้วย ระยะที่ 1 การศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนานวัตกรชุมชน ระยะที่ 2 การสร้างและพัฒนานวัตกรชุมชน และระยะที่ 3 การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนานวัตกรและระบบการสร้างนวัตกรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยการดำเนินการในแต่ละระยะ มีรายละเอียด ดังนี้

2.1 ระยะที่ 1 การศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนานวัตกรชุมชน

เป็นการศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนานวัตกรชุมชนของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน โดยวิเคราะห์ผลจากจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง และการศึกษาบริบทของพื้นที่ โดยการสนทนากลุ่ม ร่วมกับการสังเกตการณ์ กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และกลุ่มอาชีพ ตำบลหนองแสง อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก จำนวน 8 โดยมีผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 25 คน เพื่อให้ได้ข้อมูลเบื้องต้นของพื้นที่ในการนำไปวางแผนการพัฒนานวัตกรรมชุมชนของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน มีการดำเนินการ ดังนี้

2.1.1 ผู้วิจัยดำเนินการประสานและทำความเข้าใจในเป้าหมายวัตถุประสงค์ของการดำเนินการวิจัยให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ตำบลหนองแสง อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก ทั้ง 8 กลุ่มทราบและให้ความร่วมมือในการดำเนินการวิจัย

2.1.2 จัดสนทนากลุ่มกับสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ทั้ง 8 กลุ่ม เกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน ความต้องการในการพัฒนาของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน และความเป็นไปได้ในการใช้สุนทรียแสวงหาในการการพัฒนานวัตกรชุมชน

2.1.3 วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อค้นพบจากการสนทนากลุ่มและสรุปผล 3 ประเด็น ได้แก่ 1) บริบทพื้นที่ ตำบลหนองแสง อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก 2) สภาพปัจจุบัน และความต้องการในการพัฒนาของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน 3) ความเป็นไปได้ในการใช้สุนทรียแสวงหาในการพัฒนานวัตกรชุมชน และนำข้อมูลไปออกแบบแนวทางเบื้องต้นในการพัฒนานวัตกรชุมชน

2.2 ระยะที่ 2 การสร้างและพัฒนานวัตกรชุมชน

การดำเนินการสร้างและพัฒนานวัตกรชุมชนโดยใช้สุนทรียแสวงหา กลุ่มเป้าหมายของการวิจัย ซึ่งเป็นแกนนำกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และกลุ่มอาชีพ จำนวน 12 คน โดยมีวิสาหกิจชุมชนสวนทองมล เป็นหลัก และกลุ่มอาชีพ ซึ่งเป็นผู้ประกอบการในชุมชนที่เป็นเครือข่ายของวิสาหกิจชุมชนสวนทองมล ผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ได้แก่ ผักปลอดสาร ไข่ไก่ น้ำผึ้ง สเปรย์สมุนไพรไล่ยุง ปุ๋ยอินทรีย์ไส้เดือน สบู่ก้อน สบู่เหลว สาส์นไพร (กระเป๋าสานจากเส้นพลาสติกรีไซเคิล) ไซรัปมัลเบอรรี่ และผ้าพิมพ์ใบไม้ ซึ่งการดำเนินการพัฒนานวัตกรชุมชน ผู้วิจัยใช้แนวทางของสุนทรียแสวงหาในการดำเนินการ 4 กระบวนการ ได้แก่ 1) ค้นหาทุนที่ดีของนวัตกรรมชุมชน 2) สร้างฝันการพัฒนาร่วมกันบนฐานทุนวิสาหกิจชุมชน 3) ออกแบบการพัฒนาด้วยกระบวนการคิดเชิงออกแบบ และ 4) เรียนรู้และลงมือปฏิบัติอย่างเห็นคุณค่า โดยแต่ละกระบวนกร ดำเนินการดังนี้

ค้นหาทุนที่ดีของนวัตกรชุมชน ผู้วิจัยชวนผู้ร่วมวิจัยค้นหาสิ่งที่มีอยู่ของกลุ่มวิสาหกิจและกลุ่มอาชีพ ประกอบด้วย ทุนมนุษย์ ทุนทรัพยากร และทุนทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นจุดแข็งที่จะสามารถนำไปต่อยอดการพัฒนานวัตกรชุมชนได้ และเสริมพลังของกลุ่มโดยการให้สะท้อนความรู้สึกต่อทุนชุมชนที่ช่วยกันระดมความคิด เพื่อกระตุ้นการเห็นคุณค่าของทุนเดิมที่มีอยู่ของกลุ่ม

สร้างฝันการพัฒนาร่วมกันบนฐานทุนวิสาหกิจชุมชน ในขั้นตอนนี้ ผู้ร่วมวิจัยช่วยกันระดมความคิดเพื่อนำทุนที่ค้นพบ จุดแข็ง มาประยุกต์ใช้ในการสร้างภาพฝันที่อยากเห็น ในการพัฒนานวัตกรชุมชน ผ่านกิจกรรมการพัฒนานวัตกรรมชุมชน โดยมีประเด็นชวนคิด ดังนี้

- ลักษณะของนวัตกรชุมชนควรเป็นอย่างไร
- นวัตกรรมชุมชนที่อยากเห็นเป็นอย่างไร
- หนุนเสริมพลังด้วยการชวนคิด ว่าอะไรบ้างที่จะทำให้ภาพฝันประสบความสำเร็จ

ออกแบบการพัฒนาด้วยกระบวนการคิดเชิงออกแบบ ผู้ร่วมวิจัยร่วมกันออกแบบการพัฒนานวัตกรชุมชนเพื่อให้เกิดคุณลักษณะตามภาพฝัน ผ่านกิจกรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และกลุ่มอาชีพ บนฐานทุนชุมชนและอัตลักษณ์ไทยพวน โดยประยุกต์ใช้กระบวนการคิดเชิงออกแบบ 5 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) เข้าอกเข้าใจ (Empathize) 2) ระบุความต้องการ (Define) 3) หาไอเดีย (Ideate) 4) สร้างต้นแบบ (Prototype) และ 5) ทดสอบต้นแบบ (Test)

2.3 ระยะที่ 3 การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนานวัตกรและระบบการสร้างนวัตกรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

ลงมือปฏิบัติและเรียนรู้อย่างเห็นคุณค่า ในขั้นนี้ ผู้ร่วมวิจัยนำต้นแบบที่ปรับปรุงจากขั้นทดสอบมาลงมือปฏิบัติ เป็นกิจกรรมการพัฒนานวัตกรชุมชน ผ่านเนื้อหาการสร้างนวัตกรรมของกลุ่ม เช่น การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การยกระดับศูนย์เรียนรู้ชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม และสะท้อนสิ่งที่ได้เรียนรู้หลังการทำกิจกรรม

3. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพในการวิจัยนี้ ได้แก่ ตัวผู้วิจัย แนวคำถามเพื่อการสนทนากลุ่ม แนวคำถามสุนทรียแสวงหา แนวคำถามเพื่อการเรียนรู้หลังการปฏิบัติ (After Action Review) แบบประเมินคุณลักษณะความเป็นนวัตกร และแบบประเมินผลงานนวัตกรรม วิธีการสร้างและพัฒนาเครื่องมือดังกล่าว สามารถสรุปได้ดังนี้

3.1 แนวคำถามเพื่อการสนทนากลุ่ม ใช้ในการศึกษาระยะที่ 1 การศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนานวัตกรชุมชนโดยใช้กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน รองประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และผู้ให้ข้อมูลรอง คือ พัฒนากร เพื่อวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อนของชุมชน และข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ปัจจุบัน บริบททั่วไปของชุมชน และกลุ่มวิสาหกิจ ผลการ

ดำเนินงานและการได้รับการพัฒนาของสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ความคาดหวังต่อผลการดำเนินงาน ผู้วิจัยสร้างและนำเสนอให้อาจารย์ที่ปรึกษาได้พิจารณาความถูกต้อง เหมาะสม และให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงพัฒนาแนวคำถามเพื่อการสนทนากลุ่ม

ตัวอย่างแนวคำถามการสนทนากลุ่ม

วัตถุประสงค์การวิจัย	**แนวคำถาม**
เพื่อทำความเข้าใจสถานการณ์ความเป็นไปได้ในการพัฒนานวัตกรชุมชนของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน	1) บริบทพื้นที่ ตำบลหนองแสง อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก 2) สภาพปัจจุบัน และความต้องการในการพัฒนาของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน 3) ความเป็นไปได้ในการใช้สุนทรียแสวงหาในการการพัฒนานวัตกรชุมชน

3.2 แนวคำถามสุนทรียแสวงหา ใช้ในการศึกษาระยะที่ 2 การสร้างและพัฒนานวัตกรชุมชน โดยผู้วิจัยยกร่างแนวคำถามแล้วให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบ ให้ข้อเสนอแนะ และปรับปรุงแนวคำถาม

ตัวอย่างแนวคำถามตามกระบวนการของสุนทรียแสวงหา

วัตถุประสงค์การวิจัย	**แนวคำถาม**
เพื่อสร้างและพัฒนานวัตกรชุมชนของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนโดยใช้สุนทรียแสวงหา	**การค้นหา** (Discovery) 1. ท่านมีประสบการณ์หรือความทรงจำอะไรที่ท่านประทับใจเกี่ยวกับการดำเนินงานในวิสาหกิจชุมชน 2. จุดเด่นหรือความเชี่ยวชาญที่คิดว่าท่านมีคืออะไร 3. ในชุมชน/กลุ่ม ของท่านมีอะไรบ้างที่เป็นจุดแข็ง ที่จะสามารถนำมาพัฒนากลุ่ม หรือวิสาหกิจของท่านได้ 4. ท่านรู้สึกอย่างไรต่อจุดเด่น ความเชี่ยวชาญ ทั้งจากตัวบุคคล และจากชุมชน/กลุ่ม **การสร้างฝัน** (Dream) 5. นวัตกรในอุดมคติของท่านเป็นอย่างไร 6. นวัตกรรมชุมชนที่อยากให้มี เป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย	แนวคำถาม
	7. อะไรจะเป็นพลังในการพาภาพฝันไปสู่ความสำเร็จ
	การออกแบบ (Design)
	8. ทำอย่างไรให้ความเป็นนวัตกรชุมชนในตัวท่านมีความมั่นคงและยั่งยืน โดยใช้กระบวนการคิดเชิงงออกแบบ (Design Thinking) 5 ขั้นตอน คือ
	1. เข้าอกเข้าใจ (Empathize)
	2. ระบุความต้องการ (Define)
	3. หาไอเดีย (Ideate)
	4. สร้างต้นแบบ (Prototype)
	5. ทดสอบต้นแบบ (Test)
	การสานฝัน (Destiny)
	8. การเรียนรู้ที่ทำให้ประทับใจจากการเข้าร่วมกระบวนการสร้างและพัฒนานวัตกร คืออะไร
	9. ท่านเกิดการเปลี่ยนอะไรบ้าง อย่างไร

3.3 แนวคำถามเพื่อการเรียนรู้หลังการปฏิบัติ (After Action Review) เป็นเครื่องมือที่ถูกสร้างขึ้นสำหรับใช้ในการวิจัยระยะที่ 3 ซึ่งเป็นขั้นของการสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนานวัตกรชุมชน กระบวนการสร้างเครื่องมือนี้เริ่มต้นจากการที่ผู้วิจัยยกร่างคำถามขึ้น จากนั้นจึงนำเสนอให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบความเหมาะสมและให้ข้อเสนอแนะเพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขต่อไป

ตัวอย่างแนวคำถามเพื่อการเรียนรู้หลังการปฏิบัติ (After Action Review)

วัตถุประสงค์การวิจัย	แนวคำถาม
เพื่อสังเคราะห์รูปแบบเพื่อการพัฒนานวัตกรของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และระบบการสร้างนวัตกรรม	1. สิ่งที่ได้ดำเนินการมีอะไรบ้าง
	2. ผลการปฏิบัติ ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นมีอะไรบ้าง
	3. บทเรียนที่ได้รับมีอะไรบ้าง ทั้งสิ่งที่ทำได้ดี และสิ่งที่ต้องปรับปรุง
	4. อุปสรรคหรือข้อจำกัดที่พบในระหว่างการดำเนินกิจกรรม
	5. สิ่งที่จะพัฒนาปรับปรุงต่อไปมีอะไรบ้าง

3.4 แบบประเมินความสำเร็จของความเป็นนวัตกรชุมชน เพื่อนำไปใช้ประเมินความเป็นนวัตกรชุมชน หลักจากที่ผู้ร่วมวิจัยเสร็จสิ้นกระบวนการสร้างและพัฒนานวัตกรชุมชนแล้ว

3.4.1 แบบประเมินคุณลักษณะความเป็นนวัตกร ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เป็นมาตรประมาณค่า 5 ระดับ ได้แก่ ตรงกับฉันมากที่สุด ตรงกับฉันมาก ตรงกับฉันปานกลาง ตรงกับฉันน้อย ตรงกับฉันน้อยที่สุด ประกอบด้วย ด้านต่าง ๆ 9 ด้าน ได้แก่ (1) กล้าคิดกล้าทำ (2) คิดสร้างสรรค์คิดนอกกรอบ (3) อดทนต่อปัญหาและอุปสรรค (4) มองปัญหาให้เป็นโอกาส (5) พร้อมเรียนรู้สิ่งใหม่ (6) ลงมือปฏิบัติได้) (7) บริหารจัดการได้ (8) สื่อสาร โน้มน้าวเก่ง และ (9) ถ่ายทอดส่งต่อความรู้ได้ ตามคุณลักษณะ 3 กลุ่มหลัก ได้แก่ (1) คุณลักษณะด้านกระบวนการคิดและสติปัญญา (2) คุณลักษณะด้านส่วนบุคคลและจิตวิทยา และ(3) คุณลักษณะด้านสังคมและการปฏิสัมพันธ์

โดยผู้วิจัยดำเนินการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการประเมินคุณลักษณะความเป็นนวัตกร และจากการสนทนากลุ่มกับนวัตรกรชุมชน โดยแบ่งตามคุณลักษณะ 3 ด้าน รายละเอียด ดังนี้

ตาราง 3 ที่มาองค์ประกอบของคุณลักษณะความเป็นวัตกรชุมชน

ลำดับ	องค์ประกอบ	De Jong (2007)	Kleysen & Street (2001)	Dyer, J., et., al. (2011)	Wulfen, Gijs Van (2018)	นิสรา ใจซื่อ (2562)	จามรี พระสุนิด (2566)	ชัตติยา ปิยรังสี และคณะ (2565)	เกศินี ประทุมสุวรรณ (2566)	วงพงศ์ ปุญช่วยแทน (2565)	ความถี่	ร้อยละ
คุณลักษณะด้านกระบวนการคิดและสติปัญญา												
1	กล้าคิดกล้าทำ	/	/	/	/	/	/	/	/	/	9	100
2	คิดสร้างสรรค์คิดนอกกรอบ	/	/	/	/	/	/	/	/	/	9	100
คุณลักษณะด้านส่วนบุคคลและจิตวิทยา												
3	อดทนต่อปัญหาและอุปสรรค	/	/	/	/	/				/	6	66.66

ตาราง 3 (ต่อ)

ลำดับ	องค์ประกอบ	De Jong (2007)	Kleysen & Street (2001)	Dyer, J., et., al. (2011)	Wulfen, Gijs Van (2018)	นิศรา ใจซื่อ (2562)	จามรี พระสุนิด (2566)	ชัตติยา ปิยรังสี และคณะ (2565)	เกศินี ประทุมสุวรรณ (2566)	วรงพงศ์ ปุญโยแทน (2565)	ความถี่	ร้อยละ
4	มองปัญหาให้เป็นโอกาส	/	/	/	/	/	/	/	/	/	9	100
5	พร้อมเรียนรู้สู่สิ่งใหม่	/	/	/	/	/	/	/	/	/	9	100
6	ลงมือปฏิบัติได้	/	/	/	/	/	/	/	/	/	9	100
7	บริหารจัดการได้	/	/	/	/	/	/		/	/	8	88.88
คุณลักษณะด้านสังคมและการปฏิสัมพันธ์												
8	สื่อสารโน้มน้าวเก่ง		/	/		/	/	/	/		6	66.66
9	ถ่ายทอดส่งต่อความรู้	/	/	/		/	/	/	/	/	8	88.88

จากนั้น ผู้วิจัยได้ดำเนินการยกร่างข้อคำถามตามองค์ประกอบที่สังเคราะห์ได้ ส่งให้อาจารย์ที่ปรึกษาพิจารณาความเหมาะสม ให้ข้อเสนอแนะ และไปทดลองกับกลุ่มทดลองที่ใกล้เคียงกับกลุ่มผู้เข้าร่วมวิจัย มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ เท่ากับ 0.953 โดยแบบประเมิน มีรายละเอียดข้อคำถาม ดังนี้

แบบประเมินคุณลักษณะความเป็นนวัตกร

คุณลักษณะความเป็นนวัตกรชุมชน	**ระดับความคิดเห็น**				
	5	4	3	2	1
1. คุณลักษณะด้านกระบวนการคิดและสติปัญญา					
1.1 กล้าคิด กล้าทำ (กล้าคิด กล้าพูด กล้าทำ)					
1. ฉันมักจะเสนอแนวคิดหรือวิธีการใหม่ ๆ แม้จะมีความเสี่ยง					
2.. ฉันชอบลองทำอะไรที่ไม่เหมือนใคร และไม่เคยมีใครทำในหมู่บ้าน/ชุมชนมาก่อน					
3. เรื่องที่จะทำแล้วเจ๊งหรือล้มเหลว ไม่ได้ทำให้ฉันกลัวที่จะเริ่มทำอะไรใหม่ ๆ					
1.2 คิดสร้างสรรค์ คิดนอกกรอบ (คิดเก่ง คิดไม่เหมือนใคร)					
4. เมื่อพบปัญหา ฉันมักจะพยายามหาทางแก้ไขที่แตกต่างไปจากวิธีเดิม ๆ					
5. ฉันสนุกกับการตั้งคำถามว่า "ทำไมต้องทำแบบนี้?" หรือ "มีวิธีอื่นที่ดีกว่าไหม?" กับเรื่องที่เขาทำ ๆ กันมา					
6. ฉันชอบนำของที่ไม่น่าจะเข้ากันได้ มาลองทำเป็นของใหม่ ๆ หรือวิธีทำกินใหม่ ๆ ได้					
2. คุณลักษณะด้านส่วนบุคคลและจิตวิทยา					
2.1 อดทนต่อปัญหาและอุปสรรค (อดทน ไม่ยอมแพ้)					
7. ถ้าสิ่งที่ทำอยู่มันยากลำบาก ฉันจะหาทางทำต่อจนได้ ไม่ล้มเลิกกลางคัน					
8. ถ้าทำแล้วพลาด ฉันถือว่าเป็นครู ไม่ได้รู้สึกยอมแพ้ง่าย ๆ					
2.2 มองปัญหาให้เป็นโอกาส (เห็นโอกาสในปัญหา)					
9. เวลาเจอเรื่องแย่ ๆ หรือปัญหา ฉันมักจะมองเห็นช่องทางทำอะไรดี ๆ หรือทำเงินจากมันได้					
10. พอเจองานยาก ๆ ที่ท้าทาย ฉันจะรู้สึกตื่นเต้น อยากจะลองทำดู					
2.3 พร้อมเรียนรู้สู่สิ่งใหม่ (ชอบเรียนรู้ของใหม่)					
11. ฉันอยากเรียนรู้เรื่องใหม่ ๆ หรือวิธีทำอะไรใหม่ ๆ อยู่ตลอดเวลา					
12. ใครจะว่า จะติอะไร ฉันก็พร้อมรับฟัง เพื่อเอามาปรับปรุงตัวเองให้					

คุณลักษณะความเป็นนวัตกรชุมชน	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
ดีขึ้น					
2.4 ลงมือปฏิบัติได้ (คิดแล้วลงมือทำเลย)					
13. ถ้าคิดจะทำอะไรแล้ว ฉันจะเริ่มทำเลย ไม่ปล่อยให้เป็นแค่ความคิด					
14. สำหรับฉัน การได้ลองทำจริง ๆ สำคัญกว่าการนั่งคิดฝันไปเรื่อย ๆ					
2.5 บริหารจัดการได้ (จัดการทุกอย่างได้)					
15. เวลาจะทำอะไรซักอย่าง ฉันจะวางแผนก่อนว่าต้องทำอะไรบ้าง อันไหนก่อน-หลัง เพื่อให้งานเสร็จทันเวลา					
16. ถึงจะมีเงินหรือมีคนช่วยน้อย ฉันก็รู้จักจัดสรรปันส่วนให้งานเดินต่อไปได้					
3. คุณลักษณะด้านสังคมและการปฏิสัมพันธ์					
3.1 สื่อสาร โน้มน้าวเก่ง (พูดเก่ง ชวนคนเป็น)					
17. ฉันสามารถเล่าเรื่องยาก ๆ ให้คนอื่นฟังแล้วเข้าใจง่าย ๆ ได้					
18. ฉันสามารถพูดชวนให้คนอื่นเชื่อและยอมมาช่วยทำตามความคิดของฉันได้					
3.2 ถ่ายทอด ส่งต่อความรู้ (ชอบสอน ชอบแบ่งปัน)					
19. ถ้าฉันรู้อะไรดี ๆ ฉันก็ยินดีที่จะบอกต่อหรือสอนให้คนอื่นรู้ด้วย					
20. ฉันสามารถสอนหรือทำให้ดูเป็นตัวอย่าง ให้คนอื่นทำตามได้					

3.4.2 แบบประเมินผลงานที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เป็นรูปแบบการประเมินโดยใช้รูบริค 3 ระดับ ได้แก่ ระดับ 1 ผ่านเกณฑ์ ระดับ 2 เกิดผลลัพธ์ และระดับ 3 ต้นแบบและขยายผลได้ โดยผู้วิจัยดำเนินการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการประเมินผลงานนวัตกรรมและบูรณาการกับระดับความพร้อมทางสังคม (SRL) เพื่อให้สามารถสะท้อนมิติของนวัตกรรมในเชิงสังคมได้อย่างครบถ้วน ซึ่งสมารถแสดงรายละเอียดได้ดังนี้

ตาราง 4 สังเคราะห์ที่มาและความเหมาะสมของเกณฑ์การประเมินนวัตกรรมชุมชน

เกณฑ์การประเมิน	สิ่งที่ต้องการวัด	แนวคิด/ทฤษฎีที่เป็นรากฐาน	ความเหมาะสมกับนวัตกรชุมชน
1. การแก้ปัญหาและความสอดคล้องกับบริบทชุมชน	ความตรงจุด, ความเข้าใจปัญหาที่แท้จริง, ความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิต	• กระบวนการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) (Brown, 2008) • ทฤษฎีการประกอบการ (Entrepreneurship Theory) (Drucker, 1985; (นิตยสาร Creative Thailand TCDC,2560)	ให้คุณค่ากับการแก้ปัญหาจริงของคนใน มากกว่าการสร้างความต้องการจากภายนอก
2. ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และความเป็นของใหม่	ความชาญฉลาด, การประยุกต์ใช้, การคิดนอกกรอบ, ความเป็นต้นฉบับ	• นวัตกรรม (Innovation – Schumpeter) (Schumpeter, 1934) • เทคโนโลยีที่เหมาะสม (Appropriate Technology) (Schumacher, 1973; แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549)	วัดคุณค่าความคิดสร้างสรรค์ที่เหมาะสมกับบริบท เช่น การใช้ภูมิปัญญา วัสดุเหลือใช้ ไม่ได้จำกัดแค่เทคโนโลยีขั้นสูง
3. ผลกระทบและประโยชน์ต่อชุมชน	คุณค่าทางสังคม, สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ, การพัฒนาคุณภาพชีวิต	• ทฤษฎีทุนทางสังคม (Social Capital Theory) • กรอบการดำรงชีพที่	นิยามความสำเร็จในมิติของชุมชน ทั้งด้านสุขภาพ ความสามัคคี

ตาราง 4 (ต่อ)

เกณฑ์การประเมิน	สิ่งที่ต้องการวัด	แนวคิด/ทฤษฎีที่เป็นรากฐาน	ความเหมาะสมกับนวัตกรชุมชน
		ยั่งยืน (Sustainable Livelihoods Framework) (Putnam, 1993); พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551)	สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ซึ่งไม่ได้วัดแค่กำไรทางการเงิน
4. ความสามารถในการนำไปใช้ได้จริงและความยั่งยืน	การพึ่งพาตนเอง, ความเป็นเจ้าของโดยชุมชน, ความทนทาน, การจัดการได้เอง	• การพัฒนาชุมชนโดยใช้สินทรัพย์เป็นฐาน (ABCD) (Kretzmann & McKnight, 1993) • เทคโนโลยีที่เหมาะสม (Appropriate Technology) (Schumacher, 1973; **โครงการบ้านมั่นคง** โดย พอช., 2546)	เน้นพลังและความเป็นเจ้าของของชุมชนในการดูแลรักษานวัตกรรมให้ดำรงอยู่ได้ในระยะยาวโดยไม่ต้องพึ่งพาภายนอก
5. ศักยภาพในการขยายผลและการถ่ายทอด	การเป็นต้นแบบ, การแบ่งปันองค์ความรู้, ศักยภาพในการเติบโตทางสังคม	• ทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม (Diffusion of Innovations) (Rogers, 2003) • การประกอบการเพื่อสังคม (Social Entrepreneurship) (Dees, 2001; พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ. 2562	ให้คุณค่ากับจิตวิญญาณการแบ่งปัน และการสร้างผลกระทบในวงกว้าง โดยทำให้นวัตกรรมสามารถส่งต่อให้ชุมชนอื่นได้

ตาราง 5 สังเคราะห์ความเชื่อมโยงระดับความพร้อมทางสังคม (Social Readiness Levels: SRL)

ระดับการประเมิน	**ภาพรวมของนวัตกรรม**	**ระดับความพร้อมทางสังคม** (SRL)
ระดับ 1 ผ่านเกณฑ์	ช่วงวางรากฐานและสร้างแนวคิด	**SRL 1-3** ระบุปัญหาทางสังคมและพิสูจน์แนวคิดกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
ระดับ 2 เกิดผลลัพธ์	**ช่วงพัฒนาและพิสูจน์ในบริบทจริง**	**SRL 4-6** พัฒนาร่วมกับชุมชนและพิสูจน์ผลลัพธ์ในบริบทจริง
ระดับ 3 ต้นแบบและขยายผลได้	**ช่วงบูรณาการและความยั่งยืน**	**SRL 7-9** บูรณาการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและเกิดความยั่งยืน

ตาราง 6 เกณฑ์การประเมินผลงานนวัตกรรมของนวัตกรชุมชน (Scoring Rubric)

เกณฑ์การประเมิน	**ระดับ 1 ผ่านเกณฑ์** (SRL 1-3)	**ระดับ 2 เกิดผลลัพธ์** (SRL 4-6)	**ระดับ 3 ต้นแบบและขยายผลได้** (SRL 7-9)	**คะแนน** (1, 2, 3)
1. การแก้ปัญหาและความสอดคล้องกับบริบท	ระบุปัญหา ของชุมชนได้ชัดเจน และนำเสนอ "แนวคิด" การแก้ปัญหาที่สอดคล้องกับบริบทเบื้องต้น (SRL 1-2)	นำแนวคิดไป "ทดลองใช้และพัฒนา" ร่วมกับชุมชน จนเกิดเป็นนวัตกรรมที่แก้ปัญหาได้จริงสำหรับกลุ่มเป้าหมาย (SRL 4-5)	นวัตกรรมถูก "บูรณาการ" เป็นส่วนหนึ่งของการแก้ปัญหาในชุมชน และได้รับการยอมรับว่าเหมาะสมกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมอย่างแท้จริง (SRL 7-9)	

ตาราง 6 (ต่อ)

เกณฑ์การประเมิน	**ระดับ 1 ผ่านเกณฑ์** (SRL 1-3)	**ระดับ 2 เกิดผลลัพธ์** (SRL 4-6)	**ระดับ 3 ต้นแบบและขยายผลได้** (SRL 7-9)	**คะแนน** (1, 2, 3)
2. ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และความเป็นของใหม่	มี "แนวคิดตั้งต้น" ที่แสดงถึงความพยายามในการสร้างสรรค์ หรือการมองหาทางเลือกใหม่ในการแก้ปัญหา	นำแนวคิดมา "พัฒนาจนเป็นรูปธรรม" ที่แสดงความแตกต่างและดีกว่าแนวทางเดิมอย่างชัดเจน	นวัตกรรมกลายเป็น "แนวปฏิบัติใหม่" (New Best Practice) ที่มีความโดดเด่นและเป็นที่ยอมรับ สามารถสร้างแรงบันดาลใจให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้	
3. ผลกระทบและประโยชน์ต่อชุมชน	แสดงให้เห็นถึง "ศักยภาพ" ที่จะสร้างประโยชน์และมีข้อมูลสนับสนุนความเป็นไปได้เบื้องต้น	สร้าง "ผลลัพธ์ที่วัดผลได้จริง" ในกลุ่มเป้าหมาย เช่น ลดรายจ่าย/เพิ่มรายได้ หรือพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ตามวัตถุประสงค์ (SRL 5-6)	สร้าง "ผลกระทบที่ยั่งยืนและแผ่ขยายในวงกว้าง" เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างหรือพฤติกรรมในชุมชนอย่างชัดเจน (SRL 8-9)	
4. ความสามารถในการนำไปใช้ได้จริงและความยั่งยืน	มี "แผนงานหรือแนวคิด" ในการใช้วัสดุท้องถิ่นและมีแผนให้ชุมชนดูแลต่อได้ในเบื้องต้น (SRL 3)	นวัตกรรมถูกใช้งานและพิสูจน์แล้วว่า "ชุมชนสามารถใช้งานและดูแลรักษาระดับพื้นฐานได้" โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่เป็นส่วนใหญ่ (SRL 6)	ชุมชนสามารถ "บริหารจัดการนวัตกรรมได้ด้วยตนเองอย่างครบวงจร" ทั้งในด้านการผลิต การใช้งาน และการเงิน ทำให้เกิดความยั่งยืนได้โดยไม่ต้องพึ่งพาภายนอก (SRL 8)	

ตาราง 6 (ต่อ)

เกณฑ์การประเมิน	ระดับ 1 ผ่านเกณฑ์ (SRL 1-3)	ระดับ 2 เกิดผลลัพธ์ (SRL 4-6)	ระดับ 3 ต้นแบบและขยายผลได้ (SRL 7-9)	คะแนน (1, 2, 3)
5. ศักยภาพในการขยายผลและการถ่ายทอด	มี "แนวคิดเบื้องต้น" ในการบันทึกหรือรวบรวมความรู้จากนวัตกรรม	มีการ "จัดทำคู่มือหรือสื่อ" ที่สามารถถ่ายทอดวิธีการไปยังกลุ่มคนที่สนใจได้ และมีการทดลองนำไปสอนหรือบอกต่อแล้ว	มี "รูปแบบ/หลักสูตรการถ่ายทอดที่สมบูรณ์" และพิสูจน์แล้วว่าชุมชนอื่นสามารถเรียนรู้และนำไปปรับใช้ได้สำเร็จกลายเป็นนวัตกรรมต้นแบบ (SRL 9)	
		คะแนนรวม		

4. การเก็บรวมรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งเป็นการวิจัยโดยสุนทรียแสวงหา จะอาศัยการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ เพื่อพัฒนานวัตกรชุมชน ผู้วิจัยจะใช้การเก็บข้อมูลที่หลากหลายวิธีเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมประเด็นที่ศึกษา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

วัตถุประสงค์การวิจัย	ผู้มีส่วนร่วม	เทคนิคที่ใช้	เครื่องมือในการเก็บข้อมูล
1. เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนานวัตกรชุมชนของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน	- ผู้วิจัย - ผู้ร่วมวิจัย - ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการสร้างและพัฒนานวัตกรในวิสาหกิจชุมชน - งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนานวัตกรในวิสาหกิจชุมชน	- การสนทนากลุ่ม (FGD) - การสัมภาษณ์ - การสังเกตบริบทที่เกี่ยวข้อง - การสังเคราะห์งานวิจัย	- แนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม - แนวคำถามการสัมภาษณ์

วัตถุประสงค์การวิจัย	ผู้มีส่วนร่วม	เทคนิคที่ใช้	เครื่องมือในการเก็บข้อมูล
2. เพื่อสร้างและพัฒนานวัตกรชุมชนของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนโดยใช้สุนทรียแสวงหา	- ผู้วิจัย - ผู้ร่วมวิจัย	กระบวนการสุนทรียแสวงหา 4 ขั้นตอน 1) Discovery 2) Dream 3) Design 4) Destiny กระบวนการคิดเชิงออกแบบ 5 ขั้นตอน 1. Empathize 2. Define 3. Ideate 4. Prototype 5. Test	- แนวคำถามตามขั้นตอนสุนทรียแสวงหา - แนวคำถามการทบทวนผลหลังการปฏิบัติ - แบบประเมินคุณลักษณะความเป็นนวัตกร - แบบประเมินผลงานนวัตกรรม
3. เพื่อสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนานวัตกรชุมชน และระบบการพัฒนานวัตกรรม	- ผู้วิจัย - ผู้ร่วมวิจัย	- การสะท้อนผลกิจกรรมที่ประสบความสำเร็จ - การสร้างตารางเมทริกซ์การสังเคราะห์เพื่อพิจารณาองค์ความรู้ที่ร่วมกัน	แนวคำถามการสะท้อนผลการปฏิบัติ

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยนี้ ดังนี้

5.1 ขั้นการจัดระบบข้อมูลซึ่งเป็นข้อมูลที่รวบรวมมาจากภาคสนาม ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการสังเกตมาดำเนินการ โดยเริ่มจากการนำบันทึกเสียงมาถอดเทปเพื่อให้

ง่ายต่อการวิเคราะห์ จากนั้นจึงแปลความหมายข้อมูลจากบันทึกภาคสนามเพื่อให้เนื้อหามีความต่อเนื่องและอ่านเข้าใจง่าย. หลังจากนั้น ผู้วิจัยจะอ่านทบทวนข้อมูลทั้งหมดเพื่อทำความเข้าใจ โดยกระบวนการจัดระเบียบข้อมูลนี้จะดำเนินการควบคู่ไปกับการเก็บข้อมูลในแต่ละครั้งอย่างสม่ำเสมอ

5.2 ขั้นการให้รหัสข้อมูล และการแสดงข้อมูล หลังจากที่ผู้วิจัยได้อ่านข้อมูลที่จัดระเบียบไว้อย่างละเอียดแล้ว ผู้วิจัยจะเริ่มขั้นตอนการให้รหัสข้อมูลโดยการคัดเลือกข้อความที่มีความหมายและสอดคล้องกับประเด็นคำถามการวิจัย จากนั้นจะกำหนดรหัส (Code) เพื่อเป็นตัวแทนความหมายของข้อความในกลุ่มนั้น ๆ ในขั้นการแสดงข้อมูล ผู้วิจัยจะนำข้อความที่ให้รหัสแล้วมาจัดกลุ่ม, สร้างความเชื่อมโยง และวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ร่วมกัน เพื่อสังเคราะห์ให้เป็นประเด็นหลักสำหรับการวิเคราะห์ต่อไป

5.3 ขั้นการหาข้อสรุป การแปลความ และการยืนยัน หลังจากที่ได้ลงรหัสและจัดแสดงข้อมูลเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่เข้ารหัสทั้งหมดมาวิเคราะห์ กระบวนการวิเคราะห์นี้จะดำเนินไปพร้อมกับการแปลความหมายและสังเคราะห์ข้อมูลอย่างต่อเนื่อง โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างข้อสรุปเชิงแนวคิดที่ครอบคลุมผลการศึกษาทั้งหมด

5.4 การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล โดยการตรวจสอบข้อมูลสามเส้าเป็นการตรวจสอบความถูกต้องเชื่อถือได้ของข้อมูลในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

5.4.1 ผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลายวิธีเพื่อความถูกต้องของข้อมูล ซึ่งรวมถึงการถอดบทเรียน การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการสังเกต การใช้วิธีการที่แตกต่างกันนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องตรงประเด็น และเพื่อให้สามารถนำข้อมูลจากแต่ละวิธีมาตรวจสอบยืนยันซึ่งกันและกันได้

5.4.2 แหล่งของข้อมูลมากกว่าหนึ่งแหล่ง ผู้วิจัยจะทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลมากกว่าหนึ่งแหล่ง ได้แก่ เก็บข้อมูลจากหลายกลุ่มผู้ให้ข้อมูล เก็บข้อมูลจากแหล่งสถานที่ที่แตกต่างกัน

5.4.3 การสะท้อนข้อมูลกลับไปยังผู้ให้ข้อมูล ในระหว่างการเก็บข้อมูลทั้งในรูปแบบการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยจะตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลโดยใช้วิธีสะท้อนข้อมูลกลับไปยังผู้ให้ข้อมูล เทคนิคนี้ คือ การหยุดการสนทนาเป็นระยะเพื่อทบทวนและสรุปคำตอบ แล้วสอบถามผู้ให้ข้อมูลว่าความเข้าใจของผู้วิจัยนั้นถูกต้องและตรงกับสิ่งที่พวกเขาต้องการจะสื่อสารหรือไม่ หากพบความเข้าใจที่ไม่ตรงกัน จะมีการทำความเข้าใจร่วมกันใหม่ในทันที ซึ่งกระบวนการนี้ช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่รวบรวมได้

5.5 กระบวนการวิจัยนี้ได้รับการตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญในสองส่วนหลัก ในส่วนของการดำเนินการวิจัยโดยรวม มีอาจารย์ที่ปรึกษาปริญญานิพนธ์เป็นผู้ตรวจสอบความถูกต้อง ขณะที่เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้รับการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความสามารถในเนื้อหาที่เกี่ยวข้องโดยตรง

6. การพิทักษ์สิทธิ์ผู้ให้ข้อมูล

งานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ทำการขอจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จากสถาบันยุทธศาสตร์ทางปัญญาและวิจัยของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โครงการวิจัยเลขที่ SWUEC-G 355/2565E โดยตระหนักและให้ความสำคัญกับการเคารพสิทธิและความปลอดภัยของแหล่งข้อมูลรวมถึงความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อมูลเพื่อรักษาจรรยาบรรณในการทำวิจัยอย่างเคร่งครัด โดยก่อนที่ผู้วิจัยจะดำเนินการเก็บข้อมูลและในการดำเนินการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยจะมีหนังสือยินยอมในการให้ข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลทุกครั้ง เพื่อเป็นการพิทักษ์สิทธิของผู้ให้ข้อมูลให้มากที่สุด โดยในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะไม่ใส่ชื่อของผู้ให้ข้อมูลปรากฏในส่วนของการวิเคราะห์ข้อมูล โดยจะเป็นการใช้นามสมมุติทั้งหมด และทุกครั้งในการขอสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะขออนุญาตในการบันทึกเสียงก่อนเริ่มสัมภาษณ์ รวมทั้งชี้แจงให้ทราบถึงความเป็นอิสระของผู้ให้ข้อมูลหากมีความอึดอัดหรือไม่สะดวกใจ สามารถหยุดได้ทุกเมื่อและผู้วิจัยให้ความสำคัญและเคร่งครัดที่จะปฏิบัติตามความพึงพอใจของผู้ให้ข้อมูลเป็นหลัก และการรักษาความปลอดภัยของข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์หรือข้อมูลทั้งหมดของโครงการวิจัยไว้ในที่ปลอดภัย นอกจากนี้ผู้วิจัยยังเปิดโอกาสให้กับผู้ให้ข้อมูลซักถามถึงข้อสงสัยเพื่อความกระจ่างและมีเวลาในการคิดทบทวนก่อนตัดสินใจให้คำตอบ

บทที่ 4
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลรูปแบบการพัฒนานวัตกร และระบบการสร้างนวัตกรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก: การวิจัยแบบสุนทรียแสวงหานี้ ผู้วิจัยนำเสนอตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้ 1) เพื่อทำความเข้าใจสถานการณ์ความเป็นไปได้ในการพัฒนานวัตกรชุมชนของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน 2) เพื่อสร้างและพัฒนานวัตกรชุมชนของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนโดยใช้สุนทรียแสวงหา และ 3) เพื่อสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนานวัตกรและระบบการสร้างนวัตกรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยแบ่งการนำเสนอออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 บริบทของพื้นที่

1.1 พื้นฐานของผู้แทนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ร่วมสะท้อนบริบท

1.2 บริบทพื้นที่ ตำบลหนองแสง อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก

1.3 สภาพปัจจุบัน และปัญหา อุปสรรค ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน

ส่วนที่ 2 ผลการศึกษาสถานการณ์ความเป็นไปได้ในการพัฒนานวัตกรชุมชนของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน

2.1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ร่วมวิจัย

2.2 ความต้องการในการพัฒนานวัตกรชุมชนของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน

2.3 ความเป็นไปได้ในการใช้สุนทรียแสวงหาในการการพัฒนานวัตกรชุมชน

ส่วนที่ 3 ผลการสร้างและพัฒนานวัตกรชุมชนของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนโดยใช้สุนทรียแสวงหา

3.1 ผลการใช้สุนทรียแสวงหาในการพัฒนานวัตกรชุมชน

3.2 ผลการสร้างและพัฒนานวัตกรชุมชนของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน

ส่วนที่ 4 รูปแบบการพัฒนานวัตกรและระบบการสร้างนวัตกรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนประกอบด้วย

3.1 ผลการวิเคราะห์กระบวนการพัฒนานวัตกรชุมชน

3.2 ผลการสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนานวัตกรและระบบการสร้างนวัตกรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

รายละเอียดการนำเสนอแต่ละส่วน ดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ร่วมวิจัย และบริบทของพื้นที่

1.1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้แทนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ร่วมสะท้อนบริบท

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาบริบทของพื้นที่ และสภาพปัจจุบันของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน จากผู้แทนวิสาหกิจชุมชน และกลุ่มผู้ประกอบการ กลุ่มอาชีพในชุมชน จาก 9 หมู่บ้าน ประกอบด้วย หมู่ที่ 1 บ้านคลองคล้า หมู่ที่ 2 บ้านโคกกระชาย หมู่ที่ 3 บ้านหนองหัวลิงใน หมู่ที่ 4 บ้านเนินหินแร่ หมู่ที่ 5 บ้านหนองแสง หมู่ที่ 6 บ้านสันป่าตั้ง หมู่ที่ 7 บ้านหนองหัวลิงนอก หมู่ที่ 8 บ้านบุ่งเข้ และหมู่ที่ 9 บ้านเหล่าเดิ่น โดยมีผู้ร่วมสะท้อนบริบทและสถานการณ์ปัจจุบัน จำนวน 25 คน ซึ่งผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย วิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์หนองแสง วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรเนินหินแร่ก้าวใหม่รวมพลัง วิสาหกิจชุมชนพืชเศรษฐกิจพืชสมุนไพรเมืองนายก วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้จัดทำแปลงขยายพันธ์บ้านหนองหัวลิง วิสาหกิจชุมชนกลุ่มส่งเสริมศูนย์พันธ์ข้าวชุมชน วิสาหกิจชุมชนกลุ่มอาชีพสหกรณ์ทำขนมบุ่งเข้ วิสาหกิจชุมชนสวนทองมลและวิสาหกิจชุมชนสังวาลย์ฟาร์มมิ่ง โดยผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชน เช่น ข้าวอินทรีย์ ผักปลอดสารพิษ พันธ์พืชเศรษฐกิจ ขนมเปี๊ยะ คุกกี้ ขนมอบ ไข่ไก่ น้ำผึ้ง ปุ๋ยอินทรีย์ไส้เดือน สบู่ รายละเอียดดังตาราง 7

ตาราง 7 ข้อมูลพื้นฐานของผู้แทนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ร่วมสะท้อนบริบท

ลำดับ	กลุ่ม	นามสมมติ	เพศ	อายุ	กลุ่มวิสาหกิจ	ผลิตภัณฑ์/ผลผลิต
1	1	นวัตกรชุมชน 1 (หมู่ 2)	ชาย	70	วิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์หนองแสง	ข้าวอินทรีย์
2	1	นวัตกรชุมชน 2 (หมู่ 2)	หญิง	69	วิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์หนองแสง	ข้าวอินทรีย์
3	1	นวัตกรชุมชน 3 (หมู่ 5)	หญิง	50	วิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์หนองแสง	ข้าวอินทรีย์
4	1	นวัตกรชุมชน 4 (หมู่ 4)	หญิง	70	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรเนินหินแร่ก้าวใหม่รวมพลัง	ข้าวอินทรีย์ ผักปลอดสาร
5	1	นวัตกรชุมชน 5 (หมู่ 4)	หญิง	59	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรเนินหินแร่ก้าวใหม่รวมพลัง	ข้าวอินทรีย์ ผักปลอดสาร

ตาราง 7 (ต่อ)

ลำดับ	กลุ่ม	นามสมมติ	เพศ	อายุ	กลุ่มวิสาหกิจ	ผลิตภัณฑ์/ผลผลิต
6	1	นวัตกรชุมชน 6 (หมู่ 4)	หญิง	56	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรเนินหินแร่ก้าวใหม่รวมพลัง	ข้าวอินทรีย์ ผักปลอดสาร
7	1	นวัตกรชุมชน 7 (หมู่ 7)	หญิง	58	วิสาหกิจชุมชนพืชเศรษฐกิจพืชสมุนไพรเมืองนายก	ข้าวอินทรีย์ มะปรางหวาน มะยงชิด กระชายขาว
8	1	นวัตกรชุมชน 8 (หมู่ 6)	หญิง	40	วิสาหกิจชุมชนพืชเศรษฐกิจพืชสมุนไพรเมืองนายก	ข้าวอินทรีย์ มะปรางหวาน มะยงชิด กระชายขาว
9	2	นวัตกรชุมชน 9 (หมู่ 3)	หญิง	54	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้จัดทำแปลงขยายพันธ์บ้านหนองหัวลิง	พันธ์ข้าว พันธ์ผัก พันธ์พืชเศรษฐกิจ
10	2	นวัตกรชุมชน 10 (หมู่ 3)	หญิง	62	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้จัดทำแปลงขยายพันธ์บ้านหนองหัวลิง	พันธ์ข้าว พันธ์ผัก พันธ์พืชเศรษฐกิจ
11	2	นวัตกรชุมชน 11 (หมู่ 3)	หญิง	55	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้จัดทำแปลงขยายพันธ์บ้านหนองหัวลิง	พันธ์ข้าว พันธ์ผัก พันธ์พืชเศรษฐกิจ
12	2	นวัตกรชุมชน 12 (หมู่ 4)	หญิง	62	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มส่งเสริมศูนย์พันธ์ข้าวชุมชน	ข้าวหอมมะลิ 105

ตาราง 7 (ต่อ)

ลำดับ	กลุ่ม	นามสมมติ	เพศ	อายุ	กลุ่มวิสาหกิจ	ผลิตภัณฑ์/ผลผลิต
13	2	นวัตกรชุมชน 13 (หมู่ 4)	ชาย	63	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มส่งเสริมศูนย์พันธ์ข้าวชุมชน	ข้าวหอมมะลิ 105
14	2	นวัตกรชุมชน 14 (หมู่ 4)	หญิง	46	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มส่งเสริมศูนย์พันธ์ข้าวชุมชน	ข้าวหอมมะลิ 105
15	3	นวัตกรชุมชน 15 (หมู่ 8)	หญิง	57	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มอาชีพสหกรณ์ทำขนมบุ่งเข้	ขนมเปี๊ยะ คุกกี้ ขนมอบ
16	3	นวัตกรชุมชน 16 (หมู่ 8)	หญิง	61	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มอาชีพสหกรณ์ทำขนมบุ่งเข้	ขนมเปี๊ยะ คุกกี้ ขนมอบ
17	3	นวัตกรชุมชน 17 (หมู่ 8)	ชาย	48	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มอาชีพสหกรณ์ทำขนมบุ่งเข้	ขนมเปี๊ยะ คุกกี้ ขนมอบ
18	3	นวัตกรชุมชน 18 (หมู่ 3)	ชาย	52	วิสาหกิจชุมชนสวนทองมล	ผักปลอดสาร ไข่ไก่ น้ำผึ้ง ปุ๋ยอินทรีย์ ไส้เดือน สบู่
19	3	นวัตกรชุมชน 19 (หมู่ 3)	หญิง	57	วิสาหกิจชุมชนสวนทองมล	ผักปลอดสาร ไข่ไก่ น้ำผึ้ง ปุ๋ยอินทรีย์ ไส้เดือน สบู่
20	3	นวัตกรชุมชน 20 (หมู่ 1)	หญิง	54	วิสาหกิจชุมชนสวนทองมล	ผักปลอดสาร ไข่ไก่ น้ำผึ้ง ปุ๋ยอินทรีย์ ไส้เดือน สบู่
21	3	นวัตกรชุมชน 21 (หมู่ 3)	หญิง	58	วิสาหกิจชุมชนสวนทองมล	ผักปลอดสาร ไข่ไก่ น้ำผึ้ง ปุ๋ยอินทรีย์ ไส้เดือน สบู่

ตาราง 7 (ต่อ)

ลำดับ	กลุ่ม	นามสมมติ	เพศ	อายุ	กลุ่มวิสาหกิจ	ผลิตภัณฑ์/ผลผลิต
22	3	นวัตกรชุมชน 22 (หมู่ 3)	ชาย	63	วิสาหกิจชุมชนสวนทองมล	ผักปลอดสาร ไข่ไก่ น้ำผึ้ง ปุ๋ยอินทรีย์ ไส้เดือน สบู่
23	3	นวัตกรชุมชน 23 (หมู่ 9)	ชาย	58	วิสาหกิจชุมชนสังวาลย์ฟาร์มมิ่ง	ปุ๋ยอินทรีย์ไส้เดือน
24	3	นวัตกรชุมชน 24 (หมู่ 9)	หญิง	56	วิสาหกิจชุมชนสังวาลย์ฟาร์มมิ่ง	ปุ๋ยอินทรีย์ไส้เดือน
25	3	นวัตกรชุมชน 25 (หมู่ 9)	หญิง	58	วิสาหกิจชุมชนสังวาลย์ฟาร์มมิ่ง	ปุ๋ยอินทรีย์ไส้เดือน

1.2 บริบทพื้นที่ ตำบลหนองแสง อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก

พื้นที่ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ คือ ตำบลหนองแสง อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก ทำการศึกษากับสมาชิกกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน การนำเสนอบริบทพื้นที่และผู้ร่วมวิจัย ผู้วิจัยได้นำเสนอให้เห็นพื้นที่ดำเนินการในตำบลหนองแสง อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์การคัดเลือกผู้ร่วมวิจัย และสมาชิกกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนที่มีความพร้อมในการพัฒนานวัตกร ซึ่งบริบทของพื้นที่ดำเนินการวิจัยนี้สะท้อนให้เห็นถึงการก่อเกิดนวัตกรชุมชนที่เหมาะสมกับพื้นที่และสภาพสังคมปัจจุบัน โดยรายละเอียดดังนี้

ตำบลหนองแสง เป็นตำบลที่มีชาวไทยพวนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ไม่ต่ำกว่า 160 ปี ซึ่งตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่เดิมเป็นป่าดงดิบ มีแหล่งน้ำที่อุดมสมบูรณ์ ในฤดูฝน มีฝนตกมากน้ำหลากจึงมีชาวไทยพวนกลุ่มหนึ่งอพยพไปตั้งบ้านเรือนอยู่บนที่สูง บริเวณที่มีไม้เนื้อแข็งขึ้นอยู่หนาแน่น ซึ่งเรียกว่า ต้นแสงหรือต้นชุมแสง และตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านหนองแสง” ต่อมาตั้งเป็นตำบล “หนองแสง” ซึ่งใช้เรียกมาจนถึงปัจจุบัน ประกอบด้วย 9 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านคลองคล้า บ้านโคกกระชาย บ้านหนองหัวลิงใน บ้านเนินหินแร่ บ้านหนองแสง บ้านสันป่าตั้ง บ้านหนองหัวลิงนอก บ้านบุ่งเข้ และบ้านเหล่าเดิ่น

ตำบลหนองแสง มีเนื้อที่ประมาณ 30 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 18,750 ไร่ เป็นตำบลอยู่ในเขตอำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก มีฐานะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ชั้น

ที่ 5 อยู่ทางทิศเหนือของอำเภอปากพลี ระยะทางห่างจากอำเภอปากพลีประมาณ 7 กิโลเมตร โดยมีสภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มสลับดอน ฤดูฝนมีน้ำไหลบ่า แต่ฤดูแล้งจะขาดน้ำในการทำการเกษตร อาชีพหลักประกอบการเกษตร อาชีพหลัก ทำนา ทำสวน อาชีพเสริม รับจ้างทั่วไป ถักไม้กวาด เป็นต้น มีประชากรทั้งสิ้น 3,307 คน จำนวน 1,148 ครัวเรือน มีความหนาแน่นเฉลี่ย 110 คน/ตารางกิโลเมตร มีอาณาเขต ติดต่อกับเขาใหญ่ อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก ทิศเหนือติดต่อกับตำบลเกาะหวาย ตำบลโคกกรวด อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก ทิศใต้ ติดต่อกับตำบลนาหินลาด ตำบลโคกกรวด อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก ทิศตะวันออกติดต่อกับ ตำบลศรีนาวา อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก

นอกจากนี้ แต่ละหมู่บ้านมีจุดเด่นและเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่สะท้อนถึงวิถีชีวิต วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนี้

1. **บ้านคลองคล้า (หมู่ที่ 1)**

เป็นชุมชนที่มีการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุอย่างทั่วถึง โดยมีการจัดตั้งกลุ่มดูแลผู้สูงอายุและกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพที่เข้มแข็ง มีจุดเด่นด้านวิสาหกิจชุมชนที่น่าสนใจหลายประการ โดยเฉพาะการพัฒนาเป็นชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ซึ่งเน้นการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยพวนและการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนผ่านกิจกรรมและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น การรวมกลุ่มของชุมชน เช่น

สวนเกษตรวันทนาฟาร์ม เป็นวิสาหกิจชุมชนที่เน้นการเกษตรแบบผสมผสานและยั่งยืน โดยใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรม ส่งเสริมการปลูกพืชผักปลอดสารพิษ และเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับผู้ที่สนใจด้านเกษตรกรรม

ศูนย์เรียนรู้ชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชน โดยมีการจัดกิจกรรมและอบรมเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อเสริมสร้างความรู้และจิตสำนึกให้กับประชาชนในพื้นที่

นอกจากนี้ บ้านคลองคล้ายังมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการนำเสนอวิถีชีวิตไทยพวนผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การฟ้อนรำ การทำอาหารพื้นบ้าน และการจัดแสดงผลิตภัณฑ์ OTOP ซึ่งช่วยสร้างรายได้และความภาคภูมิใจให้กับชุมชน

2. **บ้านโคกกระชาย (หมู่ที่ 2)**

มีการส่งเสริมอาชีพด้านเกษตรกรรมและการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร เพื่อเพิ่มมูลค่าและสร้างรายได้ให้กับชุมชน บ้านโคกกระชาย หมู่ที่ 2 ตำบลหนองแสง อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก มีจุดเด่นด้านวิสาหกิจชุมชนที่น่าสนใจหลายประการ โดยเฉพาะการพัฒนาเป็นชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ซึ่งเน้นการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยพวนและการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนผ่านกิจกรรมและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น การรวมกลุ่มของชุมชน เช่น

กลุ่มเกษตรอินทรีย์ ชุมชนบ้านโคกกระชายได้รับการส่งเสริมให้เป็น "หมู่บ้านอินทรีย์" โดยมีการรวมกลุ่มเกษตรกรเพื่อผลิตข้าว ผัก และผลไม้ปลอดภัย/อินทรีย์ ซึ่งเป็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์ในชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ให้มีคุณภาพและมาตรฐานที่สูงขึ้น

กลุ่มสตรีบ้านโคกกระชาย กลุ่มสตรีในชุมชนมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น โดยเฉพาะการแปรรูปอาหารจากวัตถุดิบในท้องถิ่น เช่น การแปรรูปอาหารจากปลาและกุ้ง ซึ่งเป็นการสร้างรายได้และส่งเสริมเศรษฐกิจในชุมชน

กลุ่มผลิตภัณฑ์สุขภาพและความงาม ชุมชนมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์สุขภาพและความงามจากสมุนไพรท้องถิ่น เช่น การผลิตสบู่ แชมพู และผลิตภัณฑ์ดูแลผิวพรรณ ซึ่งเป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อย่างยั่งยืน

นอกจากนี้ บ้านโคกกระชายยังมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการนำเสนอวิถีชีวิตไทยพวนผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การฟ้อนรำ การทำอาหารพื้นบ้าน และการจัดแสดงผลิตภัณฑ์ OTOP ซึ่งช่วยสร้างรายได้และความภาคภูมิใจให้กับชุมชน

3. **บ้านหนองหัวลิงใน (หมู่ที่** 3)

ชุมชนมีการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นและมีการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมอย่างสม่ำเสมอ เพื่อสืบสานและเผยแพร่ให้กับคนรุ่นใหม่ เป็นชุมชนไทยพวนที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิตแบบพอเพียง โดยมีจุดเด่นด้านวิสาหกิจชุมชน การรวมกลุ่มของชุมชน เช่น

วิสาหกิจชุมชนสวนทองมล เป็นศูนย์กลางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของบ้านหนองหัวลิงใน โดยมุ่งเน้นการผลิตและแปรรูปผลิตภัณฑ์จากวัตถุดิบในท้องถิ่น เช่น การทำบะหมี่หมูแดง การจัดกิจกรรม “มากินข้าวนำกันเด้อ” ซึ่งเป็นการนำเสนออาหารพื้นบ้านไทยพวนและวัฒนธรรมการกินแบบดั้งเดิม เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและสร้างรายได้ให้กับชุมชน

ชุมชนท่องเที่ยว OTOP **นวัตวิถี** บ้านหนองหัวลิงในได้รับการพัฒนาเป็นชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี โดยมีการนำเสนอวิถีชีวิตและวัฒนธรรมไทยพวน เช่น การฟ้อนรำ การทำอาหารพื้นบ้าน และการจัดแสดงผลิตภัณฑ์ OTOP เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวและสร้างรายได้ให้กับชุมชน

4. **บ้านเนินหินแร่ (หมู่ที่** 4)

เป็นชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ที่มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและธรรมชาติ มีผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที่หลากหลาย เป็นชุมชนที่มีจุดเด่นด้านวิสาหกิจชุมชนและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยเฉพาะการเป็นชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ซึ่งเน้นการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยพวนและการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนผ่านกิจกรรมและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น การรวมกลุ่มของชุมชน เช่น

กลุ่มผลิตภัณฑ์อาหารพื้นบ้าน ชุมชนมีการผลิตและจำหน่ายอาหารพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ เช่น ขนมคาบหมู ซึ่งเป็นขนมพื้นเมืองของชาวไทยพวน การผลิตอาหารเหล่านี้ไม่เพียงแต่รักษาวัฒนธรรมดั้งเดิม แต่ยังสร้างรายได้ให้กับชุมชน

กลุ่มหัตถกรรมและงานฝีมือ ชาวบ้านมีการผลิตหัตถกรรมและงานฝีมือที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมไทยพวน เช่น การทอผ้า การทำเครื่องจักสาน ซึ่งเป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์และสร้างรายได้เสริม

กลุ่มการท่องเที่ยวชุมชน บ้านเนินหินแร่ได้รับการพัฒนาเป็นชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี โดยมีการนำเสนอวิถีชีวิตและวัฒนธรรมไทยพวน เช่น การฟ้อนรำ การทำอาหารพื้นบ้าน และการจัดแสดงผลิตภัณฑ์ OTOP เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวและสร้างรายได้ให้กับชุมชน

5. **บ้านหนองแสง (หมู่ที่** 5)

เป็นชุมชนที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น เช่น การฟ้อนไทพวน และขนมคาบหมู การรวมกลุ่มของชุมชน เช่น

วิสาหกิจชุมชนโรงสีข้าวบ้านหนองแสง วิสาหกิจชุมชนโรงสีข้าวบ้านหนองแสงเป็นกลุ่มที่ดำเนินการผลิตและจำหน่ายข้าวอินทรีย์หลากหลายชนิด เช่น ข้าวหอมมะลิ ข้าวมะลิแดง และข้าวไรซ์เบอรี่ ภายใต้แบรนด์ “ป่าสมบูรณ์” ซึ่งได้รับการรับรองมาตรฐาน Organic Thailand และ GAP (Good Agricultural Practices) โดยนอกจากข้าวแล้ว ยังมีการจำหน่ายดินเพาะปลูกที่มีคุณภาพสูงอีกด้วย

ผลิตภัณฑ์ชุมชนและของใช้ในครัวเรือน ชุมชนบ้านหนองแสงยังมีการผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ที่สะท้อนถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น พริกคั่วป่น พริกผัดน้ำมัน น้ำพริกเผา น้ำพริกนรก ข้าวกล้องงอก น้ำนมข้าวกล้อง ตะกร้าสาน และไม้กวาดทางมะพร้าว ซึ่งเป็นสินค้าที่ได้รับความนิยมและช่วยสร้างรายได้ให้กับชุมชน

ศูนย์เรียนรู้ชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม บ้านหนองแสงมีศูนย์เรียนรู้ชุมชนด้านสิ่งแวดล้อมที่เน้นการพัฒนาเกษตรกรรายย่อย โดยใช้โมเดล VRIO (Value, Rarity, Imitability, Organization) เพื่อวิเคราะห์และพัฒนาพื้นที่และแรงงานในชุมชน โดยมีโครงการต้นแบบเช่น “สวนปาน_หมู” ที่มุ่งเน้นการสร้างแหล่งอาหารเพื่อดูแลสุขภาพตนเองและแบ่งปันให้กับคนในชุมชน

6. **บ้านสันป่าตั้ง (หมู่ที่** 6)

ชุมชนมีการส่งเสริมการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยมีศูนย์การเรียนรู้และกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ เป็นชุมชนที่มีจุดเด่นด้านวิสาหกิจชุมชนและการพัฒนาเกษตรกรรมที่น่าสนใจ โดยเฉพาะในด้านการผลิตพันธุ์ข้าวและการส่งเสริมการเกษตรยั่งยืน การรวมกลุ่มของชุมชน เช่น

วิสาหกิจชุมชนผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนบ้านสันป่าตั้ง กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนบ้านสันป่าตั้ง ตั้งอยู่ที่ 120 หมู่ 6 ตำบลหนองแสง อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก มีวัตถุประสงค์ในการผลิตและจำหน่ายพันธุ์ข้าวคุณภาพดีให้กับเกษตรกรในพื้นที่และใกล้เคียง เพื่อส่งเสริมการเกษตรที่ยั่งยืนและเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน

7. **บ้านหนองหัวลิงนอก (หมู่ที่ 7)**

มีการพัฒนาสาธารณูปโภคและสิ่งแวดล้อมในชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนเป็นชุมชนที่มีความโดดเด่นด้านการเกษตรและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยมีการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่ส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนและคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ การรวมกลุ่มของชุมชน เช่น

การเกษตรและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ชาวบ้านหนองหัวลิงนอกมีการประกอบอาชีพทางการเกษตรเป็นหลัก โดยเน้นการทำเกษตรอินทรีย์และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ ยังมีการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ในการทำเกษตรกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

การพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต ชุมชนบ้านหนองหัวลิงนอกมีการดำเนินโครงการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน เช่น การส่งเสริมการศึกษา การดูแลสุขภาพ และการพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐาน เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและยั่งยืน

8. **บ้านบุ่งเข้ (หมู่ที่ 8)**

เป็นชุมชนไทพวนที่รักษาวิถีชีวิตดั้งเดิม มีประเพณีและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ เช่น ประเพณีกำฟ้า และการฟ้อนไทพวน บ้านบุ่งเข้ (หมู่ที่ 8) ตำบลหนองแสง อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก เป็นชุมชนไทยพวนที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม โดยมีจุดเด่นด้านวิสาหกิจชุมชนและกิจกรรมที่น่าสนใจ การรวมกลุ่มของชุมชน เช่น

วิสาหกิจชุมชนกลุ่มขนมบ้านบุ่งเข้ กลุ่มขนมบ้านบุ่งเข้เป็นวิสาหกิจชุมชนที่ผลิตและจำหน่ายขนมพื้นบ้าน เช่น ขนมเปี๊ยะ ขนมปัง และคุกกี้ โดยใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นและสูตรดั้งเดิมของชาวไทยพวน

โฮมสเตย์บ้านบุ่งเข้ ชุมชนบ้านบุ่งเข้มีการพัฒนาโฮมสเตย์เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการสัมผัสวิถีชีวิตไทยพวนแบบดั้งเดิม โดยนักท่องเที่ยวสามารถเข้าพักในบ้านของชาวบ้าน เรียนรู้การทำอาหารพื้นบ้าน และเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมท้องถิ่น

การอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยพวน ชาวบ้านบุ่งเข้ยังคงรักษาและสืบสานวัฒนธรรมไทยพวน เช่น การฟ้อนไทพวน ประเพณีกำฟ้า และการทำขนมคาบหมู ซึ่งเป็นขนมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวและหาทานได้ยากในปัจจุบัน

9. **บ้านเหล่าเดิ่น (หมู่ที่** 9)

ชุมชนมีการส่งเสริมการเกษตรอินทรีย์และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติ เป็นชุมชนไทยพวนที่มีความโดดเด่นด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นและการพัฒนาชุมชนผ่านโครงการ OTOP นวัตวิถี โดยมีจุดเด่นด้านวิสาหกิจชุมชนและกิจกรรมที่น่าสนใจ การรวมกลุ่มของชุมชน เช่น

ชุมชนท่องเที่ยว OTOP **นวัตวิถี** บ้านเหล่าเดิ่นได้รับการพัฒนาเป็นชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี โดยมีการนำเสนอวิถีชีวิตและวัฒนธรรมไทยพวน เช่น การฟ้อนรำ การทำอาหารพื้นบ้าน และการจัดแสดงผลิตภัณฑ์ OTOP เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวและสร้างรายได้ให้กับชุมชน

ผลิตภัณฑ์ชุมชนและของใช้ในครัวเรือน ชุมชนบ้านเหล่าเดิ่นมีการผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่สะท้อนถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ขนมคาบหมู ซึ่งเป็นขนมพื้นบ้านของชาวไทยพวนที่หาทานได้ยากในปัจจุบัน โดยมีการสาธิตวิธีการทำขนมดังกล่าวให้กับนักท่องเที่ยวที่มาเยือน

1.3 สภาพปัจจุบัน และปัญหา อุปสรรค ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน

1.3.1 สภาพปัจจุบันของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน

ผู้ให้ข้อมูลสะท้อนสภาพปัจจุบันของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนของตำบลหนองแสง อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก จำนวน 8 กลุ่ม ตั้งแต่การเริ่มต้นของกลุ่มวิสาหกิจแต่ละกลุ่ม จุดเน้น และผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) วิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์หนองแสง

วิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์หนองแสง เริ่มต้นจากการได้รับการสนับสนุนจากกรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์ ร่วมกับสำนักงานพาณิชย์จังหวัดนครนายก ผลักดันโครงการหมู่บ้านอินทรีย์ให้เกิดขึ้นในหมู่บ้านที่มีความพร้อม จึงเกิดเป็นวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์หนองแสง ขึ้นมา ซึ่งหมู่บ้านโคกกระชาย (หมู่ 2) หนึ่งในหมู่บ้านของตำบลหนองแสง จึงได้เป็นศูนย์การเรียนรู้ที่เน้นเรื่องการทำเกษตรแบบอินทรีย์สำหรับคนที่รักสุขภาพ เกิดจากการรักและเอาใจใส่ของคนในชุมชน เกิดผลผลิตที่เป็นเกษตรอินทรีย์ทั้งหมด ผลผลิตที่เหลือจากกินเหลือจากใช้เกิดการแบ่งปันให้กับนักท่องเที่ยว หรือผู้ที่สนใจด้านเกษตรอินทรีย์ โดยเป็นวิสาหกิจชุมชนที่มีการจดทะเบียนเมื่อวันที่ 6 กันยายน 2562 ผลิตภัณฑ์และบริการของกลุ่ม ได้แก่ ข้าวอินทรีย์ ซึ่งเป็นข้าวอันดับ 1 ของเขตภาคตะวันออก ปศุสัตว์อินทรีย์ และพืชผักสมุนไพรอินทรีย์

2) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้จัดทำแปลงขยายพันธ์บ้านหนองหัวลิง

วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้จัดทำแปลงขยายพันธ์บ้านหนองหัวลิง ตั้งอยู่ในหมู่บ้านหนองหัวลิงใน (หมู่ที่ 3) โดยเป็นวิสาหกิจชุมชนที่มีการจดทะเบียนเมื่อวันที่ 23 สิงหาคม 2553 มีวัตถุประสงค์เพื่อผลิตและจำหน่ายพันธุ์ไม้ต่าง ๆ สร้างอาชีพและรายได้ให้สมาชิก ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะของกลุ่มผู้จัดทำแปลงขยายพันธุ์โดยทั่วไป

วิสาหกิจดำเนินกิจกรรมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพสูง โดยมีการจัดการชุมชนบนพื้นฐานของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สมาชิกในชุมชนมีการปลูกผักสวนครัวเพื่อบริโภคเอง ลดค่าใช้จ่าย และส่งเสริมความมั่นคงทางอาหาร นอกจากนี้ ชุมชนยังมีการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยพวน เช่น การทอผ้าลวดลายโบราณ การแสดงพื้นบ้าน และการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผลิตภัณฑ์และบริการ ได้แก่ พันธุ์ข้าว พันธุ์ผัก และพันธุ์พืชเศรษฐกิจอื่น ๆ

3) วิสาหกิจชุมชนสวนทองมล

วิสาหกิจชุมชนสวนทองมล ตั้งอยู่ในหมู่บ้านหนองหัวลิงใน (หมู่ที่ 3) โดยเป็นศูนย์การเรียนรู้และศึกษาดูงานชุมชนเมืองสุขภาพดี วิถีชุมชน คนอายุยืนแบบครบวงจร นำหลักการ BCG Models ร่วมกับการเลี้ยงชันโรง สอนให้คนในชุมชนได้เรียนรู้และต่อยอด เกิดเป็นเศรษฐกิจสุขภาพ และแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพได้ โดยเป็นวิสาหกิจชุมชนที่มีการจดทะเบียนเมื่อวันที่ 20 เมษายน 2564

ปัจจุบันวิสาหกิจสวนทองมล เป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม และสุขภาพ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร-เชิงสุขภาพที่ใช้หลัก BCG Model (Bio–Circular–Green Economy) มาประยุกต์กับการเลี้ยงผึ้งชันโรงและการปลูกผักปลอดสารพิษ พื้นที่ส่วนใหญ่จัดแบ่งเป็น “แปลงต้นแบบ” สำหรับการสาธิตและถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ การเลี้ยงผึ้งชันโรงเพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ด้านน้ำผึ้งและโฮมสเตย์สุขภาพ รวมถึงเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชุมชน “คนอายุยืน” เน้นการบริโภคผักพื้นบ้าน ผักปลอดสาร และการดูแลสุขภาพเชิงป้องกัน สวนทองมลเปิดให้หน่วยงานหรือผู้สนใจลงพื้นที่ศึกษาดูงาน โดยจะมีการจัดกิจกรรมสาธิตการทำเกษตรอินทรีย์ สาธิตการเลี้ยงผึ้งชันโรง และเวิร์กช็อปสอนทำผลิตภัณฑ์สุขภาพจากผัก-ผลไม้ในสวน

วิสาหกิจสวนทองมล ได้รับการส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพภายใต้โครงการเขตสุขภาพที่ 4 (สสจ.นครนายก) โดยเน้นการสร้างองค์ความรู้ด้านการดูแลสุขภาพเชิงป้องกันผ่านการบริโภคผักปลอดสารและผลิตภัณฑ์จากผึ้งชันโรง สำหรับนักเรียนนักศึกษา หน่วยงานราชการ และผู้สนใจทั่วไป เพื่อเรียนรู้เรื่องการปลูกผักอินทรีย์ การเลี้ยงผึ้งชันโรง และวิถีชีวิตแบบคนอายุยืนของชุมชนไทยพวนในพื้นที่ มีความร่วมมือกับกลุ่มวิสาหกิจ ฯ

อื่นในตำบลหนองแสงเพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ด้านการแปรรูปวัตถุดิบชุมชนและการตลาดเชิงสุขภาพ ผลิตภัณฑ์และบริการ เช่น ผักปลอดสารพิษ/อินทรีย์ ไข่ไก่ ผึ้งชันโรง ปุ๋ยไส้เดือน สบู่

ปัจจุบันสวนทองมลดำเนินงานภายใต้เป้าหมายหลักคือ การเป็นศูนย์การเรียนรู้ฯ และการผลิตสินค้าสุขภาพ อีกทั้งยังเปิดให้บริการดูงานและจำหน่ายสินค้าในชุมชนอย่างต่อเนื่อง แต่ยังเผชิญกับความท้าทายด้านการกระตุ้นนักท่องเที่ยวและขยายตลาดออนไลน์ แต่ด้วยการสนับสนุนจากเครือข่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน จึงมีศักยภาพที่จะขับเคลื่อนไปสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ แหล่งผลิตแบบครบวงจรในอนาคต

4) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มส่งเสริมศูนย์พันธ์ข้าวชุมชน

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มส่งเสริมศูนย์พันธ์ข้าวชุมชน ม.4 บ้านเนินหินแร่ ก่อตั้งขึ้นเพื่อส่งเสริมการผลิตและกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีให้กับเกษตรกรในชุมชน โดยเฉพาะพันธุ์ข้าวหอมมะลิ 105 ซึ่งเป็นพันธุ์ที่ได้รับความนิยมในพื้นที่ การดำเนินงานของกลุ่มได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ เช่น กรมการข้าว และสำนักงานเกษตรจังหวัดนครนายก เพื่อยกระดับคุณภาพการผลิตข้าวและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนเกษตรกรรม โดยเป็นวิสาหกิจชุมชนที่มีการจดทะเบียนเมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2556

กลุ่มมีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิคุณภาพสูง และได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ เช่น สำนักงานเกษตรจังหวัดนครนายก ในการวิจัยและพัฒนาการผลิตข้าวอินทรีย์ รวมถึงการศึกษาความหลากหลายของสัตว์ขาปล้องในนาข้าวอินทรีย์และนาข้าวที่ใช้สารเคมีเพื่อส่งเสริมการเกษตรที่ยั่งยืน ผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม เช่น ข้าวหอมมะลิ จำหน่ายที่ทำการกลุ่มฯ และตลาดเกษตรกรจังหวัดนครนายก

5) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรเนินหินแร่ก้าวใหม่รวมพลัง

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรเนินหินแร่ก้าวใหม่รวมพลัง ตั้งอยู่ในหมู่บ้านหนองหัวลิงใน หมู่ 4 ก่อตั้งขึ้นโดยกลุ่มแม่บ้านในชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมอาชีพและสร้างรายได้ให้กับสมาชิกในชุมชนผ่านการผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากการเกษตร เช่น ข้าวอินทรีย์ ผักปลอดสารพิษ และผลิตภัณฑ์แปรรูปต่าง ๆ โดยเป็นวิสาหกิจชุมชนที่มีการจดทะเบียนเมื่อวันที่ 13 มีนาคม 2549

กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรเนินหินแร่ก้าวใหม่รวมพลังเป็นหนึ่งในวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนกับกรมส่งเสริมการเกษตร มีวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมอาชีพและรายได้ของสมาชิกผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากเกษตรกรรมและหัตถกรรมท้องถิ่น

โดยทั่วไปกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในพื้นที่มักมีการผลิตสินค้าหัตถกรรม เช่น ผ้าทอพื้นเมือง ผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร และอาหารแปรรูป เพื่อจำหน่ายในชุมชนและตลาดท้องถิ่น

กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรเนินหินแร่ก้าวใหม่รวมพลังมีบทบาทในการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน โดยมีส่วนร่วมในโครงการ OTOP นวัตวิถี ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการต้อนรับนักท่องเที่ยวและการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น ผลิตภัณฑ์และบริการ ได้แก่ ข้าวอินทรีย์ ผักปลอดสารพิษ และผลิตภัณฑ์แปรรูปต่าง ๆ

ปัญหาอุปสรรคที่พบ คือกลุ่มมมีข้อจำกัดในการขยายตลาดและการประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ สมาชิกบางส่วนยังขาดความรู้ด้านเทคโนโลยีการผลิตและการจัดการสมัยใหม่ รวมถึงสมาชิกกลุ่มแม่บ้านมักมีภาระหน้าที่หลายด้าน ทั้งงานบ้าน งานเกษตรของครอบครัว ทำให้ไม่มีเวลามาทำกิจกรรมกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ

6) วิสาหกิจชุมชนพืชเศรษฐกิจพืชสมุนไพรเมืองนายก

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนพืชเศรษฐกิจพืชสมุนไพรเมืองนายก ตั้งอยู่ในบ้านสันป่าตั้ง หมู่ 6 ก่อตั้งขึ้นเพื่อส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรและพืชเศรษฐกิจในพื้นที่ตำบลหนองแสง อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนและส่งเสริมการใช้สมุนไพรในชีวิตประจำวัน โดยเป็นวิสาหกิจชุมชนที่มีการจดทะเบียนเมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2564

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนนี้มุ่งเน้นการปลูกและแปรรูปพืชสมุนไพรเพื่อจำหน่ายในชุมชนและจังหวัดข้างเคียง เช่น ตลาดปราจีนบุรีและตลาดไท กลุ่มมีบทบาทในการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรในพื้นที่ตำบลหนองแสง เพื่อใช้ในครัวเรือนและจำหน่ายภายในและจังหวัดใกล้เคียง ผลิตภัณฑ์และบริการ ได้แก่ ข้าวอินทรีย์ มะปรางหวาน มะยงชิด กระชายขาว ฟ้าทะลายโจร

7) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มอาชีพสหกรณ์ทำขนมบุ่งเข้

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มอาชีพสหกรณ์ทำขนมบุ่งเข้ ก่อตั้งขึ้นโดยกลุ่มแม่บ้านในชุมชนบ้านบุ่งเข้ หมู่ 8 เพื่อส่งเสริมอาชีพและสร้างรายได้ให้กับสมาชิกในชุมชนผ่านการผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ขนมไทย เช่น ขนมเปี๊ยะ ขนมปัง คุกกี้ และขนมอบอื่น ๆ โดยเป็นวิสาหกิจชุมชนที่มีการจดทะเบียนเมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2549 ผลิตภัณฑ์เน้นความสดใหม่และคุณภาพของวัตถุดิบ กลุ่มมีบทบาทในการส่งเสริมอาชีพและเศรษฐกิจของชุมชน โดยการสร้างงานให้กับสมาชิกและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ผลิตภัณฑ์และบริการ ได้แก่ ขนมเปี๊ยะ ขนมปัง คุกกี้ และขนมอบอื่น ๆ

8) วิสาหกิจชุมชนสังวาลย์ฟาร์มมิ่ง

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสังวาลฟาร์มมิ่ง ตั้งอยู่บ้านเหล่าเดิ่น หมู่ 9 ก่อตั้งขึ้นโดยคุณสังวาลย์ กุญแจทอง พร้อมสมาชิกในพื้นที่ซึ่งมีแนวคิดร่วมกันในการทำเกษตรแบบผสมผสาน โดยเฉพาะการเพาะเลี้ยงไส้เดือนเพื่อผลิตปุ๋ยอินทรีย์ ส่งเสริมการเกษตรปลอดภัยและช่วยลด

ต้นทุนให้เกษตรกรในชุมชน มีเป้าหมายเพื่อสร้างอาชีพที่ยั่งยืนและส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน โดยเป็นวิสาหกิจชุมชนที่มีการจดทะเบียนเมื่อวันที่ 3 มกราคม 2565

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสังวาลฟาร์มมิ่ง มุ่งเน้นการเกษตรแบบผสมผสาน โดยมีการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์เพื่อสร้างรายได้ กลุ่มมีบทบาทในการส่งเสริมอาชีพและเศรษฐกิจของชุมชน โดยการสร้างงานให้กับสมาชิกและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ผลิตภัณฑ์และบริการ ได้แก่ ปุ๋ยอินทรีย์ ผักสด ผลไม้ และผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตร เพื่อจำหน่ายในชุมชนและตลาดของท้องถิ่น

1.3.2 ปัญหา อุปสรรคของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

จากการสนทนากลุ่มกับผู้แทนวิสาหกิจชุมชน ผู้นำชุมชน และกลุ่มอาชีพในชุมชน ได้สะท้อนปัญหา อุปสรรคของกลุ่ม ดังนี้

1) **ขาดองค์ความรู้ที่เหมาะสมและทันสมัย** เกษตรกรซึ่งเป็นสมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ยังต้องการองค์ความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับเทคนิคการทำเกษตรอินทรีย์ที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และชนิดพืช รวมถึงการเข้าถึงเทคโนโลยีที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของผลิตภัณฑ์ เทคนิคการขยายตลาดและการเข้าถึงตลาดที่หลากหลาย รวมถึงขาดการประชาสัมพันธ์และการสร้างแบรนด์สินค้า

“ปัญหาของเราหลัก ๆ ตอนนี้คือเทคนิคการทำเกษตรอินทรีย์ใหม่ ๆ ที่เรายังไม่ค่อยมีนะ เราก็ทำกันตามที่เคยทำมา แต่ตอนนี้เทคโนโลยีมันก็ไปไกลเราก็ตามไม่ทัน...” (นวัตกร1)

“ทุกวันนี้การขายมันอยู่แค่ที่เราไม่ได้แล้ว อยู่ในหมู่บ้านไม่ได้แล้ว ต้องมีแบบโพสต์ขาย มีคนสั่งซื้อโดยที่เขาไม่ต้องมาหาเรา อันนี้เราก็พอทำได้แต่ก็ไม่ได้เท่ากับคนที่เขาเข้าใจวิธีการจริง ๆ...” (นวัตกร5)

2) **การขาดแรงงานรุ่นใหม่** สมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ทำให้ขาดแรงงานรุ่นใหม่ที่จะเข้ามาสืบทอดและพัฒนากิจกรรมของกลุ่ม

“ปัญหาสำคัญเลย คิดว่าเป็นกันทุกชุมชนคือเราไม่มีคนรุ่นใหม่จะเข้ามาทำ มาสานต่อ เด็ก ๆ หรือลูกหลานก็ออกนอกชุมชนไปเรียน ไปทำงานในเมืองกันหมด เขาไม่มาทำหรอกที่บ้านมันร้อนอย่างมากก็เป็นรุ่น 50 60 ขึ้นไปที่เข้ามาทำ มันก็พัฒนายาก...” (นวัตกร20)

“การพัฒนาวิสาหกิจมันก็ต้องอาศัยหลาย ๆ ฝ่ายช่วยกัน โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ที่ต้องเข้ามาช่วย ตรงนี้เรายังขาด” (นวัตกร12)

3) **ข้อจำกัดในการขยายตลาดและการประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์** การตลาดของกลุ่มยังเป็นที่รู้จักในวงแคบและเฉพาะกลุ่ม เช่น น้ำผึ้งชันโรงและผักปลอดสารพิษ รวมถึงการทำการตลาดออนไลน์ การทำแบรนด์ และบรรจุภัณฑ์ที่ดึงดูดใจ

“ตลาดของเรายังไม่กว้างมาก ก็จะมีส่วนใหญ่คนมาดูงานเขาก็จะซื้อไป ชาวบ้านก็มีบ้างที่ให้เก็บไว้ให้” (นวัตกร3)

“ตลาดออนไลน์เราไม่มี มีแค่บางวันก็โพสต์ผ่านเฟสบุ๊คส่วนตัวก็ยังไม่ค่อยมีใครรู้จัก การทำบรรจุภัณฑ์ก็ยังไม่ค่อยสวย ก็อยากให้พัฒนาตรงนี้ให้ดี” (นวัตกร4)

4) **ขาดความรู้ด้านเทคโนโลยีการผลิตและการจัดการสมัยใหม่** สมาชิกของกลุ่มส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ด้านเทคโนโลยี และการบริหารจัดการสมัยใหม่ ทำให้ไม่สามารถนำเทคโนโลยีมาช่วยในการผลิตและการบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

“อีกประการหนึ่งที่สำคัญคือเรื่องของความรู้ การเรียนรู้ทางเทคโนโลยีของสมาชิกเรายังไม่ค่อยได้ มันก็เลยทำให้ตามเขายังไม่ทัน เดี๋ยวนี้มันต้องใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยนะถ้าจะพัฒนาอะไร” (นวัตกร18)

“เรายังบริหารจัดการได้ไม่ดี ระบบบริหารจัดการกลุ่มยังไม่เข้มแข็งเท่าไรนัก ก็มีหลายปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหา อย่างเรื่องของการแบ่งงาน การจัดการบัญชีกลุ่ม” (นวัตกร9)

1.3.4 ความท้าทายและสิ่งที่ต้องการพัฒนา

จากการสะท้อนปัญหา อุปสรรคของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน นำมาซึ่งการสะท้อนความท้ายทายและโอกาสในการพัฒนา โดยผู้ร่วมสนทนากลุ่มสะท้อนภาพแนวทางในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ดังนี้

1) **ฟื้นฟูการท่องเที่ยว** เป็นแนวทางการพัฒนาแนวทางหนึ่งที่กลุ่มวิสาหกิจต้องการให้พัฒนา เป็นการฟื้นฟูการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและเชิงสุขภาพ ซึ่งเป็นวิถีของชุมชน

“ตอนนี้คิดว่าถ้าจะพัฒนาจริง ๆ ก็ต้องมีการฟื้นฟูการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และเชิงสุขภาพ เพราะกำลังเป็นที่นิยม เราจะทำยังไงให้คนมาเที่ยว มากิน มาอยู่ที่เรา” (นวัตกร11)

“ทุกวันนี้คนรักสุขภาพ เราต้องขายเรื่องของผลิตภัณฑ์อินทรีย์ อย่างข้าวอินทรีย์ ผักปลอดสาร ต่าง ๆ แต่ขายผลิตภัณฑ์อย่างเดียวก็ยาก น่าจะเอาเรื่องการท่องเที่ยวเข้ามาด้วย” (นวัตกร5)

2) **การขยายช่องทางตลาดออนไลน์** การใช้แพลตฟอร์มออนไลน์ในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์สามารถช่วยขยายฐานลูกค้าและเพิ่มรายได้ให้กับกลุ่ม ใช้เทคโนโลยีในการประชาสัมพันธ์และจำหน่ายสินค้า

“ต้องมีการเรียนรู้เรื่องของตลาดออนไลน์เพื่อขยายตลาดของเราให้กว้างขึ้น ไม่ใช่แค่ขายของได้นะ แต่คนจะรู้จักหนองแสงมากขึ้น รู้ว่าหนองแสงเรามีดีอะไร” (นวัตกร4)

“การประชาสัมพันธ์เป็นสิ่งที่สำคัญนะ ทำแต่ไม่มีคนรู้จักก็ขายไม่ได้ แต่ละกลุ่มจะต้องมีฝ่ายประชาสัมพันธ์ของตัวเอง ต้องมีคนคอยโฆษณาว่าเรามีสินค้าอะไร ขายยังไงบ้าง” (นวัตกร7)

3) **การสร้างเครือข่ายด้านการเรียนรู้** จัดกิจกรรมบรรยายหรือเวิร์กช็อปร่วมกับภาคีเครือข่ายภาควิชาการ เช่น มหาวิทยาลัย โรงพยาบาลในพื้นที่ เพื่อยกระดับองค์ความรู้และสร้างรายได้เสริมให้สมาชิกกลุ่ม การร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเพื่อช่วยในการสนับสนุนด้านทรัพยากรและการตลาด

“ที่สำคัญการทำอะไรต้องมีเครือข่าย เครือข่ายนี่สำคัญมาก ๆ แต่ต้องเป็นเครือข่ายที่มาช่วยได้จริง ๆ ไม่ใช่มาติดป้ายนะ อย่างเราขาดความรู้เรื่องอะไร ขาดเรื่องเทคโนโลยี ขาดเรื่องคุณภาพของผลิตภัณฑ์ เราก็ประสานเครือข่ายมาช่วย อย่าว มศว รพ.สต.” (นวัตกร3)

“กลุ่มที่มีหน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาช่วย ช่วยให้พัฒนาได้เร็ว อย่างบางทีเราก็ไปขอทุนมาพัฒนากลุ่มของเราจากอำเภอ เขามีทุนมาให้ หรือเขามีตลาดนัดชุมชน ตลาดนัดเกษตรกร เราก็ประสานขอเอาสินค้าเราไปขาย” (นวัตกร25)

4) **การส่งเสริมการเรียนรู้และการถ่ายทอดองค์ความรู้** จัดอบรมและเวิร์กช็อปเพื่อถ่ายทอดความรู้ด้านการผลิตและการเกษตรที่ยั่งยืน

“ถ้าจะพัฒนา เรื่องของการอบรมเพิ่มเติมความรู้ให้เกษตรกรก็สำคัญ ไม่ใช่การฟังอย่างเดียวนะ แต่ต้องได้ทำจริงด้วย ทำและมีพี่เลี้ยง” (นวัตกร17)

“ทุกวันนี้เราไม่ค่อยได้เติมความรู้ ก็ต้องเติมตรงนี้ด้วย ต้องเป็นคนที่รู้จริง อย่างคนที่จบด้านการเกษตรโดยตรงและเคยทำจริง บางคนจบจริงแต่ไม่เคยลงชุมชนเลยเขาก็จะไม่รู้ว่าในตำบลของเราสภาพเป็นยังไง เขาก็จะเอาแต่วิชาการที่เรียนมาสอน ก็จะไม่ได้อะไร” (นวัตกร20)

5) **การพัฒนาผลิตภัณฑ์** การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ที่ตรงกับความต้องการของตลาดและมีคุณภาพสูงยังเป็นสิ่งที่กลุ่มต้องพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

“อยากให้มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ที่ตลาดต้องการจริง ๆ ซึ่งเราก็ไม่รู้ว่าต้องทำยังไง เรามีแค่ทรัพยากร ตรงนี้ต้องขอความช่วยเหลือจากผู้รู้ ผู้ที่เขาเชี่ยวชาญ” (นวัตกร16)

“เรื่องคุณภาพของผลิตภัณฑ์ก็เป็นสิ่งสำคัญ เราอาจจะยังไม่ต้องสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ แต่มาช่วยกันพัฒนาที่มีอยู่ให้ดี ดีในที่นี้หมายถึงดีทั้งคุณภาพ และแพ็กเกจ มันจึงจะขายได้ แล้วค่อยไปคิดเรื่องวิธีการขาย ทำสินค้าของเราให้ดีก่อน” (นวัตกร4)

6) **การพัฒนาทักษะสมาชิก** การจัดอบรมและเวิร์กช็อปเพื่อเพิ่มทักษะในการผลิตและการบริหารจัดการธุรกิจสามารถเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่ม

“เราต้องรู้รอบด้าน การที่เราเป็นวิสาหกิจชุมชนไม่ได้หมายความว่าแค่มีผลิตภัณฑ์ แต่ต้องมีตั้งแต่การทำงานร่วมกัน มีทักษะการจัดการ ต้องจัดการเป็น” (นวัตกร14)

“ถ้าเรามีหัวทางด้านธุรกิจสักหน่อย มันก็จะช่วยนะ อย่างบางกลุ่มเขามีคนที่ถนัดธุรกิจ ค้าขาย เข้ามาช่วย กลุ่มเขาก็จะเข้มแข็งกว่าเราที่ทำแบบไม่ได้คิดต้นทุนกำไร” (นวัตกร7)

จากบริบทของตำบลหนองแสง สภาพปัจจุบัน รวมถึงปัญหา อุปสรรค ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และกลุ่มอาชีพ สะท้อนให้เห็นว่าชุมชนมีการรวมกลุ่มทางอาชีพที่หลากหลาย และพยายามที่จะสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนบนบฐานบริบทและวัฒนธรรมชุมชนในหลากหลายมิติ ทั้งด้านเกษตรกรรม วัฒนธรรมไทยพวน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิต สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามในการสืบสาน สืบทอด ความเป็นชุมชนของตนเองเอาไว้ ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง รวมถึงสะท้อนศักยภาพชุมชนและสมาชิกของกลุ่มที่พยายามปรับตัว แต่ทั้งนี้ศักยภาพเหล่านี้ยังไม่ถูกดึงออกมาอย่างเต็มประสิทธิภาพ ที่จะนำไปสู่การสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่สามารถพัฒนา ต่อยอดวิสาหกิจชุมชนและกลุ่มอาชีพให้เข้มแข็งและยั่งยืน โดยเฉพาะการส่งต่อและการขยายองค์ความรู้ที่นำไปสู่ความยั่งยืน ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงใช้สุนทรียแสวงหา เพื่อดึงศักยภาพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและกลุ่มอาชีพในชุมชนเชื่อมโยงกับฐานทุนเดิมที่มีอยู่ เพื่อสานต่อวิสาหกิจของชุมชนและกลุ่มอาชีพให้สามารถต่อยอด พัฒนา ผ่านการพัฒนาศักยภาพนวัตกรชุมชน ผ่านมุมมองเชิงบวกและให้คุณค่ากับฐานทุนเดิมของกลุ่มและชุมชน ซึ่งจะได้นำเสนอในส่วนที่ 2 ผลการศึกษาสถานการณ์ความเป็นไปได้ในการพัฒนานวัตกรชุมชนของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน ต่อไป

ส่วนที่ 2 ผลการศึกษาสถานการณ์ความเป็นไปได้ในการพัฒนานวัตกรชุมชนของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน

การนำเสนอผลการศึกษาสถานการณ์ความเป็นไปได้ในการพัฒนานวัตกรชุมชนของผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน แบ่งการนำเสนอเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

2.1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ร่วมวิจัย

2.2 ความต้องการในการพัฒนานวัตกรชุมชนของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน

2.3 ความเป็นไปได้ในการใช้สุนทรียแสวงหาในการการพัฒนานวัตกรชุมชน

ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ร่วมวิจัย

ก่อนจะเริ่มการสร้างและพัฒนานวัตกรชุมชน ผู้วิจัยได้ถามความสมัครใจจากผู้ร่วมสะท้อนบริบทและสภาพปัญหา และกลุ่มอาชีพในชุมชน จากนั้นรับสมัครผู้เข้าร่วมที่มีความพร้อมในการพัฒนา ทั้งมิติของบุคคลและกลุ่ม มีผู้สมัครใจและพร้อมเข้าร่วมการวิจัย จำนวน 12 คน โดยมีวิสาหกิจชุมชนหลักที่เข้าร่วม คือ วิสาหกิจชุมชนสวนทองมล และกลุ่มอาชีพที่เป็นเครือข่าย

วิสาหกิจชุมชนสวนทองมน ในพื้นที่ตำบลหนองแสง อำเภอปากพลี โดยสมาชิกส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุระหว่าง 48 – 63 ปี ผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ได้แก่ ผักปลอดสาร ไข่ไก่ น้ำผึ้ง ปุ๋ยอินทรีย์ไส้เดือน สบู่ก้อน สบู่เหลว กระเป๋าสาน และผ้าพิมพ์ใบไม้ รายละเอียดดังตาราง 8 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ร่วมวิจัย

ตาราง 8 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ร่วมวิจัย

ลำดับ	นามสมมติ	เพศ	อายุ	วิสาหกิจ/เครือข่าย	ผลิตภัณฑ์/ผลผลิต
1	นวัตกรชุมชน 1	ชาย	52	วิสาหกิจชุมชนสวนทองมล	ผักปลอดสาร ไข่ไก่ น้ำผึ้ง ปุ๋ยอินทรีย์ไส้เดือน สบู่ก้อน สเปรย์สมุนไพรไล่ยุง
2	นวัตกรชุมชน 2	หญิง	57	วิสาหกิจชุมชนสวนทองมล	ผักปลอดสาร ไข่ไก่ น้ำผึ้ง ปุ๋ยอินทรีย์ไส้เดือน สบู่ก้อน
3	นวัตกรชุมชน 3	หญิง	54	วิสาหกิจชุมชนสวนทองมล	ผักปลอดสาร ไข่ไก่ น้ำผึ้ง ปุ๋ยอินทรีย์ไส้เดือน สบู่ก้อน
4	นวัตกรชุมชน 4	หญิง	58	วิสาหกิจชุมชนสวนทองมล	ผักปลอดสาร ไข่ไก่ น้ำผึ้ง ปุ๋ยอินทรีย์ไส้เดือน สบู่ก้อน
5	นวัตกรชุมชน 5 (หมู่ 3)	ชาย	63	วิสาหกิจชุมชนสวนทองมล	ผักปลอดสาร ไข่ไก่ น้ำผึ้ง ปุ๋ยอินทรีย์ไส้เดือน สบู่ก้อน
6	นวัตกรชุมชน 6	หญิง	57	เครือข่ายผู้ประกอบการ	ผลิตภัณฑ์จากน้ำผึ้งชันโรง
7	นวัตกรชุมชน 7	หญิง	61	เครือข่ายผู้ประกอบการ	ผลิตภัณฑ์จากน้ำผึ้งชันโรง
8	นวัตกรชุมชน 8	ชาย	48	เครือข่ายผู้ประกอบการ	สบู่เหลว
9	นวัตกรชุมชน 9	ชาย	63	เครือข่ายผู้ประกอบการ	สาส์นไพร (กระเป๋าสานจากเส้นพลาสติกรีไซเคิล)
10	นวัตกรชุมชน 10	หญิง	56	เครือข่ายผู้ประกอบการ	กระเป๋าสานสาส์นไพร (กระเป๋าสานจากเส้นพลาสติกรีไซเคิล)

ตาราง 8 (ต่อ)

ลำดับ	นามสมมติ	เพศ	อายุ	วิสาหกิจ/เครือข่าย	ผลิตภัณฑ์/ผลผลิต
11	นวัตกรชุมชน 11	หญิง	59	เครือข่ายผู้ประกอบการ	ผ้าพิมพ์ใบไม้, ไซรัปมัลเบอร์รี่
12	นวัตกรชุมชน 12	หญิง	63	เครือข่ายผู้ประกอบการ	ผ้าพิมพ์ใบไม้, ไซรัปมัลเบอร์รี่

2.2 ความต้องการในการพัฒนานวัตกรชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและกลุ่มอาชีพ

การศึกษาความต้องการในการพัฒนานวัตกรชุมชน โดยการสนทนากลุ่มกับผู้ร่วมวิจัย พบว่า มีความต้องการในการพัฒนาทั้งระดับบุคคล และระดับกลุ่ม เพื่อนำไปสู่การเป็นนวัตกรชุมชนที่สามารถขับเคลื่อนวิสาหกิจของกลุ่ม และกลุ่มอาชีพให้ดำเนินไปได้อย่างเข้มแข็งและทันต่อการเปลี่ยนแปลงและบริบทของชุมชน มีศักยภาพในการพัฒนากลุ่มด้วยความรู้และนวัตกรรม โดยสะท้อนความต้องการในการพัฒนา ดังนี้

1) สร้างผู้นำกลุ่มรุ่นใหม่

ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มทุกกลุ่มสะท้อนความต้องการให้มีการสร้างผู้นำกลุ่มรุ่นใหม่ ก่อนยกระดับเป็นนวัตกรชุมชนต่อไป เนื่องจากปัจจุบันสมาชิกวิสาหกิจส่วนใหญ่เป็นผู้สูงวัยและวัยทำงานที่ใกล้เกษียณ และเป็นกลุ่มทำงานกลุ่มเดิมตั้งแต่เริ่มก่อตั้งกลุ่ม ทำให้การขยายผลไปสู่สมาชิกอื่น ๆ ในชุมชนยังมีน้อย ดังนั้นหากสามารถสร้างผู้นำรุ่นใหม่ โดยเฉพาะวัยทำงานและกลุ่มเยาวชน ให้เข้าร่วมกลุ่มและเป็นนวัตกรชุมชนที่มีประสิทธิภาพ จะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้วิสาหกิจชุมชน กลุ่มอาชีพ ของชุมชนได้

“ตอนนี้เรามีแต่คนเฒ่าคนแก่ที่เป็นสมาชิก ความต่อเนื่องมันก็ยาก จะทำอะไรบางทีกำลังก็ไม่ได้แล้ว ไอ้ใจมันก็อยากจะทำหลายอย่าง” (นวัตกร1)

“ถ้าถามว่าอยากจะพัฒนาอะไร มันก็มีหลายอย่างนะ อย่างแรกเลยพี่ก็อยากให้คนรุ่นใหม่ ๆ เข้ามาในกลุ่ม มาเรียนรู้งาน เป็นผู้นำในกลุ่มแทนเรา หรือช่วยทำให้กลุ่มเข้มแข็ง อยากให้มีคนใหม่มาหลายด้าน ตอนนี้จะด้านไหนเราก็รับอยู่ไม่กี่คน มันก็ไม่ได้กระจายให้คนอื่นได้เรียนรู้...” (นวัตกร3)

“เห็นด้วยนะถ้าจะสร้างคนใหม่ ๆ ทุกวันนี้เราอยากพัฒนาวิสาหกิจของเรา อยากให้กลุ่มเข้มแข็ง แต่บางทีเรายังขาดทั้งความรู้ ขาดทั้งคนเก่งที่จะเข้ามาช่วยเรา...” (นวัตกร8)

2) **พัฒนาไกด์ท้องถิ่นที่มีศักยภาพ**

ผู้ร่วมสนทนากลุ่มเห็นว่าสิ่งที่อยากให้เกิดในกลุ่มนวัตกรคือการพัฒนาไกด์ท้องถิ่นให้สามารถสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อเชื่อมโยงกิจกรรมหลากหลายเข้าด้วยกัน เช่น การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งการสื่อสาร นำเสนอ เป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยขับเคลื่อนวิสาหกิจดำเนินต่ออย่างเข้มแข็ง ซึ่งผู้สนทนากลุ่มเห็นว่าควรพัฒนาทั้งทักษะการสื่อสาร และการพัฒนาไกด์กลุ่มใหม่ที่หลากหลายช่วงวัย เช่น เยาวชน วัยทำงาน วัยสูงอายุ เพื่อสามารถรองรับผู้เข้ามาเยี่ยมชมวิสาหกิจได้อย่างหลากหลาย และเป็นการขยายกิจกรรมวิสาหกิจชุมชนแบบบูรณาการอีกด้วย

“วิสาหกิจของตำบลเรามันก็มีหลายด้านเนอะ บางงานก็เชื่อมกัน จากเกษตร สวน ก็เชื่อมไปหาการท่องเที่ยว เลยอยากให้มีไกด์ที่เก่งหลาย ๆ คน” (นวัตกร4)

“จริง ๆ คนที่รู้และเล่าได้ก็มีหลายคน แต่บางคนก็พูดไม่เก่ง บางคนไม่ค่อยมีเวลา ถ้าเราสร้างตรงนี้ไว้เยอะ ๆ เวลาคนมาเที่ยว มาดูงาน เราก็จะมีคนคอยทำหน้าที่ตลอดเวลา บางทีเรารับคสไม่ได้เพราะคนไม่พอค่ะ” (นวัตกร11)

“อีกอย่างไกด์เราก็มีรุ่นเดียวคือผู้สูงวัย บางทีการสื่อสารก็ไม่ทันวัยรุ่น ก็อยากได้หลาย ๆ คน หลาย ๆ วัยเข้ามาทำตรงนี้” (นวัตกร12)

3) **พัฒนาทักษะการต่อยอดผลิตภัณฑ์**

ผู้ร่วมสนทนากลุ่มเห็นว่าการพัฒนานวัตกรชุมชนที่จะนำไปสู่การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน และกลุ่มอาชีพของตำบลหนองแสงให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน สิ่งสำคัญคือการพัฒนาทักษะการต่อยอดผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ซึ่งมีหลากหลายผลิตภัณฑ์ ปัจจุบันแต่ละกลุ่มสามารถสร้างผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพได้ระดับหนึ่ง บางผลิตภัณฑ์มีมาตรฐานตามคุณภาพของผลิตภัณฑ์ แต่ยังขาดการต่อยอด พัฒนา ให้มีความทันสมัยแต่ยังคงสะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชน ทำให้ผลิตภัณฑ์ที่ออกมายังตอบโจทย์ผู้ใช้ได้ไม่ครอบคลุม ดังนั้น กลุ่มวิสาหกิจเห็นว่าการที่จะพัฒนานวัตกรชุมชนสิ่งที่ควรให้ความสำคัญและได้รับการพัฒนาคือทักษะการต่อยอดผลิตภัณฑ์ทั้งในมิติของประเภทสินค้าหรือการบริการ บรรจุภัณฑ์ การตลาด และมิติอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

“อยากให้มีคนมาสอนการทำผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ที่ตอบโจทย์คนใช้ อย่างทุกวันนี้เราก็มีหลายอย่าง แต่บางอย่างคนก็ไม่ซื้อ เขาบอกว่าไม่ได้ใช้ บางอย่างก็ไม่สวย...” (นวัตกร8)

“การต่อยอดผลิตภัณฑ์ อยากให้มีในชุมชน มันไม่ใช่แค่การต่อยอดแต่มันต้องสวยด้วย ทุกวันนี้ต่างคนต่างคิด ต่างคนต่างทำตามความเข้าใจและที่ทำได้ เลยอยากให้มีคนช่วยเรื่องนี้ มาสอน มาพาทำและเราก็ไปต่อยอดได้” (นวัตกร7)

“ถ้าจะพัฒนาตรงนี้ นวัตกรชุมชน ก็ต้องทำให้สินค้าของเขาขายได้ด้วย บางอย่างสู้ตลาดทั่วไปไม่ได้ ต้นทุนสูงแต่ขายแพงคนก็ไม่ซื้อ หรือทำอะไรที่เฉพาะเจาะจงเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน” (นวัตกร2)

4) มีเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

ผู้ร่วมสนทนากลุ่มสะท้อนว่า ปัจจุบันกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและกลุ่มอาชีพของหนองแสง ต้องเผชิญกับความท้าทายในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและการบริหารจัดการของกลุ่ม การใช้องค์ความรู้ ภูมิปัญญาดั้งเดิมทั้งหมดอาจยังไม่เพียงพอและตอบโจทย์คนในปัจจุบัน ดังนั้น การพัฒนานวัตกรชุมชนให้มีความรู้ด้านเทคโนโลยีจึงมีความจำเป็น เพื่อให้นวัตกรชุมชนนั้นสามารถนำเทคโนโลยีมาใช้ในการดำเนินงาน เช่น การพัฒนา แปรรูปผลิตภัณฑ์ การตลาดออฟไลน์และออนไลน์ และการวิเคราะห์ข้อมูลลูกค้า ผู้มาใช้บริการ ซึ่งนวัตกรชุมชนจะเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนสิ่งเหล่านี้ แต่สิ่งสำคัญ คือ ต้องมีเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการดำเนินงานและพัฒนานวัตกรของกลุ่มให้มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีที่จำเป็น

“ทุกวันนี้แค่ความรู้ความสามารถอย่างเดียวไม่พอแล้ว เมื่อก่อนเราทำออกมาเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มาจากภูมิปัญญามันก็เพียงพอ คนก็สนใจ แต่ทุกวันนี้มันไม่ได้แล้ว มันต้องทันสมัย มันต้องออกแบบให้ตอบโจทย์สังคม และคุ้มค่ากับการผลิตออกมา มันจึงต้องมีเรื่องของเทคโนโลยีเข้ามาด้วยนะ ทำมืออย่างเดียวบางอย่างมันก็ไม่สวย ก็ต้องใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วย...” (นวัตกร3)

“เรื่องของการบริหารจัดการในกลุ่มวิสาหกิจตอนนี้คณะกรรมการก็ต้องมีตัวช่วยเพื่อให้มีความชัดเจน อย่างการทำบัญชี การลงรายการต่าง ๆ ก็จะต้องมีโปรแกรมมาช่วยคิด ช่วยจัดการ มันไม่เพียงแต่ช่วยเรื่องของความถูกต้อง แต่คนอื่น ๆ สมาชิกคนอื่นที่เขาอยากจะรู้จัวเลข อยากรู้ว่าใช้อะไรไปบ้างเขาก็มาดูได้ ก็ไม่ผิดใจกัน” (นวัตกร5)

“ทุกวันนี้ที่เขาเรียกว่า AI เข้ามามีบทบาทในการออกแบบและช่วยได้เยอะ ใครใช้เป็นสามารถเอามาช่วยให้ออกแบบผลิตภัณฑ์อะไรเหล่านี้ได้ ที่สำคัญคือต้องใช้เป็น...” (นวัตกร4)

“เทคโนโลยีสำคัญนะ ทุกวันนี้ไม่มีใครไม่ใช้ ตื่นมาก็ใช้เลย มันจึงมีความจำเป็นกับคน อย่างเรามีสินค้าเมื่อก่อนเราขายแค่ตอนคนมาดูงาน คนก็ไม่ค่อยรู้จักว่าเรามีผลิตภัณฑ์อะไรบ้าง แต่ทุกวันนี้โพสต์ขายได้ทุกวัน คนก็รู้จักมากขึ้น ถ้าเก่งมาก ๆ บางกลุ่มเขาก็มีขายในอพลิเคชั่น...” (นวัตกร6)

“ช่องทางการตลาดทุกวันนี้ต้องมีทั้งมาถึงบ้าน และแบบออนไลน์ คนที่เขาสนใจ อยากได้ผลิตภัณฑ์บางทีเขาก็ไม่อยากเดินทางมา เทคโนโลยีจึงมีความสำคัญ และพวกเราก็ต้องใช้ให้เป็นด้วยถึงจะเอามาช่วยได้ ถ้าใช้ไม่เป็นก็เท่านั้น...” (นวัตกร2)

5) **พัฒนาเครือข่ายการทำงาน**

สิ่งที่นวัตกรชุมชนสะท้อนความต้องการในการพัฒนา คือการพัฒนาเครือข่ายการทำงาน โดยเห็นว่านอกจากจะพัฒนาคนให้มีความสามารถในการทำงานแล้ว เครือข่ายการทำงานก็สำคัญ นวัตกรชุมชนต้องมีความสามารถในการสร้างเครือข่ายการทำงานเพื่อขยายขอบเขตของผลิตภัณฑ์ และสร้างความเข้มแข็งให้แก่กลุ่ม โดยควรมีเครือข่ายทุกภาคส่วนเพื่อหนุนเสริมการทำงาน เช่น เครือข่ายภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ภาคเอกชน เครือข่ายวิสาหกิจด้วยกัน เครือข่ายกลุ่มอาชีพในชุมชน เครือข่ายภาควิชาการที่จะช่วยหนุนเสริมด้านความรู้ ทักษะต่าง ๆ

“คนที่จะเป็นนวัตกรชุมชนที่มีประสิทธิภาพต้องสามารถประสานเครือข่ายการทำงานได้ดี อย่างบางกลุ่มเครือข่ายดีเขาก็ไปได้ไว ได้รับการสนับสนุนจากหลาย ๆ ส่วน เพราะเขารู้จักการเข้าหาเครือข่ายที่จะมาช่วย เช่น เครือข่ายด้านการตลาด การของบจากภาครัฐเข้ามาช่วยซื้ออุปกรณ์เครื่องมือ การหากลุ่มเพื่อทำงานร่วมกัน...” (นวัตกร1)

“เครือข่ายการทำงานสำคัญและจำเป็น เราต้องหาเครือข่ายให้ถูก อย่างที่ศูนย์เรากจะมีเครือข่ายมหาวิทยาลัยเข้ามาช่วยบ่อย ๆ เราไม่รู้เรื่องสูตรการทำปุ๋ย แต่เราอยากทำ เรามีทรัพยากร ก็ประสานขอความช่วยเหลือจากอาจารย์มหาวิทยาลัย จากเกษตรอำเภอ เขาก็มาช่วยเรา เราไม่รู้เรื่องการทำแพ็กเกจให้สวยก็หาคนมาสอน...” (นวัตกร3)

“อย่างพี่ก็มีเขียนโครงการไปของบของจังหวัด เขาก็มีให้แต่เราต้องรู้ว่าจะขอช่วงไหน เงื่อนไขเขาคืออะไรก็ต้องทำให้ได้ตามเงื่อนไข ก็เขียนขอเข้าไปก็ได้ เอามาพัฒนาวิสาหกิจของเรา...”

(นวัตกร5)

2.3 ความเป็นไปได้ในการใช้สุนทรียแสวงหาในการการพัฒนานวัตกรชุมชน

ความเป็นไปได้ในการใช้สุนทรียแสวงหาในการพัฒนานักนวัตกรชุมชน ผู้วิจัยใช้แนวทางของสุนทรียแสวงหาด้วยกระบวนการดังนี้ 1) การค้นหา (Discovery) 2) การสร้างฝัน (Dream) 3) การออกแบบ (Design) 4) การสานฝัน (Destiny) เนื่องจากเป็นการมุ่งเน้นการค้นหาคุณค่ากับสิ่งที่ดีและมีอยู่แล้วนำมาต่อยอดการพัฒนา เป็นเครื่องมือในการค้นหาศักยภาพ คุณค่าสิ่งปฏิบัติที่ดีที่มีอยู่ในตัวคน องค์กรและสังคมที่ล้อมรอบตัวเรา โดยใช้คำถามเชิงบวกในการค้นหาคุณค่าและศักยภาพที่มีอยู่ของบุคคล ทีม องค์กร ตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน ตลอดจนการคาดการณ์อนาคต มีจุดเน้นในการสร้างมุมมองเชิงบวก และการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ ซึ่งสอดคล้องกับบริบทของวิสาหกิจชุมชน และกลุ่มอาชีพของตำบลหนองแสง ที่มีศักยภาพอยู่แล้วและต้องการได้รับการต่อยอด พัฒนา ซึ่งก่อนดำเนินการผู้วิจัยได้ทำการสนทนากลุ่มกับผู้แทนจากวิสาหกิจชุมชน เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการใช้สุนทรียแสวงหาในการขับเคลื่อนการพัฒนานวัตกรชุมชน โดยผู้ร่วมสนทนากลุ่มสะท้อนความเป็นไปได้ในแต่ละขั้นตอนดังนี้

2.3.1 **การค้นหา** (Discovery) เพื่อค้นหาศักยภาพ ความเชี่ยวชาญหรือความสามารถของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ซึ่งเป็นจุดแข็งที่จะนำไปพัฒนานักนวัตกรชุมชนต่อไป เช่น ประสบการณ์การดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน ลักษณะนวัตกรที่ประสบความสำเร็จในมุมมองของผู้แทนวิสาหกิจชุมชน ทุนชุมชน โดยผู้วิจัยใช้การชี้แจง และชวนคิด โดยมุ่งเน้นการดึงความสามารถ ฐานทุน ของสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจและกลุ่มอาชีพออกมา จากนั้นผู้เข้าร่วมช่วยกันสะท้อนแนวทางการค้นหาศักยภาพ ทุนของกลุ่มและชุมชน เช่น ต้องร่วมกันคิด ต้องให้ทุกคนมาสะท้อนจุดแข็ง จุดอ่อนของตนเอง และของกลุ่ม ทุนทางสังคมและวัฒนธรรม

“เราต้องมาช่วยกันวิเคราะห์ว่าจุดแข็ง จุดอ่อนของเราคืออะไร ถึงจะรู้ว่าควรเสริมเพิ่มเติมอะไรเข้าไปได้ถูก...” (นวัตกร12)

“ตรงนี้มันเป็นจุดเริ่มต้นนะ ก่อนจะพัฒนาอะไรเราควรต้องรู้ก่อนว่าตอนนี้เป็นยังไง มีจุดแข็งจุดอ่อนอะไร ไม่ใช่แค่ตัวคน แต่ของกลุ่มด้วย” (นวัตกร2)

2.3.2 **การสร้างฝัน** (Dream) เพื่อกำหนดภาพอนาคตของตนเองและกลุ่มร่วมกัน อยากเห็นภาพในทิศทางใด โดยผู้วิจัยชวนคิดต่อจากการค้นหาศักยภาพ จุดแข็งจุดอ่อน ด้วยคำถามชวนคิด “เมื่อทราบจุดแข็ง จุดอ่อน ของตนเองและกลุ่มแล้ว กลุ่มจะสามารถกำหนดทิศทางหรือสร้างภาพฝันของกลุ่มร่วมกันได้หรือไม่ อย่างไร”

โดยผู้ร่วมสนทนากลุ่มเห็นว่า การที่ทราบจุดแข็งจุดอ่อน เท่ากับเป็นการวิเคราะห์ศักยภาพของกลุ่ม ซึ่งจะทำให้เห็นว่ากลุ่มมีของดีอะไร หรือทุนอะไรบ้าง มีอะไรที่ต้องปรับปรุงพัฒนา รวมถึงควรพัฒนาอย่างไร การกำหนดภาพอนาคตร่วมกันหรือการสร้างฝันร่วมกัน จึงเป็นแนวทางที่ควรทำ และเชื่อว่าแต่ละกลุ่มสามารถทำได้

“เราก็นำจุดแข็ง จดอ่อนของกลุ่มมาช่วยกันคิดต่อว่าจะไปต่อกันยังไง ทำยังไงให้จุดอ่อนนั้นลดลงหรือหายไป และจะพัฒนาอะไรบ้าง ก็ช่วยกัน...” (นวัตกร3)

“การที่เรามากำหนดเป้าหมายร่วมกันเป็นสิ่งที่ควรทำนะ บางทีในกลุ่มวิสาหกิจเองก็ทำกันไม่กี่คน ไม่ค่อยได้มานั่งคุยกันว่าภาพที่กลุ่มเราอยากเห็นคืออะไรจริง ๆ ก็ทำตามกันมา มันเลยยังมองไม่เห็นภาพการพัฒนาที่ชัดเท่าไหร่ สำหรับของผมนะ” (นวัตกร7)

“จริง ๆ การที่เรามานั่งคิด นั่งพูดคุยกันมันก็ดีนะ ช่วยให้ได้รู้ว่าแต่ละคนคิดอะไร มีปัญหาอะไรอย่างเราทำก็ไม่มีคนมาชวนคิดชวนคุยแบบนี้ มันก็เลยไม่ค่อยได้รู้ปัญหาที่แท้จริง...” (นวัตกร6)

2.3.3 **การออกแบบ** (Design) เพื่อกำหนดกิจกรรมและวางแผน ผู้ร่วมสนทนากลุ่มเห็นว่าการที่จะทำภาพฝันให้สำเร็จ สมาชิกของกลุ่มควรร่วมกันออกแบบกิจกรรม และวางแผนการดำเนินงานร่วมกัน โดยนำศักยภาพและทุน รวมถึงจุดแข็ง จุดอ่อน มาพิจารณาร่วมกันว่าจะทำอย่างไรเพื่อให้บรรลุตามความต้องการในการพัฒนาหรือแก้ปัญหา และบรรลุภาพฝันที่กำหนดร่วมกัน เป็นสิ่งที่จะปล่อยให้คนใดคนหนึ่งหรือผู้นำกลุ่มคิดอย่างเดียวไม่ได้ ต้องร่วมมือกัน รวมถึงการกำหนดบทบาทการทำงานเพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมให้ชัดเจน

“สิ่งที่จะทำให้วิสาหกิจหรือกลุ่มของเราไปต่อได้ มันก็ต้องมาช่วยกันคิดนะว่าจะทำยังไง คิดอย่างเดียวไม่พอต้องช่วยกันทำด้วย...” (นวัตกร1)

“หลาย ๆ กลุ่มมีจุดแข็งที่ถ้าพัฒนาต่อจะต่อยอดได้เยอะ อย่างผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ สบู่ ปุ๋ย ขนม หรือการท่องเที่ยว ถ้ามาช่วยกันก็น่าจะไปได้ไกลนะ” (นวัตกร4)

“ทุกวันนี้ที่ไม่ค่อยขยับเพราะว่าทำกันไม่กี่คน สมาชิกอะมีหลายคน จริง ๆ ไม่กี่คนมันก็เดินยาก บางทีก็อาจจะเกิดจากที่เขาไม่รู้ว่าต้องทำยังไง แต่อย่างนี้พอเรารู้ปัญหา รู้ว่าเรามีอะไรดี เราก็บอกเขา ชวนเขาคิด ชวนทำ แบบนี้ก็ทำได้” (นวัตกร3)

2.3.4 **การสานฝัน** (Destiny) เพื่อนำสิ่งที่ออกแบบร่วมกันไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ผู้ร่วมสนทนากลุ่มเห็นว่าสิ่งที่จะบรรลุการพัฒนานวัตกรชุมชน คือการลงมือปฏิบัติจริง จะทำให้เห็นผลลัพธ์อย่างเป็นรูปธรรม ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาที่ตัวบุคคล หรือการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจ โดยผู้วิจัยชวนคิดความเป็นไปได้ในขั้นสานฝัน ดังนี้ “ทุกคนคิดว่าจะทำอย่างไรเพื่อให้บรรลุแผนที่ออกแบบไว้” ผู้ร่วมสนทนากลุ่มช่วยกันสะท้อนให้เห็นว่า การจะบรรลุตามแผนที่ออกแบบต้องลงมือปฏิบัติอย่างจริงจัง เช่น การฝึกฝนทักษะการแปรรูปผลิตภัณฑ์ ทักษะการสื่อสาร การกำหนดบทบาทของกลุ่มให้ชัดเจน การฝึกฝนการใช้เทคโนโลยีที่จำเป็น เช่น การขายออนไลน์ การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารจัดการ การจัดเก็บข้อมูลต่าง ๆ

“อย่างแรกเลยที่จะทำให้เปลี่ยนได้คือการลงมือทำ ต้องทำนะถึงจะเกิด คิดมาอย่างดี แต่ไม่ทำก็ไม่เกิด มันต้องช่วยกันทำจริงจัง...” (นวัตกร 1)

“ทำยังไงให้เกิด ก็ต้องช่วยกันทำ และก็หาเครือข่ายมาช่วย บางอย่างเราทำเองไม่ได้ก็หาคนที่เขารู้มาช่วยพัฒนา มาให้ความรู้” (นวัตกร4)

“เชื่อว่าทุกคนมีความสามารถ สิ่งสำคัญคือความสามัคคีและเห็นว่าสิ่งที่ทำจะเกิดประโยชน์กับกลุ่ม กับชุมชน ก็จะมาร่วมมือกัน แรก ๆ ก็อาจจะยากคนจะท้อ มันต้องต้องมีการเติมพลังให้กัน เช่น บอกว่าทำแล้วจะได้อะไร ตัวคนทำได้อะไร ชุมชนได้อะไร” (นวัตกร3)

จากการสนทนากลุ่มกับผู้แทนวิสาหกิจชุมชนและกลุ่มอาชีพในชุมชน สะท้อนให้เห็นว่ามีความเป็นไปได้ที่จะนำสุนทรียแสวงหามาใช้สำหรับการพัฒนานวัตกรชุมชน ด้วยเหตุผล 4 ประการ ได้แก่ 1) นวัตกรชุมชนทุกคนมีศักยภาพ รู้จุดแข็ง จุดอ่อน 2) พร้อมร่วมกันกำหนดอนาคตของกลุ่ม พร้อมเสริมศักยภาพ และจดจุดอ่อน 3) มองจุดแข็ง จุดอ่อน เป็นสิ่งที่สามารถพัฒนาได้ และนำมา

ออกแบบการพัฒนา และ 4) เห็นความสำคัญของการลงมือปฏิบัตินำไปสู่การบรรลุเป้าหมาย ดังนั้นจึงมีความเป็นไปได้ที่การวิจัยครั้งนี้จะนำสุนทรียแสวงหามาใช้ในการพัฒนานวัตกรชุมชน

ส่วนที่ 3 ผลการสร้างและพัฒนานวัตกรชุมชนของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนโดยใช้สุนทรียแสวงหา

การนำเสนอผลการสร้างและพัฒนานวัตกรชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนโดยใช้สุนทรียแสวงหา ผู้วิจัยนำเสนอ 2 ได้แก่

3.1 ผลการใช้สุนทรียแสวงหาในการพัฒนานวัตกรชุมชน

3.2 ผลการสร้างและพัฒนานวัตกรชุมชนของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน

ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 ผลการใช้สุนทรียแสวงหาในการพัฒนานวัตกรชุมชน

จากการดำเนินการศึกษาในขั้นการศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนานวัตกรชุมชน ผู้วิจัยนำมาวางแผนเพื่อนำมาสู่ขั้นการพัฒนานวัตกรชุมชน โดยอาศัยแนวทางสุนทรียแสวงหา 4 กระบวนการ ได้แก่

1) ค้นหาทุนที่ดีของนวัตกรรมชุมชน (ขั้นการค้นหา: Discovery)

2) สร้างฝันการพัฒนาร่วมกันบนฐานทุนวิสาหกิจชุมชน (ขั้นกำหนดภาพอนาคตที่ต้องการ: Dream)

3) ออกแบบการพัฒนาด้วยกระบวนการคิดเชิงออกแบบ (ขั้นการออกแบบ: Design)

4) เรียนรู้และลงมือปฏิบัติอย่างเห็นคุณค่า (ขั้นการสานฝัน: Destiny)

ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1.1 ค้นหาทุนที่ดีของนวัตกรชุมชน และการเสริมพลังเชิงบวก (ขั้นการค้นหา: Discovery)

การนำเสนอในขั้นค้นหา ผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอออกเป็น 2 ประเด็น ได้แก่ 1) ค้นหาทุนที่ดีของนวัตกรชุมชน และ 2) การเสริมพลังเชิงบวก เพื่อสะท้อนศักยภาพของชุมชน ทุน และการเสริมพลังเชิงบวกให้แก่นวัตกรชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเอง และมองเห็นว่ากลุ่มของตนเองสามารถพัฒนาได้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ค้นหาทุนที่ดีของนวัตกรชุมชน

ในขั้นการค้นหาทุนที่ดีของนวัตกรชุมชน เป็นการร่วมกันค้นหาสิ่งที่มีอยู่ของกลุ่มวิสาหกิจและกลุ่มอาชีพ ภายใต้ปัญหา อุปสรรค และความต้องการในการพัฒนา เพื่อนำมาต่อยอดการพัฒนาที่สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มอย่างแท้จริง โดยสะท้อนทั้งทุนมนุษย์ ทุนทรัพยากร และทุนวัฒนธรรม อันเป็นจุดแข็งที่จะนำไปต่อยอดการพัฒนานวัตกร รวมถึงการเสริมพลังของกลุ่มหลังจากการค้นหาทุน เพื่อกระตุ้นให้กลุ่มเห็นคุณค่าของทุนที่ตนมีอยู่ ผลการวิเคราะห์ทุนที่ดีของนวัตกรชุมชนประกอบด้วย 1) ทุนมนุษย์ ได้แก่ ผู้มีองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เข้มแข็ง ศักยภาพด้านนวัตกรรม ความเข้มแข็งของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและกลุ่มอาชีพในชุมชน ความมุ่งมั่น ตั้งใจ และเปิดกว้างสำหรับการเรียนรู้ มีทักษะและประสบการณ์ในการจัดกิจกรรมการเชิงบูรณาการ ความสามารถในงานฝีมือ และมีการบริหารจัดการกลุ่มอย่างเป็นระบบ 2) ทุนทรัพยากร ได้แก่ พื้นที่เกษตรกรรมที่อุดมสมบูรณ์ ทรัพยากรด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น มีแหล่งเรียนรู้ของชุมชนที่หลากหลาย มีเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็ง ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและนิเวศ 3) ทุนทางวัฒนธรรม ได้แก่ ความเข้มแข็งของวัฒนธรรมไทยพวน ประเพณีสำคัญของชุมชน พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน “เฮียนฮู้ รู้บ้านพวน” ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) ทุนมนุษย์

จากการร่วมกันวิเคราะห์ของนวัตกรชุมชน พบว่าทุนที่สำคัญประการหนึ่ง คือ ทุนมนุษย์ ซึ่งเป็นทุนด้านทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าของชุมชนและกลุ่ม ที่แฝงอยู่ในตัวบุคคล ทั้งด้านองค์ความรู้ ภูมิปัญญา ในหลากหลายด้าน ที่จะสามารถนำมาต่อยอดการพัฒนานวัตกร และนวัตกรรมชุมชนของวิสาหกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน โดยทุนมนุษย์ที่พบ ดังนี้

1.1) **ผู้มีองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เข้มแข็ง** ชุมชนมีปราชญ์ท้องถิ่นที่ทรงคุณค่าหลายด้าน เช่น ด้านวัฒนธรรมประเพณีและศิลปะ โดยเฉพาะวัฒนธรรมไทยพวน ด้านเกษตรกรรม ด้านแพทย์แผนไทยหรือสมุนไพร ซึ่งสามารถถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้สนใจได้ ชุมชนมีการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมไทยพวน เช่น การแต่งกาย อาหารท้องถิ่น และประเพณีต่าง ๆ เช่น งานวันผู้สูงอายุ และประเพณีสงกรานต์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศิลปวัฒนธรรม ปราชญ์ชาวบ้านในชุมชนมีความรู้ความสามารถด้านศิลปวัฒนธรรม เช่น การฟ้อนรำไทยพวน การทำขนมโบราณ และการจักสานภูมิปัญญา เหล่านี้สามารถถ่ายทอดและต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์หรือกิจกรรมสร้างรายได้ เช่น จัดเวิร์กชอปทำของฝาก ทำอาหารท้องถิ่น หรือจัดแสดงวัฒนธรรมไทยพวน

“เรายังมีคนที่เป็นปราชญ์ชุมชนอยู่หลายคน แต่หาคนสืบทอดได้ยากแล้ว อย่างการจักรสาน การรำไทยพวน ภาษาไทยพวน ตรงนี้เป็นคนที่ทรงคุณค่าของเรา” (นวัตกร1)

“ชุมชนของเรามีคนที่มีความรู้หลายด้าน อย่างเรื่องของไทยพวนนี่เราเข้มแข็งอยู่แล้ว การทำเกษตรเราก็มีศูนย์เรียนรู้ การสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีของเราก็สืบทอดกันมาตลอด” (นวัตกร4)

“เราเรียนรู้จากบรรพบุรุษของเรา อย่างพี่อยู่บ้านก็สืบทอดวิถีจากคุณยาย เรียนรู้เพิ่มจากอาจารย์มหาวิทยาลัย ด้านภูมิปัญญานี่เราเรียนรู้จากคนในชุมชนเรานี่แหละ” (นวัตกร5)

1.2) **ศักยภาพด้านนวัตกรรม** สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการที่เชื่อมโยงกับเรื่องราววัฒนธรรมไทยพวน การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การสร้างสรรค์สินค้าที่ระลึกที่มีอัตลักษณ์ การประยุกต์ภูมิปัญญาดั้งเดิมให้เข้ากับสมัยใหม่ มีวิสาหกิจชุมชนที่ร่วมกันผลิตสินค้าต่าง ๆ ที่สามารถสร้างรายได้เสริมให้ครอบครัว

“คนที่เขาสามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์เก่ง ๆ ก็มีนะ ไม่ใช่เราไม่มีเลย เพียงแต่บางครั้งก็อาจจะยังไม่พอที่จะดึงดูดความสนใจของคน แต่เรามีคนที่สามารถเชื่อมโยงเรื่องราวของผลิตภัณฑ์กับความเป็นวัฒนธรรมไทยพวนของเราได้” (นวัตกร8)

“การต่อยอดมีนะ เวลามีนักวิชาการ อาจารย์มหาวิทยาลัยมาสอนเราก็เอามาทำต่อ จากเมื่อก่อนอย่างสบู่นี่มาเป็นก้อนใหญ่ ๆ ตอนนี้เราก็รู้จักพัฒนาให้พอดี เปลี่ยนบรรจุภัณฑ์ให้สวยขึ้น แต่มันก็อาจจะยังไม่สวยมากเท่าที่ควร” (นวัตกร5)

1.3) **ความเข้มแข็งของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและกลุ่มอาชีพในชุมชน** ตำบลหนองแสงมีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ดำเนินการอยู่หลายกลุ่ม สะท้อนให้เห็นถึงการรวมตัวกันของชาวบ้านเพื่อประกอบอาชีพและพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยมีทักษะฝีมือเป็นทุนเดิมที่สำคัญ อีกทั้งได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก เช่น มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โครงการจากภาครัฐต่าง ๆ ซึ่งช่วยจุดประกายและเสริมศักยภาพได้ในระดับหนึ่ง

“สิ่งหนึ่งที่บอกว่าเรามีทุนที่ดีคือ เรามีกลุ่มที่ค่อนข้างเข้มแข็งและร่วมมือกัน แม้ว่าบางครั้งจะมีความคิดที่ขัดแย้งกันบ้าง แต่พอถึงเวลารวมกลุ่มทำงานเราก็ช่วยกันเต็มที่” (นวัตกร2)

“คนที่รวมตัวกันเป็นกลุ่มอาชีพนี้ ก็ต้องการที่จะพัฒนาอาชีพ ต้องการมีรายได้เสริม พอเข้ามาแล้วเราก็ช่วยกันพัฒนากลุ่มของเรา อีกอย่างแต่ละคนก็พอจะทำขนมเป็นพอเขามาเรียนมาเพิ่มความรู้ก็ไปได้” (นวัตกร3)

"มีส่วนที่เข้ามาเสริมความเข้มแข็งให้กับกลุ่มเรา ก็อย่างมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ที่เข้ามา หน่วยงานราชการ เกษตรอำเภอ เกษตรจังหวัด โครงการ OTOP นวัตวิถี ก็เข้ามาเสริมความเข้มแข็งให้กลุ่ม ทั้งพัฒนาทักษะ สอนการตลาดต่าง ๆ" (นวัตกร10)

1.4) **ความมุ่งมั่น ตั้งใจ และเปิดกว้างในการเรียนรู้** สมาชิกกลุ่มมีความมุ่งมั่นและความตั้งใจอย่างแน่วแน่ในการร่วมมือกันขับเคลื่อนกิจกรรมทางเศรษฐกิจภายใต้หลักการพึ่งตนเองและความยั่งยืน และทรัพยากรที่มีอยู่ของกลุ่ม โดยสะท้อนผ่านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาตนเองและพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาทักษะและความรู้ การจัดการที่มีประสิทธิภาพ และการรักษาอัตลักษณ์ชุมชน

"สมาชิกเราทุกคนมีความมุ่งมั่น ตั้งใจกันมาก ไม่ว่าจะมีอะไรเข้ามาเราก็พร้อมที่จะเข้าร่วมและพัฒนาตนเอง เพื่อให้กลุ่มของเรามีความก้าวหน้า" (นวัตกร2)

"สิ่งที่เรายึดมั่นอยู่เสมอคือการรักษาเอกลักษณ์ของไทยพวน เราพยายามพัฒนากลุ่มของเราโดยเชื่อมโยงวิถีไทยพวน ซึ่งอยู่ในวิถีของเราอยู่แล้ว ตั้งแต่อาหารการกิน การเกษตรผสมผสาน ซึ่งก็ทำให้เราอยู่ได้" (นวัตกร5)

"พี่นี่ชอบเรียนรู้ อะไรใหม่ ๆ น่าสนใจพี่จะเข้าไปเรียนรู้อยู่เสมอ เราไม่ปิดกั้นตัวเอง อย่างผ้าพิมพ์ใบไม้เข้ามา เดิมเราไม่มีฐานความรู้เลย ก็เข้าไปเรียน ไปอบรม จนทำเป็น" (นวัตกร9)

1.5) **มีทักษะและประสบการณ์ในการจัดกิจกรรมการเชิงบูรณาการ** ชุมชนมีการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น การปั่นจักรยานชมวิถีชีวิตไทยพวน และการเรียนรู้การเกษตรอินทรีย์วิถีไทยพวน โดยความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ และเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มอาชีพและวิสาหกิจในชุมชน

"เราเคยจัดพวกปั่นจักรยานชมวิถีไทยพวน คนจากที่อื่นก็มาเขาชอบปั่นจักรยาน เราก็จัดให้เขาได้ปั่นและเรียนรู้วิถีไทยพวนไปด้วย จัดเส้นทางธรรมชาติ" (นวัตกร10)

"มีจัดค่ายของเด็ก โรงเรียนพาเด็กมาเข้าค่าย และให้เราจัดฐานเรียนรู้ให้ เราก็จัดในสวนนี่แหละ และให้สมาชิกของเรามาเป็นวิทยากร เด็ก ๆ เขาก็สนุกนะ" (นวัตกร5)

1.6) **ความสามารถในงานฝีมือ** มีความสามารถด้านหัตถกรรม งานจักสาน การทอผ้า และศิลปะพื้นบ้าน ที่สามารถต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนได้

"พวกงานฝีมือในชุมชนก็มีผู้รู้หลายคน มีฝีมือหลายคนที่สามารถต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนได้ แต่เราต้องหาคนมาสืบทอด" (นวัตกร11)

"คนในชุมชนมีความสามารถหลายอย่าง โดยเฉพาะศิลปะพื้นบ้าน การแสดงพื้นบ้าน พวกงานจักรสานก็มีคนเป็น เราสามารถพัฒนาตรงนี้ต่อได้ เอามาเสริมวิสาหกิจของเราได้" (นวัตกร7)

1.7) **มีการบริหารจัดการกลุ่มอย่างเป็นระบบ** ผู้นำชุมชนและสมาชิกกลุ่มมีความสามารถในการจัดตั้งและบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน เช่น การวางแผนงาน การจัดสรรทรัพยากร และการทำบัญชี

"ในกลุ่มของเรามีการจัดการโดยให้คนที่อยากทำจริง ๆ ได้เข้ามาทำ อย่างเวลาที่มีคนมาดูงานก็จะมีคนหลักคอยรับงานและแบ่งงาน มีเรื่องอาหาร การเตรียมฐานเรียนรู้ มีการออกร้านผลิตภัณฑ์และปุ๋ย และมีคนดูเรื่องบัญชี แต่ก็ทำตามที่เราทำได้" (นวัตกร6)

"ในกลุ่มจะมีคนคอยรับ Order เวลามีงาน พอรับมาเราก็มากระจายให้สมาชิกทำ มีแบ่งไว้ส่วนกลาง และก็แบ่งกันตามสัดส่วน" (นวัตกร2)

2) **ทุนทรัพยากร**

จากการร่วมกันวิเคราะห์ทุนของชุมชน นวัตกรชุมชนสะท้อนว่าทุนสำคัญที่จะช่วยต่อยอด พัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ่านการพัฒนาศักยภาพของนวัตกรชุมชน คือทุนทรัพยากร ซึ่งในบริบทของตำบลหนองแสงมีทรัพยากรที่สำคัญ คือ พื้นที่ทางการเกษตรที่อุดมสมบูรณ์ มีแหล่งเรียนรู้ของชุมชนที่หลากหลาย มีเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็ง และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเชิงนิเวศ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1) **พื้นที่เกษตรกรรมที่อุดมสมบูรณ์** ชุมชนมีพื้นที่เพาะปลูกที่อุดมสมบูรณ์ เหมาะสำหรับการทำเกษตรอินทรีย์และการแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตร เช่น ข้าว ผัก และสมุนไพร และฐานการเกษตรที่หลากหลายและมีคุณภาพ โดยพื้นที่ส่วนใหญ่ของตำบลหนองแสงมี

ความอุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การเพาะปลูก มีทั้งการทำนาข้าว และยังมีการรวมกลุ่มของเกษตรอินทรีย์ที่มุ่งเน้นการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

"จุดแข็งของเราคือมีพื้นที่เกษตรที่อุดมสมบูรณ์ และเพียงพอสำหรับการทำเกษตร เช่น ปลูกข้าว ปลูกพืชผักสมุนไพรต่าง ๆ และคนในชุมชนก็มีพื้นที่การทำเกษตรที่สืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ" (นวัตกร11)

"จุดเด่นของเราคือเรื่องของการทำเกษตร ทำสวน ทำให้เรามีเกษตรอินทรีย์ที่เป็นจุดขายของชุมชน ผลิตภัณฑ์ข้าวอินทรีย์ที่เป็นจุดเด่น" (นวัตกร12)

2.2) **มีแหล่งเรียนรู้ของชุมชนที่หลากหลาย** ในชุมชนมีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นด้านเกษตรกรรม อันเป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง เกษตรธรรมชาติ แหล่งเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น

"พื้นที่ให้เรียนรู้ของเรามีเยอะ มีแหล่งเรียนรู้สำหรับคนในชุมชน และคนมาดูงานเยอะอย่างสวนเกษตรอินทรีย์ ศูนย์การเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อม ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงก็ไว้ให้คนเข้ามาเรียนรู้ตามที่ต้องการ" (นวัตกร11)

"แหล่งเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมไทยพวนของเราก็มี มีพิพิธภัณฑ์ชุมชน "เฮียนฮู้ รู้บ๊านพวนภายในวัดศรีมงคล เป็นศูนย์กลางในการจัดงานประเพณีต่าง ๆ และเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญของชุมชน" (นวัตกร3)

2.3) **มีเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็ง** ชุมชนหนองแสงมีการเชื่อมโยงกับเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอื่นในจังหวัดนครนายก และเครือข่ายภาครัฐ เช่น พัฒนาชุมชนจังหวัด สำนักงานเกษตร สถาบันการศึกษา ซึ่งเข้ามาให้ความรู้ การสนับสนุนงบประมาณ และการตลาด

"เรื่องเครือข่ายที่เข้ามาสนับสนุนเรามีหลากหลาย มีหลายภาคส่วนเข้ามาช่วยเหลือในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน และกลุ่มอาชีพ อย่างมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ก็เข้ามาฝึกอาชีพต่อยอดผลิตภัณฑ์ให้เรา" (นวัตกร4)

“เครือข่ายที่เข้ามาสนับสนุนก็จะมีทั้งส่วนของจังหวัด อย่างพัฒนาชุมชนจังหวัด สำนักงานเกษตรเข้ามาช่วยเรื่องการทำปุ๋ย สูตรต่าง ๆ งบประมาณ เรื่องการตลาดเขาก็ช่วยเราหาตลาด มีการออกร้านหรือตลาดนัดที่ไหนก็แนะนำและให้เราไปออกร้านขายสินค้าของกลุ่ม” (นวัตกร9)

2.4) **ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและนิเวศ** ตำบลหนองแสงมีบรรยากาศของความเป็นชนบท ทุ่งนาสีเขียวที่สวยงาม ที่เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อีกทั้งมีการริเริ่มกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน เช่น โครงการ Bike for life Thai Phuan และมีโฮมสเตย์ที่ได้มาตรฐาน รองรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการสัมผัสวิถีชีวิตไทพวนอย่างใกล้ชิด พัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววิถีไทยพวน กิจกรรมครัวไทยพวน และการแต่งชุดพื้นถิ่น ซึ่งเป็นโอกาสให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ อาหาร หรือของที่ระลึก และสร้างรายได้จากการบริการนักท่องเที่ยว

“จุดดึงดูดนักท่องเที่ยวเราก็จะมีเรื่องการปั่นจักรยาน ที่จัดทุกปี คนมาเยอะ เขาไม่ได้แค่มาปั่น บางคนมาทั้งครอบครัว มากิน มาเที่ยวบ้านเรา” (นวัตกร6)

“ในชุมชนมีโฮมสตย์สำหรับรองรับคนที่เขาชอบท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่บุ่งเข้มีหลายหลัง ก็รองรับรองที่เขาชอบและมาเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน” (นวัตกร7)

3) **ทุนทางวัฒนธรรม**

นวัตกรชุมชนสะท้อนทุนทางวัฒนธรรมว่าเป็นทุนที่เข้มแข็งของชาวหนองแสง โดยมีวัฒนธรรมไทยพวนเป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรมของชุมชน ทุนทางวัฒนธรรมที่พบ ได้แก่ ความเข้มแข็งของวัฒนธรรมไทยพวน ประเพณีสำคัญของชุมชน และพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน “เฮียนฮู้ รู้บ้านพวน” ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1) **ความเข้มแข็งของวัฒนธรรมไทยพวน** ตำบลหนองแสงเป็นแหล่งรวมของชาวไทยพวนที่ยังคงรักษาขนบธรรมเนียม ประเพณี และวิถีชีวิตดั้งเดิมไว้ เช่น ภาษา การแต่งกาย อาหาร และการประกอบพิธีกรรม อันเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถต่อยอดสู่การท่องเที่ยวชุมชน และสร้างเอกลักษณ์ให้ผลิตภัณฑ์ เช่น งานผ้าไทยพวน หรือขนมพื้นถิ่น รากฐานวัฒนธรรมไทพวนอันเข้มแข็ง และยังมีการสืบสานและอนุรักษ์ประเพณีอันดีงามไว้ได้อย่างเหนียวแน่น เช่น ประเพณีสารทพวน การฟ้อนรำแบบไทพวนที่เป็นเอกลักษณ์ รวมถึงภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่น ความเป็นชุมชนไทพวน ถือเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง

“ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมไทยพวนของเรามีมาช้านานและสืบทอดอย่างเข้มแข็ง อย่างภาษาเราก็ใช้ภาษาพวน อาหารการกินก็เป็นแบบพวน” (นวัตกร8)

“เอกลักษณ์ของเราคือวัฒนธรรมไทยพวน ที่มีการอนุรักษ์กันอย่างเข้มแข็ง ผ่านวัฒนธรรมประเพณีของเรา อย่างการแต่งกาย ขนมพื้นถิ่น ประเพณีสารทพวน ที่สืบทอดกันเป็นประจำ” (นวัตกร5)

3.2) **ประเพณีสำคัญของชุมชน** มีการจัดงานประเพณีท้องถิ่น เช่น ประเพณีบุญข้าวจี่ บุญสงกรานต์ ซึ่งไม่เพียงเป็นการสืบสานวัฒนธรรม แต่ยังเปิดโอกาสให้ชุมชนสร้างรายได้จากการจำหน่ายสินค้าในงานเทศกาล เช่น อาหารพื้นบ้าน ผลิตภัณฑ์แฮนด์เมด หรือการจัดกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วม

“นอกจากการอนุรักษ์แล้ว เวลาที่เรามีการจัดงาน ประเพณี ต่าง ๆ เราก็จะให้คนในชุมชนนำผลิตภัณฑ์มาขายในงานได้ ก็เป็นการสร้างรายได้ให้กลุ่มได้อีกทาง” (นวัตกร2)

“งานทำบุญประจำปีเป็นจุดแข็งของเราอย่างหนึ่งที่ทำให้นักท่องเที่ยวชื่นชอบ เขามาเที่ยว มาเรียนรู้วัฒนธรรมจากประเพณีของเรา และก็ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมด้วย อย่างสารทพวน การทำบุญให้บรรพบุรุษ” (นวัตกร6)

3.3) **พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน “เฮียนฮู้ รู้บ้านพวน”** พิพิธภัณฑ์อยู่ในวัดศรีมงคล เป็นแหล่งเรียนรู้วิถีไทยพวนผ่านของใช้เก่าแก่ และการจัดแสดงชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและสร้างความภาคภูมิใจในท้องถิ่น รวมถึงเป็นจุดจำหน่ายสินค้าวิสาหกิจชุมชน

“เฮียนฮู้ รู้บ้านพวน เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ใครอยากรู้เรื่องไทยพวนก็เข้าไปได้ อยู่ที่วัดศรีมงคล เข้าไปก็จะมีการจัดแสดงวิถีชีวิตคนพวนให้ได้เรียนรู้” (นวัตกร4)

“ที่พิพิธภัณฑ์จะมีเรื่องราวให้ได้ศึกษา อยากรู้อะไรก็ไปดูได้เลย และเขาก็ยังมีขายของกลุ่มวิสาหกิจด้วย ก็เป็นอีกแห่งที่เอาสินค้าไปขายได้” (นวัตกร1)

การเสริมพลังเชิงบวกให้สมาชิก

เมื่อค้นหาทุนที่ดีร่วมกันแล้ว ทำให้นวัตกรชุมชนเห็นภาพจุดแข็งของกลุ่ม ค้นพบว่าในชุมชนมีอะไรที่เป็นจุดแข็ง ทุนอะไรบ้างที่เข้ามาช่วยให้เกิดการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ผู้วิจัยได้กระตุ้นให้นวัตกรชุมชนเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง และการมองโลกในแง่ดี เพื่อให้นวัตกรชุมชนเห็นคุณค่าและเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองและกลุ่ม โดยการชวนคิดและสะท้อนความรู้สึกต่อสิ่งที่ค้นพบนี้ ด้วยคำถามว่า “รู้สึกอย่างไรต่อจุดแข็ง และทุนที่ค้นพบ” ซึ่งนวัตกรชุมชนสะท้อนผลดังนี้

1) **ภูมิใจในความเป็นไทยพวน** สมาชิกกลุ่มอาชีพและวิสาหกิจชุมชนมีความภาคภูมิใจในรากเหง้าทางวัฒนธรรมไทยพวน ทั้งด้านภาษา การแต่งกาย อาหาร และประเพณีท้องถิ่นความภาคภูมิใจนี้สะท้อนถึงอัตลักษณ์ของชุมชนที่สามารถนำมาต่อยอดเป็นจุดขายของผลิตภัณฑ์ชุมชนและกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้อย่างเข้มแข็ง

“ความเป็นไทยพวนของเราอยู่ในวิถีของเราอยู่แล้ว คนในชุมชนเราส่วนมากเป็นพวน นี่คือจุดแข็งที่เราภูมิใจ...” (นวัตกร3)

“ถ้าถามความรู้สึก การที่เราได้มาวิเคราะห์ว่าชุมชนเรามีอะไร มันก็ทำให้เห็นชัดว่าความเป็นไทยพวนของเรามีความเข้มแข็ง ตรงนี้เราเอามาต่อยอดผลิตภัณฑ์หรือการท่องเที่ยวของชุมชนได้” (นวัตกร5)

2) **ดีใจที่ชุมชนมีทุนมากมายที่พร้อมให้สานต่อ** ชาวบ้านตระหนักว่าตำบลหนองแสงมีทรัพยากรและทุนหลายด้าน ทั้งทุนมนุษย์ วัฒนธรรม ธรรมชาติ และเครือข่ายความร่วมมือ ซึ่งล้วนเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ชาวบ้านจึงรู้สึกยินดีและพร้อมที่จะสานต่อทุนเหล่านี้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

“ถ้าไม่ได้มาคิด มาคุยกันแบบนี้ก็ไม่รู้เลยว่าชุมชนของเรามีสิ่งที่เรียกว่าทุนทางสังคมเยอะมาก บางทีเราก็หลงลืมสิ่งดีงามในชุมชน อย่างเรื่องวัฒนธรรมนี่ชัดเจน แต่ภูมิปัญญาต่าง ๆ ก็เริ่มจะถูกลืมไป ต้องดึงตรงนี้มา...” (นวัตกร6)

“อย่างเครือข่ายนี่สำคัญ เพิ่งรู้ว่าเรามีเครือข่ายหลายภาคส่วนมากขนาดนี้ ซึ่งจะช่วยให้เราสามารถต่อยอดผลิตภัณฑ์ได้อีกเยอะ เวลาที่ต้องการความช่วยเหลือด้านไหนก็มีเครือข่ายเหล่านี้คอยช่วย” (นวัตกร12)

3) **เห็นคุณค่าในตนเองและชุมชน** จากการได้วิเคราะห์ทุนชุมชน ทุนของกลุ่ม ผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สมาชิกกลุ่มเริ่มมองเห็นความสำคัญของบทบาทตนเองในชุมชน และตระหนักถึงศักยภาพของคนรอบข้าง ความรู้สึกนี้ช่วยเสริมสร้างความมั่นใจในการพัฒนาตนเองและการรวมกลุ่มทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ร่วมกัน

“เมื่อก่อนคิดว่าป้าเนี่ยเป็นแค่แม่บ้านธรรมดาคนหนึ่ง ทำขนมก็แค่ขายวันต่อวัน แต่พอได้มาร่วมวิเคราะห์ทุนที่เรามี ทั้งสูตรขนมโบราณ ความขยันของเพื่อนในกลุ่ม และความไว้ใจที่เรามีต่อกัน มันทำให้รู้ว่าเราก็มีของดีอยู่แล้ว แค่ไม่เคยมอง มันเปลี่ยนความคิดป้าเลยนะ ก็ภูมิใจในสิ่งที่เราทำและอยากพัฒนาตัวเองให้เก่งขึ้น เพื่อให้กลุ่มไปได้ไกลกว่านี้” (นวัตกร4)

“ได้เห็นว่าจริง ๆ แล้วชุมชนของเรามีทั้งทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ คนในชุมชนก็มีความรู้เรื่องการเกษตรพื้นบ้านเยอะมาก ที่ผ่านมาเรามองข้ามไป พอได้แลกเปลี่ยนกับเพื่อน ๆ ทำให้รู้สึกว่าเราเองก็มีบทบาทในกลุ่ม ไม่ใช่แค่ลูกมือ เพราะสิ่งที่เรารู้ มันช่วยพัฒนากลุ่มได้จริง ๆ” (นวัตกร6)

“กิจกรรมที่ให้คุยกันแบบนี้ ถึงสิ่งที่แต่ละคนถนัด สิ่งที่รัก ทำให้เห็นว่าความชอบงานศิลปะของเราไม่ใช่เรื่องเล่น ๆ แต่มันสามารถสร้างคุณค่าให้กับผ้าพิมพ์ใบไม้ได้จริง คนในกลุ่มก็เริ่มให้ค่ากับความสามารถของกันและกันมากขึ้น เราเลยกล้าคิด กล้าเสนอ และกล้าทดลองอะไรใหม่ ๆ มากขึ้น มันทำให้รู้สึกว่าเราไม่ได้ทำคนเดียว แต่เรากำลังสร้างบางอย่างร่วมกันในชุมชน” (นวัตกร11)

4) **เห็นภาพการต่อยอดผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม** จากการพูดคุยและเรียนรู้ร่วมกัน สมาชิกสามารถจินตนาการถึงแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มอาชีพ เช่น การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ การใช้บรรจุภัณฑ์ที่สะท้อนอัตลักษณ์ไทยพวน และการนำเทคโนโลยีมาช่วยในการผลิต การตลาด และการบริหารจัดการ ซึ่งเป็นจุดเริ่มของการคิดอย่างเป็นระบบ

“ตอนที่ได้ฟังเพื่อน ๆ แชร์ความคิดเรื่องแพ็กเกจ มันทำให้เราคิดได้ว่าขนมบุ่งเข้ของเรามีเอกลักษณ์อยู่แล้ว ถ้าเราใส่ใจเรื่องหีบห่อให้สะท้อนความเป็นไทยพวน เช่น ใช้ลวดลายลายผ้าพื้นถิ่นหรือโทนสีที่ดูอบอุ่น มันจะช่วยดึงดูดลูกค้าได้มากขึ้น นอกจากนี้ยังมีการพูดถึงการทำเพจขายของออนไลน์ เราเลยรู้สึกว่า ถ้าเราวางแผนดี ๆ และพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ทันสมัยขึ้น ก็มีโอกาสต่อยอดไปได้ไกลกว่าการขายเฉพาะในพื้นที่” (นวัตกร1)

“หลังจากได้เรียนรู้ร่วมกับกลุ่มอื่นและอาจารย์ เราเริ่มมองเห็นภาพเลยว่า กล้วยน้ำว้าของเรานี่ต่อยอดได้อีกเยอะ ไม่ใช่แค่ขายแบบสด ตอนนี้เราคิดว่าจะทดลองทำกล้วยตาก กล้วยอบเนย และตั้งชื่อแบรนด์ให้มีเรื่องเล่าของชาวสวนไทยพวน พอได้ไอเดียแล้วก็คุยกับกลุ่มว่าต้องเริ่มจากจุดไหน และต้องเตรียมอะไรบ้าง มันทำให้เราคิดเป็นระบบมากขึ้น ไม่ใช่แค่ไอเดียลอย ๆ แต่เริ่มวางแผนเป็นขั้นตอนค่ะ” (นวัตกร8)

“พอเราได้พูดคุยกันถึงแนวทางการพัฒนา เรารู้เลยว่าผ้าพิมพ์ใบไม้ยังมีอะไรให้เรียนรู้และทำอีกเยอะ อย่างถ้าทำเป็นกระเป๋า ผ้าพันคอ หรือของใช้ที่คนพกพาได้ง่าย ก็จะขายได้มากขึ้น และถ้าออกแบบให้ทันสมัยแต่ยังคงลายที่เป็นอัตลักษณ์ มันจะกลายเป็นสินค้าเฉพาะตัวของกลุ่ม” (นวัตกร10)

5) **อยากพัฒนาตนเอง และวิสาหกิจชุมชน** สมาชิกกลุ่มมีแรงบันดาลใจในการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ และพร้อมพัฒนาศักยภาพตนเอง ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และการทำงานเป็นทีม เพื่อให้วิสาหกิจชุมชนมีความเข้มแข็งและสามารถสร้างรายได้อย่างยั่งยืนในอนาคต ภายใต้ทุนที่มีและเครือข่ายที่เข้มแข็ง

“หลังจากเข้าร่วมกิจกรรม รู้เลยว่ายังมีอะไรที่ต้องเรียนอีกมาก ทั้งเรื่องบัญชี การตลาด และการสร้างแบรนด์ให้ขนมของเรา ไม่อยากให้ขนมบุ่งเข้แค่ขายดีเฉพาะในช่วงเทศกาล แต่อยากให้เป็นรายได้ประจำของกลุ่ม พอได้เห็นว่ากลุ่มมีคนเก่งหลายด้าน และมีอาจารย์ช่วยแนะแนวทาง เราก็รู้สึกว่าไม่จำเป็นต้องเก่งคนเดียว แต่ถ้าเราร่วมมือกันและเปิดใจเรียนรู้ มันจะพัฒนาได้จริง” (นวัตกร2)

“เดิมเราทำสวนแบบผสมผสาน พัฒนามาตลอด แต่เรื่องแปรรูปหรือหาตลาดใหม่ก็ยาก พอได้เรียนรู้เรื่องทุนชุมชนกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ มันเปิดโลกมากเลยค่ะ เราต้องเพิ่มทักษะด้านการตลาดออนไลน์ และคุยกับสมาชิกเรื่องทำแบรนด์ของกลุ่มให้ชัดเจน ถ้าเราพัฒนาตัวเองได้ วิสาหกิจของเราก็จะไปได้ไกลกว่าเดิม ไม่เพียงแต่รุ่นเรานะ พี่มองไปถึงลูกหลานที่เขาอาจจะสนใจกลับมาสานต่อในอนาคตด้วย” (นวัตกร5)

“การได้มาเรียนรู้ร่วมกันนี้ ทำให้เรารู้ว่าความรู้ด้านศิลปะที่มีอยู่ยังต่อยอดได้อีกมาก แต่ก็ต้องเปิดใจเรียนรู้เทคโนโลยีเพิ่ม เช่น การขายออนไลน์ การตั้งราคาสินค้า หรือการจัดการ

ต้นทุน เราอยากเก่งขึ้นเพื่อช่วยให้กลุ่มไปไกล และรู้สึกว่าความสำเร็จของกลุ่มคือความภาคภูมิใจของทุกคน การทำงาน เป็นทีมที่มีเป้าหมายเดียวกัน ทำให้เรารู้สึกว่าเราไม่ได้อยู่ลำพังและทุกคนพร้อมจะก้าวไปด้วยกัน” (นวัตกร10)

จากผลการศึกษาในขั้นค้นหาทุนที่ดีของนวัตกรชุมชน และการเสริมพลังเชิงบวก (ขั้นการค้นหา: Discovery) จะเห็นได้ว่าทุนของชุมชน ประกอบด้วย ทุนมนุษย์ ทุนทรัพยากร และทุนทางวัฒนธรรม ที่สามารถนำไปต่อยอด พัฒนานวัตกรชุมชนให้สามารถขับเคลื่อนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและกลุ่มอาชีพให้มีความเข้มแข็งต่อไป สรุปทุนชุมชน ดังภาพประกอบ 4

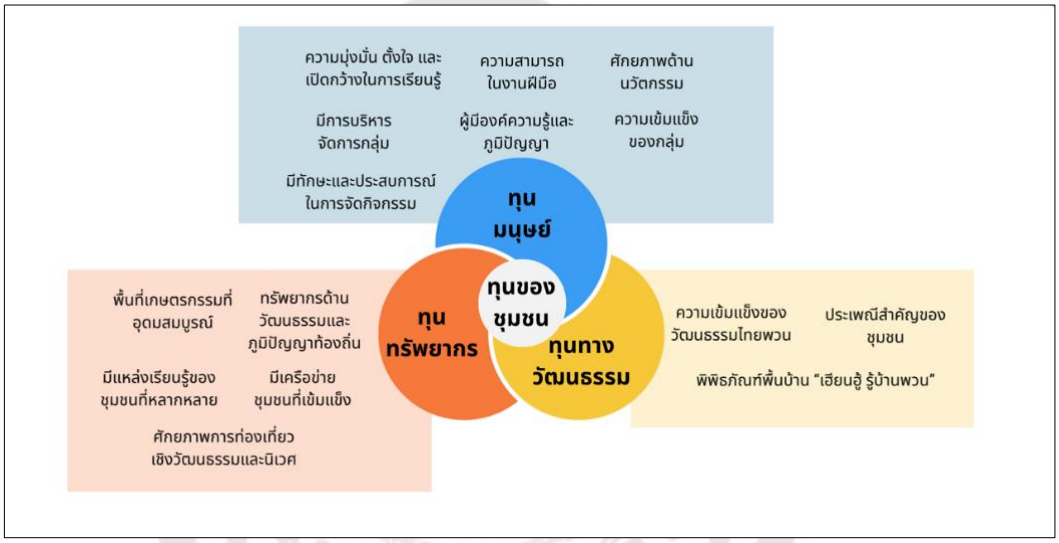

ภาพประกอบ 4 ทุนชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและกลุ่มอาชีพ

3.1.2 **สร้างฝันการพัฒนานักนวัตกรชุมชนบนฐานทุนวิสาหกิจชุมชน (ขั้นกำหนดภาพอนาคตที่ต้องการ**: Dream)

การสร้างฝันการพัฒนานักนวัตกรชุมชนบนฐานทุนวิสาหกิจชุมชน ผู้วิจัยใช้คำถามชวนผู้ร่วมวิจัยช่วยกันคิดภาพฝันของการพัฒนานวัตกรชุมชน โดยนำทุนที่ค้นพบซึ่งเป็นจุดเด่นมาประยุกต์กับการสร้างฝันของกลุ่มตนเอง ทั้งนี้ผู้วิจัยได้กระตุ้นการสร้างภาพฝันด้วยจิตวิทยาเชิงบวกเรื่องการมองโลกในแง่ดี (Optimism) โดยชี้ให้เห็นว่าสิ่งที่นวัตกรชุมชนทำจะเกิดผลดีต่อตนเองและชุมชน และเรื่องของการมีความหวัง (Hope) ว่าสิ่งที่ทำจะสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นได้ ภายใต้ทุนที่มีของชุมชนและการสนับสนุนจากภาคีเครือข่าย โดยชวนคิดภาพฝัน ดังนี้

1) นวัตกรชุมชนควรเป็นอย่างไร

1.1) **สร้างสรรค์ นอกกรอบ** คือ นวัตกรชุมชนต้องมีความสามารถในการคิดนอกกรอบอย่างสร้างสรรค์ ไม่ยึดติดกับวิธีการเดิม ๆ สามารถออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ที่สื่อถึงอัตลักษณ์ไทยพวน หรือปรับวิธีการผลิตให้ทันสมัยและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน เพื่อให้สินค้าของกลุ่มมีความโดดเด่นและแข่งขันในตลาดได้

"นวัตกรชุมชน คือคนที่กล้าคิดอะไรใหม่ ๆ ที่ต่างจากเดิม อย่างเช่นรู้จักประยุกต์ผสมให้เกิดเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ หรืออะไรที่เราไม่เคยทำ" (นวัตกร1)

"สิ่งที่นวัตกรชุมชนควรมีคือ ต้องเปิดใจ ไม่ยึดติดกับความคิดเดิมมากเกินไป และยอมรับความคิดใหม่ ๆ มันจะพาเราไปได้ไกลขึ้น และยังสามารถเชื่อมคนในกลุ่มมาช่วยกันออกไอเดียได้ด้วย" (นวัตกร3)

"คนที่จะเรียกว่าเป็นนวัตกรก็คือไม่ยึดติด แต่ถ้าเรายึดติดกับของเดิมมากเกินไป คนอาจจะเบื่อได้..." (นวัตกร4)

1.2) **สื่อสารเก่ง ขายของเป็น** คือ นวัตกรชุมชนควรมีทักษะการสื่อสารที่ดีทั้งภายในกลุ่มและกับบุคคลภายนอก สามารถอธิบายแนวคิดหรือคุณค่าของผลิตภัณฑ์ให้ผู้อื่นเข้าใจได้ง่าย สร้างความน่าเชื่อถือ และมีความสามารถในการนำเสนอสินค้าในรูปแบบที่น่าสนใจ เช่น การไลฟ์ขายของ หรือการใช้สื่อออนไลน์เพื่อส่งเสริมการตลาดของกลุ่ม

"การพูด การสื่อสารเป็นสิ่งที่สำคัญนะถ้าจะเป็นนวัตกร เมื่อก่อนเราเขินมากเวลาต้องพูดต่อหน้าคนอื่น หรืออธิบายว่าเรามีดีอะไร ต้องมีการฝึก เช่น ฝึกขายของ ฝึกเล่าเรื่องจากวัฒนธรรมไทยพวน" (นวัตกร4)

"คิดว่าทักษะการสื่อสารสำคัญมาก เพราะต่อให้ของเราดีจริง แต่ถ้าเราอธิบายไม่เป็น หรือไม่กล้าพูดกับลูกค้า ก็ขายไม่ได้ เราอยากเรียนรู้วิธีพูดให้น่าสนใจ ฝึกพูดผ่านกล้องหรือไลฟ์ให้ดูเป็นธรรมชาติ ไม่ใช่แค่ขายของ แต่เป็นการแบ่งปันวิถีชีวิตและคุณค่าของชุมชนให้คนอื่นรับรู้ด้วย" (นวัตกร2)

1.3) **อดทนต่อปัญหา ไม่ย่อท้อ** เมื่อเผชิญกับอุปสรรค เช่น ปัญหาด้านการตลาด การเงิน หรือความเห็นต่างในกลุ่ม นวัตกรต้องมีความอดทน ไม่ท้อถอย และมองปัญหาเป็นเรื่องที่เรียนรู้ได้ พร้อมยืนหยัดเพื่อขับเคลื่อนกลุ่มไปข้างหน้า และเป็นแบบอย่างที่ดีให้สมาชิกคนอื่น

"ตอนเริ่มทำศูนย์เรียนรู้ใหม่ ๆ เราลองผิดลองถูกกันมาเยอะมาก เริ่มจากที่ยาอกทำเกษตรปลอดสารพิษ เกษตรผสมผสานในผืนแผ่นดินของเรา โดยที่ไม่ได้มีความรู้อะไรมากมาย แต่เราไม่เคยคิดจะเลิกทำ เพราะมันคือความต้องการ และเชื่อว่าเราทำได้ถ้าไม่เลิกเรียนรู้ ความอดทนเป็นสิ่งสำคัญ ถ้าอดทนไม่พอวันนี้เราน่าจะเลิกไปแล้ว" (นวัตกร1)

"การไม่ย่อท้อนี่แหละสำคัญ เป็นสิ่งที่ควรมี ไม่ใช่แค่กลุ่มวิสาหกิจนะ แต่ทุกอย่างมันต้องใช้ความอดทน อย่างช่วงแรก ๆ ที่สมาชิกยังน้อยอยู่ คนเข้ามาแล้วหายบ้าง เราถึงขั้นมาคุยกันว่าไหวไหม เพราะบางคนคิดว่ามันเหนื่อยแล้วก็ไม่คุ้ม แต่เรารู้ว่าทุกอย่างต้องใช้เวลา เราเลยเสนอกันในกลุ่มว่าให้แบ่งหน้าที่ใหม่ ใครถนัดอะไรให้ทำตรงนั้น แล้วค่อย ๆ ปรับตัวกันไป แม้มันจะไม่ง่าย แต่เชื่อว่าถ้าอดทนผ่านช่วงยากไปได้...." (นวัตกร2)

1.4) **มองปัญหาให้เป็นโอกาส** นวัตกรชุมชนควรมองเห็นความเป็นไปได้แม้ในสถานการณ์ยากลำบาก เช่น เมื่อยอดขายตก อาจมองหาแนวทางใหม่ ๆ ในการตลาด หรือพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ตรงกับความต้องการลูกค้าในช่วงเวลานั้น การคิดในเชิงบวกเช่นนี้ช่วยให้กลุ่มไม่หยุดนิ่งและสามารถเติบโตได้อย่างยั่งยืน

"ช่วงโควิดที่ผ่านมา คนไม่กล้าออกจากบ้าน ขายของแทบไม่ได้เลย ผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรในสวนก็ไม่มีคนมาซื้อ เพราะคนอยู่บ้าน เราก็ไม่รู้จะทำยังไง แต่ก็ลองมาคิดว่าถ้าขายแบบสด ๆ อาจขายไม่ทัน เช่น มะนาว ก็มาแปรรูปทำมะนาวดอง และก็คิดว่าถ้ามีการรวมกลุ่มเอาไปทำอย่างอื่นก็น่าจะช่วยให้สวนมะนาวมีทางรอด" (นวัตกร2)

"ปัญหามันไม่ใช่สิ่งที่ต้องกลัว แต่มันคือสัญญาณว่าต้องเปลี่ยน แล้วถ้ากล้าเปลี่ยน เราก็มีโอกาสใหม่ ๆ เข้ามา นี่แหละที่เราต้องมีหากต้องการเติบโต" (นวัตกร3)

1.5) **คิดเก่ง** นวัตกรชุมชนในตำบลหนองแสงสามารถมองเห็นปัญหาและคิดหาทางออกอย่างสร้างสรรค์ เช่น การออกแบบผลิตภัณฑ์ที่สะท้อนอัตลักษณ์ไทยพวน หรือการประยุกต์ทรัพยากรท้องถิ่นให้เกิดมูลค่าเพิ่ม เพื่อให้วิสาหกิจชุมชนสามารถแข่งขันได้ในตลาดปัจจุบัน

"ถ้าให้นึกถึงคนที่จะเป็นนวัตกร คนนั้นต้องคิดเก่ง อย่างเมื่อก่อนเราขายผลไม้ตามฤดูกาลอย่างเดียว เช่น ฝรั่ง มะยงชิด แต่รายได้ไม่แน่นอน และมักจะโดนกดราคาจากพ่อค้าคนกลาง คนที่อยู่ในกลุ่มก็ต้องคิดแล้วว่าจะทำยังไง เช่น ทำให้มันมีเรื่องราวหรือรูปแบบที่แปลกใหม่ หรือแยมจากมะยงชิดก็อาจจะดึงดูดลูกค้าได้ ถ้าคิดให้ลึก คิดให้แตกต่าง มันสร้างโอกาสใหม่ได้จริง ๆ" (นวัตกร5)

"ต้องคิดให้เยอะ อย่างเช่นการเพิ่มมูลค่า เราก็เริ่มมองเห็นว่าสมุนไพรพื้นบ้านอย่างใบเตย สามารถเอาไปทำผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพได้ พอรวมกลุ่มกันคิด ก็มีคนเสนอว่าลองทำสเปรย์กันยุงจากน้ำมันตะไคร้ผสมใบฝรั่งดู เราก็ลงมือทำแบบง่าย ๆ ใช้ขวดรีไซเคิล ทดลองใช้กันเองก่อน เรารู้สึกว่าการที่เรามองเห็นสิ่งใกล้ตัวด้วยสายตาใหม่ มันทำให้ชุมชนเรามีความหวังและมีแนวทางสร้างรายได้ ที่ยั่งยืน" (นวัตกร7)

1.6) **ใฝ่รู้** มีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ทั้งเรื่องการผลิต การตลาด เทคโนโลยี และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อพัฒนาตนเองและยกระดับผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม โดยไม่ยึดติดกับความรู้เดิม พร้อมปรับตัวให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลง

"เราต้องเปิดใจเรียนรู้ แม้แต่เรื่องที่ไม่ถนัด เช่น การทำคลิปสั้น ๆ หรือไลฟ์สดขายของ ตอนแรกอาจจะกลัว กลัวพูดไม่รู้เรื่อง แต่ถ้ากล้าลองก็อาจจะสนุกนะ มันไม่ใช่แค่การขายของ แต่มันคือการเล่าเรื่องของตัวเองให้คนอื่นฟัง และอาจจะมันทำให้ลูกค้าเชื่อใจเรา" (นวัตกร6)

"แต่ก่อนคิดว่าเรารู้แค่ในสิ่งที่ทำก็พอแล้ว แต่พอได้มีโอกาสเรียนรู้เพิ่มเติม โลกของเรามันกว้างขึ้นมาก จากที่เคยทำแบบเดิม ๆ ก็เริ่มอยากรู้ว่าคนอื่นเขาทำยังไง ผลิตภัณฑ์ของเราจะพัฒนาได้ยังไง ก็ต้องเริ่มหาความรู้จากหลายแหล่ง นี่แหละคือคนที่จะเป็นนวัตกรหรือผู้นำกลุ่มวิสาหกิจได้" (นวัตกร8)

1.7) **ทำได้** สามารถลงมือปฏิบัติจริง ทั้งในด้านการผลิต การจัดการกลุ่ม และการดำเนินกิจกรรมในชุมชน ด้วยทักษะที่เหมาะสมกับบริบทท้องถิ่น เช่น การใช้วัตถุดิบในชุมชนทำของฝาก การบริหารจัดการการเงินในกลุ่มวิสาหกิจ หรือการใช้เทคโนโลยีช่วยสร้างความรู้จักให้แก่ผลิตภัณฑ์

"นวัตกรไม่ใช่แค่คิดว่าอยากทำอะไรหรือวางแผนเก่งอย่างเดียว แต่เริ่มลงมือทำจริงจังมากขึ้น เรารวมกลุ่มกันตั้งกองทุนเล็ก ๆ สำหรับเป็นทุนหมุนเวียนของกลุ่ม แล้วใช้สมุดบัญชีจดรายรับรายจ่ายอย่างจริงจัง พอเห็นเงินหมุนได้ก็รู้สึกว่าเราทำได้จริง มันไม่ใช่แค่ฝันอีกต่อไป" (นวัตกร5)

"เมื่อก่อนเราคิดว่าบางอย่างเราทำไม่ได้ ทั้ง ๆ ที่ยังไม่ได้ลงมือทำ แต่พอได้เรียนรู้จริง ๆ อย่างเทคโนโลยีที่เข้าถึงได้ง่าย เราก็เริ่มลงมือเองเลย เรียนรู้การถ่ายภาพสินค้าแบบง่าย ๆ ใช้โทรศัพท์ถ่ายแล้วลงในเพจกลุ่ม ตอนแรกก็เขิน แต่พอทำไปเรื่อย ๆ มันก็เริ่มคล่องขึ้น ถ้าจะพูดถึงแบบนี้ก็เป็นสิ่งสำคัญนะ ก็คือต้องลงมือทำ" (นวัตกร8)

1.8) **ถ่ายทอดเป็น** สามารถอธิบาย ถ่ายทอด และสอนความรู้หรือทักษะให้แก่สมาชิกในกลุ่มและคนรุ่นใหม่ในชุมชนได้อย่างเข้าใจง่าย ซึ่งเป็นการส่งต่อความรู้ สร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มอาชีพ และขยายผลนวัตกรรมไปสู่คนในพื้นที่อย่างยั่งยืน

"นอกจากเราจะทำเป็นแล้ว ต้องถ่ายทอดให้เป็นด้วย ถ่ายทอดต่อให้เพื่อน ๆ ในกลุ่ม เพราะถ้ายิ่งหลายคนทำเป็น กลุ่มของเราก็จะเข้มแข็งขึ้น และรู้เลยว่าการถ่ายทอดนี่แหละสำคัญ ถ้าเราไม่ส่งต่อ ความรู้ก็จะหยุดอยู่กับคนไม่กี่คน" (นวัตกร7)

"การอธิบายให้แบบง่าย ๆ จากประสบการณ์ที่เป็นสิ่งสำคัญ อย่างพี่ใช้วิธีเล่าแบบที่เขาเห็นภาพจริง เพราะรู้ว่าถ้าเข้าใจ จะกล้ารับผิดชอบมากขึ้น การสอนกันในกลุ่มช่วยให้มีคนทำงานแทนกันได้ ไม่ต้องรอใครคนใดคนหนึ่ง ทุกคนมีส่วนร่วมและรับรู้ ทำให้กลุ่มเหนียวแน่นขึ้นเยอะ"
(นวัตกร5)

1.9) **เปิดรับการเรียนรู้** นวัตกรชุมชนควรมีทัศนคติที่เปิดกว้างต่อการเรียนรู้ใหม่ ๆ จากทั้งภายในและภายนอกชุมชน เช่น การเรียนรู้เรื่องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การตลาดออนไลน์ หรือการบริหารจัดการกลุ่ม การเปิดรับการเรียนรู้ทำให้สามารถพัฒนาตนเองและยกระดับกลุ่มวิสาหกิจได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

“คนที่จะเป็นนวัตกรชุมชนนะคะ มันไม่ใช่แค่สร้างผลิตภัณฑ์ได้ แต่ต้องเปิดกว้าง และพร้อมที่จะเรียนรู้ ไม่งั้นเราก็จะไม่พัฒนา เหมือนเมื่อก่อนเราทำได้แค่นี้ถ้าเราไม่พยายามเรียนรู้ ก็จะหยุดอยู่แค่นี้...” (นวัตกร10)

“อย่างพี่นี่คิดว่าคนเราต้องพร้อมทำสิ่งใหม่ตลอด แต่ไม่ใช่ว่าอะไรมาก็เอาหมดนะ แต่มันต้องเป็นอะไรที่เราเห็นแล้วว่ามีประโยชน์กับเรา กับชุมชน เราก็รับและเรียนทำ อย่างการทำผ้าพิมพ์นี่ก็ต้องพัฒนาไปเรื่อย ๆ...” (นวัตกร11)

1.10) **บริหารจัดการเป็น** การมีทักษะในการบริหารจัดการช่วยให้กลุ่มวิสาหกิจดำเนินงานได้อย่างเป็นระบบ เช่น การจัดสรรทรัพยากร การจัดตารางการผลิต การดูแลบัญชี และการประสานงานกับหน่วยงานภายนอก นวัตกรที่บริหารจัดการได้ดีจะเป็นกำลังสำคัญที่ทำให้กลุ่มเติบโตอย่างมั่นคงและลดปัญหาความขัดแย้งภายใน

“อีกอย่างที่สำคัญคือการจัดการ แต่ละกลุ่มต้องมีเรื่องนี้ อย่างกลุ่มเรานี่ก็จะมีแบ่งว่าใครจะดูแลบัญชี ใครจะเป็นคนขาย ขายแล้วแบ่งกันยังไง ตอนมีคนมาดูงานเราจะรับเขายังไง” (นวัตกร10)

“กลุ่มต้องมีคนที่คอยประสานงานสัก 1 คน ไว้เวลามีอะไรก็ประสานคนนี้เลยคนเดียวแล้วค่อมาคุยกันว่าจะดำเนินการยังไงต่อ ถ้าประสานหลายคนอาจเกิดความสับสนได้ ก็ต้องมีคนที่ประสานเป็นคล่องทางด้านนี้ไว้คอยจัดการ” (นวัตกร12)

1.11) **กล้าคิดกล้าทำ** นวัตกรชุมชนควรกล้าที่จะเสนอไอเดียใหม่ ๆ แม้จะไม่เหมือนใคร เช่น การออกแบบผลิตภัณฑ์ให้สะท้อนวัฒนธรรมไทยพวน หรือแนวทางส่งเสริมการขายผ่านโซเชียลมีเดีย ความกล้าแสดงออกทางความคิดเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงและนวัตกรรมในชุมชน

“ต้องมีความกล้าออกความคิดเห็น แสดงความเห็น เราไม่ได้มาทะเลาะกัน แต่ต้องมีการพูดคุยกัน เมื่อก่อนไม่ค่อยกล้าออกความเห็น เพราะคิดว่าตัวเองไม่มีความรู้มากพอ แต่กลุ่มก็ไม่เดินไงก็ต้องช่วยกัน อย่างแสดงความเห็นการจัดการ การปรับเพิ่มผลิตภัณฑ์อะไรแบบนี้ก็เกิดประโยชน์กับกลุ่ม” (นวัตกร11)

“ตอนที่มีการเปิดเวทีแลกเปลี่ยนกัน ก็ต้องช่วยกันออกความเห็น เสียงของทุกคนมีความสำคัญ การกล้าเสนออะไรใหม่ ๆ มันเปิดโอกาสให้กลุ่มเราไปได้ไกลกว่าที่คิด” (นวัตกร12)

1.12) **พร้อมเรียนรู้เทคโนโลยีสู่สิ่งใหม่** ในยุคที่โลกเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว นวัตกรต้องพร้อมเรียนรู้สิ่งใหม่ที่อาจไม่เคยรู้มาก่อน เช่น เทคโนโลยี เครื่องมือดิจิทัล หรือแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน ความพร้อมในการเรียนรู้สิ่งใหม่ทำให้กลุ่มวิสาหกิจสามารถปรับตัวได้ทันต่อความต้องการของตลาดและสังคม

“นวัตกรชุมชนต้องกล้าที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ แม้เป็นเรื่องที่ไม่เคยรู้มาก่อน เพราะโลกเปลี่ยนเร็ว เทคโนโลยีก้าวไกล ใครที่พร้อมเรียนรู้ ย่อมปรับตัวได้ทัน และพากลุ่มเติบโตไปพร้อมกับโอกาสใหม่ ๆ ได้เสมอ นวัตกรชุมชนที่ไม่หยุดเรียนรู้จะสามารถเชื่อมเทคโนโลยี เครื่องมือดิจิทัล และแนวคิดใหม่ ๆ มาใช้พัฒนาวิสาหกิจให้ก้าวทันตลาด” (นวัตกร10)

“ความพร้อมในการเรียนรู้สิ่งใหม่ คือหัวใจของนวัตกรชุมชนในสมัยนี้นะ เพราะเทคโนโลยีมันไปเร็วและไปไกลมาก ๆ แต่คนที่พร้อมจะเรียนรู้และลงมือทำเท่านั้น จะเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงให้กับกลุ่มได้อย่างแท้จริง” (นวัตกร12)

จากการสะท้อนการลักษณะของนวัตกรชุมชน จะเห็นได้ว่านวัตกรชุมชนที่ทุกคนอยากเห็นมีทั้งที่คล้ายกัน และแตกต่างกัน โดยผู้วิจัยได้ชวนนวัตกรชุมชนคิดต่อเพื่อนำลักษณะที่คล้ายกันมากำหนดเป็นคุณลักษณะร่วมกัน และให้ความหมายของคุณลักษณะที่ต้องการเห็น โดยได้ข้อสรุปร่วมกันว่าคุณลักษณะนักนวัตกรชุมชนของตำบลหนองแสงที่อยากเห็นเพื่อนไปสู่การพัฒนาวิสาหกิจ และกลุ่มอาชีพในชุมชน มี 9 คุณลักษณะสำคัญ ประกอบด้วย 1) กล้าคิดกล้าทำ 2) คิดสร้างสรรค์ นอกกรอบ 3) สื่อสารเก่ง ขายของเป็น 4) อดทนต่อปัญหา ไม่ย่อท้อ 5) มองปัญหาให้เป็นโอกาส 6) พร้อมเรียนรู้สู่สิ่งใหม่ 7) ลงมือปฏิบัติได้ 8) ถ่ายทอดเป็น 9) บริหารจัดการเป็น โดยนวัตกรชุมชนได้ให้ความหมายของแต่ละคุณลักษณะไว้ รายละเอียดดังตารางที่ 9 และตาราง 9

ตาราง 9 คุณลักษณะนักนวัตกรชุมชนจากการสะท้อนรายกลุ่ม และคุณลักษณะนักนวัตกรชุมชนจากการหาข้อสรุปร่วมกัน

คุณลักษณะนักนวัตกรชุมชน แยกรายกลุ่มวิสาหกิจ	**คุณลักษณะนักนวัตกรชุมชน (ปรับ)**
สร้างสรรค์ นอกกรอบ	คงเดิม
สื่อสารเก่ง ขายของเป็น	คงเดิม
อดทนต่อปัญหา ไม่ย่อท้อ	คงเดิม
มองปัญหาให้เป็นโอกาส	คงเดิม
คิดเก่ง	ปรับเป็น คิดสร้างสรรค์ นอกกรอบ
ใฝ่รู้	ปรับเป็น พร้อมเรียนรู้สู่สิ่งใหม่
ทำได้	ปรับเป็น ลงมือปฏิบัติได้
ถ่ายทอดเป็น	คงเดิม
เปิดรับการเรียนรู้	ปรับเป็น พร้อมเรียนรู้สู่สิ่งใหม่
บริหารจัดการเป็น	คงเดิม
กล้าคิดกล้าทำ	คงเดิม
พร้อมเรียนรู้เทคโนโลยีสู่สิ่งใหม่	ปรับเป็น พร้อมเรียนรู้สู่สิ่งใหม่

ตาราง 10 ข้อสรุปคุณลักษณะนักนวัตกรชุมชน และนิยามความหมายของคุณลักษณะนักนวัตกรชุมชน

ข้อสรุป คุณลักษณะนักนวัตกรชุมชน	**นิยามความหมายของคุณลักษณะนักนวัตกรชุมชน**
กล้าคิดกล้าทำ	ความคิด ความเชื่อ และความสามารถในการริเริ่มแนวคิดใหม่ ๆ อย่างไม่ยึดติดกับความกลัวหรือความล้มเหลว พร้อมลงมือปฏิบัติจริง กล้าตั้งคำถามกับวิธีการเดิม มองเห็นความเป็นไปได้ใหม่ในสิ่งเล็ก ๆ รอบตัว มีความมุ่งมั่นในการเปลี่ยนแนวคิดเหล่านั้นให้กลายเป็นรูปธรรม ด้วยความเชื่อมั่นในศักยภาพของกลุ่ม ชุมชน และการเรียนรู้

ตาราง 10 (ต่อ)

ข้อสรุปคุณลักษณะนักนวัตกรชุมชน	นิยามความหมายของคุณลักษณะนักนวัตกรชุมชน
คิดสร้างสรรค์ นอกกรอบ	ความสามารถในการมองเห็นความเป็นไปได้ใหม่ ๆ จากสิ่งที่มีอยู่ในชุมชน ด้วยมุมมองที่แตกต่างจากเดิม โดยไม่จำกัดอยู่กับกรอบความคิดหรือวิธีทำแบบเดิม ๆ ที่เคยใช้กันมา แต่ไม่ใช่การปฏิเสธภูมิปัญญาเก่า แต่เป็นการเคารพทุนเดิม พร้อมกับกล้าทดลองสิ่งใหม่ ๆ เพื่อสร้างทางเลือก แนวทาง หรือผลิตภัณฑ์ที่ตอบโจทย์ในยุคปัจจุบัน โดยยังยึดโยงกับรากของชุมชนอย่างสมดุล
อดทนต่อปัญหา ไม่ย่อท้อ	ความสามารถในการเผชิญหน้าและรับมือกับอุปสรรค ความล้มเหลว หรือความไม่แน่นอนในการทำงานเพื่อพัฒนากลุ่มอาชีพ โดยไม่ยอมแพ้ง่าย ๆ ไม่ท้อถอยเมื่อต้องเจอกับข้อจำกัด เช่น ทรัพยากรน้อย ความเห็นไม่ลงรอย หรือผลลัพธ์ที่ยังไม่เป็นไปตามเป้าหมาย นักนวัตกรชุมชนที่มีความอดทนจะเรียนรู้จากปัญหา คิดหาทางแก้ไขร่วมกับผู้อื่น
มองปัญหาให้เป็นโอกาส	ความคิด ความเชื่อของนักนวัตกรชุมชนที่ไม่มองปัญหาเป็นอุปสรรคที่ต้องหลีกเลี่ยง แต่ใช้สายตาแห่งการเรียนรู้เพื่อมองเห็นโอกาสที่ซ่อนอยู่ในสถานการณ์ที่ยากลำบาก จะตั้งคำถามใหม่ ๆ กับสิ่งที่คนส่วนใหญ่มองว่าเป็นข้อจำกัด พร้อมเปลี่ยนความล้มเหลวให้กลายเป็นหนทางสร้างโอกาสที่เหมาะสมกับกลุ่มของตน
พร้อมเรียนรู้สู่สิ่งใหม่	ความคิด ความเชื่อของนักนวัตกรชุมชนที่เปิดใจต่อความรู้ เทคโนโลยี และแนวคิดใหม่ ๆ โดยไม่ยึดติดกับสิ่งที่เคยทำหรือวิธีเดิม ๆ แต่ในขณะเดียวกันก็ไม่ละทิ้งภูมิปัญญาท้องถิ่นเดิมที่มีอยู่ พร้อมเรียนรู้อย่างมีเป้าหมาย ไม่ใช่เพียงเพื่อรู้มากขึ้น แต่เพื่อรู้ให้ลึกขึ้น รู้ให้ตรงจุด และรู้เพื่อปรับใช้ให้เหมาะกับบริบทของกลุ่มตนเอง
ลงมือปฏิบัติได้	ความสามารถในการเปลี่ยนความคิดให้กลายเป็นการกระทำอย่างเป็นรูปธรรม โดยนักนวัตกรชุมชนจะไม่หยุดอยู่เพียงการวางแผนหรือคิดไอเดีย แต่พร้อมที่จะลงมือทำจริง ทดลอง ปรับปรุง และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะต้องเผชิญกับข้อจำกัดหรืออุปสรรคใดก็ตาม

ตาราง 10 (ต่อ)

ข้อสรุปคุณลักษณะนักนวัตกรชุมชน	นิยามความหมายของคุณลักษณะนักนวัตกรชุมชน
สื่อสารเก่ง ขายของเป็น	ความสามารถในการถ่ายทอดเรื่องราว อัตลักษณ์ และคุณค่าของชุมชนหรือผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นออกไปอย่างมีพลัง และสามารถโน้มน้าวใจผู้ฟังหรือผู้บริโภคให้เห็นถึงความหมายและความแตกต่างของสิ่งที่ชุมชนสร้างขึ้นได้อย่างลึกซึ้ง โดยไม่จำเป็นต้องใช้ถ้อยคำวิชาการ แต่สื่อสารด้วยความจริงใจ ภาษาชาวบ้าน และการเล่าเรื่องที่มีชีวิตที่มีที่มาเพื่อสร้างการรับรู้ ความเข้าใจให้แก่คนภายนอก
ถ่ายทอดเป็น	ความสามารถในการอธิบาย แบ่งปัน และส่งต่อความรู้ ทักษะ หรือแนวคิดที่ตนมีให้ผู้อื่นเข้าใจและสามารถนำไปใช้ต่อยอดได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยนักนวัตกรชุมชนที่มีคุณลักษณะนี้ จะไม่เก็บความรู้ไว้เพียงคนเดียว แต่พร้อมถ่ายทอดอย่างสร้างสรรค์ เพื่อสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน
บริหารจัดการเป็น	ความสามารถในการวางแผน คิดเป็นระบบ และจัดการทรัพยากรต่าง ๆ ทั้งคน เงิน วัตถุดิบ เวลา และข้อมูล ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมของกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนจะมองภาพรวม เห็นความเชื่อมโยง และรู้วิธีจัดการให้ทุกอย่างเดินหน้าได้อย่างสมดุล

2) **นวัตกรชุมชนอยากเห็นนวัตกรรมในชุมชนเป็นอย่างไร**

2.1) **ใช้ทุนชุมชน** การสร้างนวัตกรรมที่ดีควรตั้งอยู่บนฐานทุนที่มีอยู่แล้วในชุมชน เช่น ภูมิปัญญาการทอผ้า ความรู้ด้านสมุนไพร หรือความสามารถของช่างฝีมือในพื้นที่ เพื่อลดต้นทุนและเพิ่มความภูมิใจในรากเหง้าท้องถิ่น การต่อยอดจากทุนเดิมจะทำให้ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของและมีความยั่งยืนในระยะยาว ทั้งทุนทางทรัพยากร ทุนมนุษย์ และทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน

“สิ่งที่อยากเห็นในกลุ่มของเรา คือการสืบทอดภูมิปัญญา วิถีไทยพวน ที่สืบทอดกันมาหลายรุ่น มาต่อยอดให้มีความทันสมัยมากขึ้น เช่น งานฝีมือ ภูมิปัญญาการจักรสาน วิถีชีวิตที่อยู่กับ

ธรรมชาติ ปลูกผักกินเอง ไม่อยากให้หายไป เพราะมันคือสิ่งที่เรามีอยู่แล้ว ได้ต่อยอดสิ่งที่บรรพบุรุษทิ้งไว้ให้ และคนรุ่นใหม่ก็จะเห็นว่ารากเหง้าเรานั้นมีคุณค่าจริง ๆ" (นวัตกร1)

"การใช้วัตถุดิบในพื้นที่ เช่น มะนาว ปุ๋ยอินทรีย์ มาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ที่ต่อยอดจากของเดิม เช่น เปลือกมะนาวนำมาทำปุ๋ย น้ำมะนาวนำมาทำน้ำผึ้งมะนาว ทำสบู่ก้อน และเล่าเรื่องราวได้ตั้งแต่การปลูกโดยไม่ใช้สารเคมี จนถึงการใช้ประโยชน์ทุกส่วน ยังทำให้เราภูมิใจในสิ่งที่เราทำด้วย ก็จะช่วยให้คนรุ่นหลังได้รู้ ได้รักและหวงแหนในสิ่งที่มี" (นวัตกร3)

2.2) **สินค้า หรือผลิตภัณฑ์ที่ต่อยอดจากของเดิม และยังคงเอกลักษณ์ชุมชน** เป็นการนำภูมิปัญญาการเลี้ยงผึ้งชันโรงแบบพื้นบ้านซึ่งมีมานาน มาออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ที่ตอบโจทย์ความต้องการยุคปัจจุบัน เช่น แยมผึ้งชันโรง สบู่ผสมน้ำผึ้ง โดยไม่ทิ้งรากเหง้าของชุมชน ทั้งในแง่กระบวนการเลี้ยงผึ้ง การเก็บน้ำผึ้งด้วยวิธีอนุรักษ์ และเรื่องเล่าถึงคุณค่าทางวัฒนธรรม ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะช่วยสร้างคุณค่าเพิ่มให้กับสินค้าท้องถิ่น เกิดเป็นนวัตกรรมที่ยั่งยืน และทำให้ลูกค้ารู้สึกเชื่อมโยงกับชุมชนต้นกำเนิดได้อย่างแท้จริง

"คิดว่าถ้าผลิตภัณฑ์ของเราจะอยู่รอดและเติบโตได้ มันต้องไม่หยุดอยู่แค่แบบเดิม แต่ต้องปรับให้เข้ากับคนรุ่นใหม่ แต่ยังมีกลิ่นความเป็นไทยพวนอยู่ อย่างเดิมเราเก็บน้ำผึ้งชันโรงมาเฉย ๆ แต่พอเห็นคนรุ่นใหม่สนใจสุขภาพ ก็อาจจะลองเอาน้ำผึ้งผสมกับเกสรดอกไม้พื้นบ้านทำเป็นแยมสุขภาพ รสชาติหวานละมุนและมีกลิ่นสมุนไพรเล็กน้อย" (นวัตกร6)

"อยากให้พัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ไม่ได้ทำให้สูญเสียเอกลักษณ์ของชันโรงเลย แค่เอาคุณสมบัติทางยาของชันโรงและสมุนไพรไทย มาผสมกัน แล้วใส่ฉลากบอกที่มาชัดเจน ผู้บริโภคก็จะรับรู้ทั้งสรรพคุณและความเป็นท้องถิ่น ทุกครั้งที่เขาใช้ก็เหมือนซึมซับประสบการณ์ชุมชนไปด้วย" (นวัตกร7)

2.3) **นวัตกรรมศูนย์เรียนรู้ชุมชนสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์** อยากเห็นการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่รวบรวมองค์ความรู้ของชุมชน ทั้งในด้านวัฒนธรรม อาชีพ และการดำเนินงานของวิสาหกิจให้เข้าถึงง่าย เช่น ศูนย์การเรียนรู้เกษตรผสมผสาน ศูนย์พัฒนาผลิตภัณฑ์ หรือการจัดค่ายชวนคิดสำหรับเยาวชนในชุมชน ซึ่งสามารถสร้างอาชีพและแรงบันดาลใจให้คนรุ่นใหม่ได้เห็นคุณค่าในท้องถิ่นของตน

“สิ่งที่อยากเห็นคือศูนย์เรียนรู้ที่รวมความรู้ของคนในหมู่บ้านไว้ครบถ้วน ทั้งเรื่องการปลูกพืชสมุนไพร การย้อมสีธรรมชาติ หรือแม้แต่ขั้นตอนการออกแบบผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ พี่เชื่อว่าถ้ามีสถานที่ที่ทุกคนสามารถเข้ามาเรียนรู้ ทดลอง และร่วมกันพัฒนาสินค้าได้จริง มันจะเป็นทั้งที่เรียนรู้และที่สร้างอาชีพได้ในตัว เด็ก ๆ ก็จะได้รู้ว่าของในชุมชนเรามีคุณค่าแค่ไหน และไม่ต้องไปหางานที่ไหนไกลเลย บ้านเราก็มีให้ทำ” (นวัตกร1)

“เราอยากให้มีศูนย์การเรียนรู้ที่เป็นพื้นที่ให้ทั้งผู้ใหญ่และเด็กได้มาแลกเปลี่ยนกัน เช่น จัดค่ายฝึกทำกระเป๋าผ้าทอ ค่ายเกษตรอินทรีย์ ค่ายฟื้นฟูวัฒนธรรม หรือเวิร์กชอปการตลาดแบบง่าย ๆ ให้คนในชุมชน คนที่สนใจ หรือนักท่องเที่ยวได้ลองทำ ลองเรียนรู้ ถ้าทำให้มันสนุกและเชื่อมโยงกับอาชีพได้จริง มันจะไม่ใช่แค่ที่สอนงานฝีมือ แต่เป็นพื้นที่ปลุกพลังให้คนเห็นว่า สิ่งที่เรามีอยู่แล้วในท้องถิ่นมันมีคุณค่ามากแค่ไหน” (นวัตกร5)

2.4) **ยั่งยืนและไม่สร้างภาระ** นวัตกรรมควรมีแนวคิดเพื่อความยั่งยืน ไม่ใช้ทรัพยากรเกินจำเป็น ไม่สร้างหนี้สินหรือความเสี่ยงให้กลุ่ม เช่น การใช้วัตถุดิบหมุนเวียน การออกแบบที่สามารถผลิตซ้ำได้โดยไม่ขึ้นกับเทคโนโลยีราคาแพง เพื่อให้ชุมชนเติบโตอย่างมั่นคงและไม่เปราะบาง

“เวลาพูดถึงคำว่านวัตกรรม คนมักจะนึกถึงอะไรที่ทันสมัยหรือซับซ้อน แต่จริง ๆ นวัตกรรมที่ดีต้องทำให้ชุมชนอยู่ได้โดยที่ไม่ต้องไปกู้หนี้ยืมสินใคร อยู่อย่างพอเพียง ไม่ต้องซื้อของแพง ๆ มาทำ ถ้าสามารถใช้วัตถุดิบที่เรามี เช่น ปุ๋ยอินทรีย์ มะนาว น้ำผึ้งชันโรง เราก็มีทรัพยากรของตัวเอง ก็เอามาแปรรูป เปลือกมะนาวก็ทำปุ๋ยต่อได้...” (นวัตกร6)

“อยากเห็นนวัตกรรมที่ไม่ต้องใช้เงินลงทุนมาก และไม่ต้องพึ่งเครื่องจักรใหญ่ ๆ ถ้าออกแบบให้ผลิตภัณฑ์สามารถใช้เครื่องมือพื้นฐานในบ้าน หรืออุปกรณ์ที่เรามีอยู่แล้วได้ มันจะไม่สร้างภาระให้กลุ่ม ยิ่งถ้าใช้วัตถุดิบที่หมุนเวียนในชุมชน เช่น สีธรรมชาติจากเปลือกไม้ หรือเศษผ้ามารีไซเคิลก็ยิ่งดี เพราะทำให้เราประหยัดต้นทุน ช่วยลดขยะ และยังรักษาเอกลักษณ์ของชุมชนไว้ได้ด้วย” (นวัตกร9)

2.5) **สร้างความภาคภูมิใจ** นวัตกรรมที่ดึงเอาวัฒนธรรม วิถีชีวิต หรือภูมิปัญญามาต่อยอด จะช่วยให้ชาวบ้านรู้สึกภาคภูมิใจในรากเหง้าของตนเอง เมื่อเกิดความภูมิใจ จะทำให้เกิดพลังในการสืบสาน รักษา และพัฒนาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

“อยากเห็นนวัตกรรมที่ทำให้รู้สึกว่าของที่เรามีอยู่ในชุมชนไม่ใช่ของทั่ว ๆ ไปนะ อย่างอาหารการกิน จักรสาน ผ้าทอไทยพวนที่สืบทอดกันมา ถ้าเอามาต่อยอดให้กลายเป็นสินค้าทันสมัย เช่น เสื้อผ้าสำหรับวัยรุ่น หรือของใช้ในบ้าน แล้วบอกเล่าเรื่องราวเบื้องหลังว่ามีความหมายยังไง เกี่ยวกับความเป็นไทยพวนยังไง มันจะทำให้รู้สึกภูมิใจในความเป็นคนไทยพวนมากขึ้น เวลาเห็นของที่ทำจากภูมิปัญญาของเรามีคนซื้อกลับบ้าน เราจะรู้สึกมีคุณค่า และอยากรักษาสิ่งเหล่านี้ไว้ให้นานที่สุด” (นวัตกร9)

“นวัตกรรมที่ดีต้องไม่ทิ้งตัวตนของชุมชน ไม่ทิ้งวิถีความเป็นไทยพวน มีเทคนิควิธีการ หรือวิถีอะไรที่เรียนกันมาตั้งแต่ปู่ย่าตายาย ถ้าเรานำมาต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ หรือแม้แต่การจัดเวิร์กช็อปให้คนภายนอกได้มาเรียนรู้ มันไม่ใช่แค่เพิ่มรายได้ แต่ยังทำให้ชาวบ้านรู้สึกว่าภูมิปัญญาของเรายังมีค่า ไม่ใช่สิ่งล้าสมัย ความภาคภูมิใจตรงนี้แหละที่จะทำให้คนรุ่นใหม่อยากสืบทอด ไม่ทอดทิ้งวิถีเดิม และต่อยอดให้ดียิ่งขึ้นในแบบของเขาเอง” (นวัตกร10)

2.6) **ได้ใจผู้ใช้** นวัตกรรมควรตอบโจทย์ลูกค้าหรือผู้ใช้จริง ไม่ว่าจะเป็นนักท่องเที่ยว คนรุ่นใหม่ หรือคนในพื้นที่ เช่น การออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอที่ใส่สบาย ใช้งานได้จริง หรือสินค้าของฝากที่สื่อถึงความเป็นไทยพวนอย่างชัดเจน ความเข้าใจผู้ใช้จะช่วยให้สินค้ามีความหมายและสร้างคุณค่าที่แท้จริง

“อยากให้ผลิตภัณฑ์ที่เราทำตอบโจทย์คนใช้งานจริง ไม่ใช่แค่สวย แต่ต้องใช้ได้จริงด้วย อย่างผ้าพิมพ์ใบไม้ ถ้าเราทำเป็นเสื้อผ้า กระเป๋า หรือผ้าพันคอ ก็ควรใส่สบาย ซักง่าย และเข้ากับไลฟ์สไตล์คนรุ่นใหม่ เวลาออกแบบต้องนึกถึงผู้ใช้ก่อน ว่าถ้าเขาได้ใช้ เขาจะรู้สึกยังไง จะภูมิใจไหมที่ได้ของที่สะท้อนวัฒนธรรม แต่ก็ทันสมัยไปพร้อมกัน” (นวัตกร11)

“บางทีเราทำของที่เราคิดว่าสวย แต่ลูกค้าไม่ได้รู้สึกว่าสวยไปกับเราด้วย สิ่งที่อยากเห็นคือความสวยที่มาจากลูกค้า มาจากคนซื้อ มันต้องเริ่มจากการเข้าใจลูกค้าก่อน เขาอยากได้อะไร ใช้ยังไง แล้วค่อยเอาภูมิปัญญาของเรามาเติมเต็มให้มันมีคุณค่า อย่างการพิมพ์ใบไม้ถ้าเราเลือก

ใบไม้ที่มีความหมาย แล้วเล่าเรื่องผ่านลวดลายบนผ้า มันจะกลายเป็นสินค้าที่มีเรื่องราว และคนก็จะรู้สึกผูกพันกับสิ่งที่เขาซื้อกลับไป" (นวัตกร12)

2.7) **ทำได้จริง** นวัตกรรมควรสอดคล้องกับทรัพยากรและความสามารถของชุมชน เช่น ใช้วัสดุในพื้นที่ มีขั้นตอนการผลิตที่ไม่ซับซ้อน และไม่ต้องลงทุนสูง เพื่อให้กลุ่มสามารถนำไปใช้ได้ทันที และไม่เป็นภาระต่อสมาชิก การออกแบบที่เรียบง่ายแต่มีประสิทธิภาพจะช่วยให้กลุ่มเติบโตได้อย่างยั่งยืน

"หากจะเริ่มทำอะไรใหม่ ๆ ในกลุ่ม มันต้องเป็นสิ่งที่ทุกคนทำได้ ไม่ใช่ต้องซื้อเครื่องจักรแพง ๆ หรือเรียนทักษะใหม่มันยาก ๆ ยากจนเกินไป เพราะทุนเรายังน้อย นวัตกรรมที่ดีต้องเรียบง่าย ใช้วัสดุจากพื้นที่ เช่น ใบไม้จากสวนหลังบ้าน หรือสีธรรมชาติจากพืชท้องถิ่น มันจะช่วยให้เราทำได้เลยโดยไม่ต้องพึ่งคนนอกมากนัก" (นวัตกร11)

"ความยั่งยืนของกลุ่มมันอยู่ตรงที่เราทำเองได้ ไม่ต้องพึ่งพาเทคโนโลยีเยอะ ๆ ผลิตภัณฑ์ที่อยากเห็นคือแบบที่ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมได้ เช่น การย้อมผ้าด้วยวิธีธรรมชาติที่เรียนรู้กันเองในกลุ่ม ขั้นตอนไม่ซับซ้อนแต่ได้ผลลัพธ์สวยงาม แบบนี้แหละที่เราจะทำต่อได้ยาว ๆ ไม่เป็นภาระใคร" (นวัตกร12)

2.8) **ขายได้เงิน** นวัตกรรมต้องคำนึงถึงโอกาสในการจำหน่าย เช่น ออกแบบผลิตภัณฑ์ที่มีขนาดเหมาะสม ราคาเข้าถึงได้ และมีบรรจุภัณฑ์ที่น่าสนใจเพื่อดึงดูดลูกค้าทั้งในตลาดชุมชนและออนไลน์ ชุมชนหนองแสงควรมีทีมพัฒนาตลาดควบคู่กับการพัฒนาสินค้า เพื่อเชื่อมโยงผู้ผลิตกับผู้ซื้ออย่างมีประสิทธิภาพ

"อยากให้ผลิตภัณฑ์ที่ทำสามารถขายได้จริง ไม่ใช่ทำแล้วเก็บไว้ ซึ่งสินค้าต้องเหมาะกับตลาด เช่น ผลิตภัณฑ์จากน้ำผึ้งชันโรงทำเป็นรูปแบบอื่น ๆ อย่างสบู่ก้อน ทำเป็นของชิ้นเล็ก ๆ พกง่าย ราคาจับต้องได้ มีแพ็กเกจสวย ๆ ที่บอกว่าอันนี้ทำจากใบไม้ในหนองแสงนะ แล้วก็ควรจะมีคนช่วยประชาสัมพันธ์ออนไลน์ให้เข้าถึงลูกค้ามากขึ้นด้วย" (นวัตกร7)
"ทุกวันนี้ผลิภัณฑ์สวย ๆ มีเยอะ แต่ขายไม่ได้เพราะว่าไม่มีช่องทางที่หลากหลาย คนไม่รู้จัก หรือราคาสูงเกินไป นวัตกรรมที่ดีจึงควรช่วยให้เราขายของได้ ไม่ว่าจะเป็นในตลาดนัด การออกร้านตามงานต่าง ๆ ร้านของฝาก หรือออนไลน์ อยากให้มีคนช่วยดูเรื่องการตั้งราคา การจัดแพ็กสินค้า

และเล่าเรื่องแบรนด์ให้ชัดเจน แบบนี้จะทำให้คนซื้อของเราเพราะเขารู้สึกว่ามันคุ้มค่าและมีความหมาย” (นวัตกร11)

3) **เจตคติของนวัตกรชุมชนที่จะนำไปสู่การพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนักนวัตกร ควรเป็นอย่างไร**

เมื่อนวัตกรชุมชนได้สะท้อนภาพนวัตกรชุมชน และนวัตกรรมที่ต้องการแล้ว ผู้วิจัยชวนคิดเพื่อหนุนเสริมให้เกิดพลังในการพัฒนานวัตกร ด้วยคำถามชวนคิด “จากการสร้างภาพฝันของกลุ่ม สมาชิกคิดว่าอะไรเป็นพลังที่จะนำพาภาพฝันนั้นไปสู่ความสำเร็จ” เพื่อให้นวัตกรชุมชนมีความมั่นใจว่าตนเองสามารถนำไปสู่การออกแบบและพัฒนานวัตกรชุมชนตามภาพฝันนั้นได้สำเร็จ โดยนวัตกรชุมชนร่วมกันสะท้อนเจตคติที่ดีต่อการพัฒนานวัตกรชุมชน ดังนี้

3.1) **เชื่อมั่นในศักยภาพของชุมชน** การมีเจตคติที่เชื่อว่าคนในชุมชนมีความสามารถ ไม่ว่าจะเป็นทักษะด้านงานฝีมือ การผลิตอาหาร หรือการจัดการกลุ่ม เป็นแรงผลักสำคัญให้เกิดการรวมกลุ่มพัฒนาและริเริ่มสิ่งใหม่ ๆ ในวิสาหกิจชุมชน ช่วยสร้างความภาคภูมิใจและความมั่นใจแก่สมาชิกว่าพวกเขาคือผู้ขับเคลื่อนที่แท้จริงของพื้นที่ตนเอง

“เชื่อว่าทุกคนในชุมชน หรือแต่ละกลุ่มวิสาหกิจมีของดีอยู่ในตัว บางคนทำขนมเก่ง บางคนทำปุ๋ยอินทรีย์ เลี้ยงไก่ เกษตรผสมผสานเก่ง บางคนคิดงานฝีมือได้สวยมาก ถ้าเราเชื่อและส่งเสริมกันจะทำให้ต่อยอดได้จริง เป็นพลังของกลุ่ม” (นวัตกร5)

“แค่เปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้ลอง ได้ฝึกฝน เขาก็จะกลายเป็นนวัตกรที่มีศักยภาพ เราไม่ต้องรอคนนอกมาช่วยทั้งหมด เพราะเรามีคนเก่งอยู่รอบตัวอยู่แล้ว เพียงแต่จะมองเห็นไหมแค่นั้น” (นวัตกร9)

3.2) **มองชุมชนเป็นโอกาส ไม่ใช่ข้อจำกัด** การเปลี่ยนมุมมองจาก “ไม่มีอะไร” เป็น “บ้านเรามีของดี” คือจุดเริ่มของนวัตกรรมที่ยิ่งใหญ่ เจตคติแบบนี้ทำให้ชุมชนเห็นว่าทรัพยากร วัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่มีอยู่สามารถต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์หรือบริการที่สร้างมูลค่าเพิ่มได้โดยไม่ต้องพึ่งพาจากภายนอกมากนัก

“เมื่อก่อนเราคิดว่าอยู่บ้านนอกไม่มีอนาคต แต่ตอนนี้เรามองเห็นว่าของพื้นบ้านนี่แหละที่เป็นโอกาส ถ้าเรารู้จักนำเสนอและทำให้น่าสนใจ มันก็ขายได้ อย่างพี่เมื่อก่อนอยู่กรุงเทพฯ ทำงานกิน

เงินเดือน แต่ต้องกลับมาดูแลคุณยายเราก็มองหาโอกาสจากพื้นที่ของเราตรงนี้ มันก็ต่อยอดได้" (นวัตกร5)

"สิ่งที่เรามีในชุมชนไม่ใช่อุปสรรค แต่คือทุน ตั้งแต่วัฒนธรรม วิถีชีวิต ไปจนถึงธรรมชาติ ถ้าเราคิดเป็นก็เอามาทำเป็นนวัตกรรมได้หมด" (นวัตกร11)

3.3) **เปิดใจเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ โดยไม่ละทิ้งของเก่า** การพัฒนาอย่างสมดุลต้องอาศัยเจตคติที่เปิดรับเทคโนโลยีและแนวคิดใหม่ ๆ พร้อมทั้งเคารพในภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การใช้เครื่องอบสมัยใหม่ควบคู่กับสูตรขนมแบบไทยพวนดั้งเดิม ช่วยให้เกิดผลิตภัณฑ์ที่ทันสมัยแต่ยังคงความเป็นตัวตนของชุมชนไว้ได้

"การจะทำผลิตภัณฑ์ของศูนย์เรียนรู้เราเป้นที่รู้จักได้นาน ๆ เราเองต้องกล้าปรับเปลี่ยนวิธีการใหม่ ๆ พัฒนาแบบไม่หยุดนิ่ง เช่น พัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ปรับปรุงฐานเรียนรู้ให้น่าสนใจ พัฒนาการสื่อสาร การเรียนรู้เทคโนโลยีใหม่ไม่ใช่การลืมรากเหง้า แต่คือการช่วยรักษามันไว้ให้นานที่สุด" (นวัตกร1)

"การพัฒนาของกลุ่ม พัฒนาชุมชน จะเดินหน้าไม่ได้เลยถ้าเรายึดติดกับวิธีเดิมเพียงอย่างเดียว หรือมองว่าสิ่งใหม่เป็นภัย ทุกวันนี้การเรียนรู้เทคโนโลยี เช่น การขายออนไลน์ หรือการใช้เครื่องมือที่ทันสมัยเข้ามาช่วย มันเป็นโอกาสในการขยายตลาดและต่อยอดภูมิปัญญาของเราได้อย่างยั่งยืน เราไม่ต้องทิ้งความเก่า แต่แค่ต้องกล้าลอง แล้วปรับให้เหมาะกับชุมชน หรือกลุ่มของเรา" (นวัตกร10)

3.4) **พร้อมปรับตัวตามสถานการณ์** การมีทัศนคติที่ยืดหยุ่น ไม่กลัวการเปลี่ยนแปลง ช่วยให้กลุ่มวิสาหกิจสามารถอยู่รอดในยุคที่โลกหมุนเร็ว เช่น การปรับรูปแบบการขายจากหน้าร้านสู่ตลาดออนไลน์ หรือการเปลี่ยนบรรจุภัณฑ์ให้ตอบโจทย์คนรุ่นใหม่ ล้วนเกิดจากการคิดบวกและพร้อมรับมืออย่างสร้างสรรค์

"อย่างตอนโควิด ร้านหน้าบ้านขายไม่ได้ เราก็ต้องเปลี่ยนมาขายออนไลน์ เปิดเพจเอง ตอนแรกไม่เก่ง แต่พอทำบ่อย ๆ ก็ชำนาญ ทุกอย่างเรียนรู้ได้ ก็ต้องเรียนรู้ที่จะปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์" (นวัตกร3)

“การปรับตัวให้ได้เป็นเรื่องสำคัญ บางคนยึดติดไง จะเปลี่ยนอะไรไม่ได้เลย แบบนี้ก็ไม่ก่อให้เกิดผลดีอะไร” (นวัตกร6)

3.5) **เห็นคุณค่าในอาชีพและผลิตภัณฑ์ของตนเอง** สมาชิกในกลุ่มมีเจตคติที่ดี และเห็นคุณค่าในผลิตภัณฑ์ของตนเอง จะทำให้เกิดความตั้งใจในการผลิต สื่อสารคุณค่าและพัฒนาสินค้าให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ เจตคตินี้ยังส่งผลให้ผู้ผลิตเกิดความสุขและภาคภูมิใจในการทำงาน ส่งต่อพลังบวกให้กลุ่มซึ่งเป็นคนทำงาน และลูกค้าที่มาซื้อผลิตภัณฑ์ไปพร้อมกัน

“ทุกครั้งที่เห็นลูกค้ากลับมาซื้อผักปลอดสาร ซื้อน้ำผึ้งของเรา มันทำให้รู้ว่าของ ๆ เรามีคุณค่าจริง ๆ มันไม่ใช่แค่ของกิน แต่มันคือสิ่งที่สื่อถึงบ้านเรา” (นวัตกร4)

*“ภูมิใจมากเวลามีคนมาดูงานแล้วเขาเห็นวัฒนธรรมไทยพวนขแองเรา รู้จักอาหารพวน การแต่งกาย ภาษา มันก็เป็นพลังบวกให้กับเราว่าความเป็นไทยพวนของเรามีคนมองเห็น สิ่งที่พยายามสื่อสาร ถ่ายทอดมีคนเห็นคุณค่า...” **(นวัตกร2)***

3.6) **ร่วมมือมากกว่าการแข่งขัน** การเห็นว่าคนในชุมชนไม่ใช่คู่แข่งแต่คือมิตรและเครือข่ายการทำงาน จะนำไปสู่การแบ่งปันความรู้ วัตถุดิบ ทรัพยากรต่าง ๆ หรือแม้แต่ตลาดขายสินค้า เช่น การรวมกลุ่มเพื่อส่งขายผลิตภัณฑ์ร่วมกัน หรือแบ่งพื้นที่ในตลาดท้องถิ่นให้สมาชิกกลุ่มอื่น เป็นตัวอย่างของเจตคติที่เอื้อให้เกิดการเติบโตร่วมกันอย่างแท้จริง

*“เมื่อก่อนเราต่างคนต่างทำ ต่างคนต่างขายกันเอง บางครั้งก็แย่งลูกค้าโดยไม่รู้ตัว แต่พอเรามาเริ่มจับกลุ่มกันจริง ๆ มันเปลี่ยนไปมาก พอรวมกลุ่ม แนะนำช่องทางขาย หรือแม้แต่ซื้อวัตถุดิบยกลังด้วยกันเพื่อลดต้นทุน มันทำให้รู้ว่าชุมชนจะเติบโตได้จริง ต้องเริ่มจากความเชื่อว่าคนในหมู่บ้านไม่ใช่คู่แข่ง แต่คือพวกเดียวกันที่เดินไปทางเดียวกัน” **(นวัตกร2)***

“ในกลุ่มเรา สวนทองมลนี่มีคนหลากหลาย ทั้งคนแก่ คนรุ่นใหม่ แต่พอทุกคนเปิดใจ เราก็เริ่มแบ่งงานกันตามถนัด บางคนทำปุ๋ย บางคนเลี้ยงไส้เดือน บางคนออกแบบเก่ง บางคนขายของเก่ง เราไม่ได้แข่งกันทำให้ดีกว่าอีกคน แต่กลับช่วยกันทำให้กลุ่ม และสินค้ากลุ่ม

ของเราดีขึ้น การร่วมมือกันแบบนี้แหละคือหัวใจของนวัตกรรมที่ยั่งยืน เพราะมันทำให้เรารู้สึกว่าเราไม่ได้เดินคนเดียว" (นวัตกร5)

3.7) **เชื่อในพลังของการลงมือทำ** การพัฒนาไม่อาจเกิดได้จากความคิดเพียงอย่างเดียว แต่ต้องมาจากทัศนคติที่พร้อมจะลงมือ ทำซ้ำ และปรับปรุงให้ดีขึ้น เช่น สมาชิกที่กล้าทดลองสูตรขนมใหม่ ๆ แม้จะยังไม่สมบูรณ์ ก็แสดงถึงพลังของคนที่พร้อมก้าวข้ามความกลัวและสร้างสิ่งใหม่ให้กับชุมชน

"เราคุยกันเยอะมากเรื่องว่าจะทำยังไงให้ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มเรามีความทันสมัยขึ้น แต่แค่คิดมันไม่พอ เราเลยลงมือจริง ลองคิดวิธีการใหม่ ๆ เช่น การนำเสนอฐานเรียนรู้แบบใหม่ การออกแบบบรรจุภัณฑ์ใหม่ เรารู้เลยว่าการกล้าทำอะไรใหม่ ๆ มีความสำคัญ สิ่งที่จะพัฒนาจะเกิดจากเราเริ่มและกล้าที่จะลงมือทำ" (นวัตกร5)

"ตอนทำผลิตภัณฑ์แบบใหม่ ไม่มีใครเคยทำมาก่อน เราลองตัด ลองพับ ลองพิมพ์ด้วยตัวเองจนออกมาได้ มันคือพลังของการลงมือทำจริง ๆ" (นวัตกร11)

"ผ้าพิมพ์ใบไม้เป็นสิ่งใหม่สำหรับชุมชนเรา ไม่มีใครรู้หรอกว่ามันจะไปได้ไกลแค่ไหน แต่เราตัดสินใจเริ่ม แม้จะยังไม่รู้จักเทคนิคดีนัก เราเก็บใบไม้ ลองพิมพ์ ลองซัก มันไม่ได้ง่าย แต่การได้ลงมือทำแล้วเห็นว่ามันพอจะเป็นไปได้ มันเป็นกำลังใจให้เดินต่อ พลังของกลุ่มไม่ได้มาจากความเก่ง แต่มาจากความกล้าที่จะเริ่มทำแม้จะยังไม่สมบูรณ์แบบ" (นวัตกร10)

3.8) **ยอมรับความหลากหลายทางความคิด** ในการรวมกลุ่มเพื่อทำวิสาหกิจ ย่อมมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน การมีเจตคติแบบเคารพในความคิดเห็นของผู้อื่น เปิดโอกาสให้ทุกคนได้เสนอแนวคิดอย่างสร้างสรรค์ จะทำให้กลุ่มมีพลังในการสร้างนวัตกรรมที่ตอบโจทย์หลากหลายและเกิดความสามัคคี

"ในกลุ่มของเรามีหลากหลายอาชีพ หลากหลายความถนัด เวลาคุยกันบางเรื่องมุมมองก็ไม่เหมือนกันเลย แต่เราไม่เคยตัดสินว่าใครผิดหรือถูก เราเปิดใจฟังกัน แล้วก็เอาความคิดต่างมาหาจุดร่วม เช่น เวลามาดูงานเราจะแบ่งหน้าที่กันยังไง ใครจะดูอาหาร ใครจะเป็นวิทยากร จะคิดค่าใช้จ่ายยังไง คิดแล้วจะแบ่งยังไง เราใช้การคุยกัน ฟังกัน และก็แบ่งงานกัน" (นวัตกร2)

*“มีคนในกลุ่มเราที่ชอบทดลองเทคนิคใหม่ ๆ อย่างใช้สารสกัดจากพืชพื้นบ้านในการย้อม หรือการจัดลวดลายใบไม้แบบที่เข้าใจค่อนข้างยาก ส่วนอีกกลุ่มก็อยากให้คงความเรียบง่ายแบบดั้งเดิม ตอนแรกเหมือนจะไปกันคนละทาง แต่พอเราลองให้ทุกคนแสดงไอเดียผ่านการลงมือพิมพ์จริง แล้วนำผลงานมาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ปรากฏว่าทุกคนเห็นมุมมองใหม่ ๆ เราได้ผลงานที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวมากขึ้น และความสัมพันธ์ในกลุ่มก็ดีขึ้นมากด้วยการเคารพความคิดเห็นกัน...” **(นวัตกร11)***

3.9) **มองเป้าหมายระยะยาวร่วมกัน** วิสาหกิจชุมชนที่ยั่งยืนต้องมีเป้าหมายร่วม เช่น การสร้างรายได้ให้ชุมชน การอนุรักษ์วัฒนธรรม หรือการส่งต่อองค์ความรู้ให้คนรุ่นใหม่ การมีเจตคติที่มองไกลเกินกว่าผลกำไรเฉพาะหน้า จะทำให้กลุ่มสามารถวางแผนพัฒนาได้อย่างมั่นคง

“ตอนที่ตั้งกลุ่ม เราไม่ได้ตั้งขึ้นมาเพื่อแข่งกับใคร หรือคาดหวังรายได้เป็นหลัก แต่เพราะเราอยากให้วัฒนธรรมของชุมชนยังคงอยู่ วิถีของเรายังคงได้รับการสืบทอด เราเลยคิดระยะยาวว่าถ้าอยากให้มีความยั่งยืน เราต้องส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่เข้ามาเรียนรู้ และพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ตอบโจทย์ตลาดด้วย ทุกอย่างมันต้องทำควบคู่กันไป ไม่ใช่แค่ผลิตเพื่อขาย แต่ต้องคิดเผื่ออนาคต ว่าอีกสิบปี ยี่สิบปี กลุ่มเราจะอยู่ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาจากข้างนอก” (นวัตกร1)

“เวลาทำงานร่วมกันในกลุ่มของเรา มักจะถามกันเสมอว่า เราทำไปเพื่ออะไร ซึ่งคำตอบที่เราเห็นพ้องกันคือ เพื่อให้ธรรมชาติที่เรารักอยู่ได้ พร้อม ๆ กับคนในชุมชนที่มีรายได้และมีความสุข เราเลยวางแผนแบบระยะยาว เช่น สร้างแหล่งเรียนรู้สำหรับนักท่องเที่ยว จัดเวิร์กช็อปให้เด็ก ๆ และวางระบบจัดการวัสดุอย่างยั่งยืน นี่ไม่ใช่แค่เรื่องขายผ้า แต่มันคือการออกแบบวิถีชีวิตที่ดีต่อทั้งคนและสิ่งแวดล้อมในระยะยาว” (นวัตกร12)

3.10) **ภูมิใจในรากเหง้าและอยากส่งต่อ** เจตคติที่เห็นว่าความเป็นไทยพวนไม่ใช่แค่อดีต แต่คือทุนอันมีค่าในปัจจุบันและอนาคต ทำให้เกิดการนำวัฒนธรรมเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของผลิตภัณฑ์ เช่น ลายผ้าบนกล่องขนม ภาษาไทยพวนในสโลแกน หรือการแต่งกายประจำกลุ่ม สิ่งเหล่านี้เป็นพลังเงียบที่ยิ่งใหญ่มากในการสร้างความต่อเนื่องทางวัฒนธรรม

“แม้ว่าเทคนิคการพิมพ์ใบไม้จะดูทันสมัย แต่เราก็ไม่เคยลืมว่าฐานรากของเราคือความเป็นไทยพวน เวลาทำงานก็พยายามจะดึงเอาอัตลักษณ์ของชุมชนเข้ามาเสมอ เช่น การออกแบบชุดผ้าพิมพ์ที่ผสมผสานรูปแบบการแต่งกายแบบไทยพวน หรือการตั้งชื่อเป็นคำพื้นถิ่นเพื่อให้คนได้เรียนรู้ เรารู้สึกว่าความเป็นไทยพวนไม่ควรถูกวางไว้ในพิพิธภัณฑ์ แต่มันควรอยู่ในชีวิตประจำวันของเราและลูกหลาน เพื่อให้วัฒนธรรมนี้ยังมีชีวิตอยู่ต่อไป” (นวัตกร11)

“คนสมัยก่อนปลูกผักโดยไม่ต้องพึ่งปุ๋ยเคมี เพราะเขารู้จักธรรมชาติ รู้ว่าอะไรปลูกฤดูไหนถึงจะงาม ก็เรียนรู้แบบนั้นมา ตั้งแต่ยังเล็ก ผักในสวนทองมลทุกวันนี้ มันไม่ใช่แค่ผักปลอดสาร แต่มันคือการสืบทอดภูมิปัญญาเก่า ๆ ที่ได้รับมาจากพ่อแม่ ดีใจที่ได้สอนลูกหลานในชุมชนให้ปลูกแบบนี้ ไม่ใช่แค่ให้มีรายได้ แต่ให้รู้ว่ารากเหง้าเรามีคุณค่า แล้วถ้าเราช่วยกันรักษาไว้ มันจะอยู่กับชุมชนเราไปได้อีกนาน” (นวัตกร9)

3.1.3 ออกแบบการพัฒนาด้วยกระบวนการคิดเชิงออกแบบ (ขั้นการออกแบบ: Design)

หลังจากสร้างภาพฝันร่วมกันแล้ว ผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกันออกแบบการพัฒนานวัตกรชุมชนผ่านกิจกรรมของกลุ่มวิสาหกิจและแต่ละผลิตภัณฑ์จากผู้ประกอบการในชุมชน โดยพัฒนาบนฐานทุนชุมชน และอัตลักษณ์ไทยพวน เพื่อนำไปสู่การพัฒนานวัตกรชุมชนให้มีคุณลักษณะของความเป็นนักนวัตกรชุมชนทั้ง 9 คุณลักษณะที่ร่วมกันวิเคราะห์ ผู้วิจัยชวนคิดโดยประยุกต์ใช้กระบวนการคิดเชิงออกแบบ 5 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) เข้าอกเข้าใจ (Empathize) 2) ระบุความต้องการ (Define) 3) หาไอเดีย (Ideate) 4) สร้างต้นแบบ (Prototype) และ 5) ทดสอบต้นแบบ (Test) แต่ละกระบวนการดำเนินการดังนี้

ขั้นที่ 1 เข้าอกเข้าใจ (Empathize) ในขั้นนี้เป็นการทำความเข้าใจสถานการณ์ปัญหาของกลุ่ม เพื่อนำไปสู่การระบุความต้องการในการพัฒนา ผลการทำความเข้าใจปัญหา ดังนี้

1) **ผลิตภัณฑ์ของสมาชิกยังกระจายตามครัวเรือน ต่างคนต่างขาย** สมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจมีผลผลิตที่หลากหลาย ใช้วัตถุดิบและวิธีการผลิตที่แตกต่างกัน บางบ้านเน้นผักปลอดสารพิษ บางบ้านขายไข่ไก่ บางคนโฟกัสที่น้ำผึ้งชันโรงและสบู่สมุนไพร จึงไม่เกิดจุดร่วมให้ลูกค้าจดจำ ยิ่งเมื่อต้องแข่งขันกับสินค้าจากภายนอกที่รวมกลุ่มเป็นกลุ่มเดียวและมีมาตรฐานเดียวกัน สินค้าในชุมชนจึงดูกระจัดกระจายและขาดภาพลักษณ์ร่วมในการสื่อสารคุณค่าของผลิตภัณฑ์

“ปลูกผักปลอดสารให้คนซื้อที่ตลาด แต่บางทีก็มีคนถามว่า นี่ผักจากสวนไหน ก็บอกเขาว่าเราปลูกเอง เขาก็ไม่เคยรู้ ไม่มั่นใจเพราะไม่รู้ว่าคนอื่นปลูกยังไง สูตรแต่ละหลังคาเรือนไม่เหมือนกัน เลยไม่กล้าซื้อประจำ” (นวัตกร5)

“ผมเลี้ยงผึ้งชันโรงแล้วขายน้ำผึ้ง แต่บางคนบอกว่ารสชาติเบาบ้างเข้มบ้าง เขาก็งงว่าของผมหรือของบ้านอื่นกันแน่ เพราะไม่มีแบรนด์เดียวจดจำได้ ลูกค้าก็ไปซื้อเจ้าอื่นที่รสคงที่กว่า” (นวัตกร6)

โดยสาเหตุของปัญหามาจากการที่ไม่มีการรวมกลุ่มสมาชิก หรือกลุ่มผู้ประกอบการอย่างจริงจัง ไม่มีแผนกพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ขาดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และวางกฎเกณฑ์คุณภาพ และขาดการบริหารจัดการผลิตภัณฑ์ร่วมกัน ทำให้แต่ละครัวเรือนผลิตตามวิธีการและวิถีของตัวเอง ยังไม่เห็นประโยชน์จากการรวมกลุ่มที่แท้จริง

“เคยเสนอให้มีการช่วยกันดูให้เป็นผักปลอดสารจริง ๆ แล้วแต่ละคนต้องทำตาม แต่พอถึงเวลาสมาชิกก็เลือกทำแบบของตัวเอง ไม่มีใครอยากยอมรับกติกา บางคนเห็นว่าเป็นเรื่องที่ยุ่งยาก เสียเวลา” (นวัตกร5)

ผลกระทบจากปัญหา ทำให้ได้สินค้าไม่ได้มาตรฐาน หรือมีมาตรฐานไม่คงที่ ตลาดไม่แน่นอน สู้ตลาดภายนอกไม่ได้ เมื่อสินค้าแต่ละชนิดไม่ว่าจะผัก ไข่ไก่ น้ำผึ้ง ปุ๋ย สบู่ จักรสาน ล้วนออกสู่ตลาดโดยไม่มีมาตรฐานที่คงที่ คุณภาพจึงขึ้นลงตามฤดูกาลและวิธีทำแต่ละหลังคาเรือน ลูกค้าเกิดความไม่มั่นใจและเลือกซื้อสินค้าจากยี่ห้อที่ชัดเจนกว่า ตลาดของกลุ่มวิสาหกิจและกลุ่มอาชีพจึงไม่มั่นคง ขาดรายได้ที่สม่ำเสมอ และไม่สามารถขยายตลาดไปยังร้านของฝากหรือออนไลน์ได้มากนัก

“ผักที่นี่บางวันสดกรอบ บางวันรสจืด คนเลยไม่กล้ารับฝากขายประจำ กลับไปเลือกสินค้าอื่นที่มีคุณภาพสม่ำเสมอและแพ็กเกจชัดเจนกว่า” (นวัตกร4)

“สินค้าอย่างสบู่เหลว น้ำผึ้งชันโรง ไม่มีการตรวจสอบให้มีมาตรฐานเดียวกัน ฉลากไม่เหมือนกัน คนเลยไม่มั่นใจในผลิตภัณฑ์ ไม่กล้าซื้อ เหมือนเสียโอกาสร่วมกัน” (นวัตกร6)

2) **ผลิตภัณฑ์มีในปริมาณที่ไม่แน่นอน** สินค้าและผลิตภัณฑ์ของสมาชิก ไม่ว่าจะเป็นผักปลอดสาร ไข่ไก่ น้ำผึ้ง ปุ๋ยอินทรีย์ไส้เดือน มักมีปริมาณไม่แน่นอน สลับสูงบ้างต่ำบ้าง ทำให้ไม่สามารถตอบสนองความต้องการผู้ซื้อได้อย่างสม่ำเสมอ การไม่มีระบบประสานกำลังผลิตในการรวมกลุ่มแต่ละครัวเรือน ทำให้ผลผลิตภายในแต่ละช่วงฤดูกาลหรือแต่ละรายมีความต่างกันอย่างมาก บางเดือนผักปลอดสารออกมามากเกินความต้องการ แต่บางเดือนกลายเป็นขาดตลาด ไข่ไก่บางรอบให้ไข่มาก บางรอบออกน้อย น้ำผึ้งชันโรงก็ขึ้นอยู่กับดอกไม้ในป่า กระเป๋าสานและผ้าพิมพ์ใบไม้ขึ้นกับแรงงานช่างฝีมือ เมื่อปริมาณไม่ต่อเนื่อง ผู้ซื้อจึงไม่มั่นใจและมักสลับไปซื้อจากแหล่งอื่นแทน

“บางเดือนผักงาม แต่มาอีกเดือนฝนตกติดต่อกัน ทำให้เราเก็บผักไม่ทัน ก็ไม่มีผักส่งตลาด ลูกค้าประจำโทรมาถามแต่ต้องขอโทษไปก่อน เขาก็เลยไปซื้อผักที่ตลาดใหญ่แทน” (นวัตกร1)

“ไข่ออกเยอะช่วงหน้าหนาว แต่พอรอบแล้งไก่จิกกินน้ำน้อย ไข่ก็ลดลง ไม่รู้จะรับปากลูกค้าวันไหนได้หรือไม่ได้ จนบางคนไปฝากซื้อจากฟาร์มอื่นแทน” (นวัตกร3)

สาเหตุของปัญหา เกิดจากไม่มีการรวมกลุ่มสมาชิกหรือกลุ่มผู้ประกอบการอย่างแท้จริง ทำให้ขาดการประสานแผนการผลิตร่วม การจัดสรรกำลังคน และไม่มีระบบแบ่งปันทรัพยากร เมื่อบางรายผลิตเกินหรือต่ำกว่าความต้องการ แม้สวนทองมลจะมีหลายผลิตภัณฑ์ แต่แต่ละครัวเรือนทำแยกกัน ไม่มีการวางแผนสลับผลิตหรือสร้างกำลังผลิตร่วม เมื่อบางรายผลิตล้นก็ไม่มีที่เก็บหรือช่องทางรองรับ เมื่อบางรายผลิตน้อยก็ไม่มีใครช่วยชดเชย นอกจากนั้นยังไม่มีมาตรการปรับลด-เพิ่มกำลังผลิตให้สอดคล้องกับตลาด

“กลุ่มเรายังขาดการวางแผนรวมกลุ่ม เช่น การกำหนดรอบการปลูกผัก หรือการผลัดเวรเลี้ยงไก่ เพื่อให้มีไข่ตลอดปี หรือแบ่งกันเก็บน้ำผึ้งเมื่อช่วงออกดอก จึงทำให้ปริมาณสินค้าไม่สม่ำเสมอ” (นวัตกร7)

“คราวหนึ่งทำกระเป๋าสานเยอะเกิน แต่ไม่มีกลุ่มอื่นมาช่วยซื้อเก็บไว้ รอจนฝุ่นจับ ช่วงฤดูใบไม้ไม่สะดวกทำ ก็ไม่มีของส่งขายเลย ลูกค้าเลยเลิกติดตามเราไป” (นวัตกร10)

ผลกระทบจากปัญหา ทำให้สินค้าไม่เพียงพอต่อความต้องการผู้ซื้อ สะดุดขาดตลาดเป็นพัก ๆ ผู้ซื้อได้รับสินค้าไม่ต่อเนื่อง เสียความเชื่อมั่น สลับไปใช้แหล่งอื่น สูญเสียโอกาสทางการตลาด เมื่อสินค้าไม่เพียงพอ ลูกค้าประจำเลิกสั่งซื้อ เปลี่ยนไปใช้สินค้าที่มีเพียงพอต่อความต้องการและแน่นอน จึงทำให้กลุ่มเสียภาพลักษณ์ ความน่าเชื่อถือ และเสียโอกาสในการขยายตลาด

"ส่วนมากคนต้องการสินค้าที่ส่งได้ต่อเนื่อง แต่บางทีกลุ่มเรามันไม่ต่อเนื่อง แล้วแต่ว่าใครจะทำได้มากได้น้อย คนซื้อเขาก็ต้องหาคนขายรายอื่นมารองรับความต้องการของเขา" (นวัตกร9)

"อย่างสบู่เหลว เคยมีคนมาซื้อไปทดลองใช้ แล้วเขามาบอกเราว่าเขาอยากสั่งอีก แต่เราไม่ได้ทำต่อเนื่อง เขาก็ไม่กล้าสั่ง..." (นวัตกร8)

3) **ขาดการต่อยอด พัฒนาผลิตภัณฑ์ที่แตกต่าง หลากหลาย** ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มยังเป็นผลิตภัณฑ์ดั้งเดิม ยังคงทำตามวิธีดั้งเดิม เช่น สบู่ก้อน ผลิตภัณฑ์น้ำผึ้งชันโรง ยังไม่มีการผสานวิธีหรือแปรรูปผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มคุณค่าและมูลค่า จึงไม่มีนวัตกรรมหรือสินค้าใหม่ ๆ ที่ตอบโจทย์ความต้องการของตลาดยุคใหม่ แม้ทุกผลิตภัณฑ์จะมีจุดเด่นจากภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่เมื่อทำซ้ำวิธีเดิมมาตลอดโดยไม่มีการปรับปรุงหรือออกแบบใหม่ ลูกค้าส่วนใหญ่มองว่าสินค้าไม่ได้แตกต่างจากที่อื่นหรือสามารถหาซื้อได้ทั่วไป จึงขาดจุดขายและขาดแรงจูงใจให้ซื้อซ้ำ ผลิตภัณฑ์จึงไม่สามารถเจาะกลุ่มตลาดเฉพาะหรือแข่งขันกับสินค้านวัตกรรมอื่น ๆ ที่มีดีไซน์ บรรจุภัณฑ์ รวมถึงฟังก์ชั่นใช้งานที่ตอบโจทย์ชีวิตคนรุ่นใหม่

"สบู่ก้อนที่เราทำก็ได้กลิ่นสมุนไพรพื้นบ้าน แต่พอคนเมืองได้ใช้ เขาบอกว่าอยากมีแบบขวดปั๊ม หรือกลิ่นผสมผลไม้บ้าง ทำให้สบู่เราดูธรรมดาเกินไป ไม่สะดวกพกพาเวลาต้องไปออกงานนอกบ้าน" (นวัตกร4)

"น้ำผึ้งชันโรงแบบดั้งเดิมมีรสเข้ม แต่ลูกค้าบางคนกลัวหวานจัด อยากให้มีสูตรผสมน้ำผลไม้ หรือทำเป็นแยมเพื่อให้กินง่ายขึ้น แต่เราไม่เคยลอง เพราะต่างคนต่างทำไม่มีใครคิดจะต่อยอดกันจริงจัง" (นวัตกร7)

“ผลิตภัณฑ์เราสวย แต่การตลาดยังไม่ดีพอ สินค้ายังไม่สามารถตอบโจทย์ลูกค้าที่หลากหลายกลุ่มได้ หรือไม่ใช่สินค้าที่ใช้ในชีวิตประจำวัน จึงทำให้ขายออกยาก...” (นวัตกร11)

สาเหตุของปัญหา เกิดจากสมาชิกแต่ละครัวเรือนทำผลิตภัณฑ์แยกกัน ไม่มีเวทีหรือกลไกกลางในการระดมความคิด ร่วมออกแบบ หรือทดลองแนวทางใหม่ จึงขาดการแลกเปลี่ยนความคิดในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ร่วมกัน ยังขาดการระดมสมองร่วมกัน

“กลุ่มเรายังไม่เคยได้ระดมความคิดใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาสินค้าเลย อย่างให้ลองทำผ้าพิมพ์ใบไม้โทนสีใหม่ หรือทำกระเป๋าสานทรงตะกร้าสไตล์สมัยใหม่ที่คนนิยม แต่ไม่มีใครยอมมาลองเพราะยังยึดติดกับสูตรเดิมและวิธีการเดิมตั้งแต่รุ่นปู่ย่า...” (นวัตกร9)

“พอทำสบู่เหลว ก็อยากทดลองใส่สารสกัดจากพืชท้องถิ่น เพื่อเพิ่มสรรพคุณและสีสวย แต่ไม่เคยทำมาก่อน ก็เลยไม่กล้าลองผิดลองถูก” (นวัตกร8)

ผลกระทบจากปัญหา ทำให้ไม่มีผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ที่ทันสมัย สินค้าไม่ตอบสนองต่อความต้องการของตลาด เมื่อสินค้ายังวนอยู่ในรูปแบบเดิม ลูกค้าไม่รู้จักจุดเด่นของกลุ่มหรือสินค้าในแง่มุมอื่น เช่น กระเป๋าสานที่ออกแบบให้พับเก็บได้ พกสะดวก หรือผ้าพิมพ์ใบไม้ที่ปรับเป็นแบบอื่น โอกาสขายในร้านของขวัญ หรือร้านอื่น ๆ ก็หายไป กลุ่มลูกค้าก็มีจำกัด

“เคยถามลูกค้าเขาบอกว่า ผ้าพิมพ์ใบไม้สวยแต่ผืนใหญ่ อยากให้เป็นสินค้าที่มีขนาดเล็กหรือเป็นของที่เขาใช้ในชีวิตประจำวัน อย่างกระเป๋า หมวก และลวดลายร่วมสมัยหน่อยจะได้ขายดีขึ้น แต่ชุมชนยังทำแต่ผ้าพันคอ เสื้อ จึงยังไม่ตอบโจทย์ลูกค้าทั้งหมด” (นวัตกร11)

“อย่างน้ำผึ้งชันโรงขายแต่น้ำผึ้งอย่างเดียว ไม่ได้พัฒนาเป็นอย่างอื่นเลย เราก็ไม่กล้าทำไม่มีความรู้พอ อย่างทำแยมก็ได้ มันจะถูกใจคนรักสุขภาพมากขึ้น ทำสบู่หรืออย่างอื่นก็ได้แต่เรายังไม่มี” (นวัตกร6)

4) **ขาดคนถ่ายทอดความรู้ประจำศูนย์เรียนรู้** ทำให้เมื่อมีหมู่คณะหรือกลุ่มศึกษาดูงานเข้ามา ศูนย์เรียนรู้ไม่พร้อมเสมอไป ส่งผลให้ภาพลักษณ์การเป็นศูนย์เรียนรู้และโอกาสในการขยายผลความรู้สู่วงกว้างลดลง ซึ่งศูนย์เรียนรู้มีภูมิปัญญาการหลายอย่างที่ควรส่งต่อ เช่น ปลูกผักปลอดสาร เลี้ยงไก่ไข่ เลี้ยงผึ้งชันโรง ทอดสมุนไพรในสบู่ก้อนและสบู่เหลว ทอผ้าพิมพ์ใบไม้

และจักสานกระเป๋าพื้นบ้าน แต่ทั้งหมดนี้กระจายอยู่ในความรู้ของสมาชิกแต่ละคน เมื่อไม่มีใครประจำคอยถ่ายทอด จึงเกิดช่องว่างเมื่อต้องต้อนรับกลุ่มศึกษาดูงาน

"วิทยากรประจำฐานบางทีก็ไม่พอ มีฐานละคน เวลาที่ต้องจัดพร้อมกัน คนมาดูงาน เราก็ไม่สามารถหาคนมาแทนได้ ถ้าคนประจำไม่ว่าง" (นวัตกร1)

สาเหตุของปัญหา เกิดจากสมาชิกไม่ค่อยว่างเมื่อมีคนมาเรียนรู้หรือศึกษาดูงาน และไม่มีสมาชิกใหม่ที่ได้รับการพัฒนาทักษะเพิ่มเติม แม้สมาชิกจะมีใจอยากแบ่งปัน แต่ยังไม่มีระบบการจัดการที่ชัดเจน และไม่มีวิทยากรสำรองหรือการพัฒนาวิทยากรรุ่นใหม่ สุดท้ายความรู้จึงกระจุกอยู่กับคนไม่กี่คน หากวันนั้นสมาชิกติดงานก็ไม่สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้ที่สนใจได้

"บางทีต้องออกไปเก็บผักเช้าแล้วไปขายตลาด บ่ายต้องเป็นวิทยากรสาธิตทำปุ๋ยไส้เดือน วันไหนมีหมู่คณะมาชมสวน ก็ต้องเลือกว่าจะเลี้ยงผึ้งหรือสอนปลูกผัก เพราะบางทีคนถ่ายทอดไม่ว่าง ไม่มีคนช่วยสอนต่อ ทำให้บางครั้งต้องปฏิเสธกลุ่มมาดูงาน" (นวัตกร1)

"ก็อยากเป็นวิทยากรสอนการพิมพ์ใบไม้ให้เด็ก ๆ แต่ไม่มั่นใจว่าจะสอนได้ไหม ก็เลยไม่กล้าอาสา กลัวสอนผิดพลาด ทำให้ศูนย์เรียนรู้ไม่มีคนคอยสอนฐานผ้าพิมพ์เวลาพี่ลักขณาไม่อยู่" (นวัตกร12)

ผลกระทบ ทำให้ไม่มีวิทยากรประจำฐานเรียนรู้ ไม่สามารถรับกลุ่มศึกษาดูงานได้ในบางครั้ง หากวิทยากรไม่พร้อม หากวันใดสมาชิกไม่ว่างเยอะ ต้องเลื่อนหรือยกเลิกการดูงาน ทำให้องค์กรต่าง ๆ ที่จองไว้ได้รับผลกระทบ และขาดความเชื่อมั่นในศูนย์เรียนรู้ เมื่อศูนย์เรียนรู้ไม่สามารถจัดกิจกรรมให้เยี่ยมชมรู้เรื่องได้สม่ำเสมอ หน่วยงานข้างนอก โรงเรียน มหาวิทยาลัย หรือคนทั่วไป อาจไม่เชื่อมั่นในการแนะนำให้กลุ่มอื่นมาเยือน ลดโอกาสขยายเครือข่ายหลากหลาย และพลาดโอกาสในการสร้างรายได้แก่กลุ่ม

"ครั้งก่อนมีโรงเรียนจะพานักเรียนมาดูงาน เขาต้องการให้พาทำปุ๋ยหมัก กับทำสบู่เหลว ก็เจอว่าวันนั้นคนสอนติดขายของ ไม่มีใครมาสาธิต เราก็เลยต้องเลื่อนโรงเรียนไป..." (นวัตกร3)

“บางคนบอกว่าจะบอกชุมชนอื่นให้มาดูงานนี่ แต่ถ้ามีสักสองครั้งที่ถูกเลื่อนหรือยกเลิกเพราะไม่มีวิทยากร กลุ่มอื่นก็จะลังเล ว่าจะพาใครมาดีไหม เพราะไม่อยากเสียเวลา” (นวัตกร7)

5) **การสื่อสารอัตลักษณ์ของกลุ่ม และชุมชนยังน้อย** แม้ว่าจะมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายและสะท้อนภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น สบู่สมุนไพรจากน้ำผึ้งชันโรง ผ้าพิมพ์ใบไม้ กระเป๋าสานจากวัสดุธรรมชาติ หรือผักปลอดสารพิษที่เพาะเลี้ยงเองในชุมชน แต่สินค้าเหล่านี้ยังขาดการเล่าเรื่องที่บ่งบอกอัตลักษณ์ของกลุ่มหรือชุมชน สินค้าจึงมักถูกมองว่าเป็นของทั่วไป ไม่ได้มีจุดขายหรือความพิเศษโดดเด่นที่ชัดเจน ทำให้ไม่สามารถแข่งขันในตลาดที่มีทางเลือกมากมายได้อย่างยั่งยืน

“กลุ่มเราเอาจริง ๆ การสื่อสารยังน้อย อย่างผ้าพิมพ์ใบไม้คนก็มองว่าแพง จริง ๆ ด้วยวิธีการผลิต กระบวนการผลิต เราค่อนข้างต้องใช้เวลา เป็นสีธรรมชาติ ใช้วิธีการธรรมชาติ แต่เพราะคนไม่รู้ รวมถึงเขาไม่รู้ว่าคุณค่าอยู่ที่การใช้ใบไม้ที่มาจากท้องถิ่น ของไทยพวน” (นวัตกร11)

“ถึงเราจะบอกว่าสิ่งที่เราทำคือวิถีไทยพวน แต่ไม่ได้มีการบอกเล่าแก่ผู้ที่มาเรียนรู้มากนัก คนก็ไม่ค่อยเห็นคุณค่าของผลิตภัณฑ์เรา มองว่าเป็นสินค้าทั่ว ๆ ไป” (นวัตกร7)

สาเหตุของปัญหา เกิดจากการจัดสรรบทบาทที่ยังไม่ลงตัว ต่างคนต่างมุ่งเน้นการจำหน่ายสินค้า สมาชิกแต่ละคนมักรับผิดชอบดูแลผลิตภัณฑ์ของตนเอง เช่น คนปลูกผักก็โฟกัสที่ผลผลิต คนทำสบู่ก็ทำสบู่ คนทอผ้าก็ทอผ้า ทุกคนมุ่งเน้นการขายเฉพาะผลิตภัณฑ์ของตน ทำให้ไม่มีใครรับบทบาทในการสื่อสารภาพรวมของกลุ่มว่า "สวนทองมนคือใคร?" หรือ "อะไรคือคุณค่าร่วมของชุมชนนี้?" จึงไม่มีการพัฒนาสื่อร่วม เช่น ป้ายบอกเล่าเรื่องราวของแต่ละผลิตภัณฑ์แบรนด์รวม หรือการใช้ช่องทางออนไลน์เพื่อเล่าเรื่องราวของภูมิปัญญาและวิถีชีวิตในท้องถิ่นร่วมกัน

“ทำปุ๋ยอินทรีย์จากไส้เดือนเองที่บ้าน ตอนเอาไปขายก็พยายามอธิบายแค่คุณสมบัติของปุ๋ยว่าดีอย่างไร แต่ไม่เคยคิดว่าจะต้องบอกว่าเรามีพื้นฐานความรู้จากการทดลองในสวนทองมลมาตั้งแต่แรก ที่สำคัญคือไม่ได้มีเวลามาคุยกับคนอื่นในกลุ่มว่าเราจะนำเสนอร่วมกันอย่างไร ใครทำหน้าที่อะไร ก็เลยต่างคนต่างขาย ไม่ได้รวมใจเป็นทีมเดียวกัน” (นวัตกร4)

“มีไอเดียเยอะนะ ว่าจะเขียนเรื่องราวของน้ำผึ้งที่เราทำเองจากในสวน แต่พอไม่มีคนช่วย ไม่มีใครประสานเรื่องการตลาดหรือออกแบบฉลากร่วมกัน ก็เลยขายแบบง่าย ๆ เอาไว้ใช้แค่แปะสติ๊กเกอร์ชื่อผลิตภัณฑ์ไปก่อน สุดท้ายมันก็เหมือนสบู่ทั่วไปที่หาซื้อที่ไหนก็ได้ ไม่ได้เล่าถึงชุมชนเลย” (นวัตกร7)

ผลกระทบของปัญหา ทำให้ลูกค้าเห็นว่าสินค้าไม่ได้แตกต่างจากตลาดภายนอก เนื่องจากคุณค่าของสินค้า/ผลิตภัณฑ์ชุมชนยังสื่อสารไม่ถึงผู้บริโภค เมื่อสินค้าไม่มีเรื่องเล่าที่ชัดเจน หรือไม่สามารถสะท้อนความเป็นท้องถิ่นได้ ลูกค้าหลายคนจึงมองสินค้าเพียงผิวเผิน เช่น เห็นสบู่ก้อนก็คิดว่าเป็นเพียงสบู่สมุนไพรธรรมดา ไม่ได้รู้ว่าใช้เทคนิคภูมิปัญญาเรื่องน้ำผึ้งชันโรงจากในสวน หรือเห็นผ้าพิมพ์ใบไม้ก็ไม่รู้ว่าทำจากพืชที่ปลูกในชุมชนจริง ๆ ลูกค้าจึงมองว่าสินค้าเหล่านี้ทั่วไป และไม่ได้ให้มูลค่าเพิ่มสูงนัก ผลคือสินค้าอาจขายได้ยาก หรือไม่สามารถตั้งราคาสูงเท่าความคุ้มค่าจริงได้

“คนซื้อสบู่ของสวนทองมนจากตลาดนัดในอำเภอ รู้แค่ว่าเป็นสบู่สมุนไพรธรรมดา ไม่มีฉลาก ไม่มีคำอธิบาย ก็เลยไม่รู้ว่าทำจากอะไรหรือมีอะไรพิเศษ หากมีการอธิบายว่าเป็นสูตรโบราณ หรือเกี่ยวกับชันโรงในสวนคนก็อาจเห็นคุณค่ามากขึ้น” (นวัตกร5)

“ผลิตภัณฑ์ที่เราทำมันดีนะ แต่มันไม่ถูกเล่าให้ลูกค้าเห็นภาพ เช่น การพิมพ์ใบไม้ ถ้าเล่าว่าใบไม้แต่ละใบมาจากต้นไม้ที่ปลูกในสวนแห่งนี้ มีเรื่องราว มีวิธีเก็บอย่างประณีต และคนในชุมชนเป็นคนทำทั้งหมด มันจะกลายเป็นสินค้าพิเศษที่แตกต่างจากโรงงานทั่วไปทันที แต่ตอนนี้ยังไม่มีใครทำตรงนี้อย่างจริงจัง” (นวัตกร12)

สรุปผลการวิเคราะห์ ดังตาราง 11

ตาราง 11 ผลการวิเคราะห์ปัญหาของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และเครือข่ายผู้ประกอบการ

ระบุปัญหา	สาเหตุของปัญหา	ผลกระทบจากปัญหา
สินค้า/ผลิตภัณฑ์ ของสมาชิกยังกระจายตามครัวเรือนต่างคนต่างขาย	ไม่มีการรวมกลุ่มสมาชิกหรือกลุ่มผู้ประกอบการอย่างแท้จริง	- สินค้าไม่ได้มาตรฐาน หรือมีมาตรฐานไม่คงที่ - ตลาดไม่แน่นอน - สู้ตลาดภายนอกไม่ได้
สินค้า/ผลิตภัณฑ์ มีในปริมาณที่ไม่แน่นอน	ไม่มีการรวมกลุ่มสมาชิก หรือกลุ่มผู้ประกอบการอย่างแท้จริง	- สินค้าไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้ซื้อ - ผู้ซื้อได้รับสินค้าไม่ต่อเนื่องทำให้ไปหาซื้อจากแหล่งอื่น
ขาดการต่อยอด พัฒนาผลิตภัณฑ์ที่แตกต่าง หลากหลาย ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มยังเป็นผลิตภัณฑ์ดั้งเดิม	ส่วนใหญ่ต่างแยกกันทำทำให้ไม่มีการต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์อื่น ๆ	- ไม่มีผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ที่ทันสมัย - สินค้าไม่ตอบสนองต่อความต้องการของตลาด
ขาดคนถ่ายทอดความรู้ประจำศูนย์เรียนรู้	- สมาชิกไม่ค่อยว่างเมื่อมีคนมาเรียนรู้หรือศึกษาดูงาน - ไม่มีสมาชิกใหม่ที่ได้รับการพัฒนาทักษะเพิ่มเติม	- ไม่มีวิทยากรประจำฐานเรียนรู้ - ไม่สามารถรับกลุ่มศึกษาดูงานได้ในบางครั้งหากวิทยากรไม่พร้อม
การสื่อสารอัตลักษณ์ของกลุ่มและท้องถิ่นยังน้อย	- การจัดสรรบทบาทที่ยังไม่ลงตัว ต่างคนต่างมุ่งเน้นการจำหน่ายสินค้า	ลูกค้าเห็นว่าสินค้าไม่ได้แตกต่างจากตลาดภายนอกเนื่องจากคุณค่าของสินค้า/ผลิตภัณฑ์ชุมชนยังสื่อสารไม่ถึงกลุ่มผู้บริโภค/ลูกค้า

ขั้นที่ 2 ระบุความต้องการ (Define)

ในขั้นนี้ ผู้วิจัยชวนผู้ร่วมวิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากขั้นเข้าอกเข้าใจ (Empathize) โดยชวนคิดใน 4 ประเด็น ได้แก่ จุดแข็งของกลุ่ม ความต้องการ คุณลักษณะของนวัตกรชุมชนที่ควร

พัฒนา และแนวทางการพัฒนา เพื่อนำไปสู่การสร้างนวัตกรรมที่ต้องการและพัฒนากลุ่มของตนเอง ดังรายละเอียดดัง 12

ตาราง 12 ผลการวิเคราะห์จุดแข็ง ความต้องการในการพัฒนา แนวทางการพัฒนาของกลุ่ม และคุณลักษณะนวัตกรชุมชนที่ควรพัฒนา

จุดแข็งของกลุ่ม	ความต้องการในการพัฒนา	คุณลักษณะนวัตกรชุมชนที่ควรพัฒนา	แนวทางการพัฒนา
- ศูนย์เรียนรู้ของชุมชนด้านสิ่งแวดล้อมและนำไปต่อยอด - เน้นผลผลิตที่เป็นธรรมชาติ ปลอดสาร	- การพัฒนาผลิตภัณฑ์และต่อยอดจากของเดิม	- กล้าคิด กล้าทำ - คิดสร้างสรรค์ นอกกรอบ - มองปัญหาให้เป็นโอกาส - ลงมือปฏิบัติได้	- พัฒนาผลิตภัณฑ์นวัตกรรมชุมชนจากฐานทรัพยากรเดิม - พัฒนาและวางระบบ “ฐานการเรียนรู้” แบบครบวงจร
- การรวมกลุ่มที่หลากหลาย - ผลิตภัณฑ์มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม - มีเรื่องราวเชิงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เล่าได้	- การสื่อสารอัตลักษณ์และสร้างแบรนด์ร่วม - การพัฒนาวิทยากรประจำศูนย์เรียนรู้ - การออกแบบพื้นที่ศูนย์เรียนรู้ให้รองรับบทบาทเป็น Business Unit	- อดนทนต่อปัญหาไม่ย่อท้อ - พร้อมเรียนรู้สิ่งใหม่ - สื่อสารเก่งขายของเป็น - ลงมือปฏิบัติได้ - พร้อมเรียนรู้สู่สิ่งใหม่ - ถ่ายทอดเป็น - กล้าคิด กล้าทำ - คิดสร้างสรรค์ นอกกรอบ - พร้อมเรียนรู้สู่สิ่งใหม่ - บริหารจัดการเป็น	- สร้างพื้นที่ศูนย์เรียนรู้ให้เป็น Business Unit

ขั้นที่ 3 หาไอเดีย (Ideate)

ในขั้นนี้ ผู้วิจัยชวนผู้ร่วมวิจัยระดมสมองเพื่อหาไอเดียการพัฒนานวัตกรชุมชนผ่านกิจกรรมของกลุ่ม โดยให้ช่วยกันระบุวิธีการพัฒนาให้มากที่สุดโดยยังไม่ต้องวิเคราะห์ว่าวิธีการใดดีที่สุด หรือเหมาะสมที่สุด จากนั้นจึงเลือกวิธีการที่ดีที่สุดเพื่อนำไปดำเนินการพัฒนานวัตกรชุมชนในขั้นการสร้างต้นแบบ และสะท้อนผลการพัฒนาในขั้นการทดสอบต้นแบบ ดำเนินการโดยจัดกิจกรรมระดมความคิด แบบไม่ตัดสินความคิด ผลการค้นหาไอเดียของนวัตกรชุมชน ได้ไอเดีย 8 ไอเดีย ดังนี้

1. สร้างผลิตภัณฑ์ที่สื่อถึงความปลอดภัยจากธรรมชาติ
2. พัฒนาเป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนที่คนมาเรียนรู้ นำไปต่อยอด และนำผลิตภัณฑ์กลับมาจำหน่าย
3. พัฒนาผลิตภัณฑ์นวัตกรรมชุมชนจากฐานทรัพยากรเดิม
4. พัฒนาสบู่จากธรรมชาติ
5. เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ
6. ประชาสัมพันธ์วิสาหกิจผ่านช่องทางออนไลน์
7. ใช้การเล่าเรื่องกับผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม
8. ทางเลือกจากแค่ “ผ้าพันคอ” ไปสู่สินค้าที่ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน

ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) **สร้างผลิตภัณฑ์ที่สื่อถึงความปลอดภัยจากธรรมชาติ** เน้นจุดขาย ไม่มีสารเคมี ทำจากมือคนสวน โดยสร้างผลิตภัณฑ์ที่เน้นของจากธรรมชาติ เกษตรอินทรีย์ เช่น ผักปลอดสารพิษ ไข่ไก่อารมณ์ดี มะนาวจากสวน น้ำผึ้งจากสวน

“เราเริ่มต้นจากความตั้งใจแค่จะปลูกกินเองให้ปลอดภัย แต่พอเวลาผ่านไป เรารู้ว่าผู้บริโภคเริ่มหันมาสนใจสุขภาพมากขึ้น ลูกค้าที่เคยซื้อผักหรือผลไม้จากสวน เริ่มถามว่ามีอย่างอื่นอีกไหม เราเลยเริ่มคิดว่าถ้าทำสินค้าที่สะท้อนความเป็นสวนอินทรีย์ของเรา เช่น ไข่ไก่อารมณ์ดีที่เลี้ยงด้วยเศษผักจากสวน ไม่มีสารเร่ง ฮอร์โมน หรือยา พอเอาไปขายพร้อมคำว่า “ไข่จากไก่ที่เลี้ยงเหมือนเลี้ยงลูก” มันจับใจลูกค้า ทำให้เขาเชื่อมั่นว่าเราตั้งใจจริง” (นวัตกร6)

“อาจเน้นให้เห็นการบรรจุสินค้าโดยใช้วัสดุธรรมชาติ เช่น ห่อผักด้วยใบตอง ใช้เชือกปอผูก แทนถุงพลาสติก เพื่อให้ลูกค้าเห็นภาพและรู้ว่าของเรามาจากดินจริง ๆ ไม่ใช่แค่เขียนว่าธรรมชาติแต่ทำในโรงงาน” (นวัตกร5)

“เราอยากให้คนเข้าใจว่า สินค้าจากสวนทองมล ไม่ได้แค่ปลอดภัยจากสารเคมี แต่ยังปลอดภัยจากความไม่ใส่ใจ เพราะทุกชิ้นเกิดจากมือของคนที่อยู่กับธรรมชาติจริง ๆ เช่น น้ำผึ้งที่เราปล่อยให้ผึ้งเลี้ยงเองในสวนมะนาว ไม่มีน้ำเชื่อม ไม่มีสารแต่งกลิ่น ตอนบรรจุก็ทำด้วยมือทีละขวด” (นวัตกร8)

2) **พัฒนาเป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนที่คนมาเรียนรู้ นำไปต่อยอด และนำผลิตภัณฑ์กลับมาจำหน่าย** เป็นการพัฒนาจากกลุ่มผลิตสินค้าทางการเกษตร เช่น ผักปลอดสาร ไข่ไก่ น้ำผึ้ง ปุ๋ยอินทรีย์ไส้เดือน และสบู่ธรรมชาติ สู่การเป็น “**ศูนย์เรียนรู้ของชุมชน**” อย่างแท้จริง ไม่ใช่เพียงแต่เป็นพื้นที่ผลิตและจำหน่ายสินค้า แต่ยังอยากเปิดบ้าน เปิดสวน ให้กลุ่มหรือคนที่สนใจเข้ามาเรียนรู้วิธีคิด วิธีทำ และเบื้องหลังการทำงานของกลุ่ม ต้องการส่งต่อความรู้ และเชิญชวนผู้มาเรียนรู้ให้นำสิ่งที่ได้กลับไปปรับใช้ในบริบทของตนเอง เช่น คนที่สนใจการทำปุ๋ยเข้ามาเรียนรู้การทำปุ๋ยไส้เดือนแล้วนำกลับไปทำเองแล้วผลิตได้จริง หรือผู้ที่มาเรียนการทำน้ำผึ้งอินทรีย์แล้วนำกลับไปทำแบรนด์ของตนเอง โดยให้ผู้ที่ผ่านการเรียนรู้กลับมาเป็นเครือข่ายผู้ผลิตที่สามารถนำผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการเรียนรู้มาจำหน่ายร่วมกันในศูนย์เรียนรู้ได้อีกด้วย ซึ่งเป็นการสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชนแบบร่วมมือ ที่ไม่ใช่แข่งขัน แต่เป็นการสร้างนวัตกรชุมชนเครือข่าย

“ถ้ามีแค่พวกเราไม่พอ ต้องเปิดพื้นที่ให้คนอื่นมาเรียนรู้ด้วย อยากให้เป็นศูนย์เรียนรู้ที่คนในชุมชนและคนอื่น ๆ มาเรียนรู้ เช่น เรื่องปุ๋ยไส้เดือน การปลูกผักแบบไม่ใช้ยา หรือการเลี้ยงไก่ไข่แบบเปิด หลังเรียนแล้วเขากลับไปทำเองได้ ทำแล้วกลับมาช่วยกันขาย ช่วยกันหาตลาด มันเหมือนเราสร้างครอบครัวใหม่ที่โตไปด้วยกัน...” (นวัตกร6)

“ช่วงแรก ๆ คนมาดูงานที่สวนเพราะสนใจเรื่องเกษตรปลอดสาร เรื่องการทำปุ๋ย แต่พอได้ลงมือจริง ๆ เขาจะรู้ว่าที่นี่เขาไม่ได้แค่ปลูกผักหรือเลี้ยงไก่ แต่ปลูกความคิด ความรับผิดชอบต่อแผ่นดิน ก็อยากสานต่อให้คนมาเรียนรู้ได้นำกลับไปทำต่อที่บ้าน และเป็นเครือข่ายกัน อย่างเวลามีคนมาดูงานเราก็เป็นเครือข่ายการดูงานกัน ขยายพื้นที่ดูงาน และนำของมาจำหน่ายได้ด้วย” (นวัตกร7)

3) **พัฒนาผลิตภัณฑ์นวัตกรรมชุมชนจากฐานทรัพยากรเดิม** แนวทางนี้เน้นการต่อยอดจากทรัพยากรที่มีอยู่แล้ว เช่น น้ำผึ้งชันโรง ไข่ไก่ ผักปลอดสาร ปุ๋ยไส้เดือน สบู่ กระเป๋าสาน และผ้าพิมพ์ใบไม้ ด้วยการสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ที่สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนและตอบโจทย์

ตลาด เช่น น้ำผึ้งชันโรง พัฒนาเป็น ทำสบู่ก้อน สบู่เหลว สเปรย์ไล่ยุง ไซรัป กระเป๋าสาน พัฒนาเป็นใช้วัตถุดิบรีไซเคิล ผ้าพิมพ์ใบไม้ พัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ที่ใช้ในชีวิตประจำวัน

“เคยทำแค่สบู่ก้อนธรรมดา หากลองเอาน้ำผึ้งชันโรงกับสมุนไพรท้องถิ่นมาใส่ กลายเป็นสบู่ที่มีกลิ่นหอมเฉพาะตัว และสื่อถึงธรรมชาติ มันไม่ใช่แค่สบู่ แต่มันคือเรื่องราวของบ้านเรา” (นวัตกร6)

“ผลิตภัณฑ์ที่เรามี ผลผลิตจากสวนแต่ละคนลองเอามาช่วยกันคิดว่าจะทำอะไรได้บ้าง อย่างผ้าพิมพ์ใบไม้ก็พัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์อื่น ๆ อย่างกระเป๋า หมวก ต้องช่วยกันคิด ไม่ปล่อยให้คนทำคิดคนเดียว” (นวัตกร11)

4) **พัฒนาสบู่จากธรรมชาติ** ผลิตภัณฑ์สบู่จากธรรมชาติที่ทำ อยากพัฒนาให้มีความทันสมัย ทั้งรูปร่าง ขนาด และสูตรที่ได้รับการยอมรับ เนื่องจากเป็นผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติดั้งเดิมตั้งแต่ยังไม่จัดตั้งเป็นวิสาหกิจ

“จริง ๆ อยากพัฒนาสบู่ของเราให้มีความทันสมัย สะท้อนจุดเริ่มต้นของสวนทองมล ที่เราทำมาตั้งแต่ต้น ตั้งแต่ก้อนใหญ่ ๆ เมื่อมีคนมาดูงาน มาเรียนรู้เขาก็จะได้ซื้อกลับไปใช้ไปเป็นของฝาก” (นวัตกร5)

“ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มเรามีหลายอย่าง สบู่ก็เป็นอีกสินค้าที่คิดว่าน่าจะขายได้ง่าย ราคาไม่แพง คนมาดูงานเขาก็สามารถซื้อกลับได้ เพียงแต่เราต้องพัฒนาสูตรให้ชัดเจน มีบรรจุภัณฑ์ที่สวยงามขึ้น หรือรูปร่างของสบู่ที่สวยงามขึ้น จูงใจให้คนอยากซื้อ เพราะเราเน้นธรรมชาติอยู่แล้ว” (นวัตกร6)

5) **เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ** คือการที่ให้คนมาเยี่ยมสวน มาเรียนรู้ หรือศึกษาดูงาน ได้เรียนรู้และทดลองจริง เช่น การทำปุ๋ย การชงน้ำสมุนไพร เพิ่มรายได้แบบท่องเที่ยวเชิงเกษตร และสิ่งแวดล้อม วิสาหกิจชุมชนสวนทองมลมองเห็นโอกาสในการเปลี่ยนสวนเกษตรอินทรีย์ให้เป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ ด้วยแนวคิด “สิ่งที่เรียนรู้ได้ดีที่สุด คือสิ่งที่ได้ลองทำจริง” จึงอยากออกแบบกิจกรรมสำหรับผู้มาเยี่ยมสวน ไม่ว่าจะเป็นนักเรียน นักศึกษา หรือผู้สนใจทั่วไปให้สามารถ มีส่วนร่วมกับการผลิตแบบธรรมชาติ ตั้งแต่การเก็บวัตถุดิบ การชงน้ำสมุนไพรจากสมุนไพรสดในสวน การทำปุ๋ยหมัก ไปจนถึงการเก็บไข่ไก่อารมณ์ดี กิจกรรมเหล่านี้ไม่

เพียงสร้างประสบการณ์ตรงให้ผู้เข้าร่วม แต่ยังช่วยเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจผ่านรูปแบบ ท่องเที่ยวเชิงเกษตรและสิ่งแวดล้อม ซึ่งกลายเป็นรายได้เสริมที่ยั่งยืนของชุมชน และช่วยสื่อสารอัตลักษณ์ไทยพวนผ่านของสวนทองมลซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้จากธรรมชาติ

"เมื่อก่อนเราคิดแค่ว่าปลูกผักเลี้ยงไก่ขายไปวัน ๆ แต่พอมีโรงเรียนกับกลุ่มอาจารย์มาเยี่ยม เขาอยากรู้ว่าเราทำยังไงถึงไม่มีสารเคมี เราเลยพาเขาเดินดูรอบสวน สาธิตให้ดูเลยว่าปุ๋ยที่เราใช้คือหมักจากเศษผักผลไม้ในครัว ไม่มีอะไรซับซ้อน แต่ได้ผลดี เขาได้ลองทำเอง ได้กลิ่น ได้จับปุ๋ยด้วยมือ บางคนบอกว่านี่แหละคือของจริง ไม่ใช่แค่ฟังบรรยาย เลยอยากต่อยอดตรงนี้เป็นกิจกรรมเลย ใครอยากมาเรียนรู้ เราก็เปิดบ้าน เปิดสวนให้ มีกิจกรรมชงน้ำตะไคร้สด เก็บไข่จากเล้า จัดชุดของฝากจากสวนให้กลับบ้าน รายได้ไม่ได้เยอะเท่าขายของ แต่เป็นการลงทุนระยะยาว คนที่มาเขาจะจดจำสวนทองมลในฐานะสวนของจริง เขากลับไปก็ช่วยบอกต่อ บางคนกลายเป็นลูกค้าประจำด้วยซ้ำ" (นวัตกร6)

"เราออกแบบกิจกรรมให้เน้นได้ลงมือทำจริง เพราะเรารู้ว่าแค่เล่าคนไม่เข้าใจ เช่น พาทำปุ๋ยไม่กลับกอง ปุ๋ยหมัก เก็บไข่ไก่ ให้ผู้เข้าร่วมได้ซึมซับของจริง" (นวัตกร8)

"จากการที่ได้สังเกตว่าคนที่มาซื้อผ้าเรา เขาจะชอบถามว่า ทำยังไงให้ใบไม้ติดลายแบบนี้ เราเลยคิดว่า ถ้าลองให้เขาได้ทำเองเลย จะยิ่งประทับใจ เพราะทุกลายไม่ซ้ำกันอยู่แล้ว พอเขาได้เลือกใบไม้เอง จัดวางเอง แล้วเห็นลายชัดขึ้นหลังนึ่งเสร็จ เขาดีใจเหมือนได้งานศิลปะชิ้นพิเศษกลับบ้าน" (นวัตกร12)

"เราจะเล่าให้เขาฟังด้วยว่าใบไม้มาจากไหน บางคนชอบใบฝรั่งจากต้นที่ยายปลูกไว้ บางคนเลือกใบสาบเสือเพราะมีเรื่องเล่าว่ากลิ่นไล่ยุงได้ ทุกคนได้ผ้าที่มีกลิ่นอายของธรรมชาติจริง ๆ พอกลับไปเขาก็จะแชร์ภาพในโซเชียลว่านี่คือผ้าจากใบไม้ที่เลือกเองกับมือ... (นวัตกร11)

6) **ประชาสัมพันธ์วิสาหกิจผ่านช่องทางออนไลน์** วิสาหกิจชุมชนสวนทองมลเห็นว่า การสื่อสารในยุคปัจจุบันไม่จำกัดแค่ป้ายหน้าร้านหรือการไปออกบูธเท่านั้น แต่จำเป็นต้องสร้างตัวตนบนสื่อออนไลน์ ที่ผู้คนเข้าถึงง่ายและนิยมใช้งาน โดยเฉพาะแพลตฟอร์ม Facebook YouTube TikTok ซึ่งสามารถถ่ายทอดตัวตนของสวน ทั้งการทำเกษตรอินทรีย์ วิถีของคนสวน วิธีทำปุ๋ยชีวภาพ การเก็บผักสด และเบื้องหลังการผลิตสินค้าธรรมชาติ ผ่านคลิปวิดีโอสั้นและเข้าใจง่าย การเล่าเรื่องผ่านคลิปวิดีโอเหล่านี้ ไม่เพียงช่วยสร้างการรับรู้พื้นที่การเรียนรู้ ผลิตภัณฑ์ให้กับ

วิสาหกิจ แต่ยังสร้างแรงบันดาลใจและความเชื่อมั่นแก่ผู้ชมว่าแหล่งเรียนพร้อมที่จะให้ทุกคนได้เข้ามาเรียนรู้ สินค้าทุกชิ้นมีที่มา มีความใส่ใจ และมีคนทำจริงอยู่เบื้องหลัง ซึ่งสามารถต่อยอดไปสู่และความภาคภูมิใจของคนในชุมชน

“ถ้าอยากให้คนรู้จักสวนทองมลมากขึ้น เราต้องเล่าเรื่องให้เขาเห็นภาพ ไม่ใช่แค่บอกว่าปลูกอินทรีย์ แต่ไม่มีภาพยืนยัน ตอนแรกเราอาจจะทำคลิปง่าย ๆ แค่ถ่ายตอนเก็บมะนาวจากสวนในบ้าน คลิปสาธิตการทำปุ๋ยหมักสั้น ๆ คลิปวิถีคนสวน...” (นวัตกร7)

“เราอาจจะอัดคลิปแบบเล่าเรื่องยาว เช่น ‘เบื้องหลังขวดน้ำผึ้งจากสวน’ หรือ ‘ทำไมผักใบเขียวของเราถึงไม่ขม’ ทำแบบเรียบง่าย ไม่ต้องสคริปต์เยอะ แค่ซื่อสัตย์กับความจริง พอคนดูรู้ว่าเราไม่ขายฝัน เขาก็จะกลายเป็นลูกค้าประจำเลย แล้วก็แชร์ต่อให้เพื่อนอีก ก็จะทำให้สวนทองมลมีคนรู้จักนอกชุมชนมากขึ้นเรื่อย ๆ” (นวัตกร9)

7) **ใช้การเล่าเรื่องกับผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม** กลุ่มผ้าพิมพ์ใบไม้มีจุดเด่นอยู่ที่การใช้วัตถุดิบธรรมชาติในท้องถิ่น เช่น ใบไม้ เปลือกไม้ และดอกไม้ มาสร้างลวดลายลงบนผืนผ้าแต่ละผืน ซึ่งลายที่ได้ในแต่ละครั้งจะไม่เหมือนกัน เปรียบเสมือนงานศิลปะที่มีเพียงหนึ่งเดียว การเล่าเรื่อง จึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะทำให้ผ้าแต่ละผืนมี ชีวิตและอารมณ์ร่วม มากขึ้น เช่น การตั้งชื่อผ้าแต่ละผืน ที่มีเรื่องราวเบื้องหลัง ทำให้ลูกค้าเข้าใจคุณค่าทางวัฒนธรรม ท้องถิ่น และสิ่งแวดล้อมที่ซ่อนอยู่ในงานฝีมือของกลุ่ม นอกจากนี้ การนำเรื่องเล่าเหล่านี้ไปเผยแพร่ผ่านโซเชียลมีเดีย เช่น Facebook ยังช่วยขยายการรับรู้แบรนด์ ทำให้ลูกค้ารู้สึกมีความผูกพัน และอยากสนับสนุนสินค้าที่มีทั้งความงามและความหมาย

“ผ้าทุกผืนของเรามีที่มา อย่างบางผืน เราใช้ใบมะม่วงจากต้นหลังบ้าน บางผืนก็ได้ลายจากใบไม้ที่ขึ้นอยู่ริมคลอง พอทำเสร็จแล้ว เราไม่อยากให้เขาเป็นแค่ผ้า เลยคิดว่าการสร้างเรื่องราวให้กับผลิตภัณฑ์แต่ละชิ้นมีความน่าสนใจ” (นวัตกร10)

“การขายผ้าพิมพ์ใบไม้ในยุคนี้ ถ้าเล่าแค่ใช้ใบไม้จริงมันยังไม่พอ คนอยากรู้ว่าใบไม้นั้นมาจากไหน ใครเก็บ ใครพิมพ์ วันนั้นอากาศเป็นยังไง เราเลยเริ่มทำแคมเปญเล็ก ๆ บนโซเชียลว่า ‘หนึ่งผืน หนึ่งเรื่องราว’ โดยแต่ละโพสต์จะมีภาพผ้าพร้อมชื่อ แล้วเล่าที่มาของลายพิมพ์แบบสั้น ๆ เพื่อให้คนอ่านรู้สึกเหมือนได้อยู่ตรงนั้นกับเรา” (นวัตกร11)

8) ทางเลือกจากแค่ “ผ้าพันคอ” ไปสู่สินค้าที่ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน เช่น แก้วน้ำ เสื้อ กระเป๋าผ้า กลุ่มผ้าพิมพ์ใบไม้เริ่มต้นจากการผลิตผ้าพันคอด้วยลายพิมพ์จากใบไม้ธรรมชาติซึ่งมีเสน่ห์เฉพาะตัว แต่ด้วยพฤติกรรมผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่มองหาสินค้าที่มีทั้ง “คุณค่า” และ “การใช้งานจริง” ทำให้กลุ่มเริ่มคิดพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน

“เมื่อก่อนเราทำแต่ผ้าพันคอ พอเริ่มไปออกงานหลายที่ ลูกค้าก็บอกว่า ผ้าสวยมาก แต่เขาไม่ค่อยได้ใช้ เลยอยากได้อะไรที่ใช้ได้ทุกวัน ก็เลยคิดว่าหากทำกระเป๋าผ้า แล้วเอาลายใบไม้มาอยู่แค่บางส่วนของกระเป๋า กลายเป็นจุดเด่นที่เรียบแต่ดูดี” (นวัตกร11)

“คิดว่าผ้าพิมพ์ใบไม้ไม่ควรจำกัดแค่ผ้าพันคอ เพราะคนรุ่นใหม่เขาอยากได้อะไรที่จับต้องและใช้งานได้จริง เช่น กระเป๋าผ้า เสื้อใส่สบาย แก้วน้ำ พร้อมลายใบไม้จากผลงานจริงของเรา” (นวัตกร12)

จากผลการระดมความคิดเห็นเพื่อหาไอเดียในการพัฒนานวัตกรชุมชน ผ่านการพัฒนากิจกรรมของกลุ่ม จาก 8 แนวทางที่นวัตกรชุมชนร่วมกันเสนอความคิด นำมาสู่การหาข้อสรุปร่วมกัน ซึ่งได้ข้อสรุปสิ่งที่กลุ่มอยากให้เกิด คือ การมีศูนย์เรียนรู้ให้เป็น Business Unit ของกลุ่มเพื่อรองรับสินค้า/ผลิตภัณฑ์ ของสมาชิก การต่อยอดผลิตภัณฑ์ การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ และเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ถ่ายทอดองค์ความรู้เกษตรอินทรีย์แบบครบวงจร โดยเลือกวิธีการพัฒนาที่ผสมผสานหลากหลายวิธี ได้แก่ 1) การรวมกลุ่มผู้ประกอบการเพื่อวางแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และพัฒนาศูนย์เรียนรู้ให้เป็นทั้งแหล่งเรียนรู้ และหน่วยธุรกิจย่อยพึ่งตนเอง 2) สร้างพื้นที่ศูนย์เรียนรู้ให้เป็นหน่วยธุรกิจย่อยพึ่งตนเอง 3) ยกระดับศูนย์เรียนรู้ทั้งด้านเนื้อหาองค์ความรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ ผู้ถ่ายทอดความรู้ และผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม 4) สร้างเครือข่ายการตลาดและการเรียนรู้ โดยมีโจทย์ที่ท้าทาย คือ “ศูนย์กลางการเรียนรู้สู่การต่อยอด และยกระดับผลิตภัณฑ์ธรรมชาติ เพิ่มการรับรู้ สร้างแรงจูงใจคนรุ่นใหม่”

การระดมไอเดีย	แนวทางการพัฒนาที่เลือก	เป้าหมายการพัฒนา	เป้าหมายที่ต้องการบรรลุ
1. สร้างผลิตภัณฑ์ที่สื่อถึงความปลอดภัยจากธรรมชาติ 2. พัฒนาเป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนที่คนมาเรียนรู้ นำไปต่อยอด และนำผลิตภัณฑ์กลับมาจำหน่าย 3. พัฒนาผลิตภัณฑ์นวัตกรรมชุมชนจากฐานทรัพยากรเดิม 4. พัฒนาสบู่จากธรรมชาติ 5. เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ 6. ประชาสัมพันธ์วิสาหกิจผ่านช่องทางออนไลน์ 7. ใช้การเล่าเรื่องกับผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม 8. ทางเลือกจากแค่ “ผ้าพันคอ” ไปสู่สินค้าที่ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน	1. การรวมกลุ่มผู้ประกอบการเพื่อวางแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และพัฒนาศูนย์เรียนรู้ให้เป็นทั้งแหล่งเรียนรู้ และหน่วยธุรกิจย่อยพึ่งตนเอง 2. สร้างพื้นที่ศูนย์เรียนรู้ให้เป็นหน่วยธุรกิจย่อยพึ่งตนเอง 3. ยกระดับศูนย์เรียนรู้ทั้งด้านเนื้อหาองค์ความรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ ผู้ถ่ายทอดความรู้และผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม 4. สร้างเครือข่ายการตลาดและการเรียนรู้	1. พัฒนาผลิตภัณฑ์นวัตกรรมชุมชนจากฐานทรัพยากรเดิม 2. พัฒนาและวางระบบฐานการเรียนรู้แบบครบวงจร 3. สร้างพื้นที่ศูนย์เรียนรู้ให้เป็น Business Unit	การมีศูนย์เรียนรู้ให้เป็น Business Unit ของกลุ่ม

เมื่อได้ข้อสรุปแนวทางการพัฒนานวัตกรชุมชน ผ่านการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ให้เป็น Business Unit ด้วยแนวทางการพัฒนาทั้ง 4 แนวทางแล้ว นำไปสู่ขั้นการสร้างต้นแบบ ในขั้นที่ 4 ต่อไป

ขั้นที่ 4 สร้างต้นแบบ (Prototype)

ในขั้นนี้ เป็นขั้นของการวางแผนการดำเนินการสร้างต้นแบบหรือกระบวนการพัฒนาผลการสร้างต้นแบบ ดังนี้

เป้าหมายการพัฒนา

1. พัฒนาผลิตภัณฑ์นวัตกรรมชุมชนจากฐานทรัพยากรเดิม
2. พัฒนาและวางระบบฐานการเรียนรู้แบบครบวงจร
3. สร้างพื้นที่ศูนย์เรียนรู้ให้เป็น Business Unit

แนวทางการพัฒนา	วิธีการดำเนินงาน	ผลที่คาดว่าจะเกิด
การรวมกลุ่มผู้ประกอบการเพื่อวางแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และพัฒนาศูนย์เรียนรู้ให้เป็นทั้งแหล่งเรียนรู้	- ประชุมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายผู้ประกอบการ - สร้างภาพอนาคตร่วมกัน - ค้นหาผลิตภัณฑ์ใหม่จากทรัพยากรเดิม	ได้แนวทางการพัฒนาผลิตกลุ่มร่วมกัน
สร้างผลิตภัณฑ์ต้นแบบ	- ทดลองสบู่ก้อน จากน้ำผึ้งชันโรง - หมวกจากผ้าพิมพ์ใบไม้	ได้ผลิตภัณฑ์ใหม่ ที่พัฒนาจากทรัพยากรของกลุ่ม บนฐานวัฒนธรรมและภูมิปัญญา
สร้างพื้นที่ศูนย์เรียนรู้ให้เป็นหน่วยธุรกิจย่อยพึ่งตนเอง	จัดทำแผนการจัดการศูนย์เรียนรู้แบบ หน่วยธุรกิจย่อยพึ่งตนเอง	ได้แผนการจัดการศูนย์เรียนรู้ของกลุ่มที่ชัดเจน
ยกระดับศูนย์เรียนรู้ทั้งด้านเนื้อหาองค์ความรู้ และผู้ถ่ายทอดความรู้	- ออกแบบฐานเรียนรู้ - อบรมการสื่อสารและถ่ายทอดความรู้สำหรับวิทยากร	มีฐานเรียนรู้ที่พร้อมทั้งเนื้อหา และผู้ถ่ายทอด
สร้างเครือข่ายการตลาดและการเรียนรู้	ทำสื่อประชาสัมพันธ์ร่วม เช่น Facebook Page	มีเครือข่ายการตลาด และเครือข่ายการเรียนรู้

ผลการสร้างต้นแบบ ดังนี้

1) ประชุมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และเครือข่ายกลุ่มอาชีพ เพื่อกำหนดเป้าหมายร่วมกัน เริ่มจากการที่รวมกลุ่มสมาชิกวิสาหกิจชุมชนสวนทองมล และเครือข่ายกลุ่มอาชีพ ผู้ประกอบการ ประกอบด้วย เครือข่ายผลิตภัณฑ์จากน้ำผึ้งชันโรง ผลิตภัณฑ์สบู่เหลว กระเป๋าสาน และผ้าพิมพ์ใบไม้ โดยผู้นำกลุ่มอธิบายถึงความตั้งใจหรือเป้าหมายของการรวมกลุ่มและชวนสร้างภาพอนาคตที่อยากเห็นร่วมกัน โดยกลุ่มนำเสนอภาพอนาคตที่อยากเห็นภายใต้การเป็น หน่วยธุรกิจย่อยพึ่งตนเอง ดังนี้

1.เป็นศูนย์การเรียนรู้และต่อยอดผลิตภัณฑ์ของชุมชน ศูนย์เรียนรู้แห่งนี้กลายเป็นศูนย์การเรียนรู้หลักที่บูรณาการทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้ใหม่ โดยมีระบบฐานการเรียนรู้ครบวงจร เช่น การปลูกผักอินทรีย์ การเลี้ยงไก่ไข่ การเพาะไส้เดือน การผลิตสบู่และผลิตภัณฑ์จากน้ำผึ้ง การย้อมผ้าพิมพ์ใบไม้ และการจักสาน ตลอดจนมีวิทยากรประจำฐานที่มีความเชี่ยวชาญ ถ่ายทอดความรู้ทั้งในรูปแบบอบรมเชิงปฏิบัติการและการดูงาน

“เราภูมิใจมากที่ผ้าพิมพ์ใบไม้ของเราจะได้มีพื้นที่ให้คนมาเรียนรู้ที่สวนทองมล ไม่ใช่แค่เป็นสินค้าขาย แต่ยังเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้มาเยือนจะได้ลองลงมือทำ และเข้าใจถึงคุณค่าของธรรมชาติและภูมิปัญญาชาวบ้าน” (นวัตกร11)

“ภาพที่อยากเห็นคือมีฐานเรียนรู้เรื่องการเลี้ยงชันโรง คนที่สนใจมาเรียนรู้ได้จริง ได้เห็นกระบวนการทั้งหมด ตั้งแต่การดูแลรังชันโรง ไปจนถึงการสกัดน้ำผึ้งและแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์อย่างสบู่หรือสเปรย์ธรรมชาติ” (นวัตกร6)

2. การพัฒนาเครือข่ายผู้ประกอบการที่ทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ สมาชิกแต่ละคนไม่ทำงานแบบแยกส่วน แต่จะทำงานประสานกัน โดยมีการประชุมวางแผนร่วม มีระบบจัดการร่วมกัน เช่น การออกแบบผลิตภัณฑ์ร่วมกัน และการวางระบบคุณภาพและมาตรฐานเพื่อให้สินค้าสอดคล้องกัน ช่วยลดต้นทุน เพิ่มคุณภาพ และขยายตลาดร่วมกันได้

“อยากเห็นทุกคนคุยกันบ่อย ๆ ทั้งกลุ่มชันโรง กลุ่มผ้าพิมพ์ใบไม้ ผักปลอดสาร และกลุ่มจักรสาน จะทำให้เห็นว่าเราสามารถแบ่งวัตถุดิบ ใช้บรรจุภัณฑ์ร่วม หรือแม้แต่จัดเซ็ตของฝากร่วมกันได้ ซึ่งช่วยให้ทุกกลุ่มมีโอกาสเข้าถึงตลาดมากขึ้น” (นวัตกร2)

“อยากเห็นการแลกเปลี่ยนความคิดกัน ที่ผ่านมาเราขายแบบเดี่ยว ๆ แต่ตอนนี้อยากให้มีไอเดียจากกลุ่มอื่นมาช่วย เช่น ใส่สบู่กลิ่นสมุนไพรลงไปในกระเป๋า กลายเป็นชุดของขวัญที่ดูดีขึ้นมาก และราคาก็ขายได้ดีขึ้นด้วย” (นวัตกร9)

3. สร้างระบบการตลาดและการสื่อสารอัตลักษณ์ร่วมกัน มีการสร้างแบรนด์ร่วมกัน ที่บ่งบอกถึงเอกลักษณ์ชุมชนอย่างชัดเจน เช่น การเน้นความเป็นธรรมชาติ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งพัฒนาแพลตฟอร์มออนไลน์ การออกบูธ และการจัดตลาดในพื้นที่ให้เป็นกิจกรรมประจำ

“เมื่อก่อนเราขายไข่กับผักแยกกัน ไม่มีใครรู้ว่าเป็นของกลุ่มวิสาหกิจสวนทองมน ก็อยากเห็นการทำป้าย การจัดบรรจุภัณฑ์ให้เหมือนกัน คนเริ่มจดจำเราได้ และเชื่อมั่นว่าสินค้าจากสวนทองมล คือของดี มีมาตรฐาน” (นวัตกร4)

“อยากเห็นทุกคนมีความรู้สึกว่ากำลังเดินไปในทางเดียวกัน มันไม่ใช่แค่การขายของ แต่คือการเล่าเรื่องของชุมชนเราให้คนทั้งประเทศได้รู้” (นวัตกร12)

4. สวนทองมลเป็นแหล่งสร้างรายได้ และแหล่งเรียนรู้ของชุมชน ศูนย์เรียนรู้กลายเป็นแหล่งสร้างรายได้ของชุมชน โดยมีการเก็บค่าเรียนรู้หรือทำกิจกรรม มีจุดจำหน่ายสินค้าในศูนย์เรียนรู้ การให้บริการอาหาร เครื่องดื่ม จากวัตถุดิบของชุมชน และมีการวางแผนธุรกิจร่วม มีสมาชิกร่วมกันดูแลอย่างเป็นระบบ

“อยากเห็นการวางเป้าหมายไว้ชัดเจนว่าเราต้องเป็นมากกว่าศูนย์เรียนรู้ เป็นธุรกิจที่เลี้ยงตัวเองได้ สร้างรายได้กลับสู่สมาชิก และเป็นที่ภาคภูมิใจของทุกคนในชุมชน” (นวัตกร2)

“ศูนย์เรียนรู้จะไม่ใช่แค่ที่ให้ความรู้ แต่คือโมเดลธุรกิจของชุมชน ที่เด็ก เยาวชน หรือคนทั่วไปสามารถมาเรียนรู้เรื่องการทำธุรกิจจากทรัพยากรในท้องถิ่น และนำกลับไปใช้พัฒนาชุมชนของตัวเองได้ด้วย” (นวัตกร1)

ภาพประกอบ 5 การดำเนินกิจกรรมชวนคิดของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทองมล

2) ค้นหาผลิตภัณฑ์ใหม่จากทรัพยากรเดิม

จากการร่วมกันคิดเพื่อค้นหาผลิตภัณฑ์ใหม่จากทรัพยากรเดิมของกลุ่ม ทำให้ได้ข้อสรุปของผลิตภัณฑ์ที่จะต่อยอด บนฐานทรัพยากรเดิมและผลิตภัณฑ์เดิม โดยทดลองพัฒนาผลิตภัณฑ์จากน้ำผึ้งชันโรง และผ้าพิมพ์ใบไม้ ดังนี้

1. พัฒนาสบู่ก้อน โดยสมาชิกเห็นว่าสบู่ก้อนเป็นผลิตภัณฑ์ดั้งเดิมตั้งแต่เริ่มต้นการทำเกษตรอินทรีย์ โดยเป็นผลิตภัณฑ์สบู่ก้อนจากมะนาว แต่จากการศึกษามานั้น น้ำผึ้งชันโรงสามารถนำมาผลิตเป็นสบู่ก้อนได้ และกลุ่มก็มีสมาชิกที่มีน้ำผึ้งชันโรง ดังนั้นจึงทำการทดลองพัฒนาผลิตภัณฑ์สบู่ก้อนจากน้ำผึ้งชันโรงขึ้น

“ตอนเราเริ่มทำเกษตรอินทรีย์ใหม่ ๆ เราอยากให้มีผลิตภัณฑ์ที่ใช้วัตถุดิบในสวน ก็เลยลองทำสบู่ก้อนจากน้ำมะนาว เพราะในสวนมีอยู่แล้วเยอะ แล้วมันก็ใช้ดีนะคะ ล้างสะอาด หอมสดชื่น ลูกค้าที่มาเรียนรู้หรือมาซื้อผักก็ชอบ แต่พอทำไปนาน ๆ เราเริ่มรู้สึกว่า ถ้าอยากให้สบู่เราไปได้ไกลกว่านี้มันต้องมีอะไรใหม่ ๆ เข้ามาเพิ่มเติมบ้าง ไม่อย่างนั้นจะวนอยู่กับของเดิม ๆ ที่ตลาดเริ่มมีเยอะแล้วด้วย จนมีวันหนึ่งเราไปดูงาน แล้วได้ลองใช้สบู่ที่ผสมน้ำผึ้ง รู้สึกว่าผิวนุ่ม ชุ่มชื้นมาก แล้วเราก็มีน้ำผึ้งชันโรงของสมาชิกในเครือข่ายอยู่แล้ว น่าจะจะลองพัฒนาดู แล้วพอทดลองทำจริง มันออกมา

ดีมากเลยค่ะ มีกลิ่นหอมอ่อน ๆ จากน้ำผึ้ง แล้วเนื้อสบู่ก็ไม่แข็งจนเกินไป แถมยังได้เรื่องความชุ่มชื้นเพิ่มขึ้นด้วย ตอนนี้เรากำลังทดลองหลายสูตรอยู่" (นวัตกร6)

"ที่ผ่านมาเราขายน้ำผึ้งขันโรงเป็นขวด ๆ อย่างเดียว ซึ่งจริง ๆ ก็ดีอยู่ แต่เห็นว่าการเอาน้ำผึ้งไปต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์อื่น ๆ มันทำให้มูลค่าเพิ่มขึ้นแบบที่เราไม่เคยนึกถึงมาก่อนเลย เพราะมันไม่ได้เป็นแค่การขายวัตถุดิบ แต่เป็นการเปลี่ยนของธรรมดาให้กลายเป็นของใช้พรีเมียมที่มีเรื่องเล่าจากสวน เล่าจากผึ้ง และจากความร่วมมือในชุมชน" (นวัตกร7)

2. การทำหมวกจากผ้าพิมพ์ใบไม้ สมาชิกกลุ่มเห็นว่าผ้าพิมพ์ใบไม้มีเอกลักษณ์เฉพาะ และมีความน่าสนใจ เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีไม่นานในชุมชน จึงเห็นว่าหากลองพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์อื่นที่คนใช้ได้ทั่วไป ก็จะเป็นการต่อยอดได้อีกทางหนึ่ง โดยเริ่มจากการทำหมวก กระเป๋า

"ตอนที่เราเริ่มทำผ้าพิมพ์ใบไม้ใหม่ ๆ คนในชุมชนหลายคนยังไม่ค่อยเข้าใจว่าเราทำไปทำไม เพราะมันดูแปลก ไม่เหมือนผ้าทั่วไป แต่พอเราเริ่มนำมาทำเป็นผ้าพันคอ คนก็เริ่มเห็นว่าผ้ามันมีเสน่ห์เฉพาะตัว สีสันที่ได้ก็มาจากธรรมชาติจริง ๆ ไม่มีการแต่งเติมอะไรเลย ยิ่งถ้าเป็นใบไม้จากสวนของเราจริง ๆ ก็ยิ่งทำให้รู้สึกว่าผืนผ้านั้นมีเรื่องราวมีชีวิต ก็เลยเห็นว่าถ้าพัฒนาเป็นของใช้อื่น ๆ คนน่าจะสนใจมากขึ้น เราเลยคิดต่อว่า ถ้าผ้าผืนนี้สามารถนำไปทำเป็นของใช้ที่คนพกติดตัวได้มากขึ้น อย่างหมวก มันก็น่าจะเป็นอีกทางหนึ่งที่ทำให้คนได้ใช้ ได้โชว์ เอกลักษณ์ของชุมชนมากขึ้น แล้วหมวกก็เป็นของใช้ที่คนทุกวัยใส่ได้ ทั้งวัยรุ่น นักท่องเที่ยว หรือแม้แต่กลุ่มแม่บ้าน" (นวัตกร11)

ภาพประกอบ 6 หมวกจากผ้าพิมพ์ใบไม้ และสบู่จากน้ำผึ้งขันโรง

3) สร้างพื้นที่ศูนย์เรียนรู้ให้เป็นหน่วยธุรกิจย่อยพึ่งตนเอง

คือ การยกระดับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสวนทองมลให้เป็นพื้นที่ธุรกิจเชิงสังคม โดยทำหน้าที่เป็น "ศูนย์กลางรวมสินค้า" ทั้งของสมาชิก และเครือข่ายผู้ประกอบการ พร้อมจัดระบบการ

จำหน่าย การตลาด การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ช่วยให้เกิดการไหลเวียนของรายได้ และสามารถเลี้ยงตัวเองได้ในระยะยาว ผลการสร้างต้นแบบ ดังนี้

ได้แผนการบริหารจัดการของกลุ่ม ประกอบด้วย

1. **การแบ่งบทบาทของสมาชิกในกลุ่ม**

กิจกรรม	บทบาท
บริหารจัดการภาพรวม	วางแผนการดำเนินการในกลุ่ม ประชุมหาข้อตกลงร่วมกัน บริหารจัดการสมาชิกในกลุ่ม
พัฒนาผลิตภัณฑ์	เป็นแกนนำในการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ ที่ต่อยอดจากผลิตภัณฑ์เดิม
ดูแลจัดการและรับผู้ดูงาน และศึกษาเรียนรู้	จัดกำหนดการดูงาน กลุ่มคนดูงาน ประสานการดูงานและจัดกิจกรรมการเรียนรู้
ประชาสัมพันธ์และการตลาด	ประชาสัมพันธ์ศูนย์เรียนรู้ ผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม และกิจกรรมของกลุ่ม
การเงินและบัญชี	จัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย และการแบ่งผลประโยชน์ของกลุ่ม
อาหาร	ดูแลการจัดเลี้ยงสำหรับคณะศึกษาดูงาน

2. **การออกแบบและการจัดการพื้นที่** แบ่งพื้นที่ ดังนี้

- พื้นที่จัดจำหน่ายสินค้า โซนหน้าศูนย์เรียนรู้ ปรับปรุงให้มีความทันสมัย สะอาด และมีป้ายแสดงเรื่องราวสินค้า
- พื้นที่กิจกรรมการเรียนรู้ อยู่บริเวณในสวน/แปลงเกษตรสาธิต/ฐานสาธิต เช่น การทำน้ำหมัก การทำสบู่ การพิมพ์ใบไม้ ฯลฯ
- จุดต้อนรับผู้มาเรียนรู้ บริเวณด้านหน้าบ้าน ปรับปรุงให้มีป้ายข้อมูล
- ลานจอดรถ บริเวณหน้าสวน ก่อนเข้ามาในสวน ปรับปรุงพื้นที่ให้เรียบ

3. **ระบบการจำหน่ายสินค้า ประกอบด้วย**

- ขายหน้าศูนย์เรียนรู้ เปิดร้านจำหน่ายสินค้าของกลุ่มและเครือข่ายอย่างสม่ำเสมอ ทั้งช่วงของการมีกิจกรรม และมี่กิจกรรม
- ขายผ่านออนไลน์ ใช้ Facebook Page

- วางระบบแบ่งรายได้ กำหนดจำนวนเงินรายได้จากสินค้าแต่ละชิ้นเข้ากองกลางศูนย์

4. ระบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

- จัดกิจกรรมศึกษาดูงานและเรียนรู้จากการปฏิบัติ เช่น ทำสบู่จากน้ำผึ้งชันโรง ผลิตภัณฑ์จากผ้าพิมพ์ใบไม้ ฝึกทำปุ๋ยอินทรีย์

- กำหนด ราคาค่าเข้าร่วมกิจกรรม ให้ครอบคลุมค่าใช้จ่าย และรายได้กลุ่ม

- ฝึกอบรมวิทยากรประจำฐานให้มีความรู้และถ่ายทอดได้ดี

5. แผนการเงินและการเลี้ยงตัวเอง

สร้างรายได้จาก 3 ส่วนหลัก ประกอบด้วย

- รายได้จากขายสินค้า

- รายได้จากจัดกิจกรรมเรียนรู้

- รายได้จากการบริหารจัดการ

4) ยกระดับศูนย์เรียนรู้ทั้งด้านเนื้อหาองค์ความรู้ และผู้ถ่ายทอดความรู้

ผลการดำเนินกิจกรรมเพื่อยกระดับศูนย์เรียนรู้ ทั้งด้านเนื้อหาและผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ ดังนี้

1. **ออกแบบกิจกรรมในฐานเรียนรู้** โดยเป็นฐานเรียนรู้ที่เน้นการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย 5 ฐานเรียนรู้หลัก ได้แก่ ฐานผักปลอดสาร ฐานไก่ไข่อารมณ์ดี ฐานสบู่จากสมุนไพรท้องถิ่น ฐานน้ำผึ้งชันโรง ฐานผ้าพิมพ์ใบไม้ โดยแต่ละฐานประกอบด้วย 1) เนื้อหาองค์ความรู้ป้าย แผ่นพับ 2) ผลผลิตของแต่ละฐานเรียนรู้ 3) กิจกรรมการเรียนรู้ภายในฐาน เช่น การให้ลงมือปฏิบัติ และ 4) วิทยากรประจำฐาน

“ในการออกแบบฐานเรียนรู้ครั้งนี้ เราเน้นให้ทุกฐานสามารถ ‘เล่าเรื่อง’ ได้ในตัวของมันเอง ไม่ใช่แค่แสดงผลผลิตแล้วจบ เราใส่องค์ความรู้ลงไปในแต่ละฐาน โดยใช้ป้ายข้อมูล แผ่นพับ และการบรรยายจากวิทยากร เพื่อให้ผู้มาเรียนรู้เข้าใจที่มา และคุณค่าของสิ่งที่เขาเห็น เช่น ฐานผักปลอดสาร เราไม่ได้แค่โชว์ผัก แต่มีป้ายเล่าเรื่องกระบวนการผลิต การเตรียมแปลง และยังให้เขาได้ลองปลูกเองจริง ๆ ด้วยค่ะ เราอยากให้ทุกคนกลับไปพร้อมความรู้ ไม่ใช่แค่ความประทับใจ” (นวัตกร1)

“คิดว่า ถ้าเราจะให้ศูนย์เรียนรู้ของเราน่าสนใจและแตกต่าง เราต้องเน้น ‘ประสบการณ์ตรง’ ของผู้เรียนครับ ที่ฐานสบู่จากสมุนไพร เราเลยออกแบบกิจกรรมให้ผู้เข้าร่วมได้ลงมือทำสบู่ของตัวเองจริง ๆ ตั้งแต่เลือกสมุนไพร เตรียมวัตถุดิบ ผสม ปั้น แล้วก็ใส่บรรจุภัณฑ์กลับบ้านไปได้เลย เราก็มีแผ่นพับแจกเพื่อให้กลับไปลองทำต่อเองที่บ้าน และเราเตรียมผลผลิตไว้ให้เขาเห็นว่าถ้าทำต่อยอดเป็นสินค้าก็สามารถขายได้แบบไหนบ้าง ทุกฐานควรต้องมีสิ่งเหล่านี้ครบเลยครับ ทั้งเนื้อหา ผลผลิต กิจกรรม และวิทยากรที่อธิบายได้” (นวัตกร5)

“ฐานผ้าพิมพ์ใบไม้ของเราจริง ๆ แล้วเป็นฐานที่หลายคนตื่นเต้น เพราะมันเป็นกิจกรรมที่เขาไม่เคยทำมาก่อน เราเลยออกแบบให้เขาเริ่มตั้งแต่การเลือกใบไม้จากรอบศูนย์เรียนรู้ ทำความสะอาดใบแล้วมาลงพิมพ์บนผ้า โดยใช้เทคนิคธรรมชาติค่ะ เราทำตัวอย่างไว้ให้เห็นว่า ถ้าพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ เช่น กระเป๋า เสื้อ หรือหมวก มันจะออกมาแบบไหน เราก็มีแผ่นพับบอกขั้นตอนต่าง ๆ ที่สำคัญเราเตรียมวิทยากรไว้ประจำฐาน ไม่ใช่แค่ให้เขาทำเองเฉย ๆ แต่เราสื่อสารกับเขาตลอดเพื่อให้เข้าใจคุณค่าของสิ่งที่เขากำลังทำค่ะ” (นวัตกร11)

2. **ฝึกการถ่ายทอดความรู้ สำหรับวิทยากรประจำฐาน** โดยเน้นการเล่าเรื่องและฝึกปฏิบัติ การเป็นวิทยากรประจำฐานเรียนรู้ ไม่ใช่แค่การมีความรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แต่ต้องสามารถถ่ายทอดให้ผู้อื่นเข้าใจ เห็นภาพ และเกิดแรงบันดาลใจที่จะนำไปใช้ต่อได้ โดยเฉพาะในศูนย์เรียนรู้ของสวนทองมน ซึ่งเน้นแนวคิดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง องค์ประกอบหลักของการถ่ายทอดคือ 1) การเล่าเรื่องที่น่าสนใจและเชื่อมโยงกับบริบทชุมชน และ 2) การเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ซึ่งมีกระบวนการฝึก ดังนี้

- **ฝึกทักษะการเล่าเรื่อง** (Storytelling) **โดยให้ลอง**วางโครงเรื่อง เช่น จุดเริ่มต้น ความท้าทาย วิธีการ ความสำเร็จ ฝึกการใช้ภาษาง่ายและเป็นกันเอง ใช้เทคนิคการเล่าผ่านภาพ ชีวิตจริง และความผูกพันกับท้องถิ่น

- **ฝึกการถ่ายทอดแบบลงมือปฏิบัติ** โดยสาธิตการทำกิจกรรมจริง โดยให้วิทยากรฝึกอธิบายและสอนให้เพื่อนสมาชิกลองเล่นบทผู้เข้าร่วมและให้สะท้อนผล ปรับปรุงเนื้อหาและลำดับกิจกรรมให้เหมาะกับกลุ่มเป้าหมาย เช่น นักเรียน ผู้ใหญ่ หรือบุคลากรหน่วยงาน

“ตอนแรกก็คิดว่าตัวเองพูดไม่เก่งค่ะ รู้แต่วิธีทำ แต่พอมีการฝึกการเล่าเรื่อง ถึงได้เข้าใจว่าแค่เล่าให้คนฟังว่าเราทำอะไร ผ่านความรู้สึกจริง ๆ ของเรา มันก็มีพลังแล้ว” (นวัตกร3)

“ผมเป็นคนเงียบ ๆ ไม่ถนัดพูดครับ แต่พอได้มาเรียนการเล่าเรื่อง ผมก็ลองเริ่มจากสิ่งใกล้ตัว อย่างเล่าว่าตอนไปหาชันโรงครั้งแรก ผมตกใจที่มันไม่ต่อย แล้วก็เห็นว่าแมลงตัวเล็ก ๆ พวกนี้มีคุณค่ามาก ตอนอธิบายให้คนฟัง ผมชวนเขาไปดูรังจริง ให้เขาได้ลองชิมน้ำผึ้ง เปรียบเทียบกับน้ำผึ้งทั่วไป คนก็เริ่มสนใจ แล้วผมก็ใช้แผ่นพับเป็นตัวช่วย ไม่ต้องจำมาก แต่มีเนื้อหาช่วยเสริมการได้ฝึกถ่ายทอดแบบลงมือทำ มันทำให้ผมมั่นใจขึ้นเยอะครับ” (นวัตกร6)

“ชอบศิลปะค่ะ แต่ไม่คิดว่าจะได้มาเป็นวิทยากร พอได้ฝึกอบรมเรื่องการเล่าเรื่อง ฉันเริ่มจากเล่าว่าผ้าพิมพ์ใบไม้มีคุณค่ายังไงบ้าง มันมีความหมายว่า เราใช้ทรัพยากรธรรมชาติรอบตัวจริง ๆ แล้วทุกคนได้พิมพ์ลายของตัวเองลงผ้า ผสมกับเทคนิคเล็ก ๆ ที่จะสอน ทำให้ฉันรู้ว่าการเป็นวิทยากร ไม่ใช่แค่คนพูดเก่ง แต่ต้องมีหัวใจของการแบ่งปันด้วยค่ะ” (นวัตกร12)

ในขั้นของการสร้างต้นแบบสิ่งที่ได้จากขั้นนี้ ประกอบด้วย

1. แนวทางการพัฒนาผลิตกลุ่มร่วมกัน ได้แก่ เป็นศูนย์การเรียนรู้และต่อยอดผลิตภัณฑ์ของชุมชน การพัฒนาเครือข่ายผู้ประกอบการที่ทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ สร้างระบบการตลาดและการสื่อสารอัตลักษณ์ร่วมกัน และสวนทองมลเป็นแหล่งสร้างรายได้ และแหล่งเรียนรู้ของชุมชน
2. ต้นแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ ที่พัฒนาจากทรัพยากรของกลุ่ม บนฐานวัฒนธรรมและภูมิปัญญา ได้แก่ สบู่ก้อนจากน้ำผึ้งชันโรง หมวก กระเป๋า จากผ้าพิมพ์ใบไม้
3. แผนการจัดการศูนย์เรียนรู้ของกลุ่มที่ชัดเจน
4. ฐานเรียนรู้ที่พร้อมทั้งเนื้อหา และผู้ถ่ายทอด
5. เครือข่ายการตลาด และเครือข่ายการเรียนรู้

จากผลการสร้างต้นแบบในขั้นที่ 4 นี้ นำไปสู่การทดสอบต้นแบบในขั้นที่ 5 ดังนำเสนอในหัวข้อถัดไป

ขั้นที่ 5 ทดสอบต้นแบบ (Test)

กิจกรรมที่ดำเนินการในขั้นนี้ เป็นการนำต้นแบบมาทดสอบ และปรับปรุง ก่อนนำไปสู่การลงมือปฏิบัติจริง โดยดำเนินการดังนี้

1) ทดลองขายผลิตภัณฑ์ในศูนย์เรียนรู้ชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม (สวนทองมล)

เมื่อได้ทดลองพัฒนาผลิตภัณฑ์แล้ว สมาชิกก็นำมาวางจำหน่ายในศูนย์เรียนรู้ชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นการทดสอบสินค้า และสะท้อนผลจากผู้ซื้อ หรือผู้เยี่ยมชมผลงาน

2) ทดลองให้วิทยากรประจำฐานเรียนรู้ได้ถ่ายทอดองค์ความรู้

วิทยากรประจำฐานเรียนรู้ ที่เป็นผู้ผลิตสินค้า จำหน่ายสินค้า ได้ทดลองสวมบทบาทการเป็นวิทยากรประจำฐานเรียนรู้ พร้อม ๆ กับการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของตนเอง โดยฝึกตั้งแต่การอธิบายผลิตภัณฑ์ จุดเด่น สรรพคุณ และบางฐานเรียนรู้ได้มีกิจกรรมให้ผู้เข้าร่วมได้ลงมือปฏิบัติ

3) ทดลองใช้แผนหน่วยธุรกิจย่อยพึ่งตนเอง

สมาชิกของกลุ่ม ได้ทดลองใช้แผนหน่วยธุรกิจย่อยพึ่งตนเอง โดยเริ่มตั้งแต่การจัดคิวคนดูงาน การคำนวณค่าใช้จ่าย ประสานวิทยากร เตรียมกิจกรรม การจัดอาหาร และการจัดทำบัญชี ผลการทดลอง

4) สะท้อนผลการทดสอบต้นแบบ และปรับปรุง

หลังจากได้มีการทดสอบผลิตภัณฑ์ และแผนหน่วยธุรกิจย่อยพึ่งตนเอง ผ่านการศึกษาดูงานในศูนย์เรียนรู้ สมาชิกในกลุ่มได้ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสะท้อนผล ได้แก่ 1) ได้เรียนรู้อะไรจากการจัดกิจกรรมวันนี้ 2) สิ่งที่เห็นว่าควรปรับปรุงจากกิจกรรมวันนี้มีอะไรบ้าง และควรปรับปรุงอย่างไร ผลการสะท้อนจากผู้เข้าร่วม ดังนี้

สิ่งที่ได้เรียนรู้

1. ได้เรียนรู้กระบวนการผลิตแบบลงมือปฏิบัติจริง
2. เรียนรู้แนวคิดการสร้างคุณค่าให้สินค้า โดยเล่าเรื่องราวที่มาของสินค้า
3. เรียนรู้วิถีไทยพวน อาหารการกิน ภาษา
4. เรียนรู้การอยู่กับธรรมชาติของคนในชุมชน
5. ได้เรียนรู้การนำของในชุมชนมาแปรรูป เช่น ทำสบู่ ทำผ้าพิมพ์ ทำปุ๋ย

สิ่งที่เห็นว่าควรปรับปรุงจากกิจกรรมวันนี้ และควรปรับปรุงอย่างไร

1. วิทยากรบางคนยังขาดความมั่นใจในการพูดหรืออธิบายอย่างเป็นระบบ
2. การบริหารเวลากิจกรรม
3. การจัดกลุ่มผู้เข้าร่วมและบริหารเส้นทางการเรียนรู้ควรชัดเจนขึ้น
4. อยากให้มีการลงมือปฏิบัติทุกฐาน

นอกจากนี้ สมาชิกในกลุ่มร่วมกันสะท้อนผลการจัดกิจกรรม โดยเน้นสิ่งที่ควรปรับปรุงเพื่อนำไปปรับปรุงต้นแบบ ดังนี้

1. ด้านผลิตภัณฑ์

- ควรมีการปรับปรุงรูปลักษณ์ และขนาดก้อนของสบู่ให้เล็กลง เหมาะสำหรับการพกพา

- ควรพัฒนาบรรจุภัณฑ์ให้ทันสมัย และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

"ผู้เยี่ยมชมสินค้าให้ข้อเสนอแนะว่า สบู่ถ้าจะให้เหมาะกับนักท่องเที่ยวหรือคนที่ต้องเดินทางบ่อย ๆ อยากแนะนำว่าควรทำขนาดเล็กลงอีกนิด เพื่อให้พกใส่กระเป๋าเดินทาง หรือกระเป๋าเครื่องสำอางได้สะดวกขึ้น" (นวัตกร4)

"บรรจุภัณฑ์ยังดูธรรมดา ถ้ามีการออกแบบห่อสบู่ให้ดูโมเดิร์นขึ้น หรือใช้วัสดุธรรมชาติ เช่น กระดาษรีไซเคิล ผ้าฝ้ายพิมพ์ลายจากชุมชน จะทำให้ลูกค้าเห็นถึงความตั้งใจรักษ์โลกและเพิ่มภาพลักษณ์ของสินค้าได้ดีขึ้น" (นวัตกร10)

2. ด้านการเป็นวิทยากรประจำฐานเรียนรู้

- ควรฝึกการนำเสนอ และสาธิตกิจกรรมให้คล่องกว่านี้

- ควรมีคนจับเวลา และแจ้งเวลาแก่วิทยากรเพื่อควบคุมเวลาให้เหมาะสม

"โดยรวมเนื้อหาน่าสนใจ แต่บางฐานที่ผมเข้าฟังยังเห็นว่าวิทยากรพูดติด ๆ ขัด ๆ เหมือนยังไม่มั่นใจ ถ้ามีการฝึกพูด หรือซ้อมบรรยายล่วงหน้า ก็จะทำให้คนเรียนรู้รู้สึกมั่นใจตามไปด้วยครับ" (นวัตกร5)

3. ด้านการบริหารจัดการ

หากมีผู้ศึกษาดูงาน หรือเรียนรู้จำนวนมาก การแบ่งกลุ่มอย่างเหมาะสมเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็น

"จากที่ได้ต้อนรับผู้ศึกษาดูงาน สิ่งที่ได้เรียนรู้คือการบริหารจัดการกลุ่มผู้เรียนรู้ ไม่ใช่แค่เรื่องของการจัดพื้นที่ แต่คือการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริง การแบ่งกลุ่มตามความสนใจหรือวัตถุประสงค์ของผู้มาเรียนรู้ จะทำให้เราสามารถจัดกิจกรรมที่ตอบโจทย์ และสร้างประสบการณ์ที่ลึกซึ้งกว่าแค่การเยี่ยมชมทั่วไป

ซึ่งถ้าเราวางระบบไว้ดี จะสามารถรองรับกลุ่มเป้าหมายได้หลากหลาย และยังคงคุณภาพของการเรียนรู้ไว้ได้เต็มที่" (นวัตกร3)

"ในมุมมองของผม การมีผู้มาเยี่ยมชมจำนวนมากเป็นโอกาสที่ดีในการสื่อสารคุณค่าของกลุ่มเราให้กว้างขึ้น แต่ถ้าไม่มีการแบ่งกลุ่มอย่างเป็นระบบ มันอาจกลายเป็นความวุ่นวาย และทำให้เนื้อหาสำคัญบางส่วนถูกมองข้ามไป การฝึกวิยากรประจำฐาน และให้ทำคู่กับกิจกรรมเวียนกลุ่ม คิดว่าน่าจะช่วยให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพ และไม่หนักเกินกับเราในระยะยาว" (นวัตกร7)

4. **ด้านการใช้แผนหน่วยธุรกิจย่อยพึ่งตนเอง** เป็นไปตามแผน ตั้งแต่การทดลองให้คนที่รับผิดชอบในแต่ละบทบาททำหน้าที่ของตนเอง จนกระทั่งถึงการประเมินผล แต่ทั้งนี้อาจทบทวนต้นทุน และการกำหนดราคาอาหาร เพื่อให้สอดคล้องกับแผนการเงินและการเลี้ยงตนเอง

"การดำเนินงานโดยที่มีศูนย์กลางของผลิตภัณฑ์ ที่เราเริ่มใช้ถือเป็นก้าวสำคัญมาก แต่เมื่อได้ลองนำไปปฏิบัติจริง เราพบว่าเรื่องต้นทุน ที่เราอาจจะยังคิดไม่ครอบคลุมทุกอย่าง สิ่งที่ควรทำควบคู่คือการทบทวนต้นทุนเป็นระยะ และใช้ข้อมูลจริงจากการดำเนินการมาปรับแผนการเงิน เพื่อให้เกิดการเลี้ยงตนเองอย่างแท้จริงค่ะ" (นวัตกร8)

"เราเห็นภาพชัดเจนว่าหน่วยธุรกิจย่อยพึ่งตนเองของเรา ช่วยให้เรามองเห็นต้นทุน กำไร และการจัดการได้อย่างมีระบบมากขึ้น แต่ในระหว่างทางก็มีโจทย์ที่ต้องกลับมาคิดต่อ โดยเฉพาะการตั้งราคาและการให้บริการ เช่น อาหารที่เราจัดให้ผู้มาเยือน แม้จะมีคุณภาพสูงและใช้วัตถุดิบปลอดภัย แต่ถ้าไม่สามารถคุมต้นทุนให้สอดคล้องกับราคาขายได้ จะกระทบกับการบริหารรายรับรายจ่าย คิดว่าเราควรมีระบบต้นทุนที่ยืดหยุ่นและปรับตามฤดูกาล" (นวัตกร2)

การปรับปรุงจากการสะท้อนผล

หลังจากสะท้อนผลการทดสอบต้นแบบ กลุ่มได้นำมาปรับปรุง ดังนี้

การปรับปรุงต้นแบบในบริบทของวิสาหกิจชุมชนสวนทองมลและเครือข่าย ทางกลุ่มได้นำผลจากการทดลองใช้งานจริง เช่น การต้อนรับผู้ศึกษาดูงาน หรือการดำเนินงานตามแผน หน่วยธุรกิจย่อยพึ่งตนเอง มาทบทวน วิเคราะห์ และปรับกระบวนการ เครื่องมือ หรือแนวทางดำเนินงาน

เพื่อให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น สอดคล้องกับสภาพจริงของชุมชน และรองรับการขยายผลในอนาคตได้อย่างยั่งยืน โดยปรับปรุงต้นแบบ ดังนี้

1. **ด้านผลิตภัณฑ์** ปรับรูปแบบของสบู่จากน้ำผึ้งชันโรงให้มีหลายขนาด เพื่อเป็นทางเลือกแก่ผู้ซื้อ

จากเดิมที่สบู่มีเพียงขนาดเดียว ทำให้ไม่ตอบโจทย์ลูกค้าทุกกลุ่ม โดยเฉพาะคนที่อยากลองใช้หรือซื้อเป็นของฝากเล็ก ๆ หากเราลองปรับต้นแบบใหม่ให้มีหลายขนาด เช่น ขนาดทดลอง ขนาดกลาง และขนาดครอบครัว เพื่อเพิ่มทางเลือก และทำให้ผู้ซื้อเข้าถึงสินค้าได้ง่ายขึ้น

“เมื่อก่อนเราทำสบู่ก้อนใหญ่ก้อนเดียวอย่างเดียวเลย คนที่มาซื้อบางคนเขาก็บอกว่าอยากได้ก้อนเล็ก ๆ ไว้แจก ไว้ลองใช้ก่อน กลับไปก็เอาไปใช้ไม่หมดมั่งอะไรมั่ง ทีนี้ถ้าเราลองปรับใหม่ ทำหลายขนาดให้เขาเลือก ก็น่าจะตอบโจทย์คนซื้อได้” (นวัตกร4)

“ทีแรกทำสบู่ก้อนโต ๆ เพราะคิดว่าคุ้มดี แต่พอขายจริงคนเขาถามหาก้อนเล็ก ๆ เยอะเลย เราอาจจะลองทำก้อนเล็ก ก้อนกลาง แล้วติดสติกเกอร์ให้ดูดีขึ้นหน่อย แบบนี้เขาก็จะซื้อฝากคนอื่นก็ง่ายขึ้น เราเองก็ขายได้เยอะขึ้น” (นวัตกร6)

2. **ด้านวิทยากรประจำฐาน ฝึกทักษะการนำเสนอเพิ่มเติม** โดยให้ฝึกจากการปฏิบัติจริง ก่อนหน้านี้ วิทยากรประจำฐานส่วนใหญ่มีความรู้แต่ยังขาดความมั่นใจและทักษะการสื่อสารกับกลุ่มผู้เรียนรู้ การปรับต้นแบบ จึงควรเน้นให้มีการฝึกพูดจากสถานการณ์จริง มีพี่เลี้ยงช่วยแนะนำระหว่างการปฏิบัติ และให้ทีมวิทยากรได้ฝึกพูดบ่อยขึ้นในการต้อนรับกลุ่มเล็ก เพื่อค่อย ๆ พัฒนาทักษะจนเกิดความคล่องและมั่นใจมากขึ้น

“พอให้เราเป็นคนพูดตอนมีคนมาเรียนรู้ ก็ทั้งตื่นเต้นทั้งลน บางทีก็ลืม ๆ ไปหมด ต้องลองฝึกจากการพูดกับกลุ่มเล็ก ๆ ก่อน แล้วก็ให้เพื่อนในกลุ่มช่วยติชม จะได้มั่นใจขึ้น พอมีโอกาสได้พูดบ่อย ๆ มันก็อาจจะคล่องขึ้น” (นวัตกร1)

“เวลาที่เล่าก็จะพูดแบบคนบ้าน ๆ ไปเรื่อย ตรงนี้อาจจะต้องลองฝึกพูดให้เข้าใจง่าย ชัดเจน และจับประเด็นให้ได้ อาจจะฝึกตอนเรารับกลุ่มเล็ก ๆ พอทำบ่อย ๆ มันก็น่าจะดีขึ้น” (นวัตกร10)

3. **วางแผนการรับคนแต่ละกลุ่ม และจำนวนที่หลากหลาย** โดยมีแผนหลัก แผนสำรอง การรับกลุ่มผู้มาเรียนรู้ในช่วงแรกไม่มีการแยกแผนตามขนาดของกลุ่ม ทำให้เกิดความสับสนเมื่อต้องรับหลายกลุ่มในเวลาใกล้เคียงกัน การปรับต้นแบบจึงเน้นการวางแผนล่วงหน้าอย่างละเอียด แยกแผนหลักสำหรับกลุ่มใหญ่ และแผนสำรองสำหรับกรณีมีการเปลี่ยนแปลง เช่น ฝนตกคนมาน้อย หรือมาไม่ตรงเวลา ทำให้การจัดกิจกรรมราบรื่นมากขึ้น และลดความเครียดของทีมเรา

“พอคนมากลุ่มใหญ่ ๆ เราก็ลนกันทั้งสวน เพราะไม่ได้วางแผนไว้ล่วงหน้า พอคนมาซ้อนกันหรือฝนตกกะทันหัน มันก็ยุ่งไปหมด ทีนี้เราก็ควรมาปรับแบบใหม่ วางแผนเลยว่าถ้าคนเยอะจะจัดยังไง ถ้าฝนตกจะเปลี่ยนไปทำกิจกรรมในร่มแบบไหน มันช่วยให้ทุกคนทำงานง่ายขึ้นมากเลยค่ะ”

(นวัตกร4)

“จะมีช่วงที่คนมาดูงานไม่เท่ากัน บางทีก็มาสิบกว่าคน บางทีก็เป็นร้อย เราควรมาช่วยกันวางกันเลยว่า กลุ่มเล็กจะพาเดินแบบไหน กลุ่มใหญ่ต้องแบ่งฐานยังไง และถ้ามาไม่ครบจะทำแผนไหนแทน เวลาใครติดต่อมาจะมาเรียนรู้ เราก็มีแผนไว้รับมือตลอด ไม่ลน” (นวัตกร8)

เมื่อปรับปรุงต้นแบบแล้ว กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสวนทองมน และเครือข่ายผู้ประกอบการได้นำไปลงมือปฏิบัติ โดยกิจกรรมที่ปฏิบัติ และเรียนรู้ร่วมกัน มี 3 กิจกรรมหลัก ได้แก่ การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรของกลุ่ม บนฐานวัฒนธรรมและภูมิปัญญา เพิ่มเติม การจัดกิจกรรมศึกษาดูงานที่หลากหลาย และสร้างครือข่ายการตลาดและการเรียนรู้ ผ่านช่องทางออนไลน์ เช่น facebook รายละเอียดดังปรากฏในหัวข้อ ลงมือปฏิบัติและเรียนรู้อย่างเห็นคุณค่า

2.2.4 **ลงมือปฏิบัติและเรียนรู้อย่างเห็นคุณค่า (ขั้นการสานฝัน**: Destiny)

หลังจากที่ได้ทดสอบต้นแบบแล้ว กลุ่มได้ลงมือปฏิบัติ เพื่อพัฒนานวัตกรชุมชนผ่านกิจกรรมของกลุ่ม และเรียนรู้จากการปฏิบัติเหล่านั้น ดังนี้

1. **การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรของกลุ่ม บนฐานวัฒนธรรมและภูมิปัญญา** ได้แก่ สบู่ก้อน สบู่เหลว สเปรย์ไล่ยุง ไซรัปมัลเบอรี่ ผ้าพิมพ์ใบไม้ สาส์นไพร (กระเป๋าสานจากเส้นพลาสติกรีไซเคิล)

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่โดยต่อยอดจากของเดิมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เป็นกระบวนการที่เกิดจากการลงมือทำจริง ผ่านการเรียนรู้ ทดลอง และปรับปรุง บนฐานทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นวัตถุดิบจากธรรมชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือวัฒนธรรมการดำรงชีวิตของ

ผู้คนในพื้นที่ เช่น การนำน้ำผึ้งชันโรงมาผสมสบู่ การสกัดสมุนไพรเพื่อทำสเปรย์ไล่ยุง หรือการพิมพ์ลายใบไม้ลงบนผ้า รวมถึงการสานกระเป๋าจากเส้นพลาสติกรีไซเคิลที่สื่อถึงการใช้วัสดุอย่างรู้คุณค่า

โดยแต่ละผลิตภัณฑ์ มีการพัฒนา ดังนี้

1. สบู่จากน้ำผึ้งชันโรง

กลุ่มเริ่มจากการเลี้ยงชันโรง ซึ่งให้น้ำผึ้งที่มีคุณสมบัติด้านการบำรุงผิวและฆ่าเชื้อ จากนั้นนำมาผสมในสูตรสบู่ก้อนที่ทดลองพัฒนาจากน้ำมันพืชและน้ำด่าง เริ่มจากสูตรพื้นฐานจนได้สบู่ก้อนเนื้อเนียนและมีกลิ่นหอมอ่อน ๆ กลุ่มได้ทดลองทำหลายขนาด ต่อยอดสู่สินค้าพร้อมจำหน่ายในบรรจุภัณฑ์ที่ดูสะอาดและร่วมสมัยมากขึ้น

“ตอนแรกสบู่ก้อนของเราทำจากมะนาว พอมีการเลี้ยงผึ้งชันโรงก็เลยคิดว่าน่าจะเอามาทำผลิตภัณฑ์ได้ แค่ลองเอาน้ำผึ้งชันโรงมาผสมดูทำหลายรอบแล้วรู้สึกว่าเนื้อสบู่มันนุ่มดี ฟองก็ละเอียดดี เลยชวนกันในกลุ่มว่าลองใส่พิมพ์ให้สวย ๆ บ้าง ทำหลายขนาดให้คนเลือกได้บ้าง แล้วก็ปรับกลิ่นให้ละมุนขึ้น คนที่มาดูงานเขาขอซื้อกลับ เห็นแบบนี้แล้วมันภูมิใจมากค่ะ” (นวัตกร6)

“สบู่ก้อนของเราเริ่มจากของง่าย ๆ จากหลังบ้านครับ น้ำผึ้งที่ไม่ได้ขายก็เอามาใช้ เราก็ลองผิดลองถูกกันหลายรอบ ปรับสูตร ปรับกลิ่น พอเห็นว่าสบู่มันเริ่มสวย ก็เลยลองแบ่งขายตลาดนัด มีคนบอกว่าให้ทำขนาดพกพา จะได้เอาไปแจกเป็นของชำร่วย เราก็เลยลองทำแบบเล็ก ๆ ออกมาอีก ทีนี้มันก็ขายได้ดีขึ้นอีก” (นวัตกร7)

ภาพประกอบ 7 สบู่จากน้ำผึ้งชันโรง

หลังจากที่ได้พัฒนาผลิตภัณฑ์ ผู้วิจัยได้ชวนนวัตกรชุมชน ร่วมกันสะท้อนหลังการปฏิบัติ เพื่อสะท้อนการเรียนรู้ โดยประเด็นการสะท้อนผล ได้แก่ 1) ได้เรียนรู้อะไร 2) รู้สึกอย่างไร และ 3) ได้พัฒนาตนเองอย่างไร ผลการสะท้อนผล ดังนี้

สิ่งที่ได้เรียนรู้

นวัตกรชุมชนสะท้อนสิ่งที่ได้เรียนรู้ คือ ได้ลองผิดลองถูก และเรียนรู้เรื่องของการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อตอบโจทย์ของผู้ใช้ หรือตลาด และการจำหน่ายสินค้าร่วมกับการเป็นฐานเรียนรู้สำหรับคนที่มาดูงาน หรือคนที่สนใจ

"อย่างแรกเลยที่ได้เรียนรู้คือ เรื่องของการลองผิดลองถูกค่ะ ก่อนหน้านี้เราคิดว่าสบู่ก็แค่เอาน้ำมันมาผสมน้ำด่าง แล้วใส่กลิ่นหอม แต่มันไม่ใช่ง่าย ๆ แบบนั้น พอเราเอาน้ำผึ้งชันโรงมาลองใส่ มันมีปฏิกิริยาแปลก ๆ ที่ต้องคอยดูให้ดีเลย บางรอบสบู่ก็ไม่เซตตัว บางรอบกลิ่นเพี้ยนต้องค่อย ๆ จดไว้เลยค่ะว่าใส่แค่ไหนถึงจะพอดี มันเลยทำให้เรารู้ว่า การทำผลิตภัณฑ์ให้คนใช้จริง ๆ มันต้องมีความรู้พอสมควร ไม่ใช่แค่ทำได้ แต่ต้องทำให้ดีด้วยค่ะ" (นวัตกร6)

"ได้เรียนรู้เรื่องการตลาดกับเขาด้วยนะครับ ตอนแรกเราคิดว่าทำเสร็จวางขายก็น่าจะโอเค แต่จริง ๆ แล้ว ขนาด รูปทรง สี กลิ่น มันมีผลกับการตัดสินใจของลูกค้าเยอะเลย อย่างขนาดเล็ก ๆ ที่พกพาง่าย หรือกลิ่นหอมแบบธรรมชาติ พอปรับตามนี้แล้วมันขายง่ายขึ้นเลยครับ แถมลูกค้ายังบอกต่อให้ด้วย ตอนนี้ผมเข้าใจมากขึ้นว่าการทำของขายกับการใช้เอง มันต่างกันนะ" (นวัตกร5)

ความรู้สึก

นวัตกรชุมชนรู้สึกภูมิใจที่ได้นำของจากชุมชน วัตถุดิบที่มีอยู่มาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ที่สร้างรายได้ และเพิ่มคุณค่า ภาคภูมิใจในตนเองที่สามารถสร้างสิ่งที่เป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนได้

"รู้สึกภูมิใจมากเลยค่ะ ที่ของธรรมดา ๆ จากในหมู่บ้าน อย่างน้ำผึ้งที่เมื่อก่อนไม่ได้ใช้อะไรมาก กลับกลายมาเป็นสบู่ที่คนมาเห็นเขาชอบกัน บางคนขอซื้อ บางคนก็ชมว่าสวยดี กลิ่นหอม แล้วก็บอกว่าใช้แล้วผิวดีขึ้น มันทำให้เรารู้สึกว่า สิ่งที่เราทำมันมีค่า เราไม่ได้แค่ขายของนะคะ แต่เรากำลังถ่ายทอดความตั้งใจผ่านชิ้นงานของเรา" (นวัตกร6)

“มันเป็นความรู้สึกแบบว่า จากเมื่อก่อนผมไม่ค่อยมั่นใจว่าจะทำอะไรให้คนอื่นชอบได้ไหม แต่พอสบู่ซันโรงที่เราทำมันเริ่มมีคนสนใจ ผมรู้สึกเหมือนได้รับกำลังใจครับ มันไม่ใช่แค่เรื่องเงินนะ แต่มันเหมือนเราได้พิสูจน์ว่าของจากบ้านเรา ถ้าตั้งใจทำ มันก็มีคุณค่าเหมือนของดี ๆ ในห้างได้เลย ผมเลยรู้สึกดีใจ แล้วก็อยากพัฒนาต่ออีกครับ” (นวัตกร5)

การพัฒนาตนเองจากกิจกรรมการเรียนรู้

นวัตกรชุมชน สะท้อนสิ่งที่ได้พัฒนาจากกิจกรรมการเรียนรู้นี้คือ ทักษะการสื่อสาร จากการได้เป็นวิทยากรประจำฐานเรียนรู้ ได้ฝึกความอดทน และความใส่ใจต่อผลิตภัณฑ์ รวมถึงเปลี่ยนวิธีคิดและการทำงานที่มีการวางแผนมากยิ่งขึ้น ตรวจสอบคุณภาพของสินค้ามากขึ้น

“เมื่อก่อนไม่กล้าพูดกับใครเยอะ ๆ นะคะ แต่พอได้ลองอธิบายวิธีทำสบู่ให้คนมาเยี่ยมฟัง เราก็ต้องเล่าให้เค้าเข้าใจว่าเริ่มยังไง ใส่อะไร ทำไมถึงใช้ซันโรง มันทำให้เราค่อย ๆ กล้าพูดมากขึ้น แล้วก็พูดเก่งขึ้นโดยไม่รู้ตัวเลยค่ะ ตอนนี้ถ้ามีคนมาดูงาน ฉันกล้าพาเดิน พาอธิบายเต็มที่เลยค่ะ” (นวัตกร6)

“ได้ฝึกความอดทนกับความใส่ใจรายละเอียดเยอะเลยครับ เมื่อก่อนเวลาทำอะไรรีบ ๆ ไม่เคยมองว่ารูปสบู่จะต้องเรียบไหม ฟองเยอะไหม กลิ่นหอมพอดีไหม แต่พอเริ่มพัฒนาเป็นของขาย ต้องเป๊ะทุกขั้นตอน มันทำให้ผมเปลี่ยนวิธีคิดไปเลย ทุกวันนี้ผมรู้จักวางแผน ลำดับขั้นตอน แล้วก็ตรวจเช็กคุณภาพมากขึ้น มันกลายเป็นนิสัยที่ต่อยอดได้หลายอย่างเลย” (นวัตกร5)

2. ไซรัปมัลเบอรี่

ผลิตภัณฑ์ไซรัปมัลเบอรี่เกิดจากการต่อยอดผลผลิตพื้นถิ่นเดิม คือ “หม่อน” หรือมัลเบอรี่ ซึ่งแต่เดิมปลูกไว้กินผลสด หรือแปรรูปง่าย ๆ เช่น ตากแห้งหรือต้มเป็นน้ำสมุนไพรดื่มในครัวเรือน ต่อมาทางกลุ่มเล็งเห็นคุณค่าทางโภชนาการของมัลเบอรี่ที่มีสารต้านอนุมูลอิสระสูง และเป็นผลไม้ปลอดสาร จึงเริ่มพัฒนาสูตรไซรัปเพื่อเพิ่มมูลค่า กระบวนการผลิตเริ่มจากการเก็บผลมัลเบอรี่สดที่สุกพอดี มาคัดแยก ล้างสะอาด แล้วนำไปต้มรวมกับน้ำตาลไม่ฟอกและมะนาวเล็กน้อย จากนั้นกรองเอากากออก ต้มซ้ำจนได้เนื้อไซรัปข้น หอม หวานอมเปรี้ยว และบรรจุในขวดปลอดเชื้อ ภาชนะมีหลากหลายขนาดเพื่อให้เหมาะกับกลุ่มลูกค้าทั้งปลีกและขายส่ง กลุ่มได้พัฒนาฉลากให้บ่งบอกแหล่งที่มา และสื่อถึงคุณประโยชน์ของมัลเบอรี่ ทั้งยังปรับสูตรให้มีน้ำตาล

น้อยลงตามแนวทางสุขภาพ และเริ่มทดลองใช้บรรจุภัณฑ์แบบขวดฝาเกลียวเพื่อให้ดูพรีเมียมมากขึ้น อีกทั้งยังขยายช่องทางขายไปยังร้านสุขภาพ ตลาดเกษตรปลอดภัย และงานแสดงสินค้าชุมชน *“เมื่อก่อนเราปลูกหม่อนไว้กินเฉย ๆ ลูกมันก็ร่วงเกลื่อนเลยเสียดาย ลองเอามาต้มกับน้ำตาล พอดีไปเรียนรู้เขาบอกว่าถ้าทำไซรัปได้ จะเก็บไว้ได้นาน แล้วขายได้ราคาดีกว่าขายผลสด เราก็เลยลองต้มใส่น้ำมะนาวให้ออกเปรี้ยว ๆ หวาน ๆ พอดี คนที่มาก็ชิมแล้วชอบมาก บอกว่าดื่มกับโซดาหรือราดขนมอร่อยมาก เดี๋ยวนี้เราทำเป็นรอบ ๆ เลยค่ะ แล้วก็ติดฉลากเอง ตั้งชื่อแบรนด์กลุ่มเอาไว้ด้วย ลูกค้าจำง่ายขึ้นค่ะ”* (นวัตกร11)

“ตอนแรกก็ไม่คิดว่าหม่อนบ้านเราจะขายอะไรได้ นึกว่าเอาไว้กินอย่างเดียว แต่พอลองเอามาทำไซรัป มันขายได้นะ เพราะรสชาติมันแปลกกว่าพวกน้ำผลไม้ทั่วไป คนกรุงเทพเขาบอกว่าชอบมาก แล้วเราก็ใส่ขวดดูดี ๆ ทำฉลากให้เรียบร้อย บอกเลยว่าพอพัฒนาขึ้นมารอบนี้มันกลายเป็นสินค้าประจำกลุ่มเลย ใครมาเยี่ยมศูนย์เรียนรู้ต้องได้ชิมไซรัปมัลเบอรี่แน่นอน ถ้าเขาชอบเขาก็สั่งต่อเราก็มีรายได้เข้ากลุ่มด้วย” (นวัตกร12)

ภาพประกอบ 8 ไซรัปมัลเบอร์รี่

สิ่งที่ได้เรียนรู้

สมาชิกกลุ่มได้เรียนรู้ถึงคุณค่าของทรัพยากรในท้องถิ่นที่เคยมองข้าม โดยเฉพาะ “หม่อน” หรือมัลเบอรี่ซึ่งในอดีตมักใช้บริโภคเฉพาะภายในครัวเรือน แต่จากการศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมและทดลองแปรรูป กลุ่มตระหนักถึงศักยภาพด้านโภชนาการของมัลเบอรี่ โดยเฉพาะ

คุณสมบัติด้านสารต้านอนุมูลอิสระ และความปลอดภัยจากสารเคมี ทำให้สามารถต่อยอดจากผลไม้สดเป็นผลิตภัณฑ์แปรรูปที่มีอายุการเก็บรักษานานและเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจได้ อีกทั้งยังได้เรียนรู้กระบวนการผลิตในเชิงสุขอนามัย การบรรจุภัณฑ์ที่ได้มาตรฐาน และการออกแบบฉลากที่สื่อสารคุณค่าได้อย่างมืออาชีพ

“ได้เรียนรู้หลายอย่างเลยจากการลองทำไซรัปหม่อน อย่างแรกเลยคือรู้ว่าผลไม้บ้าน ๆ อย่างหม่อนนี่มันมีประโยชน์มาก ไม่ใช่แค่เอามากินเล่น ๆ เหมือนแต่ก่อน พอมาเรียนรู้ว่ามันมีสารต้านอนุมูลอิสระ ดีต่อสุขภาพ เราก็เลยลองแปรรูปดู ได้รู้วิธีทำไซรัป รู้จักการเก็บผลยังไงให้ได้ลูกสวย ๆ ต้องไม่ให้สุกเกิน พอต้มต้องกะเวลาให้ดี น้ำตาลต้องไม่หวานไป แล้วก็มะนาวนี่ต้องใส่แค่พอให้มันตัดรสนิด ๆ ถึงจะอร่อย คนกินแล้วสดชื่น” (นวัตกร12)

“เมื่อก่อนคิดว่าทำอะไรแค่ในครัวเรือนก็พอแล้วค่ะ แต่พอมาเรียนรู้วิธีทำไซรัปจริง ๆ มันไม่ใช่แค่เรื่องต้มแล้วกรองนะคะ มันมีเรื่องของความสะอาด การบรรจุ ต้องล้างขวดให้ปลอดเชื้อ ฉลากก็ต้องทำให้ดูน่าเชื่อถือ รู้เลยว่า ถ้าอยากให้สินค้าดูมืออาชีพ มันต้องใส่ใจทุกรายละเอียด ไม่ใช่แค่ทำอร่อยอย่างเดียวค่ะ” (นวัตกร11)

ความรู้สึก

สมาชิกกลุ่มรู้สึกภูมิใจที่สามารถนำผลผลิตท้องถิ่นมาต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณค่าและเป็นที่ยอมรับของผู้บริโภค นอกจากนี้ยังรู้สึกมั่นใจในศักยภาพของชุมชนเอง จากที่เคยเชื่อว่า "ของบ้าน ๆ" จะไม่มีตลาด แต่เมื่อได้รับการพัฒนาอย่างเหมาะสม กลับสามารถสร้างความสนใจจากผู้บริโภคทั้งในและนอกพื้นที่ได้จริง ความรู้สึกเหล่านี้กลายเป็นแรงผลักดันให้สมาชิกกล้าทดลองสิ่งใหม่ ๆ และมีความกระตือรือร้นในการพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง

“รู้สึกดีใจแล้วก็ภูมิใจมากเลยค่ะ ที่ของที่เมื่อก่อนไม่มีคนสนใจ ลูกหม่อนร่วงเกลื่อนพื้น เดี๋ยวนี้กลับกลายเป็นของดีของกลุ่มเรา เวลาเรานำเสนอให้คนมาลองดื่ม หรือเอาไปเป็นของฝาก คนเขาชมว่าอร่อย บอกว่ารสแปลกแต่ดี ดื่มแล้วสดชื่น บางคนกลับมาซื้ออีก มันทำให้เรารู้สึกว่าสิ่งเล็ก ๆ จากในสวนบ้านเรา ถ้าต่อยอดดี ๆ มันก็เป็นของมีคุณค่าได้ค่ะ” (นวัตกร11)

“รู้สึกว่าได้เห็นตัวเองในอีกมุมหนึ่งเลยค่ะ จากคนที่เมื่อก่อนก็แค่ช่วยเก็บลูกหม่อน ล้างของในครัว แต่ตอนนี้เรากลายเป็นคนที่ทำไซรัปเองได้ ขายเองได้ พูดกับลูกค้าได้

บางทีมีคนกรุงเทพโทรมาสั่งหลายขวด ก็ตื่นเต้นค่ะ รู้สึกว่าเราก็ทำได้เหมือนคนอื่นนะ ของจากบ้านเราก็มีคุณภาพไม่แพ้ใครเลยค่ะ" (นวัตกร12)

การพัฒนาตนเองจากกิจกรรมการเรียนรู้

ในกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ สมาชิกกลุ่มได้พัฒนาศักยภาพของตนเองทั้งในด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติ โดยเฉพาะในด้านการคิดเชิงวางแผน การบริหารจัดการผลิตภัณฑ์ การคิดต้นทุน-กำไร รวมถึงการนำเสนอผลิตภัณฑ์ให้เหมาะกับตลาดเป้าหมาย ความสามารถเหล่านี้เกิดจากการลงมือปฏิบัติจริงอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่ม ทำให้สมาชิกสามารถสื่อสารกับลูกค้า ตอบคำถามได้อย่างมั่นใจ และเริ่มมีบทบาทในการเป็น "ผู้นำเสนอ" หรือ "วิทยากรชุมชน" ได้อีกด้วย

"พัฒนาตัวเองเยอะเลยค่ะ ทั้งเรื่องฝีมือและความมั่นใจ เมื่อก่อนทำอะไรกลัวว่าจะเสียของ กลัวว่าทำแล้วคนไม่ชอบ แต่พอได้ลงมือจริง ๆ ทำหลายรอบ ปรับรสเอง ทดลองใส่ขวดหลายแบบ ก็กลายเป็นว่าเราค่อย ๆ เก่งขึ้น ตอนนี้เวลามีคนมาดูงาน ฉันก็สามารถสาธิตให้เขาดู พูดอธิบายได้ชัดเลย ไม่กลัวแล้วค่ะ" (นวัตกร11)

"เรียนรู้ที่จะวางแผนมากขึ้นค่ะ แต่ก่อนก็ทำไปตามมีตามเกิด แต่พอมาทำไซรัปเป็นสินค้า มันต้องดูตั้งแต่ต้นน้ำยันปลายน้ำเลยนะคะ ต้องรู้ว่าจะเก็บผลตอนไหน ทำกี่รอบต่อเดือน สต๊อกยังไงให้ไม่เหลือ ตอนไหนขายดีต้องเตรียมไว้ล่วงหน้า แถมยังได้ฝึกเรื่องการคำนวณต้นทุนด้วยค่ะ ตอนนี้ฉันจดบัญชีรายรับรายจ่ายเป็นประจำเลย รู้แล้วค่ะว่าการเป็นแม่ค้าไม่ใช่แค่ทำของอร่อย แต่ต้องบริหารให้เป็นด้วย" (นวัตกร11)

3. **สบู่เหลวจากน้ำผึ้งชันโรง** เริ่มจากแนวคิดใช้ทรัพยากรเดียวกันอย่างน้ำผึ้งชันโรง แต่เปลี่ยนรูปแบบให้ใช้ง่ายในครัวเรือน กลุ่มได้ทดลองสูตรสบู่เหลวที่มีความใส กลิ่นหอมอ่อน ใช้ได้ทั้งมือและร่างกาย พัฒนาบรรจุภัณฑ์ให้มีหัวปั๊ม เพิ่มความสะดวกในการใช้งาน และออกแบบฉลากที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคุณประโยชน์จากชันโรงอย่างชัดเจนขึ้น

"ตอนก่อนเราทำแต่สบู่ก้อน คนแก่ ๆ ใช้แล้วก็ลื่นมือ เราเลยลองเปลี่ยนมาทำสบู่เหลวดู พอผสมสูตรเสร็จแล้วเอามาใช้ล้างมือ มันหอมดีมากเลยค่ะ กลิ่นชันโรงมันเฉพาะตัว เราก็เอาไปให้เพื่อนบ้านลองด้วย ทุกคนชอบ เลยตัดสินใจทำขวดปั๊มใส่ชื่อกลุ่มไว้เลย ให้" (นวัตกร8)

“ทำสบู่เหลวครั้งแรก ๆ เนื้อยังไม่ข้น เราก็ฝึกกันหลายรอบ จนตอนนี้จับสูตรได้แล้ว พอหอมขึ้น คนก็ชอบ บางทีไปงานต่าง ๆ ก็พกไปเป็นของที่ระลึก กลายเป็นผลิตภัณฑ์ที่พอเป็นที่รู้จักของกลุ่ม” (นวัตกร6)

ภาพประกอบ 9 สบู่เหลวจากน้ำผึ้งชันโรง

หลังจากที่ได้พัฒนาผลิตภัณฑ์ ผู้วิจัยได้ชวนนวัตกรชุมชน ร่วมกันสะท้อนหลังการปฏิบัติเพื่อสะท้อนการเรียนรู้ โดยประเด็นการสะท้อนผล ได้แก่ 1) ได้เรียนรู้อะไร 2) รู้สึกอย่างไร และ 3) ได้พัฒนาตนเองอย่างไร ผลการสะท้อนผล ดังนี้

สิ่งที่ได้เรียนรู้

สมาชิกกลุ่มได้เรียนรู้ถึงกระบวนการคิดเชิงนวัตกรรมในการปรับเปลี่ยนรูปแบบของผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับพฤติกรรมผู้บริโภค โดยนำคุณสมบัติของวัตถุดิบเดิมอย่าง “น้ำผึ้งชันโรง” มาต่อยอดเป็นสบู่เหลวที่ใช้งานสะดวกและปลอดภัย โดยเฉพาะสำหรับกลุ่มผู้สูงอายุ นอกจากนี้ยังได้เรียนรู้เรื่องสูตรการผลิตที่ต้องทดลองปรับหลายครั้งกว่าจะได้เนื้อสบู่ที่เหมาะสม และได้ความรู้เพิ่มเติมด้านการออกแบบบรรจุภัณฑ์และฉลากสินค้าเพื่อการสื่อสารกับผู้บริโภคอย่างมีประสิทธิภาพ

“ได้เรียนรู้การพัฒนาของที่เรามี ตอนก่อนเราทำแต่สบู่ก้อน เปลี่ยนมาทำสบู่เหลวดู พอผสมสูตรเสร็จแล้วเอามาใช้ล้างมือ มันหอมดีมากเลยค่ะ กลิ่นชันโรงมันเฉพาะตัว” (นวัตกร7)

“รู้จักพัฒนาให้ดีขึ้น ทั้งสูตรการทำสบู่ ขวดที่ใช้ การนำเสนอผลิตภัณฑ์ของเรา” (นวัตกร6)

ความรู้สึก

สมาชิกกลุ่มเกิดความรู้สึกภูมิใจและมีคุณค่าในตนเองจากการที่ผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้นได้รับการยอมรับจากผู้ใช้ ทั้งในด้านความสะดวก กลิ่นหอมเฉพาะตัว และคุณสมบัติด้านความอ่อนโยนต่อผิว ซึ่งความรู้สึกเหล่านี้เป็นแรงเสริมด้านจิตใจที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง และเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองและกลุ่มชุมชน

“พอคนเขาชอบแล้วก็รู้สึกดีใจนะคะ ที่เราทำอะไรที่เป็นประโยชน์ แล้วมันใช้ได้จริง ไม่ใช่แค่สวยอย่างเดียว พอเห็นคนถือขวดสบู่ของกลุ่มเราไปใช้ มันก็ภูมิใจเหมือนกันนะคะ เหมือนเรามีของดีของเราเอง” (นวัตกร8)

“บางทีเราเอาไปแจกในงานอบรม คนก็มาถามเลยว่านี่สบู่ของกลุ่มเหรอ ขวดสวย กลิ่นดี เขาก็ขอซื้อเพิ่ม ตอนนั้นเรารู้สึกภูมิใจมากค่ะ รู้สึกว่าของจากบ้านเรา มันก็มีคุณค่าได้เหมือนกัน” (นวัตกร6)

การพัฒนาตนเองจากกิจกรรมการเรียนรู้

กระบวนการพัฒนาสบู่เหลวทำให้สมาชิกกลุ่มได้พัฒนาทักษะในหลายด้าน ทั้งด้านเทคนิคการผลิต การควบคุมคุณภาพ การสื่อสาร และการทำงานเป็นทีม โดยเฉพาะในส่วนของการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง การปรับใช้ความรู้ใหม่ และการมีส่วนร่วมในบทบาทการนำเสนอผลิตภัณฑ์ ส่งผลให้สมาชิกมีความมั่นใจในการแสดงออก และมีบทบาทเชิงรุกในการเป็นผู้ขับเคลื่อนกิจกรรมของกลุ่มมากขึ้น

“เมื่อก่อนไม่เคยคิดว่าจะมาทำสบู่เองได้ค่ะ แต่พอได้ลงมือทำจริง ๆ ก็ได้ฝึกหลายอย่างเลย ตั้งแต่การผสม การเท การติดฉลาก บางทีเราก็ต้องเรียนรู้จากคนอื่นมาปรับใช้กับของเราเอง ตอนนี้รู้สึกกล้าขึ้นเวลาอธิบายให้คนมาดูงานฟัง” (นวัตกร7)

“เราพัฒนาตัวเองจากเดิมที่แค่ช่วยในครัว แต่ตอนนี้กลายเป็นคนผสมสบู่ ทำบรรจุภัณฑ์ แล้วก็ช่วยตอบคำถามคนที่มาดูงานด้วย ได้ออกความเห็นเยอะขึ้นในกลุ่มด้วยค่ะ รู้สึกว่าเราเป็นส่วนหนึ่งของทีมจริง ๆ” (นวัตกร8)

4. สเปรย์ไล่ยุงสมุนไพร

กลุ่มใช้สมุนไพรท้องถิ่นอย่างตะไคร้หอม ใบมะกรูด มาสกัดร่วมกับแอลกอฮอล์และน้ำกลั่น สร้างเป็นผลิตภัณฑ์สเปรย์ไล่ยุงที่ปลอดภัยต่อเด็กและผู้ใหญ่ ทดลองกลิ่นและอัตราส่วนจนได้กลิ่นหอมที่ติดผิวและไล่ยุงได้จริง มีการบรรจุขวดสเปรย์ขนาดพกพา และติดฉลากให้ดูสะอาดสะอ้าน เป็นการใช้สมุนไพรในท้องถิ่น และมีตามครัวเรือนมาแปรรูปให้เป็นผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม นอกจากจำหน่ายเป็นรายได้แล้ว ยังเป็นฐานเรียนรู้เชื่อมโยงกับการเป็นศูนย์เรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อมและเกษตรอินทรีย์ ทให้คนเห็นว่าสมุนไพรในสวนสามารถนำมาเพิ่มมูลค่าได้

“อันนี้คิดจากที่บ้านเรามีสมุนไพร มีตะไคร้เยอะและมีกันทุกบ้าน มีสวนสมุนไพรในศูนย์เรียนรู้ของเราด้วย สมาชิกวิสาหกิจเราก็มี และยุงก็เยอะ เลยคิดว่าหากจะพัฒนาผลิตภัณฑ์ก็ควรเป็นอะไรที่อยู่ในวิถี เลยหาสมุนไพรในครัวเรือนมาต้ม ตะไคร้ ใบมะกรูด ใส่แอลกอฮอล์นิดหน่อย เอามาใส่ขวดฉีดแล้วลองใช้กันเองและพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์จำหน่ายในสวน” (นวัตกร1)

“เราใช้ขวดเก่าในบ้านก่อน ทดลองกับลูก ๆ หลาน ๆ ก่อนเลย พอมั่นใจว่าไม่แพ้ ไม่แสบ ก็เริ่มทำจริงจัง ขายในศูนย์เรียนรู้เรานี่แหละ มีก็มีคนมาซื้อนะเวลาคนมาดูงาน และเราก็ออกบูทต่าง ๆ เวลาเราไปงานอื่น ๆ” (นวัตกร3)

ภาพประกอบ 10 สเปรย์ไล่ยุงสมุนไพร

หลังจากที่ได้พัฒนาผลิตภัณฑ์ ผู้วิจัยได้ชวนนวัตกรชุมชน ร่วมกันสะท้อนหลังการปฏิบัติ เพื่อสะท้อนการเรียนรู้ โดยประเด็นการสะท้อนผล ได้แก่ 1) ได้เรียนรู้อะไร 2) รู้สึกอย่างไร และ 3) ได้พัฒนาตนเองอย่างไร ผลการสะท้อนผล ดังนี้

สิ่งที่ได้เรียนรู้

จากกระบวนการพัฒนาสเปรย์ไล่ยุงสมุนไพร สมาชิกกลุ่มได้เรียนรู้ถึงแนวทางการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการนำพืชสมุนไพรที่หาได้ง่ายในครัวเรือนมาแปรรูปให้เกิดมูลค่าเพิ่ม ผ่านการทดลองอัตราส่วน กลิ่น และผลกระทบต่อผู้ใช้จนได้สูตรที่ปลอดภัย ทั้งนี้ยังได้เรียนรู้เรื่องการพัฒนาให้เป็นผลิตภัณฑ์พร้อมจำหน่าย ตั้งแต่บรรจุภัณฑ์ ฉลากสินค้า และการตลาดระดับชุมชน

“เมื่อก่อนเราเห็นตะไคร้หอม ใบสะเดา พวกนี้อยู่รอบบ้านเต็มไปหมด ก็ใช้แบบบ้าน ๆ เด็ดมาตำ ๆ แต่พอได้มาทำสเปรย์ไล่ยุง มันไม่ใช่แค่เอามาใช้เลยนะ ต้องลองผสม ต้องทดลองดูว่ากลิ่นไหนไม่ฉุนเกิน กลิ่นไหนคนชอบ แล้วก็ต้องดูด้วยว่าใช้แล้วปลอดภัยจริงมั้ย มันทำให้เราค่อย ๆ เข้าใจว่า สมุนไพรที่อยู่กับเรามานาน มันเอามาแปรรูปให้ขายได้จริง ๆ ไม่ใช่แค่ใช้ในครัว ช่วยให้มีรายได้เพิ่มด้วย แล้วก็ได้เรียนรู้เรื่องฉลาก เรื่องบรรจุภัณฑ์ ว่าทำยังไงให้ดูน่าใช้ น่าเชื่อถือ ไม่ใช่แค่ใส่ขวดขายเฉย ๆ ต้องดูดีด้วย” (นวัตกร2)

“ไม่เคยคิดมาก่อนเลยว่าสมุนไพรที่ปลูกไว้ข้างบ้าน จะกลายเป็นของที่เอามาทำเป็นสินค้าขายได้ พอได้เข้าร่วมกลุ่ม ได้ลงมือทำเองตั้งแต่ตอนลองสูตรแรก ๆ จนถึงทดลองหลายรอบ มันก็เห็นชัดเลยว่า ต้องใส่ใจทุกขั้นตอน กลิ่นต้องไม่แรงเกิน ต้องไม่แพ้ผิว แล้วก็ต้องคิดเผื่อผู้ใช้ด้วยว่าเขาจะชอบแบบไหน ตอนออกแบบฉลากกับขวด ก็ต้องคิดว่าคนซื้อจะสนใจมั้ย พอเห็นคนในตลาดซื้อไปใช้แล้วบอกว่าดี มันภูมิใจมากเลยครับ รู้สึกว่าเราเอาของธรรมดา ๆ รอบตัว มาทำให้มีคุณค่าแล้วก็ทำให้เราคิดต่อยอดได้อีกหลายอย่างเลย” (นวัตกร1)

ความรู้สึก

การที่ผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นได้รับความนิยมและคำชื่นชมจากผู้ใช้งาน ส่งผลให้สมาชิกกลุ่มรู้สึกภาคภูมิใจและเกิดความมั่นใจในศักยภาพของชุมชนตนเอง พวกเขาตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรในวิถีชีวิตดั้งเดิม และรับรู้ว่าการพัฒนาอย่างมีเป้าหมายสามารถสร้างการยอมรับทั้งในเชิงคุณภาพของผลิตภัณฑ์และคุณค่าเชิงวัฒนธรรมได้

“มันรู้สึกดีใจนะคะ ที่ของจากสวนของเรา มันไม่ได้อยู่แค่ในครัว แต่เอามาทำของใช้ได้ด้วย ตอนเห็นคนมาเยี่ยมศูนย์แล้วเขาฉีดสเปรย์แล้วชมว่ากลิ่นดี แถมใช้ได้ผล ก็รู้สึกว่าของจากบ้านเรา มันมีคุณค่า ไม่แพ้ของในห้างเลยค่ะ” (นวัตกร3)

“แต่ก่อนก็ไม่เคยคิดเลยว่าจะมีคนมาขอซื้อสเปรย์ที่เราทำเองจากตะไคร้ในสวน ตอนคนมาขอดูวิธีทำแล้วขอซื้อกลับบ้าน เราแบบ...ภูมิใจมากค่ะ เหมือนสิ่งเล็ก ๆ ที่เราทำมันได้ช่วยคน แถมยังได้รายได้ให้กลุ่มด้วย” (นวัตกร1)

การพัฒนาตนเองจากกิจกรรมการเรียนรู้

สมาชิกกลุ่มได้พัฒนาตนเองทั้งด้านความรู้ ทักษะ และความมั่นใจ โดยเฉพาะในด้านกระบวนการผลิต การควบคุมคุณภาพ และการสื่อสารเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ให้แก่ผู้เยี่ยมชม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของบทบาทในฐานะวิทยากรชุมชนหรือผู้นำการเรียนรู้ นอกจากนี้ยังพัฒนาแนวคิดการตลาดและการวางแผนผลิตภัณฑ์เพื่อให้ตอบโจทย์ผู้บริโภคได้มากขึ้นอย่างมีระบบ

“เมื่อก่อนเราก็ไม่ได้มั่นใจว่าจะทำอะไรแบบนี้ได้ค่ะ แต่พอทำเองจริง ๆ ลองสูตร ลองฉลาก ลองขาย เราได้ฝึกหลายอย่างเลยค่ะ ตั้งแต่คิดชื่อกลุ่ม ออกแบบขวด ทดลองกับคนใช้ ตอนนี้เรากล้าเสนอไอเดีย กล้าอธิบายให้คนที่มาเรียนรู้ฟังมากขึ้นแล้วค่ะ” (นวัตกร2)

“จากที่เคยแค่ปลูกสมุนไพรกับเอาไว้ใช้เอง ตอนนี้ต้องเรียนรู้สูตรสกัด กลิ่น อัตราส่วน เราได้ฝึกวางแผนมากขึ้น และรู้ว่าต้องทำยังไงให้ของที่เราทำดูดีขึ้น ไม่ใช่แค่ดีใช้ แต่ต้องดีขายด้วย มันทำให้เรารู้สึกว่ากลายเป็นนักพัฒนาสินค้าไปเลย” (นวัตกร3)

5. สาส์นไพร (กระเป๋าสานจากเส้นพลาสติกไซเคิล)

กลุ่มในชุมชนเริ่มจากการใช้ภูมิปัญญาการจักสานจากไม้ไผ่ เป็นผลิตภัณฑ์ของใช้ในครัวเรือน เช่น ตะกร้า กระด้ง หมวก เมื่อเวลาผ่านไปของใช้จากการจักสานไม่ค่อยได้มีการใช้แต่ภูมิปัญญาการจักสานยังคงอยู่ ทางกลุ่มจึงคิดพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ใช้ฝีมือการจักสานเพื่อสืบทอดภูมิปัญญา และเป็นผลิภัณฑ์ที่คนให้ความสนใจ จึงมีการใช้เส้นพลาสติกที่ได้จากการรีไซเคิลทำเป็นเส้น มาสานเป็นกระเป๋าหลากหลายขนาด ฝึกจากลายง่าย ๆ จนพัฒนาเป็นลายซับซ้อน มีการสร้างโทนสีสวยงาม และใส่จุดเด่นเฉพาะกลุ่ม กลายเป็นสินค้าที่เชื่อมโยงแนวคิดสิ่งแวดล้อมกับศิลปะชุมชน

“เราเอาเส้นพลาสติกมาสานนี่แหละค่ะ จากที่เคยใช้หวาย ไม้ไผ่ ตอนแรกมือก็เจ็บนะ แต่มันอยู่ได้นานดี แล้วก็ล้างได้ พอเริ่มคล่อง เราก็ลองทำกระเป๋าทรงใหม่ ๆ ลายใหม่ ๆ กลายเป็นงานที่มีเรื่องราว เป็นการสืบสานภูมิปัญญาและได้ใช้ของเหลือใช้มาทำ” (นวัตกร10)

“อันนี้เราเริ่มจากหัดลายตารางธรรมดา ตอนหลังมีคนอยากได้ทรงแบบเป้ ก็เลยลองปรับเพิ่มสายหิ้วแบบสะพาย สวยมากครับ เดี๋ยวนี้เรามีลายพิเศษที่ใส่ชื่อหมู่บ้านด้วย มีคนสั่งไปเป็นของขวัญมีซับในเพิ่ม ตอนนี้เรากำลังจะลองทำแนวแฟชั่นพื้นถิ่นดูครับ” (นวัตกร9)

ภาพประกอบ 11 สาส์นไพร (กระเป๋าสานจากเส้นพลาสติกไซเคิล)

หลังจากที่ได้พัฒนาผลิตภัณฑ์ ผู้วิจัยได้ชวนนวัตกรชุมชน ร่วมกันสะท้อนหลังการปฏิบัติเพื่อสะท้อนการเรียนรู้ โดยประเด็นการสะท้อนผล ได้แก่ 1) ได้เรียนรู้อะไร 2) รู้สึกอย่างไร และ 3) ได้พัฒนาตนเองอย่างไร ผลการสะท้อนผล ดังนี้

สิ่งที่ได้เรียนรู้

สมาชิกกลุ่มได้เรียนรู้การปรับประยุกต์ภูมิปัญญาดั้งเดิมด้านการจักสานมาสู่การออกแบบผลิตภัณฑ์ร่วมสมัย โดยใช้วัสดุรีไซเคิลอย่างเส้นพลาสติกแทนไม้ไผ่ นอกจากนี้ ยังได้เรียนรู้เรื่องการออกแบบลวดลาย สีสัน การวางแผนผลิต และการเลือกใช้วัสดุอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นการผสมผสานองค์ความรู้ระหว่างวิถีชุมชนกับแนวคิดด้านสิ่งแวดล้อมและความงามในเชิงศิลป์

“เมื่อก่อนเราจักสานแต่ตะกร้า กระด้ง ใช้ในบ้านอย่างเดียว พอมีคนมาบอกว่าถ้าเปลี่ยนวัสดุมาใช้พลาสติกที่รีไซเคิล แล้วทำให้ดูทันสมัย คนรุ่นใหม่จะสนใจ เราก็ลองดู พอเริ่มทำเราได้เรียนรู้วิธีตัดเส้น เลือกสี แล้วก็ฝึกลายใหม่ ๆ ที่ไม่เคยทำมาก่อนเลยค่ะ” (นวัตกร9)

“ไม่เคยคิดมาก่อนว่าจะเอาพลาสติกมาสานเป็นกระเป๋าได้ แต่พอลองทำจริง ๆ มันก็มีเทคนิคใหม่ ๆ นะ เช่น ต้องรู้ว่าสีไหนเข้ากัน ทำยังไงให้ลายไม่หลุด

ต้องใจเย็นมาก ๆ ด้วย มันเลยเหมือนได้เรียนรู้อะไรใหม่เยอะมากเลยค่ะ ทั้งจากของเก่าและจากคนอื่นที่มาสอน" (นวัตกร10)

ความรู้สึก

สมาชิกกลุ่มเกิดความภาคภูมิใจในผลงานตนเองเมื่อเห็นว่าผลิตภัณฑ์ที่สร้างขึ้นได้รับการตอบรับจากทั้งคนในชุมชนและผู้เยี่ยมชมภายนอก ความรู้สึกชื่นชมในตนเองนี้ช่วยเสริมสร้างแรงจูงใจและความมั่นใจในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ต่อยอด รวมถึงทำให้ผู้ผลิตเกิดการมองเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ตนเป็นผู้สืบทอดและสร้างสรรค์

"ตอนแรกก็ไม่มั่นใจเลยค่ะ กลัวว่าทำออกมาแล้วจะไม่สวย แต่พอคนเห็นกระเป๋าเราแล้วชมว่าสวย สีเข้ากันดี แล้วเขาซื้อไปใช้ มันรู้สึกดีใจมาก เหมือนสิ่งที่เราฝึกมา มันมีคนเห็นคุณค่า เราเลยมีกำลังใจทำต่อ" (นวัตกร10)

"เราภูมิใจมากเลย เพราะกระเป๋าใบที่เราสาน มันได้ไปโชว์ในกลุ่ม วางโชว์คนมาดูงาน แล้วเขาบอกว่าของเรามีเอกลักษณ์ ไม่เหมือนใคร เราก็ยิ้มเลย รู้สึกว่าต่อให้เราเป็นชาวบ้าน แต่เราก็ทำของที่ดีและคนภายนอกยอมรับได้เหมือนกัน" (นวัตกร9)

การพัฒนาตนเองจากกิจกรรมการเรียนรู้

จากกระบวนการผลิต สมาชิกได้พัฒนาทักษะการจักสานจากพื้นฐานไปสู่ขั้นที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น ทั้งในด้านเทคนิค รูปแบบ และความคิดสร้างสรรค์ รวมถึงการพัฒนาความอดทน การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า และทักษะการถ่ายทอดความรู้ให้ผู้อื่น ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้เชิงรอบด้าน และเสริมสร้างบทบาทของสมาชิกในฐานะทั้งผู้ผลิตและผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ในชุมชน

"จากที่เมื่อก่อนสานได้แต่ลายง่าย ๆ เดี๋ยวนี้เราฝึกจนทำลายยาก ๆ ได้แล้วค่ะ แล้วก็เริ่มเข้าใจว่าทำยังไงให้กระเป๋ามีรูปทรงสวย พอเราสานได้หลายแบบ ก็เริ่มสอนให้คนรุ่นใหม่ที่มาเรียนรู้ด้วย มันทำให้เรากลายเป็นคนที่ช่วยสอนคนอื่นด้วยค่ะ" (นวัตกร10)

"เราได้ฝึกความอดทนมากเลยค่ะ เพราะบางทีสานผิด ต้องแกะออกมาเริ่มใหม่หมดเลย แล้วก็ฝึกคิดเรื่องการจัดสีให้ดูโดดเด่นไม่ซ้ำใคร ตอนนี้พอเห็นกระเป๋าที่คนซื้อไปใช้แล้ว รู้ว่าเป็นฝีมือเรา ก็รู้เลยว่าเราพัฒนาไปไกลกว่าที่คิดค่ะ" (นวัตกร9)

6. ผ้าพิมพ์ใบไม้ (บ้านนา ผ้าพิมพ์ใบไม้)

ใช้ใบไม้จากรอบบ้าน เช่น ใบมะม่วง ใบส้ม ใบก้ามปู วางบนผ้าฝ้ายดิบ แล้วใช้ค้อนทุบลายให้ติดลงบนผ้า จากนั้นนำไปตากและรีด กลายเป็นลายธรรมชาติที่ไม่ซ้ำใคร จากผ้าพันคอพัฒนาไปเป็นเสื้อ กระเป๋า หมวก และของตกแต่งบ้าน พร้อมเล่าเรื่องจากใบไม้แต่ละชนิด

“งานนี้เราทำเองกับหลาน ๆ ค่ะ เดินหาใบไม้ตอนเช้า พอได้แล้วก็เอามาทุบลงบนผ้า ลายมันออกมาไม่เหมือนกันเลยสักผืน คนซื้อชอบเพราะมันไม่เหมือนใคร เราก็เริ่มต่อยอดจากผ้าพันคอไปทำกระเป๋าเล็ก ๆ ทำปลอกหมอน ทำแก้ว หมวก ตอนนี้ใครมาเรียนรู้ก็ตื่นตาตื่นใจค่ะ” (นวัตกร11)

“ก่อนหน้านี้แค่ทำเป็นแค่ผ้าพันคอ แต่พอมีคนชอบมากขึ้น และเขาก็อยากให้ทำแบบอื่นด้วย เราก็เริ่มหัดวางลายให้มีทิศ มีสไตล์ขึ้น แล้วก็คิดเพิ่มว่า ใบไหนเป็นของเดือนไหน ใส่ป้ายชื่อไม้ลงไปด้วย คนซื้อเขาชอบแบบมีเรื่องราว ไม่ใช่แค่ผ้าสวย ลายสวย แต่เป็นผ้าที่บอกเล่าวัฒนธรรมของบ้านเราด้วย” (นวัตกร12)

ภาพประกอบ 12 ผลิตภัณฑ์จากผ้าพิมพ์ใบไม้

หลังจากที่ได้พัฒนาผลิตภัณฑ์ ผู้วิจัยได้ชวนนวัตกรชุมชน ร่วมกันสะท้อนหลังการปฏิบัติ เพื่อสะท้อนการเรียนรู้ โดยประเด็นการสะท้อนผล ได้แก่ 1) ได้เรียนรู้อะไร 2) รู้สึกอย่างไร และ 3) ได้พัฒนาตนเองอย่างไร ผลการสะท้อนผล ดังนี้

สิ่งที่ได้เรียนรู้

สมาชิกกลุ่มได้เรียนรู้กระบวนการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรธรรมชาติรอบตัว โดยเฉพาะการเลือกใช้ใบไม้พื้นถิ่นเพื่อสร้างลวดลายที่มีความเป็นเอกลักษณ์ และฝึกทักษะด้านการทดลอง วิเคราะห์ และแก้ปัญหาในกระบวนการ เช่น การเลือกชนิดใบไม้ เทคนิคการพิมพ์ การจัดการกับวัสดุที่เน่าเสียง่าย รวมถึงการเรียนรู้คุณค่าของธรรมชาติรอบตัวในมิติใหม่

“แรก ๆ ก็ไม่คิดหรอกค่ะว่าใบไม้บ้านเรานี่จะทำเป็นลายผ้าได้ พอเขามาสอนวิธีใช้ค้อนทุบ เราก็ลอง ๆ ไปก่อน เห็นลายใบมะม่วงชัดมากเลย ดีใจใหญ่เลยค่ะ ตอนหลังก็เริ่มรู้ว่าใบไม้มันให้ลายไม่เหมือนกัน บางใบลายชัด บางใบไม่ติด ต้องลอง ต้องสังเกต ได้เรียนรู้เยอะเลยค่ะเรื่องธรรมชาติรอบบ้านที่เราไม่เคยมองมาก่อน” (นวัตกร12)

“เมื่อก่อนคิดแค่ว่าผ้ามีแต่ลายพิมพ์จากเครื่องจักร พอมาทำเองใช้ใบไม้จริง ๆ มันได้เรียนรู้หลายอย่างเลยค่ะ ต้องรู้ว่าใบอะไรใช้ได้ ใบอะไรไม่เหมาะ ต้องตากแห้งยังไง รีดผ้ายังไงให้สีไม่เพี้ยน แล้วก็ต้องระวังไม่ให้ใบเน่า ต้องหมั่นดูแลกระบวนการทุกขั้นตอน” (นวัตกร11)

ความรู้สึก

สมาชิกกลุ่มเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจในผลงานที่มีลักษณะเฉพาะตัว และสามารถถ่ายทอดเรื่องราวของพื้นที่ตนเองผ่านผลิตภัณฑ์ได้ ความรู้สึกเชิงบวกต่อทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน และความสามารถในการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจจากสิ่งรอบตัว ทำให้สมาชิกมีความสุข ความมั่นใจ และผูกพันกับบ้านเกิดมากขึ้น

“พอเห็นผ้าที่เราทำเองแล้วมีลายใบไม้สวย ๆ มันรู้สึกภูมิใจมากเลยค่ะ เหมือนมันมีชีวิต มีเรื่องเล่าในผ้าทุกผืนเลย เวลาเล่าให้คนอื่นฟังว่าใบนี้คือใบมะม่วงหน้าเรือน ใบนี้คือใบก้ามปูหลังบ้าน คนเขาก็สนใจ เขาชอบที่มันไม่เหมือนใคร” (นวัตกร12)

“เรารู้สึกว่า ผืนผ้าที่เราทำแต่ละผืนนี่มันมีความหมาย ไม่ใช่แค่ของขาย มันคือเรื่องของบ้านเรา ของธรรมชาติของเรา มันทำให้เรารักต้นไม้ รักสวน รู้สึกว่าสิ่งที่เคยมองข้าม มันกลับมามีคุณค่าขึ้นมาอีกครั้ง” (นวัตกร11)

การพัฒนาตนเองจากกิจกรรมการเรียนรู้

สมาชิกสะท้อนว่า ได้พัฒนาทักษะด้านการสื่อสาร การนำเสนอ และความมั่นใจในการถ่ายทอดเรื่องราวของผลิตภัณฑ์ต่อผู้บริโภค รวมทั้งได้ฝึกฝนทักษะด้านการออกแบบความคิดสร้างสรรค์ และความประณีตในกระบวนการผลิต ผลลัพธ์เหล่านี้ส่งผลต่อการเสริมสร้างศักยภาพของสมาชิกให้สามารถเติบโตทั้งในมิติของผู้ผลิตและนักสื่อสารชุมชน

“ตอนแรกเราไม่กล้าออกไปขาย ไม่กล้าเล่าเรื่อง ตอนนี้เราเล่าได้หมดเลยค่ะ ใบไหนมาจากไหน ใบไหนใช้ยังไง มันเหมือนเรากลายเป็นคนเล่าเรื่องผ่านผ้า พูดเก่งขึ้น มั่นใจมากขึ้น ไปออกบูทก็กล้าคุยกับคนมากขึ้น” (นวัตกร12)

“เราได้ฝึกความละเอียดเลยค่ะ เพราะถ้าทุบแรงไปใบก็ขาด ถ้าทุบน้อยไปลายก็ไม่ติด ต้องมีสมาธิ ใจเย็น แล้วก็ฝึกการคิดสร้างสรรค์ด้วยว่าเราจะเอาผ้าไปทำอะไรได้บ้าง จากผ้าพันคอเราก็ลองทำหมวก ทำกระเป๋า มันทำให้เราคิดมากขึ้นกว่าก่อนเยอะเลยค่ะ” (นวัตกร12)

2. การจัดกิจกรรมศึกษาดูงานที่หลากหลาย

ศูนย์การเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อม “สวนทองมน” เป็นพื้นที่เรียนรู้ที่บริหารจัดการโดยกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในท้องถิ่น ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม เกษตรอินทรีย์ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ผ่านกิจกรรมศึกษาดูงานที่หลากหลาย ครอบคลุมทั้งกลุ่มเป้าหมายเด็ก เยาวชน นักเรียน นักศึกษา กลุ่มอาชีพ ตลอดจนหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เข้ามาศึกษาดูงาน เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจในแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน หลังจากที่มีการทดสอบต้นแบบและได้สะท้อนผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ พร้อมการนำไปสู่การเป็นหน่วยธุรกิจย่อยพึ่งตนเอง และการพัฒนานวัตกรชุมชน กลุ่มได้ปรับแผนการดำเนินงานของหน่วยธุรกิจย่อยให้เหมาะสมกับบริบท และกลุ่มผู้ที่มาเรียนรู้มากขึ้น โดยดำเนินการดังนี้

กระบวนการจัดกิจกรรมศึกษาดูงานเริ่มจากการ วางแผนร่วมกันของสมาชิกกลุ่ม โดยจะมีการประเมินล่วงหน้าเกี่ยวกับจำนวนผู้เข้าร่วม จุดประสงค์ของการมาเรียนรู้ ลักษณะกลุ่มเป้าหมาย และช่วงเวลา เพื่อจัดเตรียมฐานกิจกรรมให้เหมาะสม เช่น หากเป็นกลุ่มนักเรียนจะออกแบบฐานให้มีความสนุก เรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติ เช่น การทำสบู่ การผสมดินปลูกพืช หรือการดูผึ้งชันโรง แต่หากเป็นหน่วยงานราชการหรือกลุ่มวิชาการ จะเน้นการนำเสนอองค์ความรู้เชิงลึก การสาธิต และการเสวนาเชิงประสบการณ์จริงของสมาชิกกลุ่ม

“พอรู้ว่าจะมีคนมาดูงาน เราก็ไม่ใช่ทำมั่ว ๆ นะ ต้องมานั่งวางแผนกันก่อนทุกครั้ง ว่าเขาจะมากี่คน มากันวันไหน มาช่วงเช้าหรือบ่าย แล้วเป็นกลุ่มแบบไหน เป็นเด็ก เป็นนักเรียน หรือเป็นหน่วยงานราชการ มันต่างกันเลยค่ะ อย่างเด็ก ๆ เราก็จัดให้เขาได้ลงมือทำเลย สนุกหน่อย อย่างทำสบู่คนละก้อน ปั้นดินปลูกผักกัน มันจะได้จำง่าย ๆ แล้วก็ได้ผลงานกลับบ้าน

ด้วย ส่วนถ้าเป็นกลุ่มผู้ใหญ่ เราก็ต้องคุยกันให้เนื้อหาแน่นหน่อย บางคนเขามีพื้นความรู้อยู่แล้ว เราก็ต้องอธิบายลึกขึ้น ให้เห็นภาพว่าชุมชนเราบริหารยังไง ปลูกผักยังไงไม่ใช้ยา ทำบัญชียังไงให้พอเพียง อะไรแบบนี้ค่ะ" (นวัตกร1)

"ก่อนจะถึงวันดูงาน พวกเราจะรวมกลุ่มกันก่อนเลยครับ มาคุยกันว่า รอบนี้เป็นใครมา จุดประสงค์เขาคืออะไร จะได้จัดเตรียมฐานให้ตรงกับความสนใจ อย่างถ้าเป็นเด็กมัธยม เราก็จัดให้เขาไปดูผึ้งชันโรง ทำสบู่แบบง่าย ๆ ได้ลองผสมเอง ได้กลิ่น ได้ล้างมือกันสนุก ๆ แต่ถ้ามาเป็นพวกหน่วยงานราชการ อาจารย์ หรือเกษตรกร เขาก็อยากรู้เชิงลึก เราก็เตรียมข้อมูลจริง ๆ ทั้งการเลี้ยงผึ้ง การแปรรูปแบบไหนถึงขายได้ดี หรือแม้แต่ปัญหาที่เราเคยเจอ แล้วเราผ่านมายังไง แบบนี้เขาสนใจเยอะเลยครับ เพราะมันเป็นประสบการณ์จริงจากพวกเราที่ทำจริง ๆ" (นวัตกร2)

"เราจะไม่จัดกิจกรรมแบบเหมือนกันทุกกลุ่มนะคะ ต้องดูก่อนว่าคนมาเรียนเขามาแบบไหน เด็กก็ต้องให้เล่น ให้ทำ มือเลอะบ้างก็ไม่เป็นไร เช่น ผสมดินปลูกผัก ทำสบู่ลายน่ารัก แต่ถ้าเป็นพวกนักวิชาการ เขาจะมาสายคิดวิเคราะห์ เราก็เปลี่ยนเป็นการเล่าเรื่องวิธีคิดการจัดการกลุ่ม การวางแผนผลิต การคัดสรรวัตถุดิบยังไงให้ปลอดภัย แล้วพอเขาฟังจบ ก็ให้เขาเดินดูฐาน ลองชิม ลองจับของจริงบ้าง แบบนี้มันก็ทำให้เขาได้ทั้งความรู้ แล้วก็เห็นภาพจริงของชุมชนเราค่ะ ทุกครั้งที่จัดงานแบบนี้ พวกเราก็ได้เรียนรู้ไปด้วย ปรับให้ดีขึ้นทุกครั้งเลย" (นวัตกร3)

3. **รูปแบบของการจัดกิจกรรมมีความยืดหยุ่นและหลากหลาย** โดยมีรูปแบบการแบ่งฐานที่แตกต่างกัน ได้แก่

การเวียนฐานเรียนรู้ ซึ่งเหมาะกับกลุ่มขนาดกลางที่ต้องการเรียนรู้ครบทุกจุด

การชมพร้อมกัน ที่เน้นการบรรยายในจุดเดียวพร้อมการสาธิต เหมาะกับกลุ่มขนาดเล็กหรือผู้มีเวลาจำกัด

การนำชมโดยสมาชิกกลุ่ม โดยสมาชิกจะนำเสนอและตอบคำถามอย่างเป็นกันเอง ช่วยให้ผู้เข้าชมเกิดความเข้าใจในชีวิตจริงของชุมชน เหมาะสำหรับผู้ที่มาดูงานรายบุคคล หรือกลุ่มเล็ก ๆ เช่น 2-3 คน

"เวลาเขาจะมาดูงาน เราก็ไม่ได้จัดแบบเดิมทุกครั้งนะคะ ต้องดูว่าเขามากี่คน มาแบบไหน บางกลุ่มมากัน 15–20 คน เราก็จัดแบบเวียนฐานค่ะ คือแบ่งเป็นกลุ่มย่อย แล้ววนไปแต่ละฐาน เขาจะได้เรียนรู้ครบทุกจุด ทั้งฐานผึ้งชันโรง ทำสบู่ ผ้าพิมพ์ใบไม้ ปลูกผัก อะไรพวกนี้ เรามีคน

ประจำแต่ละฐานคอยแนะนำ เขาก็จะได้ลองทำ ได้ถาม มันสนุก แล้วก็ไม่แออัดด้วยค่ะ ทุกคนมีโอกาสได้ลงมือจริง" (นวัตกร11)

"บางทีก็มีกลุ่มเล็ก ๆ ครับ มาสัก 5-6 คน หรือมากับเวลาจำกัด เขาจะรีบกลับ ก็เลยจัดแบบนั่งฟังพร้อมกันครับ เราจะรวมทุกคนในที่เดียว แล้วก็อธิบายเลยว่ากลุ่มเราทำอะไร มีอะไรให้ดู แล้วก็สาธิตให้เห็น เช่น การผสมสบู่ การสกัดน้ำผึ้ง หรือการทำปุ๋ยไส้เดือน เขาจะได้เห็นภาพรวมเลย ไม่ต้องเดินหลายที่ สะดวกกับผู้สูงอายุด้วยนะครับ เพราะเดินน้อยหน่อย แต่ก็ยังได้สาระครบถ้วน" (นวัตกร5)

"ส่วนบางทีเขามากันแค่ 2-3 คน หรือเป็นนักข่าว นักวิชาการที่เขาอยากรู้ลึก ๆ เราก็จัดแบบพาเดินชมโดยตรงเลยค่ะ พวกเราสมาชิกจะพาเดินเองเลย พูดแบบกันเอง ไม่ต้องเป็นทางการมาก เขาก็กล้าถาม กล้าแลกเปลี่ยน พอเราเล่าแบบที่เราทำจริง ๆ เขาก็เข้าใจมากขึ้น อย่างเช่นเราเล่าว่ากว่าจะได้น้ำผึ้งชันโรง ต้องเลี้ยงยังไง แยกยังไง ปัญหาเจออะไรบ้าง เขาก็ฟังแล้วเห็นภาพจริงค่ะ แบบนี้เขาชอบมาก บางคนยังบอกว่า ได้มาเห็นด้วยตา ได้คุยกับคนทำจริง มันได้ใจความกว่าฟังบรรยายเยอะเลยค่ะ" (นวัตกร1)

อีกหนึ่งจุดแข็งของการจัดกิจกรรมคือ การใช้ ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มเป็นสื่อในการเรียนรู้ โดยในระหว่างที่มีการจัดกิจกรรม สมาชิกจะนำสินค้าของกลุ่มวิสาหกิจ และเครือข่ายผู้ประกอบการ เช่น ผักปลอดสาร ไข่ไก่ ปุ๋ยอินทรีย์ไส้เดือน สบู่ก้อน สบู่เหลว น้ำผึ้งชันโรง ผ้าพิมพ์ใบไม้ สเปรย์ไล่ยุง หรือไซรัปมัลเบอรี่ มาจัดแสดงและจำหน่าย ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นการส่งเสริมรายได้ของกลุ่มเท่านั้น แต่ยังเป็นการสื่อสารคุณค่าและภูมิปัญญาของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพพร้อม ๆ กับใช้เป็นฐานเรียนรู้ได้อีกด้วย เช่น ฐานเรียนรู้ผ้าพิมพ์ใบไม้ ฐานเรียนรู้ปุ๋ยอินทรีย์ไส้เดือน

"เราไม่ได้แค่เอาผลิตภัณฑ์มาวางขายเฉย ๆ นะคะ เวลาเขามาดูงาน เราใช้ของพวกนี้เป็นตัวช่วยสอนเลย อย่างเช่นตอนทำกิจกรรมฐานสบู่ เราก็โชว์เลยว่าสบู่ที่วางขายนี่แหละ เขาทำกันยังไง ใส่อะไร ทำไมถึงใช้ผึ้งชันโรงแทนน้ำหอม หรือผสมยังไง คนมาเรียนรู้ก็ได้จับ ได้ทำ ได้เอากลับบ้าน บางคนใช้แล้วชอบ ก็กลับมาซื้ออีก ที่สำคัญคือเขาได้เห็นว่าของพวกนี้มันมีที่มา มีเรื่องราว ไม่ใช่แค่ของขายเฉย ๆ มันเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านแท้ ๆ เลยค่ะ" (นวัตกร3)

“ผมว่ามันดีมากเลยครับ ที่เราใช้ของที่เราทำเองมาสอนเขา อย่างฐานไส้เดือนนี่ก็สนุกดี คนมาเรียนเห็นปุ๋ยกองอยู่ ไม่ได้แค่ฟังบรรยายเฉย ๆ เราให้เขาดูจริง จับจริง แล้วอธิบายว่าทำยังไง ถึงจะได้ปุ๋ยดี ๆ ไม่เหม็น ไม่ยุ่งยาก เขาก็สนใจเยอะเลยครับ แล้วก็มีปุ๋ยถุงเล็ก ๆ ให้เขาซื้อกลับไปลองใช้ด้วย อันนี้มันทำให้คนเขาเชื่อว่าเราทำได้จริง ไม่ได้แค่พูด มันช่วยสร้างความมั่นใจให้ผลิตภัณฑ์แล้วรายได้ของกลุ่มก็เพิ่มขึ้นด้วยครับ ดีทั้งสองทางเลย” (นวัตกร8)

“ของเรามีผ้าพิมพ์ใบไม้ค่ะ เป็นของเด่นของกลุ่มบ้านนา เวลาเขามาศึกษา เขาก็จะได้ลองพิมพ์เองเลยค่ะ เราเตรียมใบไม้ ผ้า สี ครบเลย พอเขาได้ลงมือเอง เขาก็จะรู้สึกผูกพันกับของ เราก็จะเล่าให้เขาฟังว่าแต่ละลายที่เขาทำนี่ ได้แรงบันดาลใจจากต้นไม้ในสวนตรงนี้ หรือจากวิถีชีวิตของเรานะ คนฟังก็ตื่นเต้นใหญ่เลยค่ะ เพราะมันไม่ใช่แค่ผ้า มันเป็นเรื่องราว เป็นวัฒนธรรม เวลาจัดกิจกรรม แบบนี้มันเลยไม่ใช่แค่ขายของ แต่มันคือการเล่าเรื่องของชุมชนผ่านงานฝีมือของเราเอง” (นวัตกร11)

ภายหลังจากเสร็จสิ้นกิจกรรมแล้ว กลุ่มยังให้ความสำคัญกับกระบวนการ สะท้อนผลโดยสมาชิกจะร่วมกันแลกเปลี่ยนว่าในแต่ละกิจกรรมมีข้อดี จุดที่ควรปรับปรุง เช่น การแบ่งกลุ่มยังไม่เหมาะสม การใช้เวลามากเกินไปในบางฐาน หรือคำถามจากผู้ชมที่สามารถนำมาปรับปรุงเนื้อหาการนำเสนอให้ดีขึ้นในอนาคต กระบวนการเหล่านี้แสดงถึงการเรียนรู้ที่ไม่หยุดนิ่งของกลุ่มและความตั้งใจจริงในการพัฒนาให้ศูนย์เรียนรู้เป็นพื้นที่ที่ตอบโจทย์ทั้งในด้านเนื้อหาและความประทับใจของผู้มาเยือน

“พอจบกิจกรรมแต่ละรอบ พวกเราก็ไม่ปล่อยผ่านนะคะ จะนั่งล้อมวงคุยกันทุกครั้งว่าอันไหนมันดี อันไหนมันยังไม่เวิร์ก บางครั้งเขามากันหลายคน แต่เรายังจัดกลุ่มไม่พอดี คนก็แออัด ดูไม่ทั่ว บางฐานก็ใช้เวลานานเกินไป กลุ่มอื่นก็รอ บางทีแขกก็ถามคำถามที่เราตอบไม่เคลียร์ พอจบแล้วเราก็มาทบทวนกันค่ะ ว่าเราควรปรับยังไง รอบหน้าจะทำให้ดีกว่าเดิม มันก็เป็นการเรียนรู้ของพวกเราด้วย เราไม่ได้หยุดอยู่แค่วันนี้ พวกเราคิดเสมอว่าอยากให้คนที่มา ได้ทั้งความรู้และความประทับใจกลับไปด้วยค่ะ” (นวัตกร1)

“เวลาจัดกิจกรรมเสร็จ ที่สำคัญไม่ใช่แค่ให้คนมาเรียนรู้หรอก แต่พวกเราก็ได้เรียนรู้เหมือนกัน เราจะคุยกันเลยว่า ฐานไหนคนชอบ ฐานไหนเงียบ ๆ อาจเพราะเราอธิบายเร็วไป หรือใช้ภาษายากไป อย่างมีอยู่ครั้งนึง เขาถามว่า ทำไมสบู่ของเราถึงไม่ใส่น้ำหอม เราก็อธิบายไม่ดี พอกลับมา

คุยกัน เราก็หาวิธีพูดใหม่ให้เข้าใจง่ายขึ้น ทุกคนมีส่วนร่วมในการปรับปรุง มันเลยทำให้กิจกรรมรอบต่อ ๆ ไปดีขึ้นจริง ๆ” (นวัตกร2)

“เรามองว่าทุกครั้งที่จัดกิจกรรม มันเหมือนการลองสนามนะคะ มันไม่มีคำว่าสมบูรณ์แบบตั้งแต่แรก ทุกครั้งเราก็จะเจอปัญหาเล็ก ๆ น้อย ๆ อย่างบางวันคนมาดูงานเยอะ ฐานผ้าพิมพ์ใบไม้คนแน่นเกินไป คนหลัง ๆ มองไม่เห็น เราก็มาคุยกันว่า รอบหน้าต้องแบ่งรอบให้ชัดกว่านี้ แล้วบางคำถามจากผู้มาดูงาน เขาก็ถามแบบลึก ๆ ทำให้เราเองก็ต้องไปหาความรู้เพิ่มเติม มันเลยเหมือนได้พัฒนาทั้งกลุ่มไปพร้อม ๆ กับคนมาเรียนรู้เลยค่ะ ตรงนี้แหละที่ทำให้เรารู้ว่า ศูนย์เรียนรู้ของเรามันโตได้เพราะเราฟังกันเอง และฟังคนอื่นด้วยค่ะ” (นวัตกร11)

ภาพประกอบ 13 นวัตกรชุมชนร่วมกันสะท้อนผลการเข้าร่วมกิจกรรม

หลังจากที่ได้พัฒนาผลิตภัณฑ์ ผู้วิจัยได้ชวนนวัตกรชุมชน ร่วมกันสะท้อนหลังการปฏิบัติเพื่อสะท้อนการเรียนรู้ โดยประเด็นการสะท้อนผล ได้แก่ 1) ได้เรียนรู้อะไร 2) รู้สึกอย่างไร และ 3) ได้พัฒนาตนเองอย่างไร ผลการสะท้อนผล ดังนี้

สิ่งที่ได้เรียนรู้

สมาชิกกลุ่มสะท้อนผลสิ่งที่ได้เรียนรู้ โดยได้เรียนรู้กระบวนการวางแผนและการจัดกิจกรรมศึกษาดูงานอย่างเป็นระบบ โดยคำนึงถึงลักษณะกลุ่มเป้าหมาย และการใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างคุ้มค่า นอกจากนี้ยังได้เรียนรู้การสื่อสารองค์ความรู้เชิงประสบการณ์และการใช้ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นสื่อการเรียนรู้ ซึ่งส่งผลให้ผู้จัดกิจกรรมมีทักษะในการปรับเนื้อหาให้เหมาะสมกับผู้มาเยือนแต่ละกลุ่มมากขึ้น

“เมื่อก่อนเราคิดแค่ว่าคนมาเยี่ยมก็ดีใจแล้ว แต่พอเริ่มจัดกิจกรรมหลายรอบ เรารู้เลยว่ามันต้องมีการเตรียมการ มีการคิดล่วงหน้าเยอะมาก ต้องรู้ว่ากลุ่มเขาเป็นใคร จะได้จัดกิจกรรมให้เหมาะ อย่างเด็ก ๆ ก็ต้องให้เขาได้จับ ได้ทำ ส่วนผู้ใหญ่มา เราก็ต้องเตรียมข้อมูลให้เขาเห็นภาพชัดว่าชุมชนเราทำยังไง พอทำบ่อย ๆ มันก็กลายเป็นประสบการณ์ที่เราสั่งสมไปค่ะ” (นวัตกร6)

“ผมเพิ่งเข้าใจว่าแต่ละกลุ่มที่มาดูงานเนี่ย เขาต้องการไม่เหมือนกันเลย บางคนมาแบบอยากเรียนรู้แบบลึก ๆ เราก็ต้องเตรียมข้อมูลให้พร้อม ต้องรู้จริง ตอบได้จริง มันไม่ใช่แค่ทำของขาย แต่ต้องเล่าเรื่องให้เป็น ทำให้เขาเชื่อในสิ่งที่เราทำ พอได้เห็นว่าเขาตั้งใจฟัง มันก็ทำให้เรารู้สึกว่าความรู้ของเรา มีค่า มีประโยชน์กับคนอื่นครับ” (นวัตกร5)

ความรู้สึก

สมาชิกกลุ่มรู้สึกภาคภูมิใจที่ได้มีบทบาทในการเป็น “ครูของชุมชน” และสามารถถ่ายทอดประสบการณ์ตรงให้แก่ผู้มาเยือนได้อย่างมั่นใจ ความรู้สึกเหล่านี้สะท้อนถึงความตระหนักรู้ในคุณค่าของตนเองและชุมชน อีกทั้งยังรู้สึกท้าทายและตื่นเต้นทุกครั้งเมื่อมีโอกาสจัดกิจกรรมใหม่ เพราะเป็นพื้นที่ที่ช่วยหล่อหลอมความเป็นผู้นำและการทำงานร่วมกันในกลุ่ม

“ทุกครั้งที่มีคนมาเยี่ยม มันไม่ใช่แค่เขาได้เรียนรู้นะคะ แต่เราก็รู้สึกว่าเราได้แสดงให้เขาเห็นถึงสิ่งที่เราทำอยู่ทุกวัน แล้วเขายังสนใจ ถามเราเยอะ เราก็ภูมิใจค่ะ รู้สึกเหมือนได้เป็นครู ได้ถ่ายทอดเรื่องราวของชุมชนเราให้คนข้างนอกเข้าใจ มันทำให้เรารักในสิ่งที่เราทำมากขึ้นค่ะ” (นวัตกร8)

“ผมรู้สึกดีใจนะครับที่ได้มีโอกาสสอนคนอื่นจากของที่เราทำจริง ๆ ตอนเขาถามผมว่า ปุ๋ยไส้เดือนมันดีกว่ายังไง ผมตอบแบบจากประสบการณ์จริงเลย มันไม่ใช่แค่เขาได้ความรู้ ผมเองก็รู้สึกว่าผมมีคุณค่า ที่ได้เป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาความรู้คนอื่น มันดีใจจริง ๆ ครับ” (นวัตกร5)

การพัฒนาตนเองจากกิจกรรมการเรียนรู้

สมาชิกกลุ่มสะท้อนการพัฒนาตนเองว่า การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของศูนย์เรียนรู้ชุมชนส่งผลให้สมาชิกกลุ่มได้พัฒนาศักยภาพตนเองอย่างรอบด้าน ไม่ว่าจะเป็นทักษะการสื่อสารและการนำเสนอ การวางแผนงานอย่างเป็นระบบ และการสะท้อนผลเพื่อนำไปปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง สมาชิกได้เรียนรู้ที่จะรับฟังความคิดเห็นจากผู้อื่น กล้าคิด กล้าแสดงออก และมีความ

มั่นใจในการถ่ายทอดองค์ความรู้ของตนเอง การได้ทำงานร่วมกันในหลากหลายบทบาทยังช่วยเสริมสร้างทักษะภาวะผู้นำ ความรับผิดชอบ และการพัฒนาความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น ซึ่งล้วนเป็นคุณสมบัติของ “นวัตกรชุมชน” ที่พร้อมปรับตัวและเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

“เมื่อก่อนผมก็ไม่ค่อยพูดต่อหน้าคนเยอะ ๆ หรอกครับ แต่พอมีงานบ่อย ๆ ต้องพรีเซนต์ ต้องตอบคำถาม ผมก็เริ่มหัดพูด หัดอธิบายให้เข้าใจง่ายขึ้น เราเองก็ต้องศึกษามากขึ้นด้วย พอทำไปเรื่อย ๆ ก็มั่นใจมากขึ้นครับ ไม่กลัวแล้ว เดี๋ยวนี้ใครมาก็ยินดีพาเดินเลย” (นวัตกร5)

“การจัดกิจกรรมแต่ละครั้งมันสอนให้เรารู้จักคิดล่วงหน้า วางแผน ทำให้เราไม่ทำอะไรแบบตามมีตามเกิด ทุกครั้งหลังจบงาน เราจะมาคุยกันเสมอ ว่าตรงไหนเวิร์ก ไม่เวิร์ก มันทำให้เราค่อย ๆ ปรับตัว พัฒนาไปเรื่อย ๆ จากแค่ชาวบ้านธรรมดา ๆ กลายเป็นคนที่จัดการงานได้เหมือนมืออาชีพเลยค่ะ” (นวัตกร8)

“เมื่อก่อนเวลาใครถามอะไรก็จะตอบแบบไม่ค่อยมั่นใจค่ะ แต่พอได้ทำกิจกรรมหลายครั้ง เราเริ่มรู้จักเตรียมตัวล่วงหน้า อ่านข้อมูลเพิ่มเติมมากขึ้น แล้วพออธิบายแล้วเขาเข้าใจ เราก็รู้สึกดีใจ แล้วก็อยากพัฒนาตัวเองให้เก่งขึ้นไปอีกค่ะ” (นวัตกร4)

“ตอนแรกผมไม่ค่อยกล้าเสนอความคิดเห็น เวลาเขาประชุมกัน เราก็ฟังเฉย ๆ แต่หลัง ๆ มา เขาให้เราช่วยคิด ช่วยออกแบบกิจกรรม ผมก็เริ่มกล้าแสดงความเห็นมากขึ้น มันทำให้รู้สึกว่าเราก็มีบทบาทสำคัญนะ ไม่ใช่แค่ทำตามอย่างเดียว” (นวัตกร5)

“พี่ได้ฝึกการทำงานร่วมกับคนหลายวัย หลายกลุ่มค่ะ บางทีก็ต้องช่วยกันคิด ช่วยกันแก้ปัญหา ดิฉันได้ฝึกความอดทน ได้เรียนรู้การประสานงาน เวลาเกิดปัญหาก็ไม่ตกใจเหมือนเมื่อก่อน กล้าตัดสินใจมากขึ้น และเห็นคุณค่าในทีมงานมากขึ้นค่ะ” (นวัตกร12)

ตาราง 13 ผลการใช้สุนทรียแสวงหาในการพัฒนานวัตกรชุมชน

แนวทางสุนทรียแสวงหา	**สรุปข้อค้นพบ**
ค้นหาทุนที่ดีของนวัตกรชุมชน และเสริมพลังเชิงบวก (ขั้นการค้นหา: Discovery)	**ทุนที่ดีของนวัตกรชุมชน** 1) ทุนมนุษย์ ได้แก่ ผู้มีองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เข้มแข็ง ศักยภาพด้านนวัตกรรม ความเข้มแข็งของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและกลุ่มอาชีพในชุมชน ความมุ่งมั่น ตั้งใจ และเปิดกว้างในการเรียนรู้ มีทักษะและประสบการณ์ในการจัดกิจกรรมการ ความสามารถในงานฝีมือ และมีการบริหารจัดการกลุ่ม 2) ทุนทรัพยากร ได้แก่ พื้นที่เกษตรกรรมที่อุดมสมบูรณ์ ทรัพยากรด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น มีแหล่งเรียนรู้ของชุมชนที่หลากหลาย มีเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็ง ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและนิเวศ 3) ทุนทางวัฒนธรรม ได้แก่ ความเข้มแข็งของวัฒนธรรมไทยพวน ประเพณีสำคัญของชุมชน และพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน “เฮียนฮู้ รู้บ้านพวน”
	เสริมพลังเชิงบวกให้สมาชิก 1) ภูมิใจในความเป็นไทยพวน 2) ดีใจที่ชุมชนมีทุนมากมายที่พร้อมให้สานต่อ 3) เห็นคุณค่าในตนเองและชุมชน 4) เห็นภาพการต่อยอดผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม อยากพัฒนาตนเอง และวิสาหกิจชุมชน

ตาราง 13 (ต่อ)

แนวทางสุนทรียแสวงหา	**สรุปข้อค้นพบ**
สร้างฝันการพัฒนานักนวัตกรชุมชนบนฐานทุนวิสาหกิจชุมชน (ขั้นกำหนดภาพอนาคตที่ต้องการ: Dream)	**คุณลักษณะสำคัญของนวัตกรชุมชน** ประกอบด้วย 1) กล้าคิดกล้าทำ 2) คิดสร้างสรรค์ นอกกรอบ 3) สื่อสารเก่ง ขายของเป็น 4) อดทนต่อปัญหา ไม่ย่อท้อ 5) มองปัญหาให้เป็นโอกาส 6) พร้อมเรียนรู้สู่สิ่งใหม่ 7) ลงมือปฏิบัติได้ 8) ถ่ายทอดเป็น 9) บริหารจัดการเป็น
	นวัตกรรมชุมชนที่อยากเห็น 1) ใช้ทุนชุมชน 2) สินค้า หรือผลิตภัณฑ์ที่ต่อยอดจากของเดิม และยังคงเอกลักษณ์ชุมชน 3) นวัตกรรมศูนย์เรียนรู้ชุมชนสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ 4) ยั่งยืนและไม่สร้างภาระ 5) สร้างความภาคภูมิใจ 6) ได้ใจผู้ใช้ 7) ทำได้จริง 8) ขายได้เงิน

ตาราง 13 (ต่อ)

แนวทางสุนทรียแสวงหา	สรุปข้อค้นพบ
	เจคติของนวัตกรชุมชนที่จะนำไปสู่การพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนักนวัตกร 1) เชื่อมั่นในศักยภาพของชุมชน 2) มองชุมชนเป็นโอกาส ไม่ใช่ข้อจำกัด 3) เปิดใจเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ โดยไม่ละทิ้งของเก่า 4) พร้อมปรับตัวตามสถานการณ์ 5) เห็นคุณค่าในอาชีพและผลิตภัณฑ์ของตนเอง 6) ร่วมมือมากกว่าการแข่งขัน 7) เชื่อในพลังของการลงมือทำ 8) ยอมรับความหลากหลายทางความคิด 9) มองเป้าหมายระยะยาวร่วมกัน 10) ภูมิใจในรากเหง้าและอยากส่งต่อ
ออกแบบการพัฒนาด้วยกระบวนการคิดเชิงออกแบบ (ขั้นการออกแบบ: Design)	**อาศัยแนวทางของ**กระบวนการคิดเชิงออกแบบ 5 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) เข้าอกเข้าใจ (Empathize) 2) ระบุความต้องการ (Define) 3) หาไอเดีย (Ideate) 4) สร้างต้นแบบ (Prototype) และ 5) ทดสอบต้นแบบ (Test) พบผลดังนี้
	1) เข้าอกเข้าใจ (Empathize) **ปัญหา ประกอบด้วย 1)** สินค้า/ผลิตภัณฑ์ ของสมาชิกยังกระจายตามครัวเรือน ต่างคนต่างขาย 2) สินค้า/ผลิตภัณฑ์ มีในปริมาณที่ไม่แน่นอน 3) ขาดการต่อยอด พัฒนาผลิตภัณฑ์ที่แตกต่าง หลากหลาย ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มยังเป็นผลิตภัณฑ์ดั้งเดิม 4) ขาดคนถ่ายทอดความรู้ประจำศูนย์เรียนรู้ 5) การสื่อสารอัตลักษณ์ของกลุ่ม และท้องถิ่นยังน้อย
	1) ระบุความต้องการ (Define) ดังนี้ 1) การพัฒนาผลิตภัณฑ์และต่อยอดจากของเดิม 2) การสื่อสารอัตลักษณ์และสร้างแบรนด์ร่วม 3) การพัฒนาวิทยากรประจำศูนย์เรียนรู้ และ 4) เรียนรู้ให้รองรับบทบาทเป็น Business Unit

ตาราง 13 (ต่อ)

แนวทางสุนทรียแสวงหา	สรุปข้อค้นพบ
	2) หาไอเดีย (Ideate) ประกอบด้วย 1) พัฒนาผลิตภัณฑ์นวัตกรรมชุมชนจากฐานทรัพยากรเดิม 2) พัฒนาและวางระบบฐานการเรียนรู้แบบครบวงจร และ 3) สร้างพื้นที่ศูนย์เรียนรู้ให้เป็น Business Unit
	3) สร้างต้นแบบ (Prototype) ผลดังนี้ - แนวทางการพัฒนาผลิตกลุ่มร่วมกัน ได้แก่ เป็นศูนย์การเรียนรู้และต่อยอดผลิตภัณฑ์ของชุมชน การพัฒนาเครือข่ายผู้ประกอบการที่ทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ สร้างระบบการตลาดและการสื่อสารอัตลักษณ์ร่วมกัน และสวนทองมลเป็นแหล่งสร้างรายได้ และแหล่งเรียนรู้ของชุมชน - ต้นแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ ที่พัฒนาจากทรัพยากรของกลุ่ม บนฐานวัฒนธรรมและภูมิปัญญา ได้แก่ สบู่ก้อนจากน้ำผึ้งชันโรง หมวก กระเป๋า จากผ้าพิมพ์ใบไม้ - แผนการจัดการศูนย์เรียนรู้ของกลุ่มที่ชัดเจน - ฐานเรียนรู้ที่พร้อมทั้งเนื้อหา และผู้ถ่ายทอด - เครือข่ายการตลาด และเครือข่ายการเรียนรู้
	4) ทดสอบต้นแบบ (Test) ผลดังนี้ - ทดลองขายผลิตภัณฑ์ในศูนย์เรียนรู้ชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม - ฐานการเรียนรู้และวิทยากร ทดลองให้วิทยากรประจำฐานเรียนรู้ได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ - ทดลองใช้แผนหน่วยธุรกิจย่อยพึ่งตนเอง
ลงมือปฏิบัติและเรียนรู้อย่างเห็นคุณค่า (ขั้นการสานฝัน: Destiny)	**การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรของกลุ่ม บนฐานวัฒนธรรมและภูมิปัญญา** ได้แก่ สบู่ก้อน สบู่เหลว สเปรย์ไล่ยุง ไซรัปมัลเบอรี่ ผ้าพิมพ์ใบไม้ สาส์นไพร (กระเป๋าสานจากเส้นพลาสติกรีไซเคิล) **การจัดกิจกรรมศึกษาดูงานที่หลากหลาย** **เรียนรู้การใช้แผนหน่วยธุรกิจย่อยพึ่งตนเองแบบครบวงจร** ผ่านการจัดกิจกรรมในศูนย์เรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อม (สวนทองมล)

3.2 ผลการสร้างและพัฒนานวัตกรชุมชนของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน

3.2.1 ผลการประเมินคุณลักษณะความเป็นนวัตกร

ในการประเมินคุณลักษณะความเป็นนวัตกรชุมชน ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลโดยใช้เครื่องมือ 2 ชุด ดังนี้

1) แบบประเมินคุณลักษณะความเป็นนวัตกรชุมชนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เป็นมาตรประมาณค่า 5 ระดับ ได้แก่ ตรงกับฉันมากที่สุด ตรงกับฉันมาก ตรงกับฉันปานกลาง ตรงกับฉันน้อย ตรงกับฉันน้อยที่สุด ประกอบด้วย ด้านต่าง ๆ 9 ด้าน ได้แก่ (1) กล้าคิดกล้าทำ (2) คิดสร้างสรรค์ คิดนอกกรอบ (3) อดทนต่อปัญหาและอุปสรรค (4) มองปัญหาให้เป็นโอกาส (5) พร้อมเรียนรู้สิ่งใหม่ (6) ลงมือปฏิบัติได้) (7) บริหารจัดการได้ (8) สื่อสาร โน้มน้าวเก่ง และ (9) ถ่ายทอดส่งต่อความรู้ได้ ตามคุณลักษณะ 3 กลุ่มหลัก ได้แก่ (1) คุณลักษณะด้านกระบวนการคิดและสติปัญญา (2) คุณลักษณะด้านส่วนบุคคลและจิตวิทยา และ(3) คุณลักษณะด้านสังคมและการปฏิสัมพันธ์ โดยผู้วิจัยดำเนินการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการประเมินคุณลักษณะความเป็นนวัตกร และจากการสนทนากลุ่มกับนวัตรกรชุมชน โดยแบ่งตามคุณลักษณะ 3 ด้าน

2) แบบประเมินผลงานนวัตกรรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เป็นรูปแบบการประเมินโดยใช้รูบริค 3 ระดับ ได้แก่ ระดับ 1 ผ่านเกณฑ์ ระดับ 2 เกิดผลลัพธ์ และระดับ 3 ต้นแบบและขยายผลได้

ผลการประเมินคุณลักษณะความเป็นนักนวัตกร ดังนี้

ผู้เข้าร่วมการพัฒนานัวตกรชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ตำบลหนองแสง อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก มีอายุระหว่าง 48 – 63 ปี ซึ่งมีอายุเฉลี่ย 57 ปี และผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 75

1) ผลการประเมินคุณลักษณะความเป็นนวัตกรชุมชน จากแบบประเมินคุณลักษณะความเป็นนวัตกรชุมชน ปรากฏผลดังตาราง 14

ตาราง 14 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบ ก่อน-หลัง ด้วย Paired Samples Test

ปัจจัย	ช่วงเวลา	Mean	SD	Paired Samples Test		
				ผลต่าง (หลัง-ก่อน)	*t*	*p-value*
คุณลักษณะความเป็นนวัตกรชุมชน	ก่อน	**2.08**	**0.18**	**1.92**	**25.83***	**< .001**
	หลัง	**4.01**	**0.18**			
- ด้านกระบวนการคิดและสติปัญญา	ก่อน	1.79	0.43	1.89	13.38*	< .001
	หลัง	3.68	0.31			
- ด้านส่วนบุคคลและจิตวิทยา	ก่อน	2.11	0.16	2.10	51.44*	< .001
	หลัง	4.21	0.20			
- ด้านสังคมและการปฏิสัมพันธ์	ก่อน	2.35	0.42	1.77	14.18*	< .001
	หลัง	4.13	0.25			

จากตาราง 12 ผลการเปรียบเทียบก่อนและหลังของคุณลักษณะความเป็นนวัตกรชุมชน พบว่า ผู้เข้าร่วมการวิจัย ภายหลังการเข้าร่วมการพัฒนานวัตกรชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลหนองแสง อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก คุณลักษณะความเป็นนวัตกรชุมชนสูงขึ้นกว่าก่อนเข้าร่วมโครงการฯ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 โดยหลังเข้าร่วมมีค่าเฉลี่ยคุณลักษณะความเป็นนวัตกรชุมชน เท่ากับ 4.01 แต่ก่อนเข้าร่วมมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 2.08 และยังพบผลเดียวกันนี้ในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านกระบวนการคิดและสติปัญญา ด้านส่วนบุคคลและจิตวิทยา และด้านสังคมและการปฏิสัมพันธ์ โดยด้านส่วนบุคคลและจิตวิทยามีพัฒนาการสูงที่สุด

ตาราง 15 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบคุณลักษณะความเป็นนวัตกรชุมชนรายข้อ

คุณลักษณะความเป็นนวัตกรชุมชน	ก่อน		หลัง	
	Mean	SD	Mean	SD
1. คุณลักษณะด้านกระบวนการคิดและสติปัญญา				
1.1 กล้าคิด กล้าทำ				
1. ฉันมักจะเสนอแนวคิดหรือวิธีการใหม่ ๆ แม้จะมีความเสี่ยง	1.67	.49	3.08	.52
2. ฉันชอบลองทำอะไรที่ไม่เหมือนใคร และไม่เคยมีใครทำในหมู่บ้าน/ชุมชนมาก่อน	1.75	.75	3.50	.52
3. เรื่องที่จะทำแล้วเจ๊งหรือล้มเหลว ไม่ได้ทำให้ฉันกลัวที่จะเริ่มทำอะไรใหม่ ๆ	1.75	.87	3.75	.62
1.2 คิดสร้างสรรค์ คิดนอกกรอบ				
4. เมื่อพบปัญหา ฉันมักจะพยายามหาทางแก้ไขที่แตกต่างไปจากวิธีเดิม ๆ	1.67	.49	3.42	.52
5. ฉันสนุกกับการตั้งคำถามว่า "ทำไมต้องทำแบบนี้?" หรือ "มีวิธีอื่นที่ดีกว่าไหม?" กับเรื่องที่เขาทำ ๆ กันมา	2.25	.45	4.75	.45
6. ฉันชอบนำของที่ไม่น่าจะเข้ากันได้ มาลองทำเป็นของใหม่ ๆ หรือวิธีทำกินใหม่ ๆ ได้	1.67	.65	3.58	.52
2. คุณลักษณะด้านส่วนบุคคลและจิตวิทยา				
2.1 อดทนต่อปัญหาและอุปสรรค				
7. ถ้าสิ่งที่ทำอยู่มันยากลำบาก ฉันจะหาทางทำต่อจนได้ ไม่ล้มเลิกกลางคัน	1.58	.51	3.75	.62
8. ถ้าทำแล้วพลาด ฉันถือว่าเป็นครู ไม่ได้รู้สึกยอมแพ้ง่าย ๆ	2.67	.49	4.75	.45
2.2 มองปัญหาให้เป็นโอกาส				
9. เวลาเจอเรื่องแย่ ๆ หรือปัญหา ฉันมักจะมองเห็นช่องทางทำอะไรดี ๆ หรือทำเงินจากมันได้	1.50	.52	3.75	.62
10. พอเจองานยาก ๆ ที่ท้าทาย ฉันจะรู้สึกตื่นเต้นอยากจะลองทำดู	1.92	.67	4.25	.45

ตาราง 15 (ต่อ)

คุณลักษณะความเป็นนวัตกรชุมชน	ก่อน		หลัง	
	Mean	SD	Mean	SD
2.3 พร้อมเรียนรู้สู่สิ่งใหม่				
11. ฉันอยากเรียนรู้เรื่องใหม่ ๆ หรือวิธีทำอะไรใหม่ ๆ อยู่ตลอดเวลา	2.17	.58	4.75	.45
12. ใครจะว่า จะติอะไร ฉันก็พร้อมรับฟัง เพื่อเอามาปรับปรุงตัวเองให้ดีขึ้น	2.92	.29	4.75	.45
2.4 ลงมือปฏิบัติได้				
13. ถ้าคิดจะทำอะไรแล้ว ฉันจะเริ่มทำเลย ไม่ปล่อยให้เป็นแค่ความคิด	2.00	.60	3.92	.29
14. สำหรับฉัน การได้ลองทำจริง ๆ สำคัญกว่าการนั่งคิดฝันไปเรื่อย ๆ	2.33	.49	4.92	.29
2.5 บริหารจัดการได้				
15. เวลาจะทำอะไรซักอย่าง ฉันจะวางแผนก่อนว่าต้องทำอะไรบ้าง อันไหนก่อน-หลัง เพื่อให้งานเสร็จทันเวลา	2.00	.43	3.83	.39
16. ถึงจะมีเงินหรือมีคนช่วยน้อย ฉันก็รู้จักจัดสรรปันส่วนให้งานเดินต่อไปได้	2.00	.60	3.42	.51
3. คุณลักษณะด้านสังคมและการปฏิสัมพันธ์				
3.1 สื่อสาร โน้มน้าวเก่ง				
17. ฉันสามารถเล่าเรื่องยาก ๆ ให้คนอื่นฟังแล้วเข้าใจง่าย ๆ ได้	2.58	.51	4.17	.39
18. ฉันสามารถพูดชวนให้คนอื่นเชื่อและยอมมาช่วยทำตามความคิดของฉันได้	1.92	.67	3.75	.45
3.2 ถ่ายทอด ส่งต่อความรู้				
19. ถ้าฉันรู้อะไรดี ๆ ฉันก็ยินดีที่จะบอกต่อหรือสอนให้คนอื่นรู้ด้วย	2.83	.39	5.00	0.00
20. ฉันสามารถสอนหรือทำให้ดูเป็นตัวอย่าง ให้คนอื่นทำตามได้	2.08	.67	3.58	.51

2) ผลการประเมินผลงานนวัตกรรม ด้วยการประเมินระดับความพร้อมทางสังคม (SRL) เพื่อให้สามารถสะท้อนมิติของนวัตกรรมได้อย่างครบถ้วนทั้งในเชิงเทคนิคและเชิงสังคม โดยผู้วิจัยดังนี้

ตาราง 16 สรุปผลการประเมินผลงานนวัตกรรม เปรียบเทียบก่อนหลัง สบู่จากน้ำผึ้งชันโรง

เกณฑ์การประเมิน		ระดับ 1 ผ่านเกณฑ์			ระดับ 2 เกิดผลลัพธ์			ระดับ 3 ต้นแบบ/ขยายผลได้			คะแนน (1-3)
		SRL1	SRL2	SRL3	SRL4	SRL5	SRL6	SRL7	SRL8	SRL9	
1. การแก้ปัญหาและความสอดคล้องกับบริบท	ก่อน										1
	หลัง										2
2. ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และความเป็นของใหม่	ก่อน										1
	หลัง										2
3. ผลกระทบและประโยชน์ต่อชุมชน	ก่อน										1
	หลัง										2
4. ความสามารถในการนำไปใช้ได้จริงและความยั่งยืน	ก่อน										1
	หลัง										2
5. ศักยภาพในการขยายผลและการถ่ายทอด	ก่อน										1

จากตาราง 16 ผลการประเมินผลงานนัวตกรรม เปรียบเทียบก่อนหลัง สบู่จากน้ำผึ้งชันโรง พบว่า ผลการประเมินผลงานนวัตกรรมของสบู่จากน้ำผึ้งชันโรง สูงกว่า ก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมทุกด้าน ครบทั้ง 5 ด้าน

ตาราง 17 สรุปผลการประเมินผลงานนัวตกรรม เปรียบเทียบก่อนหลัง ไซรัปมัลเบอรี่

เกณฑ์การประเมิน		ระดับ 1 ผ่านเกณฑ์			ระดับ 2 เกิดผลลัพธ์			ระดับ 3 ต้นแบบ/ขยายผลได้			คะแนน (1-3)
		SRL1	SRL2	SRL3	SRL4	SRL5	SRL6	SRL7	SRL8	SRL9	
1. การแก้ปัญหาและความสอดคล้องกับบริบท	ก่อน										1
	หลัง										2
2. ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และความเป็นของใหม่	ก่อน										1
	หลัง										2
3. ผลกระทบและประโยชน์ต่อชุมชน	ก่อน										1
	หลัง										2
4. ความสามารถในการนำไปใช้ได้จริงและความยั่งยืน	ก่อน										1
	หลัง										2
5. ศักยภาพในการขยายผลและการถ่ายทอด	ก่อน										1
	หลัง										2

จากตาราง 17 ผลการประเมินผลงานนัวตกรรม เปรียบเทียบก่อนหลัง ไซรัปมัลเบอรี่ พบว่า ผลการประเมินผลงานนวัตกรรมของไซรัปมัลเบอรี่ สูงกว่า ก่อนการเข้าร่วมกิจกรรม ทุกด้าน ครบทั้ง 5 ด้าน

ตาราง 18 สรุปผลการประเมินผลงานนัวตกรรม เปรียบเทียบก่อนหลัง สบู่เหลวจากน้ำผึ้งชันโรง

เกณฑ์การประเมิน		ระดับ 1 ผ่านเกณฑ์			ระดับ 2 เกิดผลลัพธ์			ระดับ 3 ต้นแบบ/ขยายผลได้			คะแนน (1-3)
		SRL1	SRL2	SRL3	SRL4	SRL5	SRL6	SRL7	SRL8	SRL9	
1. การแก้ปัญหาและความสอดคล้องกับบริบท	ก่อน										1
	หลัง										2
2. ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และความเป็นของใหม่	ก่อน										1
	หลัง										2
3. ผลกระทบและประโยชน์ต่อชุมชน	ก่อน										1
	หลัง										2
4. ความสามารถในการนำไปใช้ได้จริงและความยั่งยืน	ก่อน										1
	หลัง										2
5. ศักยภาพในการขยายผลและการถ่ายทอด	ก่อน										1
	หลัง										2

จากตาราง 18 ผลการประเมินผลงานนัวตกรรม เปรียบเทียบก่อนหลัง สบู่เหลวจากน้ำผึ้งชันโรง พบว่า ผลการประเมินผลงานนวัตกรรมของสบู่เหลวจากน้ำผึ้งชันโรง สูงกว่า ก่อนการเข้าร่วมกิจกรรม ทุกด้าน ครบทั้ง 5 ด้าน

ตาราง 19 สรุปผลการประเมินผลงานนัวตกรรม เปรียบเทียบก่อนหลัง สเปรย์ไล่ยุงสมุนไพร

เกณฑ์การประเมิน		ระดับ 1 ผ่านเกณฑ์			ระดับ 2 เกิดผลลัพธ์			ระดับ 3 ต้นแบบ/ขยายผลได้			คะแนน(1-3)
		SRL1	SRL2	SRL3	SRL4	SRL5	SRL6	SRL7	SRL8	SRL9	
1. การแก้ปัญหาและความสอดคล้องกับบริบท	ก่อน										1
	หลัง										2
2. ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และความเป็นของใหม่	ก่อน										1
	หลัง										2
3. ผลกระทบและประโยชน์ต่อชุมชน	ก่อน										1
	หลัง										2
4. ความสามารถในการนำไปใช้ได้จริงและความยั่งยืน	ก่อน										1
	หลัง										2
5. ศักยภาพในการขยายผลและการถ่ายทอด	ก่อน										1
	หลัง										2

จากตาราง 19 ผลการประเมินผลงานนัวตกรรม เปรียบเทียบก่อนหลัง สเปรย์ไล่ยุงสมุนไพร พบว่า ผลการประเมินผลงานนวัตกรรมของสเปรย์ไล่ยุงสมุนไพร สูงกว่า ก่อนการเข้าร่วมกิจกรรม ทุกด้าน ครบทั้ง 5 ด้าน

ตาราง 20 สรุปผลการประเมินผลงานนัวตกรรม เปรียบเทียบก่อนหลัง สาส์นไพร (กระเป๋าสานจากเส้นพลาสติกรีไซเคิล)

เกณฑ์การประเมิน		ระดับ 1 ผ่านเกณฑ์			ระดับ 2 เกิดผลลัพธ์			ระดับ 3 ต้นแบบ/ขยายผลได้			คะแนน (1-3)
		SRL1	SRL2	SRL3	SRL4	SRL5	SRL6	SRL7	SRL8	SRL9	
1. การแก้ปัญหาและความสอดคล้องกับบริบท	ก่อน										1
	หลัง										2
2. ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และความเป็นของใหม่	ก่อน										1
	หลัง										2
3. ผลกระทบและประโยชน์ต่อชุมชน	ก่อน										1
	หลัง										2
4. ความสามารถในการนำไปใช้ได้จริงและความยั่งยืน	ก่อน										1
	หลัง										2
5. ศักยภาพในการขยายผลและการถ่ายทอด	ก่อน										1
	หลัง										2

จากตาราง 20 ผลการประเมินผลงานนัวตกรรม เปรียบเทียบก่อนหลัง สาส์นไพร (กระเป๋าสานจากเส้นพลาสติกรีไซเคิล) พบว่า ผลการประเมินผลงานนวัตกรรมของสาส์นไพร (กระเป๋าสานจากเส้นพลาสติกรีไซเคิล) สูงกว่า ก่อนการเข้าร่วมกิจกรรม ทุกด้าน ครบทั้ง 5 ด้าน

ตาราง 21 สรุปผลการประเมินผลงานนัวตกรรม เปรียบเทียบก่อนหลัง ผ้าพิมพ์ใบไม้ (บ้านนา ผ้าพิมพ์ใบไม้)

เกณฑ์การประเมิน		ระดับ 1 ผ่านเกณฑ์			ระดับ 2 เกิดผลลัพธ์			ระดับ 3 ต้นแบบ/ขยายผลได้			คะแนน(1-3)
		SRL1	SRL2	SRL3	SRL4	SRL5	SRL6	SRL7	SRL8	SRL9	
1. การแก้ปัญหาและความสอดคล้องกับบริบท	ก่อน										1
	หลัง										2
2. ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และความเป็นของใหม่	ก่อน										1
	หลัง										2
3. ผลกระทบและประโยชน์ต่อชุมชน	ก่อน										1
	หลัง										2
4. ความสามารถในการนำไปใช้ได้จริงและความยั่งยืน	ก่อน										1
	หลัง										2
5. ศักยภาพในการขยายผลและการถ่ายทอด	ก่อน										1
	หลัง										2

จากตารางที่ 21 ผลการประเมินผลงานนัวตกรรม เปรียบเทียบก่อนหลัง ผ้าพิมพ์ใบไม้ (บ้านนา ผ้าพิมพ์ใบไม้) พบว่า ผลการประเมินผลงานนวัตกรรมของผ้าพิมพ์ใบไม้ (บ้านนา ผ้าพิมพ์ใบไม้) สูงกว่า ก่อนการเข้าร่วมกิจกรรม ทุกด้าน ครบทั้ง 5 ด้าน

3.2.2 การพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนักนวัตกรชุมชน

1) กล้าคิดกล้าทำ

จากกิจกรรมการพัฒนานวัตกรชุมชน ผ่านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม นวัตกรชุมชนสะท้อนการพัฒนาคุณลักษระด้านกล้าคิด กล้าทำ คือช่วยให้นวัตกรชุมชนในกลุ่มแสดงคุณลักษณะ “กล้าคิดกล้าทำ” ผ่านกระบวนการเรียนรู้เชิงปฏิบัติที่ให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมตั้งแต่การวางแผน ทดลอง พัฒนา ไปจนถึงการนำเสนอผลิตภัณฑ์และกิจกรรมต่อผู้มาเยี่ยมชม ศึกษาดูงานในศูนย์เรียนรู้ เช่น การทดลองทำสบู่เหลวสูตรใหม่โดยใส่น้ำผึ้งชันโรง การริเริ่มผลิตภัณฑ์สเปรย์ไล่ยุงจากสมุนไพรในสวน หรือการพัฒนาผ้าพิมพ์ใบไม้จากผ้าพันคอขยายเป็นสินค้าใช้สอยในชีวิตประจำวัน ซึ่งความกล้าคิดกล้าทำของสมาชิกไม่ได้เกิดจากการฝึกฝนเพียงลำพัง แต่เป็นผลมาจากการได้รับโอกาสให้แสดงความคิดเห็น ทดลองสิ่งใหม่ ๆ และรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ของตนอย่างจริงจัง จึงสะท้อนถึงการเติบโตทางความคิดและการลงมือทำในบริบทจริงของชุมชน

“ตอนนั้นเราไม่เคยคิดว่าจะกล้าทำสบู่แบบเหลวเลยค่ะ เพราะกลัวว่าจะทำไม่ดี แต่พอมีคนมาชวน ลองทำหลายรอบก็เริ่มสนุก มันไม่ยากอย่างที่คิด แถมเราได้คิดสูตรเองลองเอง ล้มหลายรอบก็ไม่เป็นไร พอสำเร็จขึ้นมาก็ดีใจค่ะ ตอนนี้ใครจะให้ลองของใหม่เราก็กล้าเลย” (นวัตกร7)

“แต่ก่อนเรามัวแต่คิดว่าใบไม้บ้าน ๆ ใครเขาจะเอาไปพิมพ์ลงผ้า แต่มันกลายเป็นลายที่คนชอบกัน พอลองทำจริง ๆ ก็รู้เลยว่า ถ้าเราไม่ลอง เราจะไม่รู้เลยว่ามันไปได้ไกลแค่ไหน เรากล้าทุบ ๆ ลายเอง คิดสีเอง แล้วลองทำหมวก ทำกระเป๋าต่ออีก มันเป็นอะไรที่ไม่เคยทำ แต่เราก็ทำได้ค่ะ” (นวัตกร12)

“มีอยู่รอบนึง เขาให้เราคิดกิจกรรมใหม่ให้เด็กนักเรียน เรากลัวว่าจะคิดไม่ได้ แต่ก็ลองไปเดินสวน หยิบสมุนไพรที่เรามี ลองจัดเป็นฐานเรียนรู้ พอเด็กได้จับ ได้ดม ได้ฉีดสเปรย์จริง เขาหัวเราะกันใหญ่ เราก็ดีใจ มันทำให้รู้ว่าถ้าเราไม่กล้าเริ่ม เราก็จะไม่มีวันรู้ว่ามันเวิร์กจริง ๆ ค่ะ” (นวัตกร6)

2) คิดสร้างสรรค์ นอกกรอบ

การพัฒนากิจกรรมและผลิตภัณฑ์ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม สะท้อนให้เห็นถึงการส่งเสริมคุณลักษณะ “คิดสร้างสรรค์ นอกกรอบ” ของนวัตกรชุมชนอย่าง

เด่นชัด โดยเฉพาะกระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรเดิม เช่น การพัฒนาผ้าพิมพ์ใบไม้ให้กลายเป็นของใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น เสื้อ กระเป๋า หมวก ลายบนแก้วน้ำ การสร้างบรรจุภัณฑ์สบู่เหลวแบบหัวปั๊มที่เหมาะกับผู้ใช้งานปัจจุบัน หรือการคิดลวดลายและกลิ่นเฉพาะของสเปรย์ไล่ยุงที่สะท้อนเอกลักษณ์ของชุมชน การเปิดโอกาสให้สมาชิกได้ทดลอง ออกแบบ และตัดสินใจร่วมกัน เป็นปัจจัยสำคัญที่กระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ และทำให้สมาชิกเกิดทักษะการมองเห็นความเป็นไปได้ใหม่ ๆ จากสิ่งที่มีอยู่แล้วในชีวิตประจำวัน ถือเป็นจุดเริ่มของนวัตกรรมชุมชนที่ยั่งยืน

“พอทำผ้าพิมพ์ใบไม้ได้แล้ว เราก็ไม่ได้หยุดแค่ผ้าพันคอนะคะ ลองคิดต่อว่าถ้าเอาไปตัดเย็บเป็นเสื้อ จะเป็นยังไง พอทำจริงมันสวยนะ คนเห็นแล้วทักกันใหญ่เลย บางคนขอให้สั่งทำเฉพาะลายที่เขาชอบ มันทำให้เราคิดเลยว่า ของธรรมดาถ้าเราต่อยอดดี ๆ มันก็กลายเป็นของแปลกตาได้ค่ะ”
(นวัตกร11)

“เราทำสเปรย์ไล่ยุงจากสมุนไพร ก็คิดว่าจะให้มันดูไม่ธรรมดา ก็เลยลองใส่กลิ่นตะไคร้กับใบมะกรูดผสมกันให้กลิ่นมันนุ่มลง แล้วก็คิดฉลากที่เขียนคำบ้าน ๆ ให้อ่านแล้วรู้ว่าเป็นของชุมชน พอวางขาย คนก็จำได้ว่าเป็นของสวนทองมน มันทำให้เรากล้าคิดอะไรใหม่ ๆ ที่ไม่เคยมีใครทำค่ะ”
(นวัตกร6)

“เราอยากให้ฐานเรียนรู้ผึ้งชันโรงมันไม่เหมือนที่อื่น ก็เลยทำป้ายไม้จากกิ่งต้นลำไย เขียนชื่อรังผึ้งเป็นภาษาชาวบ้าน เช่น ‘รังยายแจ่ม’ ‘รังเฮียวัน’ ให้คนมาดูแล้วยิ้ม มันก็เหมือนเราสื่อสารความเป็นชุมชนลงไปในฐานเรียนรู้ด้วยค่ะ ไม่ใช่แค่เรียนรู้เรื่องผึ้ง แต่เขาได้หัวเราะได้จำ ได้ความอบอุ่นกลับไป” (นวัตกร9)

3) อดทนต่อปัญหา ไม่ย่อท้อ

จากการสะท้อนผลของนวัตกรชุมชน พบว่าคุณลักษณะอดทนต่อปัญหา ไม่ย่อท้อ ปรากฏชัดเจนในกระบวนการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะในช่วงเริ่มต้นของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ การฝึกการเป็นวิทยากรประจำฐานเรียนรู้ หรือการจัดกิจกรรมเรียนรู้กับกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย สมาชิกต้องเผชิญกับความท้าทาย เช่น สูตรผลิตภัณฑ์ที่ยังไม่ลงตัว การตอบคำถามลึกจากผู้เข้าเยี่ยม การจัดฐานเรียนรู้ที่ยังไม่ราบรื่น หรือแม้แต่ความเหนื่อยล้าจากการจัดกิจกรรมบ่อยครั้ง สิ่งเหล่านี้กลายเป็นพื้นที่ฝึกฝนความอดทนและทักษะการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า สมาชิกได้เรียนรู้จากความผิดพลาด พัฒนาแนวทางการปรับปรุง

กิจกรรม และสามารถประคับประคองกิจกรรมจนประสบความสำเร็จได้ในที่สุด เป็นการฝึกวินัยใจและพลังในการทำงานอย่างมีเป้าหมาย

"รอบแรกที่ทำสบู่เหลวกัน เนื้อมันไม่ข้น กลิ่นก็ยังไม่หอม พอลองขายก็มีคนบอกว่ายังไม่โอเค เราก็ไม่ถอยนะคะ กลับมานั่งแกะสูตรใหม่ ลองหลายรอบ บางวันต้มตั้งแต่เช้ายันบ่าย ยังไม่ได้กลิ่นที่ชอบ แต่เราก็บอกตัวเองว่า อย่าเพิ่งเลิก สุดท้ายเราก็ได้สูตรที่คนชมว่าใช้ดี หอมธรรมชาติค่ะ" (นวัตกร4)

"ตอนเริ่มทำผ้าพิมพ์ใบไม้ เราทุบใบไม้แรงไป ลายขาด พอทุบน้อยไป ลายก็ไม่ติด บางครั้งตากแล้วสีซีด ต้องซักแล้วซักอีก มันเหนื่อยค่ะ แต่เราไม่ยอมแพ้ เรากับเพื่อนในกลุ่มช่วยกันคิด ช่วยกันลอง พอทำสำเร็จ มันก็เหมือนชนะใจตัวเอง มันยากแต่มันคุ้มค่ะ" (นวัตกร6)

"มีอยู่ครั้งหนึ่ง จัดฐานเรียนรู้แล้วคนมาเยอะมาก แดดก็ร้อน เสียงก็ไม่ค่อยได้ยิน เราทั้งเหนื่อย ทั้งเครียด แต่ว่าก็ยังต้องยิ้ม พอกลับมาก็นั่งคุยกันในกลุ่ม ว่าอะไรต้องแก้ รอบหน้าเราก็ลองเปลี่ยนจุดรวมคน จัดร่มให้มากขึ้น มันดีขึ้นเยอะเลยค่ะ เราก็เลยรู้ว่า ทุกปัญหามีทางแก้ ถ้าเราไม่ยอมแพ้กลางทาง" (นวัตกร3)

4) มองปัญหาให้เป็นโอกาส

การดำเนินงานของศูนย์เรียนชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม สะท้อนให้เห็นว่ากลุ่มมีทักษะในการมองปัญหาให้กลายเป็นโอกาส ทั้งในระดับแนวคิดและการปฏิบัติจริง เช่น จากข้อจำกัดเรื่องทรัพยากรที่มีเพียงพืชสวน สมุนไพร หรือวัสดุเหลือใช้ในท้องถิ่น กลุ่มกลับใช้เป็นแรงบันดาลใจในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่อย่างสเปรย์ไล่ยุง ผ้าพิมพ์ใบไม้ และกระเป๋าสานจากเส้นพลาสติกรีไซเคิล นอกจากนี้ ปัญหาที่เกิดจากการจัดกิจกรรม เช่น การแบ่งกลุ่มที่ยังไม่เหมาะสม หรือคำถามเฉพาะจากผู้มาเยี่ยมชม กลับกลายเป็นแรงผลักให้เกิดการสะท้อนผล ปรับรูปแบบกิจกรรม และเสริมทักษะการสื่อสารของสมาชิก ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดเชิงบวกต่ออุปสรรคและการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงในชุมชน

"ตอนแรกเราก็เห็นแต่ปัญหานะคะ อย่างพลาสติกเหลือใช้จากงานบรรจุภัณฑ์มันเยอะ ก็ไม่รู้จะเอาไปทำอะไร แต่พอมีคนมาสอนจักสาน เราก็ลองใช้เส้นพลาสติกพวกนี้แทนไม้ไผ่

ปรากฏว่าทนดี สีสวยด้วย กลายเป็นกระเป๋าสานของกลุ่มไปเลย คนมาเยี่ยมชมก็ตื่นตาตื่นใจ บอกว่าเป็นงานฝีมือที่อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้วยค่ะ" (นวัตกร8)

"บางทีเรามีใบไม้เยอะมากในสวน มองแต่ก่อนก็เห็นแค่รก ๆ ต้องเก็บกวาด แต่พอได้เรียนรู้เรื่องการพิมพ์ผ้า มันทำให้เรามองใหม่เลยว่า ใบไม้แต่ละใบมีลายของมัน ถ้าเราจับดี ๆ เลือกใบที่เหมาะ มันก็กลายเป็นงานศิลปะที่คนอยากซื้อ อยากเรียนรู้ มันเปลี่ยนมุมมองเราจริง ๆ ค่ะ" (นวัตกร11)

"ครั้งหนึ่งจัดกิจกรรมแล้วฐานสบู่มีคนเยอะเกินไป เขามองไม่เห็นขั้นตอนเลย ตอนแรกก็เครียดนะ แต่หลังจากนั้นเราก็คิดว่า มันคือโอกาสที่เราจะพัฒนาฐานให้เป็นเวิร์กช็อปย่อย แล้วก็ให้ผู้เข้าร่วมได้ลองทำของตัวเองเลย เขากลับชอบมากกว่าเดิมอีก บอกว่าสนุกกว่าแค่ดูเฉย ๆ เยอะเลยค่ะ" (นวัตกร2)

5) พร้อมเรียนรู้สู่สิ่งใหม่

การดำเนินกิจกรรมของศูนย์เรียนรู้ชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม เปิดโอกาสให้นวัตกรชุมชนได้เรียนรู้สิ่งใหม่อย่างต่อเนื่อง ทั้งจากการลงมือปฏิบัติ ทดลองผลิตภัณฑ์ การเข้าร่วมอบรม การสังเกตปฏิกิริยาของผู้มาเรียนรู้ ศึกษาดูงาน ไปจนถึงการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกันภายในกลุ่ม ทั้งหมดสะท้อนให้เห็นถึงคุณลักษณะ "พร้อมเรียนรู้สู่สิ่งใหม่" อย่างเด่นชัด นวัตกรชุมชนไม่ได้หยุดอยู่ที่ความรู้เดิม แต่มีความใฝ่รู้และปรับตัวตามสถานการณ์ เช่น การเรียนรู้วิธีออกแบบฉลากและบรรจุภัณฑ์ การตอบคำถามเชิงลึกของผู้มาเยี่ยมชม หรือการคิดกิจกรรมที่เหมาะกับกลุ่มเป้าหมายใหม่ ๆ ซึ่งส่งผลให้กลุ่มมีการพัฒนาอย่างก้าวกระโดดและสามารถยืนหยัดในบทบาทศูนย์เรียนรู้ต้นแบบได้อย่างมั่นคง

"พอมีคนมาถามลึก ๆ ว่าทำไมสบู่ของเราถึงไม่ใส่น้ำหอม เราก็ตอบไม่เคลียร์ เลยกลับไปหาข้อมูลเพิ่ม ศึกษาเรื่องคุณสมบัติน้ำผึ้งชันโรงจริงจัง จนตอนนี้เวลาอธิบาย เราพูดได้ละเอียดขึ้นค่ะ รู้เยอะขึ้น แล้วก็อยากหาความรู้อย่างอื่นอีกต่อเนื่องเลย" (นวัตกร6)

"เมื่อก่อนเราทำของแล้วก็ขาย แต่เดี๋ยวนี้พอได้ออกบูท ได้ไปงานแสดงสินค้า ก็ได้ดูของคนอื่น ได้ไอเดียเยอะเลยค่ะ บางคนทำฉลากแบบใส เราก็กลับมาลองทำเอง บางทีเห็นการจัดบูธของเขาสวย ก็จดกลับมาปรับของเรา มันเหมือนเราเรียนรู้อยู่ตลอดเวลาค่ะ" (นวัตกร11)

“มีครั้งหนึ่งมีอาจารย์มหาวิทยาลัยมาดูงาน แล้วเขาแนะนำให้เราทำ QR code ใส่ไว้ที่ขวดสบู่ เราก็งง ๆ ตอนแรก แต่พอเขาสอน เราก็ลองทำตาม ปรากฏว่าคนมาสแกนจริง ๆ แล้วชมว่าเราทันสมัย ตอนนี้เราเลยอยากเรียนรู้เรื่องออนไลน์เพิ่มอีกค่ะ มันน่าตื่นเต้นดี” (นวัตกร8)

6) **ลงมือปฏิบัติได้**

การดำเนินงานของนวัตกรชุมชนผ่านศูนย์เรียนรู้ชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้นวัตกรชมุชนได้พัฒนาความสามารถในการลงมือปฏิบัติจริง ตั้งแต่การผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรในชุมชน เช่น สบู่ สเปรย์ไล่ยุง ผ้าพิมพ์ใบไม้ ไปจนถึงการจัดกิจกรรมสาธิตและเวิร์กช็อปต่าง ๆ ที่นวัตกรชุมชนต้องเป็นผู้ถ่ายทอด กระบวนการเหล่านี้หล่อหลอมให้นวัตกรชุมชนมีความมั่นใจในการลงมือปฏิบัติ จากการเรียนรู้ ทดลอง และฝึกฝนด้วยตนเอง คุณลักษณะลงมือปฏิบัติได้ จึงไม่ได้เป็นเพียงความสามารถทางกายภาพ แต่เป็นผลจากกระบวนการคิด การวางแผน การแก้ปัญหา และการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ซึ่งทำให้สมาชิกสามารถนำองค์ความรู้ไปใช้งานได้จริงในชีวิตประจำวันและในบริบทชุมชน

“ตอนนี้ถ้าให้เราทำสบู่เหลว เราทำได้ตั้งแต่ต้นยันจบเลยค่ะ ทั้งตวง ทั้งผสม ทั้งบรรจุ เราซ้อมมือมาหลายรอบจนแม่น พอมีคนมาดูงาน เราก็ทำให้ดูได้เลย ไม่ต้องเกร็งแล้วค่ะ เพราะเราทำเองมาตลอด มั่นใจแล้วว่าเราทำได้จริง” (นวัตกร4)

“เมื่อก่อนเราดูคนอื่นสานกระเป๋าแล้วคิดว่าเราคงทำไม่ได้ แต่พอได้ลองทำเองตั้งแต่ตัดเส้นจับลาย แรก ๆ ก็งึนค่ะ แต่พอทำไปเรื่อย ๆ มันก็คล่องมือ แล้วตอนนี้เราสานได้หลายแบบแล้วด้วย ถึงจะยังไม่เก่งเท่าคนอื่น แต่ก็ภูมิใจว่าเราทำได้ด้วยตัวเองจริง ๆ” (นวัตกร9)

“พอเราทำผ้าพิมพ์ใบไม้บ่อย ๆ เราก็เริ่มรู้จังหวะของมือว่าแรงแค่ไหน ลายถึงจะชัด ตากผ้ายังไงถึงจะได้สีที่ไม่เพี้ยน มันไม่ได้แค่รู้ในหัว แต่มือมันจำเองเลยค่ะ ใครจะให้สอนหรือให้เราทำโชว์ก็ได้เลย เราไม่กลัว เพราะเราผ่านมาจริง ๆ ค่ะ” (นวัตกร12)

7) **สื่อสารเก่ง ขายของเป็น**

นวัตกรชุมชนสะท้อนการได้เรียนรู้และพัฒนาทักษะการสื่อสาร ผ่านการลงมือปฏิบัติจากศูนย์เรียนรู้ชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม ว่าเป็นพื้นที่ที่ส่งเสริมให้สมาชิกพัฒนาทักษะด้านการสื่อสารในบริบทจริง ทั้งในฐานะ “ผู้ถ่ายทอดความรู้” และ “ผู้แนะนำผลิตภัณฑ์” การนำเสนอ

สินค้าที่กลุ่มผลิตเอง การอธิบายองค์ความรู้ในกิจกรรมฐานเรียนรู้ รวมถึงการตอบคำถามผู้เข้าเยี่ยมชม ทำให้สมาชิกมีโอกาสฝึกฝนการพูด การสื่อความหมาย และการโน้มน้าวอย่างเป็นธรรมชาติ ทักษะการขายของในชุมชนจึงไม่ใช่เพียงแค่การเสนอขายสินค้า แต่คือการเล่าเรื่องความจริงใจ และความเข้าใจผู้ซื้อในระดับท้องถิ่น กิจกรรมต่าง ๆ เช่น การออกร้าน การต้อนรับคนที่มาเรียนรู้หลากหลาย เช่น นักเรียน นักศึกษาหรือข้าราชการ และการทดลองตลาดในงานแสดงสินค้าชุมชน ล้วนทำให้สมาชิกกล้าพูดและปรับการนำเสนอให้เหมาะกับกลุ่มเป้าหมายอย่างยืดหยุ่น

“เมื่อก่อนเราไม่กล้าพูดกับใครเลยค่ะ แต่พอจัดกิจกรรมบ่อย ๆ คนก็ถามเยอะ เราต้องอธิบายให้เขาเข้าใจ ว่าทำไมสบู่เราถึงใช้ผึ้งชันโรง ใส่อะไร ไม่ใส่อะไร เดี๋ยวนี้เราเลยพูดคล่องขึ้นเยอะ เวลาไปออกบูทก็กล้าชวนคนเข้ามาลอง กล้าพูดราคาด้วย ไม่เขินแล้วค่ะ” (นวัตกร2)

“เราว่าการขายของมันต้องเล่าค่ะ ไม่ใช่แค่บอกว่าขวดละกี่บาท เราเล่าว่าสเปรย์ไล่ยุงเราทำจากอะไร กลิ่นแบบไหน ปลอดภัยกับเด็กมั้ย เขาก็ฟังแล้วตัดสินใจได้ง่ายขึ้น เราไม่ได้แค่ขายของ แต่เราขายเรื่องของเราด้วย คนเลยชอบค่ะ” (นวัตกร4)

“มีคนมาดูงานแล้วเขาถามว่า ลายผ้าพิมพ์ใบไม้ได้แรงบันดาลใจจากอะไร เราก็เล่าเลยค่ะ ว่าใบนี้เราเก็บจากใต้ต้นก้ามปูหลังบ้าน สีที่ออกเพราะดินที่นี่มีแร่แบบนี้ เขาฟังแล้วประทับใจ บอกว่าอยากซื้อกลับไปฝากเพื่อน เราก็เลยได้ขายแบบไม่ต้องเร่งเลยค่ะ เขาเห็นคุณค่าด้วยตัวเอง” (นวัตกร12)

8) ถ่ายทอดเป็น

หนึ่งในจุดแข็งของการใช้ศูนย์เรียนรู้ชุมชนด้านสิ่งแวดล้อมเป็นฐาน เป็นการเปิดพื้นที่ให้นวัตกรชุมชนได้เรียนรู้การเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้จากประสบการณ์จริง ผ่านฐานกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเกษตรอินทรีย์ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ และการใช้ทรัพยากรในชุมชน นวัตกรชุมชนได้พัฒนาทักษะการถ่ายทอด ทั้งในรูปแบบการสาธิต การบรรยายอย่างไม่เป็นทางการ และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้มาศึกษาดูงาน มาเรียนรู้ ความสามารถในการถ่ายทอดของนวัตกรชุมชนเกิดจากการลงมือทำจริงจนเกิดความเข้าใจในเนื้อหาอย่างลึกซึ้ง และต่อยอดไปสู่การอธิบายด้วยภาษาที่เข้าใจง่ายและเชื่อมโยงกับบริบทของผู้ฟังได้อย่างเป็น

ธรรมชาติ ซึ่งถือเป็นหัวใจของการเป็น “นวัตกรชุมชน” ที่สามารถแบ่งปันองค์ความรู้ และขยายผลสู่คนรุ่นถัดไป

“ตอนมีเด็กนักเรียนมาเยี่ยม เราก็ไม่ได้สอนแบบท่องจำนะคะ เราให้เขาได้ทำเลย เอาสบู่ให้เขาผสมเอง คนละขวด แล้วก็อธิบายว่าทำไมต้องใช้น้ำผึ้งชันโรง ใช้แทนน้ำหอมได้ยังไง เด็กบางคนยังบอกเลยว่า เข้าใจง่ายกว่าฟังในห้องเรียนอีก มันทำให้เรารู้ว่า เราถ่ายทอดได้แบบของจริงค่ะ” (นวัตกร8)

“พอทำกระเป๋าสานจากพลาสติกจนคล่องแล้ว เราก็เริ่มสอนคนอื่นค่ะ สอนให้เพื่อนบ้าน สอนให้คนรุ่นใหม่ ใช้ลายง่าย ๆ ก่อน พอเขาทำได้ เราก็ภูมิใจ เรารู้เลยว่าการสอนมันไม่ใช่แค่พูด แต่ต้องใจเย็น ให้เขาลองผิดลองถูก แล้วค่อย ๆ บอกทีละขั้น มันถึงจะเข้าใจค่ะ” (นวัตกร9)

“มีคนมาศึกษาดูงานเรื่องผ้าพิมพ์ใบไม้ เราก็เล่าให้เขาฟังตั้งแต่การเลือกใบไม้ ล้างผ้า ตากยังไง พอเขาทำตามได้ เขาก็ดีใจ เราก็ยิ่งดีใจใหญ่เลยค่ะ มันเหมือนเราช่วยให้คนอื่นเห็นคุณค่าของธรรมชาติผ่านผืนผ้า เราไม่ได้แค่ขายของ แต่เราส่งต่อวิธีคิดด้วยค่ะ” (นวัตกร12)

9) บริหารจัดการเป็น

นวัตกรชุมชนสะท้อนให้เห็นว่า จากการได้ร่วมกันพัฒนาผลิตภัณฑ์ การดำเนินงานในศูนย์เรียนรู้ชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม ทำให้นวัตกรชุมชนมีการพัฒนาทักษะด้านการบริหารจัดการ อย่างชัดเจน ทั้งในระดับกิจกรรม ฐานการเรียนรู้ และหน่วยธุรกิจชุมชน สมาชิกมีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดกิจกรรมร่วมกัน เช่น การประเมินกลุ่มเป้าหมายล่วงหน้า การกำหนดรูปแบบกิจกรรมให้เหมาะสมกับขนาดของคณะศึกษาดูงาน และการจัดการเวลาให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด นอกจากนี้ การจัดการผลิตภัณฑ์เพื่อให้พร้อมจำหน่าย เช่น การตั้งราคา การจัดระบบสินค้า และการวางแผนการผลิตตามฤดูกาล สะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการบริหารจัดการเชิงกลุ่มที่เติบโตขึ้นอย่างมั่นคง โดยที่สมาชิกไม่ได้เป็นเพียงผู้ผลิต แต่มีบทบาทในฐานะ “ผู้บริหารจัดการกลุ่ม” อย่างแท้จริง

“ก่อนจะมีคนมาดูงานแต่ละรอบ เราจะประชุมกันเลยค่ะ วางแผนกันว่าใครอยู่ฐานไหน เตรียมของกี่ชุด ต้องเริ่มกี่โมง พักตรงไหน มันเหมือนวางแผนรบเลยนะคะ แต่พอทำแบบนี้แล้วงานมันราบรื่นมาก คนมาก็ประทับใจ พวกเราไม่งง ไม่ลน แล้วก็ช่วยกันได้อย่างเป็นระบบ” (นวัตกร2)

“ดิฉันรับผิดชอบเรื่องสบู่ค่ะ ตอนแรกทำ ๆ ขาย ๆ ไปเรื่อย ไม่เคยจดอะไรเลย แต่หลัง ๆ เริ่มรู้ว่าต้องคิดต้นทุน ต้องดูว่าวัตถุดิบใช้เท่าไหร่ ขวดเปล่ากี่บาท เราเริ่มจดบัญชี เริ่มวางแผนการผลิตให้พอกับรอบดูงาน มันเหมือนเราเป็นเจ้าของกิจการเลยค่ะ ไม่ใช่แค่ชาวบ้านธรรมดา” (นวัตกร4)

“เวลาออกบูทตามงานต่าง ๆ เราต้องเตรียมหลายอย่างเลยนะครับ ทั้งของ แผ่นพับ โต๊ะผ้าคลุม แล้วต้องจัดบูทให้คนมองเห็นของเด่นของเรา เราก็วางแผนกันว่าเอาอะไรไปขาย ขวดใหญ่หรือเล็กขายชุดไหนดี พอจัดบ่อย ๆ เราก็วางแผนเก่งขึ้น แบ่งงานกันได้คล่อง มันทำให้เราบริหารงานกันเป็นกลุ่มได้อย่างมืออาชีพเลยครับ” (นวัตกร5)

จากการสะท้อนผลการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนักนวัตกรชุมชน ของวิสาหกิจชุมชนสวนทองมน และเครือข่ายผู้ประกอบการ สามารถสรุปผลได้ดังตารางที่ 22

ตาราง 22 สรุปผลการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนักนวัตกรชุมชน

ลำดับ	คุณลักษณะนักนวัตกรชุมชน	กิจกรรมที่ส่งเสริมคุณลักษณะนวัตกรชุมชน	การเปลี่ยนแปลงที่เห็น
1	กล้าคิด กล้าทำ	ทดลองผลิตภัณฑ์ใหม่ เช่น สบู่เหลว, สเปรย์ไล่ยุง, พัฒนาฐานเรียนรู้ใหม่	กล้าริเริ่ม ลองผิดลองถูก และลงมือทำของใหม่แม้ไม่เคยทำมาก่อน
2	คิดสร้างสรรค์นอกกรอบ	ต่อยอดผ้าพิมพ์ใบไม้เป็นเสื้อ/ของใช้, ป้ายชื่อฐานแบบชาวบ้าน, ฉลากผลิตภัณฑ์	ใช้ประสบการณ์ และความสร้างสรรค์ในการสร้างผลิตภัณฑ์ที่แปลกใหม่และมีเรื่องราวของชุมชน
3	อดทนต่อปัญหาไม่ย่อท้อ	ปรับสูตรสบู่ ทดลองพิมพ์ผ้า จัดกิจกรรมภายใต้ข้อจำกัด	ไม่ท้อเมื่อเจออุปสรรค เรียนรู้จากความล้มเหลว และพัฒนาต่อเนื่อง
4	มองปัญหาให้เป็นโอกาส	แปรรูปของเหลือใช้ เช่น พลาสติกเป็นกระเป๋า, ใบไม้เป็นงานศิลป์	เปลี่ยนของที่เคยมองข้ามให้กลายเป็นสินค้า และกิจกรรมเรียนรู้ที่มีคุณค่า

ตาราง 22 (ต่อ)

ลำดับ	คุณลักษณะนักนวัตกรชุมชน	กิจกรรมที่ส่งเสริมคุณลักษณะนวัตกรชุมชน	การเปลี่ยนแปลงที่เห็น
5	พร้อมเรียนรู้สู่สิ่งใหม่	เรียนรู้การสื่อสาร/ฉลากสินค้า/ออนไลน์จากผู้เชี่ยวชาญและผู้ชมกิจกรรม	มีแรงจูงใจในการเรียนรู้เพิ่มเติม ไม่หยุดอยู่กับของเดิม เปิดใจต่อคำแนะนำ
6	ลงมือปฏิบัติได้	ฝึกทำสบู่ สานกระเป๋า ทำผ้าพิมพ์ใบไม้จนคล่อง พร้อมสาธิต	ทำได้จริงทุกขั้นตอน เข้าใจรายละเอียดในกระบวนการผลิต สามารถนำเสนอ หรือสอนผู้อื่นได้
7	สื่อสารเก่งขายของเป็น	ออกบูท ตอบคำถามผู้ชม อธิบายผลิตภัณฑ์แบบเล่าเรื่อง	กล้าเล่าเรื่อง กล้าแนะนำผลิตภัณฑ์ เข้าใจคนฟังและดึงดูดความสนใจได้ดี
8	ถ่ายทอดเป็น	เป็นวิทยากรในฐานเรียนรู้ สอนการทำผลิตภัณฑ์ให้กลุ่มอื่น	อธิบายจากประสบการณ์จริง ถ่ายทอดด้วยภาษาชาวบ้านที่เข้าใจง่าย มีผู้ฟังเข้าใจและลงมือทำได้ตาม
9	บริหารจัดการเป็น	วางแผนกิจกรรม, ประชุมกลุ่ม, จัดการผลิต-จำหน่าย, แบ่งหน้าที่ในหน่วยธุรกิจย่อยพึ่งตนเอง	วางแผนล่วงหน้าได้ดี แบ่งงานอย่างมีระบบ คิดต้นทุน-กำไร และจัดการงานเป็นทีมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.2.3 **ผลจากการพัฒนานวัตกรชุมชน**

1) **ผลต่อนวัตกรชุมชน**

จากการสะท้อนผลของนวัตกรชุมชน หลังจากพัฒนาพบผลดังนี้

1. เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง ที่เดิมอาจมองว่าตนเองเพียงทำงานเล็ก ๆ ในกลุ่ม เริ่มรู้สึกภูมิใจในงานของตน โดยเฉพาะเมื่อผลิตภัณฑ์ และการถ่ายทอดความรู้ ได้รับการยอมรับจากภายนอก เช่น ผู้มาเยี่ยมชม การสะท้อนคุณค่าจากผลงานช่วยสร้างพลังใจและแรงผลักดันให้แก่นวัตกรชุมชนในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่

“ดีใจมากที่มีลูกค้าซื้อผ้าแล้วชมว่า ‘สวยแบบมีเรื่องราว’ มันไม่ใช่แค่ผ้าผืนหนึ่ง แต่คือศิลปะของบ้านเรา” (นวัตกร12)

“เมื่อก่อนไม่คิดว่าสิ่งที่เราทำจะมีใครสนใจ พอมีคนมาขอซื้อไปเป็นของฝาก เหมือนได้รับกำลังใจมากขึ้น อยากทำต่อเลย” (นวัตกร11)

2. มีทักษะใหม่และความมั่นใจในการลงมือทำ การเรียนรู้แบบลงมือทำจริงทำให้เกิดการพัฒนาทักษะ ไม่ว่าจะเป็นด้านการผลิต การสื่อสาร หรือการตลาด ส่งผลให้นวัตกรมั่นใจในตนเองมากขึ้น กล้าตัดสินใจและริเริ่มกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างอิสระ

“เมื่อก่อนกลัวจะทำอะไรผิด ๆ ถูก ๆ แต่ตอนนี้เรารู้สึกมั่นใจขึ้น พอลองทำจริงแล้วมันก็ไปได้” (นวัตกร3)

“การลงมือทำ ทำให้เรารู้ว่าเราทำได้ ไม่ต้องรอให้ใครมาช่วย มันภูมิใจมากเลยค่ะ” (นวัตกร7)

3. มองเห็นคุณค่าในชุมชนและทุนของตนเอง การสำรวจทุนที่ดีในชุมชนทำให้สมาชิกในกลุ่มตระหนักว่าตนเองและคนรอบข้างมีศักยภาพมากกว่าที่คิด ทั้งความรู้ ทักษะ และทรัพยากรในพื้นที่ที่สามารถนำมาต่อยอดได้

“เรารู้ว่าชุมชนเรามีดีอยู่แล้ว เพียงแต่ไม่เคยมีใครมาชวนให้คิดแบบนี้มาก่อน” (นวัตกร4)

“บางอย่างเราคิดว่าเป็นเรื่องเล็กน้อย อย่างใบไม้ แต่พอมองอีกแบบ มันกลับกลายเป็นสิ่งมีค่า” (นวัตกร5)

4. กล้าคิด กล้าทำ และริเริ่มสิ่งใหม่ เกิดการเปลี่ยนแปลงเจตคติ นวัตกรชุมชนเริ่มกล้าเสนอความคิดใหม่ ๆ ทดลองแนวทางใหม่ ๆ ทั้งในด้านผลิตภัณฑ์ การตลาด และกิจกรรมกลุ่ม

“เมื่อก่อนเราขายแบบเดิม ๆ พอได้คุยกัน ก็คิดว่าอยากลองทำอะไรแปลก ๆ ดูบ้าง” (นวัตกร2)

“การกล้าเสนอ ทำให้เรารู้ว่าความคิดของเราก็มีค่า ถ้าไม่พูด มันก็ไม่มีใครรู้เลย” (นวัตกร1)

5. มีแรงบันดาลใจในการเรียนรู้ต่อเนื่อง เกิดพฤติกรรมใฝ่เรียนรู้ ไม่หยุดอยู่กับความสำเร็จเดิม พร้อมแสวงหาความรู้ใหม่เพื่อพัฒนาตนเองและกลุ่มให้ก้าวทันโลกที่เปลี่ยนแปลง

"เรียนรู้แล้วไม่พอ ต้องเรียนต่อไปเรื่อย ๆ ทุกอย่างมันเปลี่ยนเร็ว ต้องตามให้ทัน" (นวัตกร8)

"เดี๋ยวนี้ขยันเข้าอบรมเลยค่ะ เพราะรู้ว่าทุกครั้งที่เรียน เราเอากลับมาทำได้จริง" (นวัตกร12)

6. มีบทบาทใหม่ในกลุ่มและชุมชน นวัตกรหลายคนเริ่มมีบทบาทในกลุ่มมากขึ้น เช่น เป็นผู้นำกิจกรรม วิทยากรถ่ายทอด หรือผู้ประสานงาน ทั้งยังได้รับการยอมรับจากเพื่อนในกลุ่ม

"เมื่อก่อนเราอยู่เฉย ๆ เดี๋ยวนี้เวลาเขามีอบรมหรือเวิร์กชอปก็เรียกเราไปช่วยพูด ช่วยสอนด้วย" (นวัตกร2)

"กลายเป็นว่าตอนนี้เราเป็นคนประสานงานเรื่องขายของในงานประจำปี เขาให้ความไว้วางใจมากขึ้น" (นวัตกร12)

7. ตระหนักถึงบทบาทของตนในความยั่งยืนของกลุ่ม นวัตกรชุมชนมองเห็นว่า ความเข้มแข็งของกลุ่มไม่ได้เกิดจากใครคนใดคนหนึ่ง แต่เกิดจากการทำงานร่วมกันและการมีส่วนร่วมของทุกคน

"กลุ่มจะอยู่ได้ ก็ต้องมีเราแต่ละคนช่วยกัน ตอนนี้รู้สึกว่าเรามีหน้าที่ที่ต้องทำเพื่อกลุ่ม" (นวัตกร2)

"รู้เลยว่า ถ้าเราไม่พัฒนา กลุ่มก็ไปไม่ได้ เพราะแต่ละคนมีจุดแข็งของตัวเอง ที่ต้องเอามาช่วยกัน" (นวัตกร12)

2) ผลต่อชุมชนและการประกอบการวิสาหกิจชุมชน

1. กลุ่มมีความเข้มแข็งและการทำงานเป็นทีมดีขึ้น สมาชิกมีการแบ่งหน้าที่ชัดเจน กล้าพูดคุย ตัดสินใจร่วมกัน ทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น

“ตอนนี้เวลามีงาน เราไม่ต้องรอหัวหน้า คนในกลุ่มก็รู้หน้าที่ของตัวเองเลยค่ะ” (นวัตกร11)

“การมีบทบาทของแต่ละคนมันทำให้กลุ่มเดินไปได้เร็วขึ้น
และทุกคนก็ภูมิใจในบทบาทของตัวเอง” (นวัตกร9)

2. มีผลิตภัณฑ์ใหม่ที่มีอัตลักษณ์และมูลค่าเพิ่ม การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากทุนเดิม เช่น วัฒนธรรม สมุนไพร และภูมิปัญญา ทำให้เกิดสินค้าท้องถิ่นที่แตกต่างจากตลาดทั่วไป

“แต่ก่อนผ้าของเราก็แค่ผ้า ตอนนี้มันมีลวดลายจากธรรมชาติ คนก็สนใจมากขึ้น” (นวัตกร12)

3. ระบบบริหารจัดการของกลุ่มมีประสิทธิภาพ กลุ่มสามารถวางแผนงาน จัดสรรงาน และบริหารเงินได้ดีขึ้น สะท้อนความเป็นมืออาชีพในระดับชุมชน

“ตอนนี้เรามีคนรับผิดชอบหลายด้าน มีสมุดบัญชี มีการประเมินรายได้รายจ่าย” (นวัตกร2)

“ทำงานเป็นทีมมากขึ้น มีตาราง มีแผน ใครถนัดอะไรก็ช่วยกันตรงนั้น” (นวัตกร3)

4. กลุ่มมีศูนย์เรียนรู้พร้อมถ่ายทอด เกิดการยกระดับกลุ่มเป็นแหล่งเรียนรู้ ทั้งแบบกิจกรรม การฝึกอบรม หรือเวิร์กชอปสำหรับคนในและคนนอกชุมชน

“ตอนนี้เรามีศูนย์ที่คนมาเรียนได้เลย มีฐาน มีคนสอน มีของให้ดูครบ” (นวัตกร2)

“มีนักเรียนมาเรียนรู้เยอะ เด็ก ๆ ก็ได้รู้ว่าสิ่งที่พ่อแม่เขาทำมันมีค่าขนาดไหน” (นวัตกร4)

5. ขยายเครือข่ายและตลาดของกลุ่ม กลุ่มเริ่มเข้าสู่ตลาดออนไลน์ และได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกมากขึ้น เช่น มหาวิทยาลัย หรือภาครัฐ

“ตอนนี้เราขายทางออนไลน์ด้วย ลูกค้ามาจากหลายที่เลย” (นวัตกร12)
“เรามีเพื่อนใหม่จากกลุ่มอื่น ได้แลกเปลี่ยนความรู้กัน สนุกและได้ประโยชน์มากค่ะ” (นวัตกร6)

3) ผลต่อชุมชน/สังคม

1. คนในชุมชนเห็นโอกาสจากทรัพยากรในพื้นที่ ทรัพยากรที่เคยมองข้าม เช่น ใบไม้ สมุนไพร ผักปลอดสาร ปุ๋ย กลายเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนา

“ใบไม้ร่วงที่เคยทิ้ง เดี๋ยวนี้เก็บมาทำลายผ้าสวย ๆ ขายได้อีก” (นวัตกร11)

“พอเราเอาของมาแปรรูป ที่เคยคิดว่าคนไม่ค่อยซื้อ
ตอนนี้กลายเป็นของฝากที่คนซื้อมากขึ้น” (นวัตกร7)

2. เกิดการเปลี่ยนเจตคติเชิงบวกต่อการพัฒนา คนในชุมชนเริ่มเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงไม่ใช่สิ่งน่ากลัว แต่คือโอกาสของการเติบโต

“เมื่อก่อนเฉย ๆ พอเห็นเขาทำอะไรแปลก ๆ ขายได้ คนเริ่มสนใจมากขึ้น” (นวัตกร4)

“เราแชร์ของกลุ่มในเฟซบุ๊ก รู้สึกว่าอยากให้คนอื่นรู้ว่าหมู่บ้านเราก็มีของดี” (นวัตกร8)

3. ชุมชนมีแหล่งเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อมสำหรับชุมชน มีการต่อยอดการเกษตรอินทรีย์ ปุ๋ยอินทรีย์ และฐานเรียนรู้ธรรมชาติให้เป็นพื้นที่ให้เด็กและผู้ใหญ่เข้ามาเรียนรู้

“มีแหล่งเรียนรู้ให้คนมาดูงาน มาจากหลายอำเภอเลย” (นวัตกร2)

“โรงเรียนพาเด็กมาศึกษาในสวน ทำให้เด็กเห็นคุณค่าของธรรมชาติ” (นวัตกร4)

4. ขยายองค์ความรู้สู่ภายนอก กลุ่มสามารถแบ่งปันประสบการณ์และแนวคิดนวัตกรรมให้ชุมชนอื่น และสร้างเครือข่ายความร่วมมือ

“เคยมีหมู่บ้านใกล้เคียงมาดูงาน แล้วเอาไอเดียไปทำต่อ” (นวัตกร12)

“ได้ไปงานจังหวัด ได้โชว์สินค้ากลุ่ม คนมาขอซื้อเพียบเลยค่ะ” (นวัตกร11)

5. ส่งเสริมความยั่งยืนแบบพึ่งพาตนเอง เกิดแนวทางการผลิตที่ประหยัด เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และใช้ทรัพยากรในชุมชนให้คุ้มค่า

“เราทำปุ๋ยเอง ใช้วัตถุดิบจากในสวน ไม่มีต้นทุนเยอะ ก็อยู่ได้แบบไม่ต้องกู้หนี้” (นวัตกร5)

ที่เราก็เลี้ยงเราได้ ถ้าเรารู้จักใช้ให้เป็น” (นวัตกร10)

ส่วนที่ 4 รูปแบบการพัฒนานวัตกรและระบบการสร้างนวัตกรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

4.1 ผลการวิเคราะห์กระบวนการพัฒนานวัตกรชุมชน

จากการพัฒนานักนวัตกรชุมชน โดยใช้แนวทางของสุนทรียแสวงหา กระบวนการพัฒนานวัตกรชุมชน ประกอบด้วย 1) ค้นหาศักยภาพของกลุ่ม 2) สะท้อนความต้องการในการพัฒนา 3) สร้างฝันที่เป็นไปได้ 4) ออกแบบวิธีการบรรลุเป้าหมาย และ 5) ลงมือปฏิบัติ เรียนรู้ และสะท้อนผล เพื่อนำไปสู่เป้าหมาย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) ค้นหาศักยภาพของกลุ่ม

กระบวนการเริ่มต้นด้วยการค้นหาศักยภาพของกลุ่ม ซึ่งเป็นขั้นตอนสำคัญในการระดมทุนมนุษย์ ทรัพยากร และวัฒนธรรมภายในชุมชน โดยเน้นการรับฟังและสังเกตสิ่งที่ชุมชนหรือกลุ่มวิสาหกิจมีอยู่แล้วอย่างรอบด้าน เช่น องค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชีวิต รวมถึงกิจกรรมหรือความสามารถที่กลุ่มใช้อยู่ในปัจจุบัน จุดมุ่งหมายของขั้นตอนนี้คือการเข้าใจรากฐานของชุมชนและกลุ่มอย่างแท้จริง เพื่อระบุศักยภาพที่สามารถต่อยอดได้อย่างเหมาะสม การค้นหานี้ไม่ได้เน้นแค่การมองหาปัญหา แต่เป็นการค้นหาจุดแข็งซึ่งเป็นหัวใจของการพัฒนาที่ยั่งยืน และเปิดพื้นที่ให้ทุกคนในกลุ่มมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมกัน

2) สะท้อนความต้องการในการพัฒนา

เมื่อรับรู้ศักยภาพที่มีอยู่แล้ว ขั้นตอนต่อไปคือการสะท้อนความต้องการในการพัฒนา ซึ่งเป็นการนำข้อมูลจากการค้นหามาวิเคราะห์ร่วมกันในกลุ่ม เพื่อค้นหาประเด็นสำคัญที่ชุมชนอยากเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนา โดยการระดมความคิดเห็น สร้างพื้นที่พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดอย่างเปิดใจ ทั้งนี้ยังเป็นการทบทวนสิ่งที่มีและสิ่งที่อยากให้เป็นในอนาคต ซึ่งสะท้อนถึงความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ไม่ใช่เพียงจากมุมมองของคนนอก กระบวนการนี้จึงมีส่วนสำคัญในการสร้างแรงบันดาลใจและความเป็นเจ้าของร่วมของกลุ่มต่อเป้าหมายการพัฒนา

3) สร้างฝันที่เป็นไปได้

จากการสะท้อนความต้องการ นำมาสู่การสร้างฝันที่เป็นไปได้ จะช่วยให้กลุ่มมองเห็นภาพอนาคตร่วมกันอย่างชัดเจน โดยการนึกถึงสิ่งที่อยากเห็น อยากให้เกิดขึ้นในกลุ่มวิสาหกิจ เช่น การยกระดับศูนย์เรียนรู้ให้เป็นหน่วยธุรกิจชุมชน มีแหล่งจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม มีรายได้ที่มั่นคง ความสัมพันธ์ในชุมชนที่แน่นแฟ้น หรือการดูแลสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ความฝันเหล่านี้ต้องอยู่บนพื้นฐานของศักยภาพและบริบทที่เป็นจริง เพื่อให้เกิดแรงผลักดันที่มีพลังและเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ กระบวนการนี้จะส่งเสริมให้ชุมชนมีเป้าหมายที่ชัดเจน มีทิศทางในการวางแผน และสร้างแรงจูงใจให้สมาชิกในกลุ่มร่วมมือกันมากขึ้น

4) ออกแบบวิธีการบรรลุเป้าหมาย

เมื่อมีภาพฝันแล้ว ขั้นตอ่ไปเป็นการออกแบบวิธีการบรรลุเป้าหมาย ในขั้นนี้เป็นการวางแผนร่วมกันอย่างมีระบบ โดยการประยุกต์ใช้แนวทางการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) เพื่อออกแบบวิธีการนำไปสู่การบรรลุเป้าหมาย ซึ่งเริ่มต้นจากการเข้าใจปัญหาอย่างลึกซึ้ง (Empathize) การกำหนดประเด็นที่ต้องการแก้ไข (Define) และเสนอแนวทางการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ (Ideate) หลังจากนั้นจึงพัฒนาเป็นต้นแบบหรือนำร่อง (Prototype) เพื่อนำไปทดลองใช้และทดสอบผลลัพธ์ก่อนนำไปขยายผลจริง การออกแบบในลักษณะนี้ทำให้เกิดนวัตกรรมที่ตอบโจทย์บริบทของกลุ่ม และช่วยให้กลุ่มมองเห็นทางเลือกที่หลากหลาย มีความยืดหยุ่นในการแก้ไขปัญหา

5) ลงมือปฏิบัติ เรียนรู้ และสะท้อนผล

ขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการพัฒนานวัตกรชุมชน คือการลงมือปฏิบัติ เรียนรู้ และสะท้อนผล ซึ่งเป็นการนำแผนที่ออกแบบไว้มาทดลองจริงในบริบทของกลุ่มวิสาหกิจและเครือข่ายผู้ประกอบการ โดยเริ่มจากกิจกรรมขนาดเล็กเพื่อเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง พร้อมมีการติดตามและสะท้อนผลอย่างสม่ำเสมอ การเรียนรู้ในขั้นตอนนี้จะเกิดขึ้นจากการปฏิบัติจริง การสังเกต และการปรับปรุงจากข้อผิดพลาดทำให้กลุ่มสามารถปรับแนวทางให้เหมาะสมยิ่งขึ้น เป็นการเสริมสร้างทั้งทักษะ การทำงานเป็นทีม และความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเอง จนสามารถนำไปสู่การพัฒนาที่ต่อเนื่องและยั่งยืนในระยะยาว

กระบวนการพัฒนานวัตกรชุมชน ดังภาพประกอบ 14

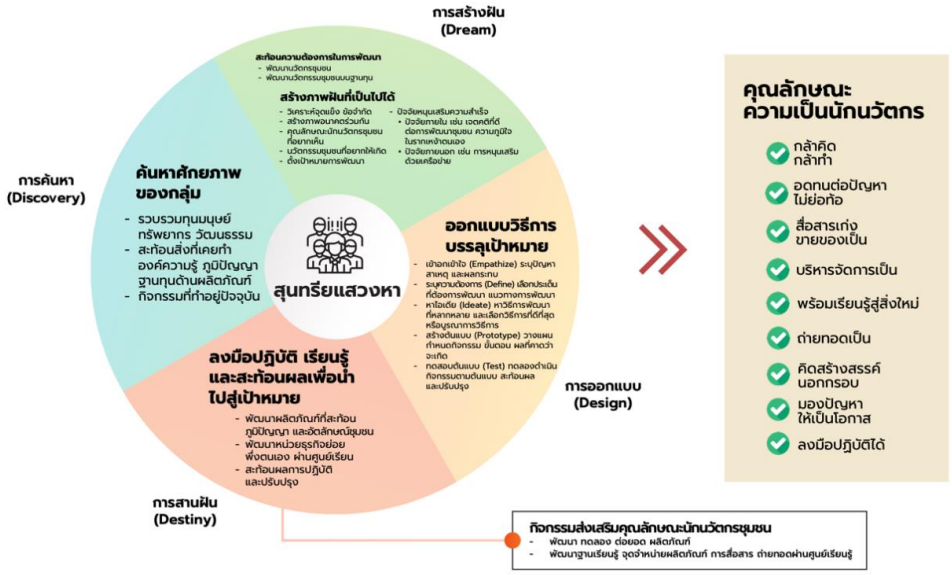

ภาพประกอบ 14 กระบวนการพัฒนานักนวัตกรชุมชน

4.2 **ผลการสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนานวัตกรและระบบการสร้างนวัตกรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน**

รูปแบบการพัฒนานวัตกรชุมชน คือความสัมพันธ์ของกระบวนการพัฒนานักนวัตกรชุมชน และผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงจากการพัฒนานวัตกรชุมชน รวมถึงระบบการสร้างนวัตกรรมของวิสาหกิจชุมชน ผลการสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนานวัตกรและระบบการสร้างนวัตกรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.2.1 **ค้นหาและเสริมพลัง** เป็นการค้นหาทุนที่ดีของชุมชน จุดแข็ง ความสำเร็จของการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนและกลุ่มอาชีพ ทำให้ค้นพบทุนชุมชน กิจกรรมที่ส่งเสริมการดำเนินงาน ภาคีเครือข่าย และเทคโนโลยีที่ใช้ เสริมพลังด้วยการเสริมความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง (Self-efficacy) และมองโลกในแง่ดี (Optimism) เพื่อให้มั่นใจว่าสามารถต่อยอด พัฒนาวิสาหกิจชุมชนและกลุ่มอาชีพได้

4.2.2 **สร้างภาพอนาคตร่วมกัน** เป็นการร่วมกันกำหนดสิ่งที่อยากเห็นการเปลี่ยนแปลง เช่น นวัตกรชุมชนที่อยากเห็น นวัตกรรมชุมชนที่ต้องการให้เกิด รวมถึงเจตคติของนวัตกรชุมชนที่ควรสร้างเพื่อนำไปสู่การพัฒนานวัตกรและนวัตกรรมชุมชน เสริมด้วยจิตวิทยาเชิงบวกด้านการมองโลกในแง่ดี (Optimism)และความหวัง (Hope) เพื่อให้นวัตกรชุมชนเห็นว่าภาพอนาคตที่ร่วมกันกำหนดมีโอกาสเป็นไปได้ด้วยความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในกลุ่ม

4.2.3 **สานฝันผ่านการออกแบบนวัตกรรมร่วมกัน** เมื่อสร้างภาพอนาคตร่วมกันแล้ว ขั้นต่อมาคือการสานฝัน โดยการออกแบบกิจกรรมเพื่อพัฒนานวัตกรชุมชน ผ่านการ

พัฒนานวัตกรรม โดยอาศัยกระบวนการของแนวคิดเชิงออกแบบในการดำเนินการ ประกอบด้วย 1) เข้าอกเข้าใจ 2) ระบุความต้องการ 3) หาไอเดีย 4) สร้างต้นแบบ และ 5) ทดสอบต้นแบบ เสริมด้วยจิตวิทยาเชิงบวกทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง (Self-efficacy) การมองโลกในแง่ดี (Optimism) ความหวัง (Hope) และความยืดหยุ่นทางจิตใจ (Resiliency) เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนการพัฒนาด้วยแนวคิดเชิงบวก ไม่ย่อท้อและพร้อมฝ่าฟันเมื่อเจออุปสรรค

4.2.4 **ลงมือปฏิบัติและพัฒนา เมื่อได้ต้นแบบและทำการทดสอบต้นแบบแล้ว** การจะนำไปสู่การต่อยอดพัฒนาที่แท้จริง คือการลงมือปฏิบัติและปรับปรุง พัฒนา โดยระระหว่างที่ปฏิบัติก็จะมีการสะท้อนผลการปฏิบัติ และปรับปรุง เพื่อให้การพัฒนานวัตกรชุมชนสอดคล้องกับบริบทของกลุ่มอย่างแท้จริง เสริมด้วยจิตวิทยาเชิงบวกทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง (Self-efficacy) การมองโลกในแง่ดี (Optimism) ความหวัง (Hope) และความยืดหยุ่นทางจิตใจ (Resiliency)

4.2.5 **ถ่ายทอดและส่งต่อ** เป็นการขยายผลและนำไปสู่แนวโน้มความยั่งยืนของกลุ่ม โดยการถ่ายทอดและส่งต่อองค์ความรู้สู่ผู้อื่น โดยเฉพาะสมาชิกในชุมชน จะช่วยให้เกิดการขยายกลุ่มวิสาหกิจและกลุ่มอาชีพในชุมชน การถ่ายทอดและส่งต่อสามารถทำได้หลายวิธีการ เช่น ผ่านการศึกษาดูงาน การร่วมกิจกรรมของจังหวัดและชุมชน การสื่อสารผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ เป็นต้น เสริมด้วยจิตวิทยาเชิงบวกทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ การมองโลกในแง่ดี (Optimism) ความหวัง (Hope) และความยืดหยุ่นทางจิตใจ (Resiliency)

ทั้งนี้ขับเคลื่อนด้วยระบบการสร้างนวัตกรรมชุมชน ดังนี้

1. Idea **การระบุแนวคิดนวัตกรรมจากศักยภาพและความต้องการ (Discovery)**

ขั้นตอนนี้ คือการค้นหาและชื่นชมสิ่งที่ดีที่สุดที่มีอยู่แล้วในชุมชน เพื่อดึงพลังบวกและทุนที่ดี ออกมาเป็นวัตถุดิบในการสร้างนวัตกรรม เริ่มจากการวิเคราะห์บริบท เช่น วิถีไทยพวน ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น ความต้องการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และใช้การสนทนาสุนทรียแสวงหาเพื่อค้นหาสิ่งที่ชุมชนทำได้ดีอยู่แล้ว โดยให้เล่าถึงช่วงเวลาที่คุณรู้สึกภาคภูมิใจที่สุดในการเป็นส่วนหนึ่งของวิสาหกิจชุมชนนี้ให้ฟังหน่อย ตอนนั้นเกิดอะไรขึ้น คุณทำอะไร และอะไรคือปัจจัยที่ทำให้มันสำเร็จ และคุณค่าของความเป็นไทยพวน ที่คุณรู้สึกว่ามันปรากฏอยู่ในผลิตภัณฑ์หรือวิธีการทำงานของคุณคืออะไร ชุมชนได้ ค้นหาทุนที่ดีของตนเอง ทั้งทุนมนุษย์ (ปราชญ์ชุมชน) ทุนทรัพยากร (พื้นที่เกษตรกรรม) และทุนทางวัฒนธรรม (ความเข้มแข็งของวัฒนธรรมไทยพวน) การค้นพบเหล่านี้ทำให้เกิดความรู้สึกภูมิใจในความเป็นไทยพวน และเห็นคุณค่าในตนเองและชุมชน ซึ่งเป็นพลังตั้งต้นชั้นดีในการขับเคลื่อนวิสาหกิจชุมชน

2. Feasibility การวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของแนวคิด (Dream)

ขั้นตอนนี้ เป็นการเสริมพลังจากขั้น Idea โดยการร่วมกันสร้างจินตนาการถึงอนาคตที่มุ่งหวังมากที่สุดและสามารถเป็นไปได้ โดยเริ่มจากการสำรวจความต้องการของตลาด เช่น ข้าวอินทรีย์ ขนมพื้นบ้าน น้ำผึ้งสุขภาพ และประเมินทรัพยากรและศักยภาพของกลุ่ม เช่น สวนทองมลมี BCG model อีกทั้งชุมชนมีความฝันที่ชัดเจนอยู่แล้ว เช่น อยาก*พัฒนาเป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ อยากเห็นนวัตกรรมที่ต่อยอดจากของเดิม และยังคงเอกลักษณ์ชุมชน* และ*ต้องการสร้างความภาคภูมิใจ* กระบวนการ Dream จะช่วยทำให้ภาพฝันเหล่านี้ชัดเจนและเป็นภาพฝันร่วมกันของทุกคนที่ทรงพลังเพราะเกิดจากการร่วมกันคิดของคนในชุมชน

3. Testing การทดสอบและพัฒนาต้นแบบ (Design)

ขั้นตอนนี้ คือ การแปลงภาพฝันให้กลายเป็นแผนงาน โดยออกแบบโครงสร้าง ระบบ กระบวนการ ข้อตกลงร่วมกันของกลุ่ม ทดลองทำผลิตภัณฑ์ใหม่ ทดสอบแนวทางใหม่ เช่น จำหน่ายผ่าน Facebook Shopee ออกแบบ ประเมินต้นทุน-กำไร

4. Pilot Project การดำเนินการนำร่อง

ขั้นตอนนี้ คือ ออกแบบการพัฒนาด้วยกระบวนการคิดเชิงออกแบบและได้แผนการบริหารจัดการของกลุ่มที่มีการแบ่งบทบาทชัดเจน เช่น คณะกรรมการ ฝ่ายพัฒนาผลิตภัณฑ์ ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ทดลองจำหน่ายผลิตภัณฑ์ใหม่ในงาน OTOP ตลาดชุมชน ได้ต้นแบบนวัตกรรม ด้านผลิตภัณฑ์ เช่น สบู่เหลว หมวกผ้าพิมพ์ใบไม้ ด้านกระบวนการ ได้แผน Business Unit และโครงสร้างทางสังคม คือ คณะทำงาน ที่พร้อมนำไปสู่การปฏิบัติ

5. Deployment ขยายผลใช้งานจริงในกลุ่มเป้าหมาย

ขั้นตอนนี้ คือ การลงมือทำอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การออกแบบใหม่ ๆ กลายเป็นวิถีปฏิบัติที่ยั่งยืนของชุมชนมีการพัฒนาโมเดลธุรกิจและการจัดการ สร้างคู่มือการทำงานร่วมกัน เช่น การผลิตสินค้า ตารางเวรขายออนไลน์

6. Assess & refine ประเมินผลและปรับปรุง (Destiny)

ขั้นตอนนี้ คือ ขั้นการเรียนรู้และปรับตัวอย่างต่อเนื่อง ทีมต่าง ๆ ลงมือทำ เรียนรู้จากผลลัพธ์ และปรับปรุงแผนอย่างต่อเนื่อง โดยยึดภาพฝันเป็นดาวนำทาง ไม่ใช่แผนที่ที่ตายตัว เก็บข้อมูล Feedback จากผู้ร่วมกิจกรรม ชุมชน ปรับสูตรผลิตภัณฑ์/แพ็กเกจการขายให้เหมาะสมมากขึ้น มีการสรุปผลเรียนรู้ร่วมกันและวางแผนพัฒนาต่อ

7. Scale & Mainstream **ขยายผลสู่ชุมชนอื่นและความยั่งยืน**

ขั้นตอนนี้ คือ การสร้างเครือข่ายร่วมกับ อบต. สถาบันการศึกษา สาธารณสุข จัดเวทีเพื่อถ่ายทอดความรู้ ในงานสำคัญ ๆ ของตำบล ทำแผนสืบทอด ฝึกผู้นำรุ่นใหม่/นักสื่อสารชุมชน เพื่อให้เกิดความยั่งยืน

องค์ประกอบสนับสนุนระบบนวัตกรรม

1. **ทรัพยากรในพื้นที่ เช่น** ข้าวอินทรีย์ ผักปลอดสาร ผึ้งชันโรง ขนมพื้นบ้าน
2. **ทุนทางสังคม** เช่น ภูมิปัญญาไทยพวน ความสามัคคีของกลุ่มแม่บ้าน
3. **เทคโนโลยี** เช่น เฟซบุ๊ก ตลาดออนไลน์ เครื่องจักรกลเกษตรเบื้องต้น
4. **ภาคีเครือข่าย** เช่น มหาวิทยาลัย สสจ. อบต. พาณิชย์จังหวัด

ผลลัพธ์การเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบการพัฒนานวัตกรและระบบการสร้างนวัตกรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

1. **เกิดหน่วยธุรกิจชุมชน** (Business Unit)

หน่วยธุรกิจชุมชนใหม่ภายใต้พื้นที่ของศูนย์เรียนรู้ชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม (สวนทองมล) ซึ่งเป็นศูนย์กลางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มและเครือข่ายผู้ประกอบการ โดยมีผลิตภัณฑ์ เช่น น้ำผึ้งชันโรง สบู่ก้อนจากชันโรง สบู่เหลว ผ้าพิมพ์ใบไม้ ไวน์มัลเบอร์รี่ เกิดขึ้นจากการต่อยอดนวัตกรรมของกลุ่ม ภายใต้การขับเคลื่อนของนวัตกชุมชนที่มีคุณลักษณะเด่น เช่น กล้าคิด กล้าทำ คิดสร้างสรรค์ นอกกรอบ อดทนต่อปัญหา ไม่ย่อท้อ มองปัญหาให้เป็นโอกาส พร้อมเรียนรู้สิ่งใหม่ ลงมือปฏิบัติได้ สื่อสารเก่ง ขายของเป็น และถ่ายทอดเป็น เมื่อชุมชนสามารถพัฒนานวัตกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้หน่วยธุรกิจชุมชนมีความเข้มแข็ง เป็นรากฐานที่ทำให้ธุรกิจชุมชนมีความยั่งยืนและมีศักยภาพการแข่งขัน

2. **เกิดการยกระดับศูนย์เรียนรู้ชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม**

จากการพัฒนานวัตกรรมและการจัดกิจกรรมเรียนรู้ เกิดการยกระดับศูนย์เรียนรู้ชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม ให้เป็นศูนย์เรียนรู้ที่เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สามารถนำองค์ความรู้จากการปฏิบัติจริงไปใช้เผยแพร่หรือจัดเวิร์กชอปให้กับบุคคลภายนอก เป็นการขยายบทบาทของกลุ่มจากผู้เรียนรู้สู่ผู้ถ่ายทอดความรู้ ซึ่งจะส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในระดับกว้าง และเป็นหน่วยธุรกิจชุมชนที่รับสินค้าทางการเกษตร ปลอดสารของสมาชิกมาจำหน่าย และผนวกกับกิจกรรมการเรียนรู้ รวมถึงการนำจุดเด่นของแต่ละผลิตภัณฑ์มาเป็นฐานการเรียนรู้ประจำศูนย์ โดยให้เจ้าของผลิตภัณฑ์เป็นวิทยากร

3. เกิดการเปลี่ยนเจตคติต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

กระบวนการเรียนรู้และการได้ลงมือทำจริงช่วยให้สมาชิกเกิดความเข้าใจใหม่เกี่ยวกับบทบาทของตนเองและการพัฒนากลุ่ม เกิดเจตคติที่ดีต่อการร่วมกันขับเคลื่อนวิสาหกิจชุมชน และเห็นความสำคัญของการทำงานเป็นทีม การเรียนรู้ตลอดชีวิต และการสร้างคุณค่าที่ยั่งยืนให้กับสังคม

4. เกิดการขยายองค์ความรู้สู่สาธารณะ

องค์ความรู้ที่พัฒนาในกระบวนการนี้ไม่หยุดอยู่ในกลุ่ม แต่สามารถ ขยายผลสู่กลุ่มอื่นหรือสาธารณะ ผ่านการจัดกิจกรรมเผยแพร่จาฐานเรียนรู้ของศูนย์เรียนรู้ชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม (สวนทองมล) หรือการจัดแสดงผลงานในงานต่าง ๆ ของเครือข่าย เช่น งาน OTOP ตลาดนัดสินค้าชุมชน ผลลัพธ์นี้แสดงถึงศักยภาพของชุมชนในการเป็นผู้นำการเรียนรู้ และสร้างผลกระทบเชิงบวกในวงกว้าง

5. มีแนวโน้มที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

ผลลัพธ์สุดท้ายคือ มีแนวโน้มที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งเกิดจากการสร้างระบบนวัตกรรมที่มีโครงสร้างรองรับอย่างต่อเนื่อง และการพัฒนาคนในชุมชนให้สามารถเรียนรู้และปรับตัวได้ในระยะยาว ชุมชนเริ่มเรียนรู้การบริหารจัดการตนเองได้โดยลดการพึ่งพาจากภายนอก

รูปแบบการพัฒนาพัฒนานวัตกรและระบบการสร้างนวัตกรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ดังภาพประกอบ 15

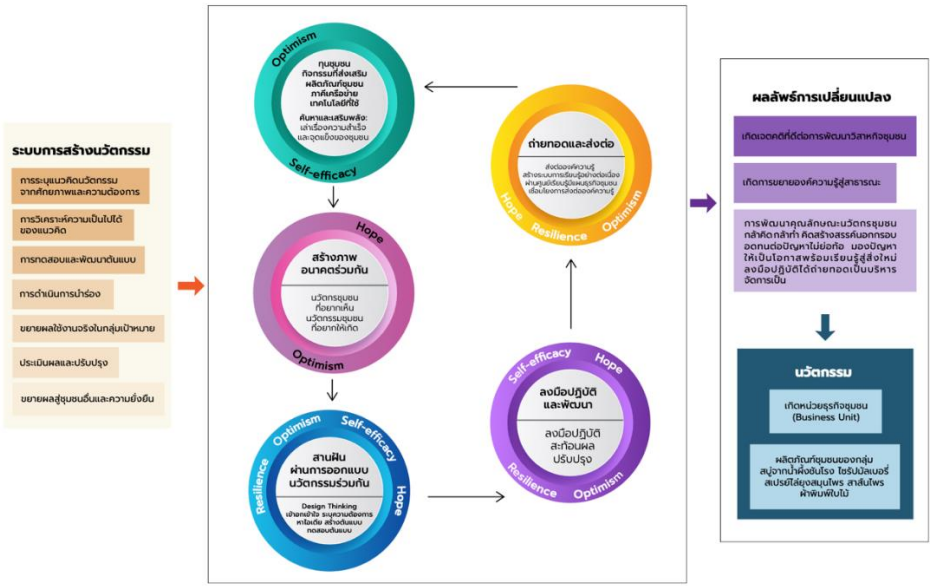

ภาพประกอบ 15 รูปแบบการพัฒนานวัตกรและระบบการสร้างนวัตกรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

บทที่ 5
สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การนำเสนอสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะการวิจัย รูปแบบการพัฒนานวัตกรและระบบการสร้างนวัตกรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก : การวิจัยแบบสุนทรียแสวงหา นี้ ผู้วิจัยนำเสนอตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้ 1) เพื่อทำความเข้าใจสถานการณ์ความเป็นไปได้ในการพัฒนานวัตกรชุมชนของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน 2) เพื่อสร้างและพัฒนานวัตกรชุมชนของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนโดยใช้สุนทรียแสวงหา และ 3) เพื่อสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนานวัตกรและระบบการสร้างนวัตกรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยแบ่งการนำเสนอออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 สรุปผลการวิจัย

ส่วนที่ 2 อภิปรายผล

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

รายละเอียดการนำเสนอแต่ละส่วน ดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง "รูปแบบการพัฒนานวัตกร และระบบการสร้างนวัตกรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก: การวิจัยแบบสุนทรียแสวงหา มีวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการ และได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ดังกล่าว แบ่งออกเป็น 3 ส่วน โดยมีรายละเอียดและข้อค้นพบที่สำคัญดังต่อไปนี้

1.1 ผลการศึกษาสถานการณ์ความเป็นไปได้ในการพัฒนานวัตกรชุมชนของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน

จากผลการศึกษาสถานการณ์ความต้องการในการพัฒนานวัตกรชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและกลุ่มอาชีพ พบว่านวัตกรชุมชนมีความต้องการในการพัฒนา ดังนี้ 1) สร้างผู้นำกลุ่มรุ่นใหม่ 2) พัฒนาไกด์ท้องถิ่นที่มีศักยภาพ 3) พัฒนาทักษะการต่อยอดผลิตภัณฑ์ 4) มีเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 5) พัฒนาเครือข่ายการทำงาน

โดยสะท้อนความเป็นไปได้ในการใช้สุนทรียแสวงหาในการการพัฒนานวัตกรชุมชน เห็นว่ามีความเป็นไปได้ที่จะนำสุนทรียแสวงหามาใช้สำหรับการพัฒนานวัตกรชุมชน ด้วยเหตุผล 4 ประการ ได้แก่ 1) นวัตกรชุมชนทุกคนมีศักยภาพ รู้จุดแข็ง จุดอ่อน 2) พร้อมร่วมกันกำหนดอนาคตของกลุ่ม พร้อมเสริมศักยภาพ และจดจุดอ่อน 3) มองจุดแข็ง จุดอ่อน เป็นสิ่งที่สามารถพัฒนาได้และนำมาออกแบบการพัฒนา และ 4) เห็นความสำคัญของการลงมือปฏิบัตินำไปสู่การบรรลุ

เป้าหมาย ดังนั้นจึงมีความเป็นไปได้ที่การวิจัยครั้งนี้จะนำสุนทรียแสวงหามาใช้ในการพัฒนานวัตกรชุมชน ซึ่งประกอบด้วย 1) การค้นหา (Discovery) 2) การสร้างฝัน (Dream) 3) การออกแบบ (Design) 4) การสานฝัน (Destiny)

1.2 ผลการสร้างและพัฒนานวัตกรชุมชนของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนโดยใช้สุนทรียแสวงหา

1.2.1 ผลการใช้สุนทรียแสวงหาในการพัฒนานวัตกรชุมชน

1) ค้นหาทุนที่ดีของนวัตกรชุมชน และการเสริมพลังเชิงบวก (ขั้นการค้นหา: Discovery) ประกอบด้วย

ทุนมนุษย์ ได้แก่ ผู้มีองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เข้มแข็ง ศักยภาพด้านนวัตกรรม ความเข้มแข็งของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและกลุ่มอาชีพในชุมชน ความมุ่งมั่น ตั้งใจ และเปิดกว้างในการเรียนรู้ มีทักษะและประสบการณ์ในการจัดกิจกรรมการ ความสามารถในงานฝีมือ และมีการบริหารจัดการกลุ่ม

ทุนทรัพยากร ได้แก่ พื้นที่เกษตรกรรมที่อุดมสมบูรณ์ ทรัพยากรด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น มีแหล่งเรียนรู้ของชุมชนที่หลากหลาย มีเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็ง ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและนิเวศ

ทุนทางวัฒนธรรม ได้แก่ ความเข้มแข็งของวัฒนธรรมไทยพวน ประเพณีสำคัญของชุมชน และพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน “เฮียนฮู้ รู้บ้านพวน”

การเสริมพลังเชิงบวก พบว่านวัตกรชุมชนสะท้อนการได้ค้นหาทุนที่ดี ทำให้ 1) ภูมิใจในความเป็นไทยพวน 2) ดีใจที่ชุมชนมีทุนมากมายที่พร้อมให้สานต่อ 3) เห็นคุณค่าในตนเองและชุมชน 4) เห็นภาพการต่อยอดผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม และ 5) อยากพัฒนาตนเอง และวิสาหกิจชุมชน

2) สร้างฝันการพัฒนานักนวัตกรชุมชนบนฐานทุนวิสาหกิจชุมชน (ขั้นกำหนดภาพอนาคตที่ต้องการ: Dream) นวัตกรชุมชนร่วมกันกำหนดคุณลักษณะสำคัญของนวัตกรชุมชน ประกอบด้วย 1) กล้าคิดกล้าทำ 2) คิดสร้างสรรค์ นอกกรอบ 3) สื่อสารเก่ง ขายของเป็น 4) อดทนต่อปัญหา ไม่ย่อท้อ 5) มองปัญหาให้เป็นโอกาส 6) พร้อมเรียนรู้สู่สิ่งใหม่ 7) ลงมือปฏิบัติได้ 8) ถ่ายทอดเป็น 9) บริหารจัดการเป็น

3) ออกแบบการพัฒนาด้วยกระบวนการคิดเชิงออกแบบ (ขั้นการออกแบบ: Design) โดยประยุกต์ใช้กระบวนการคิดเชิงออกแบบ 5 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) เข้าอกเข้าใจ (Empathize) 2) ระบุความต้องการ (Define) 3) หาไอเดีย (Ideate) 4) สร้างต้นแบบ (Prototype) และ 5) ทดสอบต้นแบบ (Test) ปรากฏผล ดังนี้

ขั้นที่ 1 เข้าอกเข้าใจ (Empathize) ผลการทำความเข้าใจปัญหา พบว่า 1) สินค้า/ผลิตภัณฑ์ ของสมาชิกยังกระจายตามครัวเรือน ต่างคนต่างขาย 2) สินค้า/ผลิตภัณฑ์ มีในปริมาณที่ไม่แน่นอน 3) ขาดการต่อยอด พัฒนาผลิตภัณฑ์ 4) ขาดผู้ถ่ายทอดความรู้ประจำศูนย์เรียนรู้ 5) การสื่อสารอัตลักษณ์ของกลุ่ม และชุมชนยังน้อย

ขั้นที่ 2 ระบุความต้องการ (Define) ดังนี้ 1) การพัฒนาผลิตภัณฑ์และต่อยอดจากของเดิม 2) การสื่อสารอัตลักษณ์และสร้างแบรนด์ร่วม 3) การพัฒนาวิทยากรประจำศูนย์เรียนรู้ และ 4) การออกแบบพื้นที่ศูนย์เรียนรู้ให้รองรับบทบาทเป็น หน่วยธุรกิจย่อยพึ่งตนเอง

ขั้นที่ 3 หาไอเดีย (Ideate) ข้อสรุปสิ่งที่กลุ่มอยากให้เกิด คือ การมีศูนย์เรียนรู้ให้เป็น หน่วยธุรกิจย่อยพึ่งตนเอง ของกลุ่ม เพื่อรองรับสินค้า/ผลิตภัณฑ์ ของสมาชิก การต่อยอดผลิตภัณฑ์ การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ และเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ถ่ายทอดองค์ความรู้เกษตรอินทรีย์แบบครบวงจร โดยเลือกวิธีการพัฒนาที่ผสมผสานหลากหลายวิธี ได้แก่ 1) การรวมกลุ่มผู้ประกอบการเพื่อวางแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และพัฒนาศูนย์เรียนรู้ให้เป็นทั้งแหล่งเรียนรู้ และหน่วยธุรกิจย่อยพึ่งตนเอง 2) สร้างพื้นที่ศูนย์เรียนรู้ให้เป็นหน่วยธุรกิจย่อยพึ่งตนเอง 3) ยกระดับศูนย์เรียนรู้ทั้งด้านเนื้อหาองค์ความรู้ และผู้ถ่ายทอดความรู้ 4) สร้างเครือข่ายการตลาดและการเรียนรู้ โดยมีโจทย์ที่ท้าทาย คือ “ศูนย์กลางการเรียนรู้สู่การต่อยอด และยกระดับผลิตภัณฑ์ธรรมชาติ เพิ่มการรับรู้ สร้างแรงจูงใจคนรุ่นใหม่”

ขั้นที่ 4 สร้างต้นแบบ (Prototype) ได้แก่ 1) พัฒนาผลิตภัณฑ์นวัตกรรมชุมชนจากฐานทรัพยากรเดิม 2) พัฒนาและวางระบบฐานการเรียนรู้แบบครบวงจร 3) สร้างพื้นที่ศูนย์เรียนรู้ให้เป็น หน่วยธุรกิจย่อยพึ่งตนเอง

ขั้นที่ 5 ทดสอบต้นแบบ (Test) นำต้นแบบไปสู่การลงมือปฏิบัติจริง ได้แก่ 1) ทดลองขายผลิตภัณฑ์ในศูนย์เรียนรู้ชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม (สวนทองมล) 2) ทดลองให้วิทยากรประจำฐานเรียนรู้ได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ 3) ทดลองใช้แผนหน่วยธุรกิจย่อยพึ่งตนเอง และ 4) สะท้อนผลการทดสอบต้นแบบ และปรับปรุง

4) ลงมือปฏิบัติและเรียนรู้อย่างเห็นคุณค่า (ขั้นการสานฝัน: Destiny) ดังนี้

หลังจากที่ได้ทดสอบต้นแบบแล้ว กลุ่มได้ลงมือปฏิบัติ เพื่อพัฒนานวัตกรชุมชนผ่านกิจกรรมของกลุ่ม และเรียนรู้จากการปฏิบัติเหล่านั้น ดังนี้ 1) การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรของกลุ่ม บนฐานวัฒนธรรมและภูมิปัญญา ได้แก่ สบู่ก้อน สบู่เหลว สเปรย์ไล่ยุง ไซรัปมัลเบอรี่ ผ้าพิมพ์ใบไม้ สาส์นไพร (กระเป๋าสานจากเส้นพลาสติกรีไซเคิล) และ 2) การจัดกิจกรรมศึกษาดูงานที่หลากหลาย

1.2.2 ผลการสร้างและพัฒนานวัตกรชุมชนของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน

1. ผลการประเมินคุณลักษณะความเป็นนวัตกรชุมชนสูงขึ้นกว่าก่อนเข้าร่วมการวิจัยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 โดยหลังเข้าร่วมมีค่าเฉลี่ยคุณลักษณะความเป็นนวัตกรชุมชน เท่ากับ 4.01 แต่ก่อนเข้าร่วมมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 2.08 และยังพบผลเดียวกันนี้ในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านกระบวนการคิดและสติปัญญา ด้านส่วนบุคคลและจิตวิทยา และด้านสังคมและการปฏิสัมพันธ์ โดยด้านส่วนบุคคลและจิตวิทยามีพัฒนาการสูงที่สุด

2. ผลการประเมินผลงานนวัตกรรม ด้วยการประเมินระดับความพร้อมทางสังคม (SRL) โดยผู้วิจัย เพื่อให้สามารถสะท้อนมิติของนวัตกรรมได้อย่างครบถ้วนทั้งในเชิงเทคนิคและเชิงสังคม พบว่าผลการประเมินผลงานนวัตกรรม หลังการพัฒนานวัตกรชุมชน สูงกว่า ก่อนการเข้าร่วมกิจกรรม ทุกด้าน และทุกผลิตภัณฑ์

3. การสะท้อนผลการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนักนวัตกรชุมชน พบว่า กิจกรรมที่ดำเนินการช่วยส่งเสริมการนวัตกรชุมชนให้มีคุณลักษณะความเป็นนักนวัตกรชุมชน ทั้ง 9 ด้าน ได้แก่ 1) กล้าคิดกล้าทำ 2) คิดสร้างสรรค์ นอกกรอบ 3) อดทนต่อปัญหา ไม่ย่อท้อ 4) มองปัญหาให้เป็นโอกาส 5) พร้อมเรียนรู้สู่สิ่งใหม่ 6) ลงมือปฏิบัติได้ 7) สื่อสารเก่ง ขายของเป็น 8) ถ่ายทอดเป็น 9) บริหารจัดการเป็น

4. ผลจากการพัฒนานวัตกรชุมชน ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ดังนี้

4.1 ผลต่อนวัตกรชุมชน ได้แก่ เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง มีทักษะใหม่และความมั่นใจในการลงมือทำ มองเห็นคุณค่าในชุมชนและทุนของตนเอง กล้าคิด กล้าทำ และริเริ่มสิ่งใหม่ มีแรงบันดาลใจในการเรียนรู้ต่อเนื่อง มีบทบาทใหม่ในกลุ่มและชุมชน ตระหนักถึงบทบาทของตนในความยั่งยืนของกลุ่ม

4.2 ผลต่อชุมชนและการประกอบการวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ กลุ่มมีความเข้มแข็งและการทำงานเป็นทีมดีขึ้น มีผลิตภัณฑ์ใหม่ที่มีอัตลักษณ์และมูลค่าเพิ่ม ระบบบริหารจัดการของกลุ่มมีประสิทธิภาพ มีศูนย์เรียนรู้พร้อมถ่ายทอด ขยายเครือข่ายและตลาดของกลุ่ม

4.3 ผลต่อชุมชน/สังคม ได้แก่ คนในชุมชนเห็นโอก าสจากทรัพยากรในพื้นที่ เกิดการเปลี่ยนเจตคติเชิงบวกต่อการพัฒนา ชุมชนมีแหล่งเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อม ขยายองค์ความรู้สู่ภายนอก มีแนวโน้มนำไปสู่ความยั่งยืนแบบพึ่งพาตนเอง

1.3 รูปแบบการพัฒนานวัตกรและระบบการสร้างนวัตกรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

1.3.1 กระบวนการพัฒนานวัตกรชุมชน ประกอบด้วย 1) ค้นหาศักยภาพของกลุ่ม 2) สะท้อนความต้องการในการพัฒนา 3) สร้างฝันที่เป็นไปได้ 4) ออกแบบวิธีการบรรลุเป้าหมาย และ 5) ลงมือปฏิบัติ เรียนรู้ และสะท้อนผล

1.3.2 รูปแบบการพัฒนานวัตกรและระบบการสร้างนวัตกรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

1) ระบบการการสร้างนวัตกรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วย 1) การระบุแนวคิดนวัตกรรมจากศักยภาพและความต้องการ 2) การวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของแนวคิด 3) การทดสอบและพัฒนาต้นแบบ 4) การดำเนินการนำร่อง 5) ขยายผลใช้งานจริงในกลุ่มเป้าหมา 6) ประเมินผลและปรับปรุง และ 7) ขยายผลสู่ชุมชนอื่นและความยั่งยืน

2) รูปแบบการพัฒนานวัตกรชุมชน ประกอบด้วย

2.1) ค้นหาและเสริมพลัง เป็นการค้นหาทุนที่ดีของชุมชน จุดแข็ง ความสำเร็จของการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนและกลุ่มอาชีพ ทำให้ค้นพบทุนชุมชน กิจกรรมที่ส่งเสริมการดำเนินงาน ภาคีเครือข่าย และเทคโนโลยีที่ใช้ เสริมพลังด้วยการเสริมความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง (Self-efficacy) และมองโลกในแง่ดี (Optimism) เพื่อให้มั่นใจว่าสามารถต่อยอด พัฒนาวิสาหกิจชุมชนและกลุ่มอาชีพได้

2.2) สร้างภาพอนาคตร่วมกัน เป็นการร่วมกันกำหนดสิ่งที่อยากเห็นการเปลี่ยนแปลง เช่น นวัตกรชุมชนที่อยากเห็น นวัตกรรมชุมชนที่ต้องการให้เกิด รวมถึงเจตคติของนวัตกรชุมชนที่ควรสร้างเพื่อนำไปสู่การพัฒนานวัตกรและนวัตกรรมชุมชน เสริมด้วยจิตวิทยาเชิงบวกด้านการมองโลกในแง่ดี (Optimism)และความหวัง (Hope) เพื่อให้นวัตกรชุมชนเห็นว่าภาพอนาคตที่ร่วมกันกำหนดมีโอกาสเป็นไปได้ด้วยความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในกลุ่ม

2.3) สานฝันผ่านการออกแบบนวัตกรรมร่วมกัน เมื่อสร้างภาพอนาคตร่วมกันแล้ว ขั้นต่อมาคือการสานฝัน โดยการออกแบบกิจกรรมเพื่อพัฒนานวัตกรชุมชน ผ่านการพัฒนานวัตกรรม โดยอาศัยกระบวนการของแนวคิดเชิงออกแบบในการดำเนินการ ประกอบด้วย 1) เข้าอกเข้าใจ 2) ระบุความต้องการ 3) หาไอเดีย 4) สร้างต้นแบบ และ 5) ทดสอบต้นแบบ เสริมด้วยจิตวิทยาเชิงบวกทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง (Self-efficacy) การมองโลกในแง่ดี (Optimism) ความหวัง (Hope) และความยืดหยุ่นทางจิตใจ (Resiliency) เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนการพัฒนาด้วยแนวคิดเชิงบวก ไม่ย่อท้อและพร้อมฝ่าฟันเมื่อเจออุปสรรค

2.4) ลงมือปฏิบัติและพัฒนา เมื่อได้ต้นแบบและทำการทดสอบต้นแบบแล้ว การจะนำไปสู่การต่อยอดพัฒนาที่แท้จริง คือการลงมือปฏิบัติและปรับปรุง พัฒนา โดยระระหว่างที่ปฏิบัติก็จะมีการสะท้อนผลการปฏิบัติ และปรับปรุง เพื่อให้การพัฒนานวัตกรชุมชนสอดคล้องกับบริบทของกลุ่มอย่างแท้จริง เสริมด้วยจิตวิทยาเชิงบวกทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง (Self-efficacy) การมองโลกในแง่ดี (Optimism) ความหวัง (Hope) และความยืดหยุ่นทางจิตใจ (Resiliency)

2.5) ถ่ายทอดและส่งต่อ เป็นการขยายผลและนำไปสู่แนวโน้มความยั่งยืนของกลุ่ม โดยการถ่ายทอดและส่งต่อองค์ความรู้สู่ผู้อื่น โดยเฉพาะสมาชิกในชุมชน จะช่วยให้เกิดการขยายกลุ่มวิสาหกิจและกลุ่มอาชีพในชุมชน การถ่ายทอดและส่งต่อสามารถทำได้หลายวิธีการ เช่น ผ่านการศึกษาดูงาน การร่วมกิจกรรมของจังหวัดและชุมชน การสื่อสารผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ เป็นต้น เสริมด้วยจิตวิทยาเชิงบวกทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ การมองโลกในแง่ดี (Optimism) ความหวัง (Hope) และความยืดหยุ่นทางจิตใจ (Resiliency)

ส่วนที่ 2 อภิปรายผล

การวิจัยนี้มุ่งเน้นการพัฒนานวัตกรชุมชนและระบบการสร้างนวัตกรรมในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยใช้แนวทางการวิจัยแบบสุนทรียแสวงหา ซึ่งผลการวิจัยทั้งสามส่วนสามารถนำมาอภิปรายเชื่อมโยงกับแนวคิดและทฤษฎี สะท้อนให้เห็นถึงความสอดคล้องระหว่างภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ รวมถึงการยืนยันแนวคิดต่าง ๆ ในบริบทของการพัฒนาชุมชน

2.1 ผลการศึกษาสถานการณ์ความเป็นไปได้ในการพัฒนานวัตกรชุมชนของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน

จากผลการศึกษาสถานการณ์ความเป็นไปได้ในการพัฒนานวัตกรชุมชนของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนตำบลหนองแสง จังหวัดนครนายก พบว่า แนวทางการใช้กระบวนการ “สุนทรียแสวงหา เป็นกลไกสำคัญที่เอื้อให้เกิดการตระหนักรู้และเห็นคุณค่าจากทุนเดิมของกลุ่ม รวมถึงสามารถพัฒนาไปสู่การเป็นนวัตกรชุมชนได้อย่างมีเป้าหมายชัดเจน โดยกระบวนการนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Rogers (1983) ที่กล่าวถึงการยอมรับนวัตกรรม ที่เริ่มต้นจากความตระหนักรู้ ความสนใจ ไปสู่การทดลอง ปรับใช้ และยอมรับนวัตกรรมในที่สุด โดยการใช้กระบวนการสุนทรียแสวงหาในการพัฒนานวัตกรชุมชนในแต่ละขั้นได้แก่ ขั้นค้นหา ช่วยให้สมาชิกตระหนักถึงจุดแข็ง และองค์ความรู้ภายในของตนเองและกลุ่ม เป็นการสืบค้น “ทุนทางปัญญา” ซึ่งสอดคล้องกับ แนวคิดวิสาหกิจชุมชนของเสรี พงศ์พิศ (2562) ที่มองว่าวิสาหกิจชุมชนควรขับเคลื่อนจากฐานทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่เดิม เช่น ประสบการณ์การแปรรูป หรือความ

เชี่ยวชาญด้านผลิตภัณฑ์ ขั้นสร้างฝัน ช่วยให้กลุ่มเห็นภาพอนาคตร่วมกัน ซึ่งเป็นพลังขับเคลื่อนสำคัญ สอดคล้องกับงานของ กรมการพัฒนาชุมชน (2546) และ คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (2548) ที่เน้นการสร้างจุดยืนและวิสัยทัศน์ของกลุ่มเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ขั้นการออกแบบ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการออกแบบกิจกรรม เป็นกลไกสำคัญที่ทำให้ทุกคนรู้สึกเป็นเจ้าของ ตรงกับแนวคิดของ Rogers (1983) ว่าผู้ที่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจนำนวัตกรรมมาใช้จะมีแนวโน้มยอมรับและสานต่อได้ดี และขั้นสานฝัน เน้นการลงมือปฏิบัติจริง ซึ่งสะท้อนความเข้าใจว่านวัตกร ไม่ได้เป็นเพียงผู้คิด แต่ต้องเป็นผู้ลงมือทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงประจักษ์

ทั้งนี้ จากการสะท้อนปัญหา อุปสรรคของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและกลุ่มอาชีพ แม้ว่ากลุ่มผู้ประกอบการจะมีศักยภาพในตนเอง และมีความพร้อมในการพัฒนานวัตกรชุมชน แต่ยังเผชิญอุปสรรค เช่น ขาดองค์ความรู้ ทักษะเทคโนโลยี และแรงงานรุ่นใหม่ ซึ่ง งานวิจัยของสุนันทา อินทรประสิทธิ์ และคณะ (2563) ระบุว่า ช่องว่างระหว่างรุ่น เป็นหนึ่งในปัจจัยที่ทำให้เกิดการขาดความต่อเนื่องของนวัตกรรมในชุมชน ดังนั้น การพัฒนาผู้นำรุ่นใหม่ จึงเป็นยุทธศาสตร์สำคัญ ขณะเดียวกัน ความท้าทายด้านการตลาด การประชาสัมพันธ์ และการจัดการสมัยใหม่ก็สะท้อนความจำเป็นของการบูรณาการ เทคโนโลยี เข้ากับวิถีชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานของ ณัฐชยา อังศุวรรณ (2564) ที่เสนอว่า การประยุกต์ใช้ดิจิทัลเป็นปัจจัยเร่งในการเพิ่มขีดความสามารถของวิสาหกิจชุมชน นอกจากนี้ การพัฒนานวัตกรชุมชนควรเชื่อมโยงกับการเสริมสร้าง เครือข่ายการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับ แนวคิดของเสรี พงศ์พิศ (2562) ที่มองว่าวิสาหกิจชุมชนต้องทำงานร่วมกับหน่วยงานภายนอก เช่น มหาวิทยาลัย ภาคเอกชน หรือเครือข่ายผู้ประกอบการ โดยการมีเครือข่ายที่เข้มแข็งจะช่วยเติมเต็มองค์ความรู้และขยายโอกาสทางเศรษฐกิจ

2.2 ผลการสร้างและพัฒนานวัตกรชุมชนของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนโดยใช้สุนทรียแสวงหา

2.2.1 การใช้แนวทางของสุนทรียแสวงหาในการการพัฒนานวัตกรชุมชน

ผลการใช้แนวทางสุนทรียแสวงหา (Appreciative Inquiry: AI) ในการพัฒนานวัตกรชุมชน สะท้อนถึงศักยภาพของแนวคิดที่มุ่งเน้นการค้นหาจุดแข็งของบุคคลและชุมชนเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงบวก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสุนทรียแสวงหาที่เน้นการค้นหาสิ่งที่ดีที่สุด (Discovery) เพื่อสร้างแรงบันดาลใจและขับเคลื่อนสู่ภาพอนาคตที่ต้องการ (Cooperrider & Whitney, 2007) โดยผลการค้นหาทุนที่ดีของนวัตกรชุมชน (ขั้นการค้นหา: Discovery) ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนทรัพยากร และทุนวัฒนธรรม สอดคล้องกับแนวคิดของ **ทุนทางสังคม** ซึ่งมองว่าทรัพยากรมนุษย์ เครือข่าย และความสัมพันธ์ในชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมการพัฒนาอย่าง

ยั่งยืน (Robert, 1993; Coleman, 1988; World Bank, 1999) และยังสอดคล้องกับแนวคิดของ เสรี พงศ์พิศ (2545) และ กรมการพัฒนาชุมชน (2546) ที่เสนอว่าวิสาหกิจชุมชนควรใช้ทรัพยากรท้องถิ่นและภูมิปัญญาในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก การตระหนักถึงทุนต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้นวัตกรเกิดความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของตนเองและเห็นคุณค่าของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับหลักการเสริมพลังเชิงบวกในแนวคิดทุนทางจิตวิทยาเชิงบวก (Positive Psychology Capital) ที่มุ่งสร้างความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง ความหวัง และการมองโลกในแง่ดี เพื่อเพิ่มพลังในการลงมือปฏิบัติ

ในขั้นการสร้างฝันการพัฒนานักนวัตกรชุมชนบนฐานทุนวิสาหกิจชุมชน (ขั้นกำหนดภาพอนาคตที่ต้องการ: Dream) ผลการศึกษาพบว่า นวัตกรชุมชนสามารถร่วมกันกำหนดคุณลักษณะสำคัญของตนเองที่ต้องการพัฒนา และเห็นว่าหากีคุณลักษณะเหล่านี้จะสามารถพัฒนากลุ่มวิสาหกิจและกลุ่มอาชีพได้ เช่น การคิดสร้างสรรค์ กล้าคิดกล้าทำ และมองปัญหาเป็นโอกาส ซึ่งสอดคล้องกับคุณลักษณะของนวัตกรชุมชนตามแนวคิดของ Blackman and Chan (2016) และ Day (2018) ที่เน้นความคิดสร้างสรรค์ ความยืดหยุ่น และความสามารถในการปรับตัว รวมถึงทักษะการสื่อสารและการทำงานร่วมกับผู้อื่น นอกจากนี้ยังสะท้อนถึงการเปิดโอกาสให้สมาชิกได้ใช้ศักยภาพของตนเต็มที่ ซึ่งเป็นหลักการสำคัญของการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมในวิสาหกิจชุมชน

นอกจากนี้ การออกแบบการพัฒนาด้วย แนวทางของกระบวนการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) ซึ่งประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่) เข้าอกเข้าใจ 2) ระบุความต้องการ 3) หาไอเดีย 4) สร้างต้นแบบ และ 5) ทดสอบต้นแบบ ช่วยให้การพัฒนาเป็นระบบและมีนวัตกรรมมากขึ้น ผลการระบุปัญหาและความต้องการ เช่น การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การสื่อสารอัตลักษณ์ และการสร้างศูนย์เรียนรู้ สอดคล้องกับแนวคิดของการคิดเชิงนวัตกรรมที่มุ่งเน้นการสังเกต การตั้งคำถาม และการเชื่อมโยงแนวคิดจากหลายมิติ (Dyer, 2009)เพื่อแก้ไขปัญหาและสร้างคุณค่าใหม่ กระบวนการสร้างต้นแบบและการทดสอบ (Prototype and Test) ยังสะท้อนถึงการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Amelink et al. (2013) ที่ระบุว่าการเรียนรู้เพื่อพัฒนานวัตกรรมควรให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจริง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Gaynor et al. (2015) และ Day (2018) ที่เห็นว่าการสร้างโครงสร้างรองรับการเรียนรู้และธุรกิจในชุมชน คือเครื่องมือสำคัญในการยกระดับนวัตกรรมท้องถิ่น การพัฒนาเครือข่ายตลาดและการเรียนรู้สอดคล้องกับแนวคิดทุนทางสังคมของ World Bank (1999) ที่เห็นว่าเครือข่ายความสัมพันธ์ช่วยเสริมศักยภาพของชุมชนอย่างยั่งยืน

ขั้นลงมือปฏิบัติและเรียนรู้อย่างเห็นคุณค่า (ขั้นการสานฝัน: Destiny) การลงมือปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง เช่น การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น และการจัดกิจกรรมศึกษาดูงาน สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่เน้นการใช้ทรัพยากรในชุมชนและการสร้างวงจรการเรียนรู้ต่อเนื่อง (สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ, 2563) ซึ่งทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยรวมแล้ว ผลการใช้สุนทรียแสวงหาไม่เพียงช่วยค้นหาทุนที่มีอยู่ แต่ยังสร้างแรงจูงใจและความร่วมมือในการพัฒนานวัตกรชุมชนสู่การเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงในบริบทชุมชนไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2.2 ผลการสร้างและพัฒนานวัตกรชุมชนของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน

จากผลการวิจัยที่พบว่าคุณลักษณะความเป็นนวัตกรชุมชนสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญหลังเข้าร่วมการวิจัย สะท้อนถึงประสิทธิผลของกระบวนการพัฒนานวัตกรชุมชน โดยเฉพาะการใช้แนวทางที่บูรณาการ แนวคิดการสร้างนวัตกรชุมชน และ การคิดเชิงนวัตกรรม ซึ่งมุ่งเน้นการเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ ความกล้าเสี่ยง และการทำงานร่วมกัน (Blackman & Chan, 2016; Dyer, 2009) การที่ค่าเฉลี่ยคุณลักษณะความเป็นนวัตกรชุมชนเพิ่มขึ้น โดยเพิ่มจาก 2.08 เป็น 4.01 แสดงให้เห็นว่ากิจกรรมที่ใช้ เช่น การระดมความคิด การสร้างต้นแบบ และการทดสอบ ช่วยให้นวัตกรชุมชนได้ฝึกทักษะที่สอดคล้องกับคุณลักษณะของความเป็นนวัตกรชุมชน เช่น การคิดนอกกรอบ อดทนต่อปัญหา มองปัญหาให้เป็นโอกาส ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของนวัตกรชุมชน (Hart, 2012; Robert, 2012) นอกจากนี้ การที่ด้านส่วนบุคคลและจิตวิทยามีพัฒนาการสูงที่สุด สอดคล้องกับแนวคิด ทุนทางจิตวิทยาเชิงบวก ที่เน้นการสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง ความหวัง ความยืดหยุ่นทางใ และการมองโลกในแง่ดี (Positive Psychological Capital) เพื่อเพิ่มแรงจูงใจในการลงมือทำ (Luthans et al., 2007) ข้อค้นพบสะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาไม่ได้เป็นเพียงการเสริมทักษะทางเทคนิค แต่ยังส่งผลต่อเจตคติและความเชื่อมั่นภายในจิตใจ ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของความเป็นนวัตกรชุมชน

สำหรับผลการประเมินระดับความพร้อมทางสังคม (SRL) ของผลงานนวัตกรรมที่เพิ่มขึ้นในทุกด้าน สะท้อนถึงความสำเร็จของกระบวนการพัฒนาที่ใช้แนวทางของสุนทรียแสวงหา (Appreciative Inquiry) และการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนา โดยกระบวนการดังกล่าวช่วยให้การออกแบบนวัตกรรมมีมิติที่ครอบคลุมทั้งเทคนิคและสังคม ผ่านการทำความเข้าใจผู้ใช้ (Empathize) ระบุปัญหา (Define) และสร้างต้นแบบ (Prototype) ซึ่งสอดคล้องกับหลักการคิดเชิงนวัตกรรมที่เน้นการทดลอง การสร้างเครือข่าย และ

การปรับปรุงต่อเนื่อง (Amelink et al., 2013; Dyer, 2009) การที่ผลงานนวัตกรรมพัฒนาขึ้นอย่างชัดเจน ยังสะท้อนถึงการมีทุนทางสังคม (Social Capital) ในการสร้างความร่วมมือของกลุ่ม โดยนวัตกรชุมชนใช้เครือข่าย ทรัพยากร และความสัมพันธ์เป็นกลไกสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่ม (Coleman, 1988; World Bank, 1999) ทำให้การพัฒนานวัตกรรมไม่เพียงตอบโจทย์เชิงเทคนิค แต่ยังสร้างคุณค่าเชิงสังคม เช่น การรวมกลุ่ม การสร้างอัตลักษณ์ และการเชื่อมโยงตลาด

ผลการศึกษาคุณลักษณะนวัตกรชุมชน พบว่าผู้เข้าร่วมได้รับการพัฒนาคุณลักษณะทั้ง 9 ด้าน ประกอบด้วย 1) กล้าคิดกล้าทำ 2) คิดสร้างสรรค์ นอกกรอบ 3) สื่อสารเก่ง ขายของเป็น 4) อดทนต่อปัญหา ไม่ย่อท้อ 5) มองปัญหาให้เป็นโอกาส 6) พร้อมเรียนรู้สู่สิ่งใหม่ 7) ลงมือปฏิบัติได้ 8) ถ่ายทอดเป็น 9) บริหารจัดการเป็น สอดคล้องกับกรอบคุณลักษณะของนวัตกรชุมชนที่ระบุโดย Blackman and Chan (2016) และ Day (2018) ซึ่งสะท้อนว่าความคิดสร้างสรรค์ ความยืดหยุ่น และการทำงานเป็นทีมเป็นปัจจัยสำคัญของนวัตกร ขณะเดียวกันการที่ผู้เข้าร่วมแสดงพฤติกรรมถ่ายทอดและสื่อสารได้ดี สะท้อนถึงการพัฒนาทักษะการเป็นผู้นำและการสร้างเครือข่ายที่เป็นหัวใจของการสร้างนวัตกรรม (Gaynor et al., 2015; Lo et al., 2015) นอกจากนี้ การเน้นกิจกรรมที่ได้ลงมือปฏิบัติ เช่น การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การถ่ายทอดองค์ความรู้ผ่านศูนย์เรียนรู้ การทดลองขายผลิตภัณฑ์ และการจัดกิจกรรมเรียนรู้ร่วมกัน ช่วยเสริมแรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation) และสร้างทักษะที่จำเป็นสำหรับการเป็นนวัตกร (Bagley, 2014; Blackman & Chan, 2016) ทำให้คุณลักษณะเหล่านี้ปรากฏจริงในบริบทของการดำเนินงานของกลุ่มนวัตกรชุมชน

สำหรับผลลัพธ์ต่อบุคคล กลุ่ม และสังคม การพัฒนานวัตกรชุมชนส่งผลหลายมิติ โดยในระดับบุคคล ผู้เข้าร่วมเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง มั่นใจในการริเริ่มสิ่งใหม่ และตระหนักถึงบทบาทของตนในการพัฒนากลุ่ม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด การเสริมพลัง (Empowerment) ในทฤษฎีทุนทางสังคมและจิตวิทยาเชิงบวก (Luthans et al., 2007; Robert, 2012) ในระดับกลุ่ม การที่กลุ่มมีผลิตภัณฑ์ใหม่ ระบบบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ และเครือข่ายการตลาดที่กว้างขึ้น แสดงให้เห็นการใช้ แนวทางวิสาหกิจชุมชน ที่เน้นการรวมพลังและสร้างนวัตกรรมจากทุนชุมชน (เสรี พงศ์พิศ, 2545; กรมการพัฒนาชุมชน, 2546)ผลในระดับชุมชนและสังคม การที่เกิดการเปลี่ยนเจคติเชิงบวกและสร้างแหล่งเรียนรู้สะท้อนถึงแนวคิดของ การพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) ที่เชื่อมโยงทุนทรัพยากร ภูมิปัญญา และวัฒนธรรม เพื่อให้ชุมชนพึ่งพาตนเองและต่อยอดสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ (World Bank, 1999; มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2554) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ากระบวนการสร้างนวัตกรชุมชนไม่ได้

เป็นเพียงการเพิ่มทักษะหรือคุณลักษระการเป็นนวัตกรชุมชนเท่านั้น แต่เป็นการสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ที่ต่อยอดได้ในระยะยาว

2.2.3 รูปแบบการพัฒนานวัตกรและระบบการสร้างนวัตกรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

การพัฒนานวัตกรชุมชนและระบบการสร้างนวัตกรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จากผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นถึงแนวทางการจัดการที่เป็นระบบและมีการบูรณาการทั้งกระบวนการคิดเชิงนวัตกรรม การสร้างภาพอนาคต และการเสริมสร้างทุนจิตวิทยาเชิงบวก เพื่อให้เกิดความยั่งยืนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและกลุ่มอาชีพ ระบบการสร้างนวัตกรรมประกอบด้วย 7 ขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ การระบุแนวคิดนวัตกรรมจากศักยภาพและความต้องการ การวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของแนวคิด การทดสอบและพัฒนาต้นแบบ การดำเนินการนำร่อง การขยายผลใช้งานจริงในกลุ่มเป้าหมาย การประเมินผลและปรับปรุง และการขยายผลสู่ชุมชนอื่นเพื่อความยั่งยืน ซึ่งแนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับ Tidd (2018) ที่อธิบายว่ากระบวนการสร้างนวัตกรรมที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยการจัดการเชิงระบบตั้งแต่การค้นหาโอกาสนวัตกรรม การคัดเลือกและพัฒนาจนถึงการนำไปใช้จริง และต้องมีการประเมินเพื่อปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ OECD (2015) ได้เน้นว่าการสร้างนวัตกรรมในชุมชนจำเป็นต้องพิจารณาความต้องการของผู้ใช้และบริบทของสังคมควบคู่กับศักยภาพที่มีอยู่ เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ตอบโจทย์และสามารถนำไปใช้ได้จริง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ Gaynor et al. (2015) ที่ได้ชี้ให้เห็นว่ากระบวนการสร้างนวัตกรรมในระดับชุมชนควรมีลักษณะเป็นวงจรการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงระหว่างการออกแบบ การทดลอง และการปรับปรุงเพื่อตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืน ซึ่งผลจากการวิจัยครั้งนี้ ควรมีการดำเนินการนำร่องและขยายผลไปสู่ชุมชนอื่นจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้เกิดการยอมรับและการปรับใช้ในวงกว้างอย่างแท้จริง

รูปแบบการพัฒนานวัตกรชุมชน เริ่มจากการค้นหาและเสริมพลัง ซึ่งเป็นการค้นหาทุนที่ดี จุดแข็ง และความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและกลุ่มอาชีพ รวมถึงการเสริมสร้างความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง (Self-efficacy) และการมองโลกในแง่ดี (Optimism) เพื่อให้สมาชิกมีความมั่นใจในการพัฒนาต่อยอดงานและกิจกรรม แนวทางนี้สอดคล้องกับแนวคิดสุนทรียแสวงหา ของ Cooperrider and Whitney (2007) ที่เน้นการค้นหาสิ่งที่ดีและการใช้จุดแข็งเป็นฐานในการพัฒนา ซึ่งช่วยสร้างแรงบันดาลใจและความมั่นใจแก่สมาชิก นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Bandura (1997) ได้อธิบายว่าการเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง (Self-efficacy) เป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดความพยายามและอดทนต่ออุปสรรค การเสริมพลัง

ในมิตินี้จึงเป็นกลไกสำคัญต่อการพัฒนานวัตกรอย่างแท้จริง นอกจากนี้ Luthans et al. (2007) ได้เสนอแนวคิดทุนจิตวิทยาเชิงบวก (Psychological Capital) ซึ่งรวมถึงความเชื่อมั่นในตนเอง ความหวัง การมองโลกในแง่ดี และความยืดหยุ่นทางจิตใจ ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางของรูปแบบการพัฒนานวัตกรชุมชน

ขั้นการสร้างภาพอนาคตร่วมกัน โดยการกำหนดเป้าหมายการเปลี่ยนแปลงที่ต้องการเห็น เช่น ลักษณะของนวัตกรชุมชนและนวัตกรรมที่ต้องการเกิดขึ้น ซึ่งแนวคิดนี้สอดคล้องกับ Senge (1990) ที่กล่าวถึงการสร้างวิสัยทัศน์ร่วม (Shared Vision) ว่าเป็นหัวใจสำคัญในการสร้างแรงจูงใจและความมุ่งมั่นของสมาชิกในองค์กร เมื่อสมาชิกในกลุ่มมีส่วนร่วมในการสร้างภาพอนาคต จะทำให้มีความเชื่อมั่นและความหวังว่าภาพดังกล่าวสามารถเกิดขึ้นได้จริง ซึ่งแนวทางนี้สอดคล้องกับทฤษฎีจิตวิทยาเชิงบวกของ Snyder (2002) ที่ชี้ว่าความหวังเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนพฤติกรรมเชิงบวก นอกจากนี้ Fredrickson (2001) ยังอธิบายว่าการสร้างอารมณ์เชิงบวก เช่น ความหวังและความมองโลกในแง่ดี ช่วยขยายขอบเขตการคิดและเพิ่มความสามารถในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของนวัตกรชุมชน

การสานฝันโดยอาศัยกระบวนการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนการเข้าอกเข้าใจ ระบุความต้องการ หาไอเดีย สร้างต้นแบบ และทดสอบต้นแบบ แนวคิดนี้สอดคล้องกับ Brown (2008) ที่เน้นว่าการออกแบบต้องเริ่มจากความเข้าใจเชิงลึกในผู้ใช้ เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการ ในขณะเดียวกัน IDEO (2014) ได้สะท้อนกระบวนการออกแบบที่มนุษย์เป็นศูนย์กลางช่วยให้เกิดนวัตกรรมที่สามารถใช้งานได้จริงและตอบสนองต่อความต้องการที่ซับซ้อน นอกจากนี้ Hart (2012) ยังเน้นว่ากระบวนการสร้างสรรค์ต้องการการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้แนวทางที่เหมาะสมกับบริบท ซึ่งสอดคล้องกับการดำเนินงานของการวิจัยครั้งนี้ที่เน้นการออกแบบนวัตกรรมร่วมกันของกลุ่มนวัตกรชุมชน

ขั้นตอนลงมือปฏิบัติและพัฒนาเป็นกระบวนการที่ทำให้แนวคิดเกิดผลในทางปฏิบัติจริง โดยมีการสะท้อนผลและปรับปรุงอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สอดคล้องกับบริบท ซึ่งแนวทางนี้สอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติ ของ Revans (1982) ที่กล่าวว่าการเรียนรู้ที่แท้จริงเกิดขึ้นจากการปฏิบัติและการสะท้อนผล ขณะเดียวกันการมีทุนจิตวิทยาเชิงบวก เช่น ความยืดหยุ่นทางจิตใจ ช่วยให้สมาชิกไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคและพร้อมแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ (Luthans et al., 2007) สุดท้ายคือการถ่ายทอดและส่งต่อองค์ความรู้ไปยังสมาชิกในชุมชนและชุมชนอื่น ๆ เพื่อสร้างความยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการความรู้ของ Nonaka (1995) ที่

อธิบายว่าความรู้จะเกิดคุณค่าจริงเมื่อมีการถ่ายทอดและแปลงจากปัจเจกสู่กลุ่ม นอกจากนี้ Wenger (1999) ยังชี้ว่าการสร้างชุมชนแห่งการปฏิบัติ (Community of Practice) ช่วยสร้างเครือข่ายการเรียนรู้และการพัฒนาต่อยอดได้อย่างยั่งยืน

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยครั้งนี้ได้นำเสนอรูปแบบการพัฒนานวัตกรและระบบการสร้างนวัตกรรมที่มีประสิทธิภาพในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ตำบลหนองแสง อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้แนวทางสุนทรียแสวงหาที่พิสูจน์แล้วว่าสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเจตคติและพฤติกรรมของสมาชิกชุมชน อย่างไรก็ตาม เพื่อให้งานวิจัยสามารถต่อยอดและสร้างประโยชน์ในวงกว้างยิ่งขึ้น จึงมีข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไปใน 3 ด้านหลัก ดังนี้

3.1 ข้อเสนอเชิงนโยบาย

งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนานวัตกรชุมชนในระดับฐานราก ซึ่งเป็นกุญแจสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในระยะยาว ดังนั้นข้อเสนอเชิงนโยบายควรมุ่งเน้นการสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนานวัตกรชุมชนอย่างเป็นระบบและยั่งยืน

3.1.1 ส่งเสริมและสนับสนุนให้หน่วยงาน องค์กรที่เกี่ยวข้อง เช่น พัฒนาชุมชนจังหวัด พัฒนาชุมชนอำเภอ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นำแนวทางของกระบวนการสุนทรียแสวงหา (Appreciative Inquiry: AI) ไปปรับใช้ในการพัฒนาชุมชน ให้มีการนำ AI มาเป็นแนวทางหลักในการพัฒนาศักยภาพของบุคคลและกลุ่มในวิสาหกิจชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพราะกระบวนการนี้ช่วยให้เกิดการตระหนักรู้ถึงจุดแข็ง ทุนเดิม และสร้างเป้าหมายร่วมกันได้อย่างชัดเจน

3.1.2 ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายและหน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ซึ่งพื้นที่จังหวัดนครนายก เป็นพื้นที่บริการของมหาวิทยาลัย หรือเครือข่ายผู้ประกอบการ เพื่อเติมเต็มองค์ความรู้ ขยายโอกาสทางเศรษฐกิจ และเสริมสร้างทุนทางสังคม เพราะการมีเครือข่ายที่เข้มแข็งจะช่วยเติมเต็มองค์ความรู้และขยายโอกาสทางเศรษฐกิจ

3.1.3 หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์การบริหารส่นตำบล หน่วยงานที่ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ควรส่งเสริมให้มีการสร้างเครือข่ายกับวิสาหกิจชุมชน โดยการพัฒนาเครือข่ายระหว่างวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ รวมถึงเครือข่ายกับวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ ที่ประสบความสำเร็จเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างความร่วมมือทางธุรกิจ

3.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้

จากรูปแบบที่สังเคราะห์ได้และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจริงในงานวิจัย สามารถเสนอเพื่อการนำไปใช้ต่อยอดและขยายผล โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น พัฒนาชุมชนจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ดังนี้

3.2.1 หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนและเศรษฐกิจฐานราก เช่น กรมการพัฒนาชุมชน สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (สสว.) และองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ควรนำรูปแบบการพัฒนานี้ไปใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและกลุ่มอาชีพ โดยสามารถบูรณาการในโครงการพัฒนาชุมชน เพื่อยกระดับคุณลักษณะของนวัตกรชุมชนควบคู่กับการสร้างนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ โดยเน้นการดำเนินการตามขั้นตอนของรูปแบบ ได้แก่ การค้นหาและเสริมพลัง การสร้างภาพอนาคตร่วมกัน และการสานฝันผ่านการออกแบบ เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมและการพัฒนาที่ต่อเนื่อง

3.2.2 มหาวิทยาลัยและสถาบันการศึกษาที่มีพันธกิจเพื่อสังคมสามารถใช้รูปแบบนี้เป็นกรอบในการออกแบบโครงการบริการวิชาการ เพื่อสร้างความร่วมมือกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในด้านการพัฒนานวัตกร การถ่ายทอดองค์ความรู้ และการใช้กระบวนการคิดเชิงออกแบบร่วมกับชุมชน

3.2.3 กลุ่มวิสาหกิจและกลุ่มอาชีพในชุมชน สามารถนำรูปแบบนี้ไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการภายในกลุ่ม โดยใช้ขั้นตอนของรูปแบบเป็นแผนการพัฒนาระยะสั้นและระยะยาว เช่น การพัฒนาทักษะนวัตกรของสมาชิก การระบุและต่อยอดทุนชุมชน การออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ รวมถึงการถ่ายทอดองค์ความรู้ไปยังสมาชิกใหม่ เพื่อสร้างความต่อเนื่องและยั่งยืนของการพัฒนา

3.2.4 ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้ประเมินผลกระทบทางสังคมเป็นผู้วิจัยเป็นหลัก ซึ่งอาจมีอคติ (bias) จากความใกล้ชิดกับกลุ่มตัวอย่าง ดังนั้น ในการดำเนินงานวิจัยครั้งต่อไปควรมีผู้ประเมินหลายคน เพื่อให้การประเมินมีมิติที่หลากหลาย ครอบคลุม และลดความลำเอียงที่อาจเกิดจากการประเมินโดยผู้วิจัยเพียงฝ่ายเดียว เช่น การประเมินจากผู้ร่วมกิจกรรมหรือผู้ซื้อผลิตภัณฑ์ การประเมินจากภาคีเครือข่ายของกลุ่ม

3.2.5 ควรมีการติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง จัดทำระบบการติดตามและประเมินผลการพัฒนานวัตกรและนวัตกรรมอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เพื่อวัดผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจริงการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมและเจตคติ และผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคม การ

ประเมินผลนี้ควรเป็นไปในลักษณะที่สามารถให้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อการปรับปรุงและพัฒนาโครงการให้ดียิ่งขึ้น

3.3 ข้อเสนอแนะในการดำเนินการวิจัยในครั้งถัดไป

เพื่อต่อยอดองค์ความรู้และเพิ่มมิติเชิงลึกให้กับงานวิจัย ควรพิจารณาดำเนินการวิจัยในครั้งถัดไปในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

3.3.1 ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการคงอยู่และต่อยอดนวัตกรรมในระยะมีปัจจัยใดบ้างที่ช่วยให้นวัตกรรมที่เกิดขึ้นจากกระบวนการนี้สามารถคงอยู่และพัฒนาต่อยอดได้อย่างยั่งยืนในชุมชนในระยะยาว

3.3.2 การวิจัยเปรียบเทียบรูปแบบการพัฒนานวัตกรในบริบทที่หลากหลาย ควรมีการวิจัยเชิงเปรียบเทียบเพื่อศึกษาประสิทธิภาพของรูปแบบการพัฒนานวัตกรที่ได้จากงานวิจัยนี้กับรูปแบบอื่น ๆ หรือในบริบทของวิสาหกิจชุมชนที่มีลักษณะแตกต่างกัน เช่น วิสาหกิจชุมชนที่มีขนาดใหญ่กว่า มีผลิตภัณฑ์ที่ซับซ้อนกว่า หรืออยู่ในภูมิภาคอื่นที่มีวัฒนธรรมต่างไป เพื่อทำความเข้าใจว่าปัจจัยใดบ้างที่ทำให้รูปแบบนี้ประสบความสำเร็จ และปัจจัยใดที่อาจต้องปรับเปลี่ยนให้เข้ากับบริบทที่ต่างกัน

3.3.3 เปรียบเทียบประสิทธิผลของการใช้สุนทรียแสวงหากับแนวทางการพัฒนาอื่น ๆ ในบริบทของความร่วมมือกับภาคี เพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนขึ้น โดยพิจารณาถึงบทบาทของภาคีเครือข่ายในการสนับสนุน เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมที่สุดสำหรับแต่ละบริบท

3.3.4 เนื่องจากการพัฒนานวัตกรชุมชนต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างเข้มแข็ง รูปแบบการวิจัยครั้งต่อไปคอาจใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมีบทบาททั้งในการวางแผน การดำเนินการ และการสะท้อนผล โดยเน้นการปรับปรุงพัฒนาตามบริบทจริงของชุมชนแบบต่อเนื่อง ซึ่งจะช่วยสร้างความเป็นเจ้าของ (ownership) และการยั่งยืนของผลการพัฒนา

3.4 ข้อจำกัดของงานวิจัย

จากการดำเนินการวิจัยข้อจำกัดจากการวิจัย ดังนี้

3.4.1 ระหว่างดำเนินการวิจัย พบว่ามีกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนจากหน่วยงานภายนอก เช่น หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน หรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน และกลุ่มอาชีพ เข้ามาดำเนินการอบรมและเสริมศักยภาพให้แก่

สมาชิกกลุ่ม ซึ่งอาจส่งผลต่อผลการวิจัย เนื่องจากไม่สามารถแยกผลลัพธ์ที่เกิดจากกิจกรรมของการวิจัยกับกิจกรรมของหน่วยงานภายนอกได้อย่างชัดเจน

3.4.2 ในการศึกษาครั้งต่อไป ควรมีการวางแผนควบคุมตัวแปรแทรกซ้อนอย่างเป็นระบบ เช่น การประสานข้อมูลกับหน่วยงานอื่นเพื่อลดการซ้ำซ้อนของกิจกรรม หรือการออกแบบการวิจัยแบบมีกลุ่มควบคุม (Control Group) เพื่อให้สามารถเปรียบเทียบและแยกผลลัพธ์ได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้นข้อจำกัดในการประเมินผลกระทบทางสังคม เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ยังไม่มีการพัฒนารูบริกการประเมินในแต่ละระดับขั้นที่มีรายละเอียดและเกณฑ์การประเมินที่ชัดเจน ทำให้การประเมินผลกระทบทางสังคมยังคงอยู่ในระดับการใช้เกณฑ์ทั่วไป ไม่สามารถสะท้อนมิติความซับซ้อนของผลลัพธ์ทางสังคมได้อย่างครบถ้วน ดังนั้น ในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการพัฒนาเครื่องมือการประเมินผลกระทบทางสังคมที่มีความชัดเจน ครอบคลุมมิติที่สำคัญ และผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (content validity) เพื่อให้ได้ผลการประเมินที่มีความน่าเชื่อถือและเที่ยงตรงมากขึ้น

บรรณานุกรม

Amelink, C. T., Watford, B. A., Scales, G. R., Mohammadi-Aragh, M. J., & Farquhar-Caddell, D. (2013). Defining and measuring innovative thinking among engineering undergraduates. 2013 ASEE Annual Conference & Exposition,

Avey, J. B., Luthans, F., & Youssef, C. M. (2010). The additive value of positive psychological capital in predicting work attitudes and behaviors. *Journal of management*, *36*(2), 430-452.

Avital, M., & Carlo, J. L. (2004). What knowledge management systems designers can learn from appreciative inquiry. In *Constructive discourse and human organization* (pp. 57-75). Emerald Group Publishing Limited.

Bagley, O. (2014). *The 10 Traits Of Great Innovators*. https://www.forbes.com/sites/rebeccabagley/2014/01/15/the-10-traits-of- great-innovators/#22ba598b4bf4

Bandura, A. (1997). *Self-efficacy in changing societies*. Cambridge university press.

Berne, R. W., & Raviv, D. (2004). Eight-dimensional methodology for innovative thinking about the case and ethics of the mount graham, large binocular telescope project. *Science and Engineering Ethics*, *10*(2), 235-242.

Blackman, M., & Chan, K.-Y. (2016). Antecedents and effects of innovative activities on innovative behaviours of individuals: A case of a South African company. 2016 Portland International Conference on Management of Engineering and Technology (PICMET),

Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Harvard university press.

Bronfenbrenner, U. (1986). Ecology of the family as a context for human development : Research perspectives. *Developmental Psychology*(22), 723-742.

Bronfenbrenner, U. (1995). Developmental ecology through space and time: A future perspective. In G. H. E. K. L. P. Moen (Ed.), *Examining lives in context: Perspectives on the ecology of human development* (pp. 619-647). Psychological

Association.

Bronfenbrenner, U. (2005). *Making human beings human: Bioecological perspectives on human development*. sage.

Bronfenbrenner, U., & Morris, P. A. (2007). The bioecological model of human development. *Handbook of child psychology*, *1*.

Brown, T. (2008). Design Thinking. *Harvard Business Review*(2), 84-95.

Bushe, G. R., & Coetzer, G. (1995). Appreciative inquiry as a team-development intervention: A controlled experiment. *The Journal of applied behavioral science*, *31*(1), 13-30.

Choueiri, L. S., & Mhanna, S. (2013). The design process as a life skill. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, *93*, 925-929.

Cockell, J., McArthur-Blair, J., & Schiller, M. (2020). *Appreciative inquiry in higher education: A transformative force*. FriesenPress.

Coleman, J. S. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American journal of sociology*, *94*, S95-S120.

Cooperrider, D. L., & Whitney, D. (2007). Appreciative inquiry: A positive revolution in change. *The change handbook: The definitive resource on today's best methods for engaging whole systems*, 99-125.

Cooperrider, D. L., Whitney, D., & Stavros, J. M. (2003). *Appreciative inquiry handbook: The first in a series of AI workbooks for leaders of change* (Vol. 1). Berrett-Koehler Publishers.

Cross, N. (1999). Natural intelligence in design. *Design studies*, *20*(1), 25-39.

Dorst, C. (2004). Investigating the nature of design thinking. Futureground: Design Research Society, International Conference 2004, 17th-21st November 2004, Monash University, Faculty of Art and Design, Australia: Vol. 2: proceedings,

Dyer, J. H., Gregersen, H., & Christensen, C. M. (2009). The Innovator's DNA. . *Harvard Business Review*. https://hbr.org/2009/12/the-innovators-dna

Edwards, L. M., Rand, K. L., Lopez, S., & Snyder, C. (2007). Understanding hope. *Handbook of positive psychology*, 83-95.

Fredrickson, B. L. (2001). The role of positive emotions in positive psychology: The broaden-and-build theory of positive emotions. *American psychologist*, *56*(3), 218.

Gaynor, M., Ho, K., & Town, R. J. (2015). The industrial organization of health-care markets. *Journal of Economic Literature*, *53*(2), 235-284.

Glass, A. (2007). Understanding generational differences for competitive success. *Industrial and commercial training*, *39*(2), 98-103.

Hanifan, L. J. (1916). The rural school community center. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, *67*(1), 130-138.

Hart, S. (2012). New product development. In *The marketing book* (pp. 346-373). Routledge.

Hoegl, M., & Gemuenden, H. G. (2001). Teamwork quality and the success of innovative projects: A theoretical concept and empirical evidence. *Organization science*, *12*(4), 435-449.

Hummel, C. D. (2007). *Using appreciative inquiry to describe and create teacher peak experiences: A case study of elementary school teachers* Wichita State University, College of Education, Department of Educational …].

Jansen, C., Cammock, P., & Conner, L. (2010). Schools as learning communities? Leadership through appreciative inquiry.

Jensen, S. M., Luthans, K. W., Lebsack, S. A., & Lebsack, R. R. (2007). Optimism and employee performance in the banking industry. *Journal of Applied Management and Entrepreneurship*, *12*(3), 57.

Jones, J. C. (1992). *Design methods*. John Wiley & Sons.

Keefe, M. R., & Pesut, D. (2004). Appreciative inquiry and leadership transitions. *Journal of Professional Nursing*, *20*(2), 103-109.

Kretzmann, J. P., & McKnight, J. (1993). Building communities from the inside out.

Krippendorff, K. (2005). *The semantic turn: A new foundation for design*. crc Press.

Lawson, B. (2005). *How Designers Think*. Architectural press.

Lawson, B. (2012). *What Designers Know*. Routledge.

Lewis, S., Passmore, J., & Cantore, S. (2016). *Appreciative inquiry for change*

management: Using AI to facilitate organizational development. Kogan Page Publishers.

Li, X., & Zheng, Y. (2014). The influential factors of employees' innovative behavior and the management advices. *Journal of service science and management*, *7*(06), 446.

Lo, M.-C., Hsu, Y.-C., & Drozda, M. (2015). Entrepreneur's priority traits on creative and innovative behavior in technology era-case of innovative new start-up businesses. 2015 IEEE International Conference on Industrial Engineering and Engineering Management (IEEM),

Luthans, F., Avolio, B. J., Avey, J. B., & Norman, S. M. (2007). Positive psychological capital: Measurement and relationship with performance and satisfaction. *Personnel psychology*, *60*(3), 541-572.

Maladzhi, W. R. (2012). *Analysis of innovative leadership and sustainability of SMEs in the Western Cape Province, South Africa* Cape Peninsula University of Technology].

Martin, R. (2010). Design thinking: achieving insights via the "knowledge funnel". *Strategy & Leadership*, *38*(2), 37-41.

McArthur-Blair, J., & Cockell, J. (2012). Inclusive Spaces: Using Appreciative Processes to Transform Social Structures. *AI Practitioner*, *14*(3).

Nonaka, I., & Takeuchi, H. (1995). *The knowledge-creating company*. Oxford University Press.

OECD. (2015). *Innovation Policies for Inclusive Growth*. OECD Publishing.

Putnam, R. (1993). *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton University.

Putnam, R. D. (2002). *Democracies in flux: The evolution of social capital in contemporary society*. Oxford University Press.

Revans, R. W. (1982). What is action learning? *Journal of management development*, *1*(3), 64-75.

Robbins, S. P. (1996). Organsational Behaviour: Concepts, Controversy and Applications. In: New Jersey: Prentice Hall.

Robert, P. C. (2012). *The Techniques Of Creative Thinking: How To Use Your Ideas To*

Achieve Success. Literary Licensing. LLC.

Rogers, E. M. (1983). *Diffusion of Innovations 3rd E Rev*. New York: Free Press; London: Collier Macmillan.

Schön, D. A. (2017). *The reflective practitioner: How professionals think in action*. Routledge.

Senge, P. M. (1990). *The fifth discipline: The art and practice of the learning organization*. Broadway Business.

Simon, A. (2009). Understanding the Natural and Artificial Worlds. In D. E. H. B. Clark (Ed.), *Design Studies: A Reader* Berg.

Snyder, C. R. (2002). Hope theory: Rainbows in the mind. *Psychological inquiry*, *13*(4), 249-275.

Tarricone, P., & Luca, J. (2002). Successful teamwork: A case study.

Tidd, J., & Bessant, J. (2018). *Innovation and entrepreneurship*. Wiley.

Tudge, J. R., Mokrova, I., Hatfield, B. E., & Karnik, R. B. (2009). Uses and misuses of Bronfenbrenner's bioecological theory of human development. *Journal of family theory & review*, *1*(4), 198-210.

UNDP. (2020). *Human Development Reports 2020: The next frontier, Human development and the Anthropocene*. http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2020.pdf

Van den Bergh, & J. & Behrer, M. (2011). *How Cool Brands Stay Hot*. Kogan Page.

Watkins, J. M., Mohr, B. J., & Kelly, R. (2011). *Appreciative inquiry: Change at the speed of imagination*. John Wiley & Sons.

Wenger, E. (1999). *Communities of practice: Learning, meaning, and identity*. Cambridge university press.

Whitney, D., & Cooperrider, D. (2011). *Appreciative inquiry: A positive revolution in change*. ReadHowYouWant. com.

Whitney, D. K., & Stavros, J. M. (2008). *Appreciative inquiry handbook: For leaders of change*. Crown Custom Publishing, Incorporated/Berrett-Koehler.

Whyles, G., Van Meerveld, H., & Nauta, J. (2015). Forward Commitment Procurement: a

practical methodology that helps to manage risk in procuring innovative goods and services. *Innovation: The European Journal of Social Science Research*, *28*(3), 293-311.

Wood, K. D. (2007). *Experiences of transformative learning in the appreciative inquiry event* [Dissertation Abstracts International, Fielding Graduate University].

Zemke, R., Raines, C., & Filipczak, B. (2000). *Generations at work: Managing the clash of Veterans, Boomers, Xers, and Nexters in your workplace*. Amacom.

กนกนาฏ เอียดมาก, กนกวรรณ สุขโถ, จุฑาทิพย์ แดงเหมือน, สาวิตรี วงค์งาม, วรรณภรณ์ บริพันธ์, & สัญชัย ลั้งแท้กุล. (2561). พฤติกรรมการสร้างสรรค์นวัตกรรมของบุคลากรในมหาวิทยาลัยจังหวัดสงขลา การประชุมวิชาการระดับชาติวลัยลักษณ์วิจัยครั้งที่ 10,

กนกวรรณ ศิรินิมิตรกุล. (2553). การพัฒนาคู่มือการควบคุมคุณภาพสินค้าบริษัท เจเนซิสแอสโซซิเอท จำกัด [วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช]. กรุงเทพ.

กรมการพัฒนาชุมชน. (2546). คู่มือการปฏิบัติงานวิสาหกิจชุมชน. สำนักส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน.

กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. (2562). นโยบายและแผนระดับชาติว่าด้วย การพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (พ.ศ. *2561 – 2580)*. https://onde.go.th/assets/portals/1/files/620425-Government%20Gazette.PDF

กาญจนา จำนงศักดิ์. (2551). คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่พัฒนาไตรสิกขา โรงเรียนวัดสี่แยกราษฎร์บำรุง [ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ].

จามรี พระสุนิล. (2563). การส่งเสริมนวัตกรชาวบ้านของชุมชนบ้านปางสา ตำบลป่าตึง อำเภอแม่จัน จังหวัด เชียงราย. วารสารวิจัยสังคม, *43*(2), 181-218.

จารุวรรณ ยอดระฆัง. (2564). การพัฒนาพฤติกรรมสร้างนวตักรรมในงานของบคุลากรผู้มีศักยภาพสูงผ่านกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการบนฐานแนวคิดทุนทางจิตวิทยาเชิงบวก [ปริญญานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ].

ชฎาพร ไชยศรี. (2552). กลยุทธ์การพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชน แม่บ่านเกษตรกรบ้านผาฮ้อง ตำบลห้วยส้ม อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย].

ชัยวัฒน์ พันธ์รัศมี, สมตระกูล ราศิริ, นันทวรรณ ธีรพงศ์, พนารัตน์ เจนจบ, & สมาภรณ์ เทียนขาว. (2563). การพัฒนารูปแบบการคิดเชิงสร้างสรรค์นวัตกรรมต่อความพร้อมในการทำงานเป็น

ทีมโดยการเรียนรู้แบบสหวิชาชีพของนักศึกษาวิทยาศาสตร์สุขภาพ. วารสารพยาบาลกระทรวงสาธารณสุข, *30*(3), 158-169.

ชาญณรงค์ วิเศษสัตย์. (2562). การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ส่งเสริมทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมของนักศึกษาวิชาชีพครู [ปริญญานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม].

ฐิติยารัตน์ มีไมตรีจิตต์. (2563). รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะด้านการวิจัยของครูโดยใช้สุนทรียแสวงหา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต *1* [ปริญญานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ].

ทศพร ม่วงสวย. (2561). การประยุกต์ใช้กระบวนการสุนทรียสาธก ในการจัดทำแผนพัฒนาองค์กร กรณีศึกษา โรงพยาบาลเจ้าพระยา [ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์].

ทัศนี ศรีกิตติศักดิ์. (2554). เจนเนอเรชั่นในองค์กร บุคลิกภาพห้าองค์ประกอบ และปัจจัยจูงใจในการทำงาน: กรณีศึกษาพนักงานบริษัทประกันภัยแห่งหนึ่ง [ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์].

ประเวศ วะสี. (2542). ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจสังคมและศีลธรรม. หมอชาวบ้าน.

พัชรพร อยู่ยืน, อภิญญา ภูมิโอตา, & ศิระ ศรีโยธิน. (2560). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นนวัตกร : กรณีศึกษาผลิตภัณฑ์ *PUNN.* การประชุมวิชาการระดับชาติ ด้านการบริหารกิจการสาธารณะ ครั้งที่ 4 “การบริหารกิจการสาธารณะภายใต้ประเทศไทย 4.0, https://conference.kku.ac.th/colaimg/files/articles/b9e07-o-76-.pdf

พัชรี ทองเรือง, ปัญญา เลิศไกร, & กันตภณ หนูทองแก้ว. (2560). รูปแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน. วารสารนาคบุตรปริทรรศน์, *9*(2), 192-205.

พิทักษ์ โสตถยาคม. (2560). การวิจัยเพื่อพัฒนาครูผู้นำการเรียนการสอนโดยใช้สุนทรียแสวงหาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต *1* [ปริญญานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ].

พูลพงษ์ พงษ์วิทยภานุ. (2561). *Innovative ThinkingSkills*. https://pulpong.files.wordpress.com/2014/08/2557-4-innovativethinking-ho.pdf

ภานนท์ คุ้มสุภา. (2562). นวัตกรท้องถิ่นรุ่นใหม่กับการแพร่กระจายนวัตกรรมสู่ชุมชน. วารสารนิเทศศาสตร์ธุรกิจบัณฑิตย์, *13*(2), 258-299.

รชวีย์ หล่อศรีศุภชัย. (2562). การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมโดยการใช้การเรียนรู้จากการปฏิบัติในวิสาหกิจชุมชน (*SME)* [ปริญญานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิ

โรฒ].

รวิศหาญ อุตสาหะ. (2562). หลักคิดเปลี่ยนเป็นความคิดสร้างสรรค์. https://themomentum.co/successful-opinion-missiontothemars-3-ways-creativity/

รัฐศรัณย์ หยิบพฤกษ์ทอง. (2562). ภาวะผู้นำและนโยบายองค์กรมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการสร้างสรรค์นวัตกรรมของพนักงานขายในธุรกิจเช่าซื้อรถยนต์ในเขตกรุงเทพมหานคร [สารนิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ].

ลักขณา อินทร์บึง, อารดา ชัยเสนา, & รัชดา ภักดียิ่ง. (2563). ปัจจัยแห่งความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ได้รับรองมาตรฐาน ผลิตภัณฑ์ชุมชน จังหวัดขอนแก่น. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, *5*(2), 1-12.

ลัดดาวัลย์ เตชางกูร, พิไลพร สุขเจริญ, สิริวรรณ วงศ์พงศ์เกษม, & ภัทภร เพชรสุข. (2562). รูปแบบการเสริมสร้างแรงจูงใจในการเรียนของนักศึกษาพยาบาล มหาวิทยาลัยสวนดุสิต โดยใช้โปรแกรมสุนทรียสาธก.

วรรณา โต๊ะมัน. (2554). การพัฒนาคู่มือการจัดการโภชนาการเด็กมุสลิมวัยหัดเดินที่มีภาวะขาดสารอาหาร [สารนิพนธ์พยาบาลศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์].

วรัญญู ทิพย์โพธิ์, กิตติคุณ นิมิตแสงเทียน, & ปานจิต ศรีสวัสดิ์. (2562). การพัฒนาขีดความสามารถทางเทคโนโลยีและนวตักรรมการผลิต เมล็ดพันธุ์ข้าวในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี. วารสารบริหารธุรกิจเทคโนโลยีมหานคร, *16*(1), 48-72.

วัฒนา ฉิมประเสริฐ. (2554). การพัฒนาคู่มือในการจัดกิจกรรมส่งเสริมระเบียบวินัย ของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสานักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต *5* [วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี]. อุบลราชธานี.

วิชิต ทองประเสริฐ, พินโย พรมเมือง, วรกมล วิเศษศรี, & ปัญจวรี พัวพันธ์ศร. (2561). การพัฒนาความคิดเชิงนวัตกรรมด้วยการบูรณาการการออกแบบโครงการและแผนผังความคิดสำหรับนักศึกษาทุนจากบริษัทกรุงไทยการไฟฟ้า จำกัด. สิกขาวารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล, *5*(1), 7-15.

วิลาสิณี ชูช่วง. (2554). ผลของการบรรจุถุงพอลิเอไมด์และพอลิเอทิลีนที่อุณหภูมิต่าต่ออายุการเก็บรักษาของผลมะม่วงพันธุ์น้าดอกไม้สีทอง [วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่].

ศศิมา สุขสว่าง. (2562). การพัฒนานวัตกรรมโดยใช้ *Design Thinking*. https://hcd-innovation.teachable.com/courses/author/290247

ศุภิสรา หวังดี. (2558). การประยุกต์ใช้สุนทรียสาธกเพื่อพัฒนาความผูกพันในองค์กร. วารสาร

วิทยาลัยบัณฑิตศึกษาการจดัการมหาวิทยาลัยขอนแก่น, *8*(2), 17-38.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2562). ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. *2561 – 2580*. สำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). การพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2561). ความต้องการแรงงานไทยในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (พ.ศ.*2561-2570)*. http://eng.rmutsv.ac.th/file/AC/2562_5.pdf

สิทธิพันธ์ โพธิ์ศรี. (2561). การปรับตัวในการทำงานข้ามวัฒนธรรมของวิศวกรไทย : กรณีศึกษาวิศวกรผู้มีประสบการณ์ในประเทศสมาชิกอาเซียน [ปริญญานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต , มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ]. กรุงเทพ.

สิริพร วงษ์โทน. (2554). ความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางจิตวิทยาด้านบวก ความผูกพันต่อองค์การ และผลการปฏิบัติงาน : กรณีศึกษาธนาคารพาณิชย์แห่งหนึ่ง [ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์].

สุกัญญา แช่มช้อย. (2563). การพัฒนานวัตกรรมการบริหารโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะนวัตกรของนักเรียนมัธยมศึกษา วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยนเรศวร, *22*(1), 193-213.

สุรัสวดี จินดาเนตร. (2553). การพัฒนาคู่มือการสอนโครงงานคณิตศาสตร์สำหรับครู ในช่วงชั้นที่ *4* โรงเรียนดาลัยวิทยา จังหวัดเชียงใหม่ [วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่].

เสรี พงศ์พิศ. (2562). คนรุ่นใหม่กับอนาคตการเกษตรไทย. https://siamrath.co.th/n/95277.

แสงรุนีย์ มีพร. (2552). การวิจัยและพัฒนาคู่มือการจัดการความรู้เพื่อการบิรกานจัดการหลักสูตรสถานศึกษา [วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, มหาวทิยาลัยขอนแก่น]. ขอนแก่น

อนุชา โสมาบุตร. (2561). แนวคิดการจัดการเรียนรู้สำหรับครูในศตวรรษที่ *21*. https://teacherweekly.wordpress.com

อาทิตย์ บุดดาดวง. (2554). ความสามารถในการนำทุนทางสังคมออกมาใช้ของชุมชนบ้านบางไพร อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์].

ประวัติผู้เขียน